Sisukord

Eesti Haiglate Liit ... 3
Eesti Advokatuur ... 7
Eesti Advokatuur (II kooskõlastusring) ... 33
Eesti Gaasiliit ... 49
Elering ... 59
Eesti Eratervishoiuasutuste Liit ... 74
Eesti Rahvusringhääling ... 77
Finantsinspektsioon ... 81
Eesti Infotehnoloogia ja Telekommunikatsiooni Liit ... 87
Eesti Infotehnoloogia ja Telekommunikatsiooni Liit (II kooskõlastusring) ... 123
Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoda ... 168
Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoda (II kooskõlastusring) ... 194
Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite Koda ... 220
Eesti Pangaliit ... 226
Eesti Ravimihulgimüüjate Liit ... 254
Riigikogu Kantselei ... 325
Riigikohus ... 335
Eesti Töötukassa ... 347
Eesti Proviisorapteekide Liit ... 372
Eesti Proviisorapteekide Liit (II kooskõlastusring) ... 389

HKSCAN ESTONIA AS 394
Eesti Kaubandus-Tööstuskoda 410
Eesti Pank 425
Eesti Pank (II kooskõlastusring) 448
Eesti Vee-ettevõtete Liit 466
Eesti Linnade ja Valdade Liit 467
Eesti Kaupmeeste Liit 499
Eesti Toiduainetööstuse Liit 506
Eesti Toiduainetööstuse Liit (II kooskõlastusring) 520
Eesti Jõujaamade ja Kaugkütte Ühing 521
Eesti Jõujaamade ja Kaugkütte Ühing (II kooskõlastusring) 546

Eesti Haiglate Liit

Nr	Ettepaneku/märkuse sisu	Arvestatud/mittearvestatud/ selgitused	Kommentaarid
1.	Eelnõu § 9 lg 6 sätestab, et püsiva kriisiülesandega asutus ja isik peab valmistuma talle määratud püsiva kriisiülesande täitmiseks, sealhulgas koostama käesoleva seaduse §-s 11 sätestatud korras riskianalüüsi ja §-s 13 sätestatud korras plaani ning tagama, et tal on ülesande täitmiseks vajalikud võimed, vahendid ja varud. Juhime tähelepanu asjaolule, et kriisiülesande täitmiseks vajalike võimete, vahendite ja varude olemasolu on otseselt seotud rahastusega, mida tervishoiuteenuse osutajad Tervisekassast saavad.	**Selgitus**	Eelnõu seletuskirjas on toodud välja eelnõu võimalikud mõjud, sh rahalised. Tervishoiuteenuste puhul saab toimepidevusega seotud kulud katta piirhinna arvelt. Tervishoiuasutustele esitatavad nõuded sätestatakse eriseadustes ja valdkonna määrustes, mille ettevalmistamisel arvestatakse Tervisekassa võimalustega tagada vastav rahastus.
2.	Leiame, et rakendusakt „Sotsiaalministeeriumi korraldatavate elutähtsate	**Selgitus**	Eelnõu seletuskirjas on toodud välja kõik eelnõu endas sisalduvate nõuete võimalikud mõjud, sh rahalised.

	teenuste toimepidevuse nõuded“ ja teised tervishoiuteenuse osutajaid puudutavad rakendusaktid ei ole piisavalt sisustatud, seega ei ole võimalik hinnata täiendavat halduskoormust ja kulutusi kohustatud isikutele. Kui uute nõuete täitmiseks tekib investeeringute vajadus, peaks jõustumise tähtaeg olema vähemalt jooksev aasta + 1 aasta. Kuna rakendusaktid peaksid andma täpsed nõuded, mida tervishoiuteenuse osutajad peavad rakendama, siis palume neid kooskõlastusringi vältel jagada ka EHL-ga.		Toimepidevuse nõuete määruse kehtestab elutähtsa teenuse korraldaja määrusega. Nimetatud määrusega sätestatakse täpsemad toimepidevuse nõuded. Täpsemat mõju hinnatakse Sotsiaalministeeriumi poolt määruse koostamise käigus, samuti vajadusel määratakse mõistlik üleminekuaeg koostöös huvirühmadega. Täiendavalt märgime, et tervishoiuteenuse osutaja määratakse elutähtsa teenuse osutajaks haldusaktiga, kus mh tuuakse välja erinevate kohustuste täitmise tähtajad ehk nn üleminekuajad. Kokkuvõttes tuleb ETO määrata haldusaktiga, sama kehtib ka ETO staatuse lõpetamise kohta. Olemasolevate ETO-de kohta haldusakti ei koostata. Üleminekusätte kohaselt loetakse isikud ETOks seaduse jõustumise päeval, kui isik vastas enne seaduse jõustumist seaduses toodud tingimustele või kui ta on määratud haldusaktiga HOSi alusel ETOks.
3.	Eelnõu lisas 1 teeme kriteeriumi III b „Alternatiivi samaväärsus“ kohta järgmise ettepaneku: Leiame, et kriteeriumite järjekord peaks olema: Alternatiiv võimaldab osutada teenuse samas mahus (-3); Alternatiiviga on kaetud suur osa teenuse	**Mittearvestatud**	Kriteeriumi III b hindamisskaala on toodud välja korrektselt. -3 kuni -1 punktidega on hõlmatud alternatiiv, mis võimaldab osutada teenust samas mahus. -2 ja -1 erinevus -3 lahtrist seisneb üksnes selles, et tuleb teha ümberkorraldusi töös, kuid teenuse maht jääb samaks. Punktid 1-3 aga eeldavad seda, et teenust ei saa enam osutada samas mahus, vaid maht väheneb.

	mahust (-2); Alternatiiv võimaldab osutada teenuse pooles mahus (-1); Alternatiivi rakendamisel teenuse osutamine samas mahus eeldab mõningaid ümberkorraldusi (1); Alternatiivi rakendamisel teenuse osutamine samas mahus eeldab suuremaid ümberkorraldusi (2); Alternatiiv puudub või võimaldab asendada ainult üksikud teenuse osutamise ülesannete täitmist (3). Seega EHL hinnangul on -2 ja -1 läinud vahetusse 2 ja 1-ga.		
4.	Eelnõu lisa 2. Rakendusaktide kavandid. Siseministri määruse eelnõu „Elutähtsa teenuse kirjeldus ja toimepidevuse nõuded vedelkütusega varustamisel“ § 4 lg 1 sätestab, et vedelkütuse müüjal on kohustus elutähtsa teenuse osutamise tagamiseks varustada paikse autonoomse elektritoitega üks tankla vähemalt	**Selgitus**	Eelnõu lisas 2 on toodud välja üksnes rakendusaktide kavandid, mis loovad üldist arusaama võimaliketest nõuetest. Täpsemad nõuded kehtestab valdkonna eest vastutav minister määrusega. Määruse eelnõu esitatakse ka osapooltele kooskõlastamiseks. Meie hinnangul ei ole riiklikult tagatav võrgustik (ETO-de tanklad + EVK kriisitanklad) ebapiisav. Hetkel on olemas üle 30 tankla, millest vähemalt 1 on igas maakonnas. Jooksvalt tuleb neid ka juurde. Lisaks käivitas Eesti Varude Keskus alates 2023 sügisest olulistele sihtrühmadele (sh ka operatiivteenistus ja ETO-d) täiendavalt kriisitanklate võrgustiku, mis on olemasolevate autonoomsete tanklate võrgustikule täiendav tanklate võrgustik, kust kütust saavad eelisjärjekorras kätte elutähtsa teenuse osutajad.

	kolmes maakonnas, millest üks tankla on Tallinnas või Harjumaal. Võttes arvesse vedelkütuse müügiga tegelevate ettevõtete arvu Eesti turul, leiame, et kriisiolukorras tervishoiuteenuse osutajate ja teiste elutähtsate teenuste osutajate toimepidevuse tagamiseks ei ole välja pakutud paikse autonoomse elektritoitega tanklate arv piisav. Kokkuvõtvalt leiame, et eelnõu rakendamiseks ja toimepidevuse tagamiseks on vajalik tagada tervishoiuteenuse osutajatele piisavas mahus rahastus ning võimekus vajalike investeeringute tegemiseks infrastruktuuri, seadmetesse ja varudesse. Ka Tervisekassa teenuste rahastamine ja hinnakujundus peaksid tulevikus kindlasti enam arvestama elutähtsate teenuste osutamise		Küll aga peab iga asutus ka ise oma toimepidevuse vajaduse ja võimalused läbi mõtlema ja arvestama, et määruse järgi tekkinud toimepidevad tanklad kindlasti ei ole tekkinud teatud asukohtadesse arvestades ainult kellegi konkreetse asutuse vajadusi. St asutused ise peavad olema valmis oma vajadustele vastavalt hankima toimepidevaid teenuseid. Ja hangetes peaks siis ka viitama, kus ja millistel tingimustel on vaja tagada kütuse kättesaadavus. ETOde või muude kriitiliste asutuste toimepidevus ei saa sõltuda ainult avalikel tavatanklal põhinevatele lahendustele, mis on mõeldud kõikidele tarbijatele. Läbi konkreetsete lepingute või tehniliste lahenduste (nt eraldi varu masinapargi juures, eraldi lepingud tanklatega teatud piirkondades) on võimalik tagada ka kiirabi reaalne toimepidevus. Kiirabi rahastamine toimub läbi Tervisekassa ja täiendavate eelarveliste vahendite vajadus tuleb kokku leppida koos Tervisekassaga.

	toimepidevuse tagamiseks vajalike sisenditega.		

Eesti Advokatuur

Nr	Ettepaneku/märkuse sisu	Arvestatud/mittearvestatud	Kommentaarid
1.	Eelnõu kohaselt kehtestab Vabariigi Valitsus kriisiolukorra igal konkreetsel juhul eraldi vastavalt vajadusele/olukorrale. Advokatuur on eelnõu järgi püsiva kriisiülesandega asutus. Püsiv kriisiülesanne seisneb riigi õigusabi osutamise korraldamises ja füüsilisele isikule riigi õigusabi osutamises kriisiolukorra ajal. Eelnõu § 160 lg 3 kohaselt määrab advokatuuri juhatus püsiva kriisiülesande täitmiseks vajaliku arvu riigi õigusabi osutajaid ja nimetab kriisiolukorras riigi õigusabi kohustusega isikud, keda võib määrata	**Selgitus**	Nagu õigesti märgite, siis on eelnõu järgi Advokatuurile määratud püsiv kriisiülesanne, milleks on eelnõu § 179 järgi korraldada riigi õigusabi osutamist. Samuti täpsustab eelnõu § 179, et püsiva kriisiülesande täitmiseks vajaliku arvu riigi õigusabi osutajad võib nimetada tsiviilkriisi ja riigikaitse seaduse § 101 alusel kriisiülesandega töökohale. Et eelnõus ette nähtud kriisiülesannet täita, peaks Advokatuur määrama ära kriitilise hulga inimesi, kes kriisiolukordades riigi õigusabi pakuvad, ning neile saab õigusaktidega vastava kohustuse ette näha. Toote välja, et Advokatuuri liikmetel puudub Advokatuuriga töölepinguline või muu sarnane võlaõiguslik suhe või teenistussuhe, mistõttu ei saa Advokatuuri liikmetel olla ka suhtest advokatuuriga tulenevat püsivat töökohustust. Advokaadid osutavad teenust ainult advokaadibüroo kaudu ning nad on töölepingulises või muus sarnases lepingulises suhetes advokaadibürooga. Märgime, et nii on tõesti nö rahuaegne tavaregulatsioon. Samas aga tuleb mõelda ka, kuidas tagada riigi õigusabi osutamine kriisiolukordades – eelnõu võimaldab kriisiolukorras teistsugust lähenemist, et tagada, et ka kriisi ajal oleks riigi õigusabi teenus tagatud.

	tsiviilkriisi ja riigikaitse seaduse § 89 lg 3 alusel kriisiülesandega töökohale. Nimetatud sätte kohaselt võib Vabariigi Valitsus püsiva kriisiülesandega asutuse ja isiku juures määrata täiendavaid kriisiülesandega ameti- ja töökohti ja nimeliselt nendel töötamise kohustusega isikuid ning näha ette püsivat kriisiülesannet täitvatele või seda toetavatele või põhiseadusliku institutsiooni toimepidevust tagavatele asutustele ja isikutele kriisiülesandega ameti- ja töökohtade määramise tingimused. Eelnõu § 88 lg 1 kohaselt on püsiva kriisiülesande täitmiseks vajalik töökohustus töö- või teenistussuhtest tulenev kohustus. Advokatuur juhib tähelepanu, et advokatuuri liikmetel		

	puudub advokatuuriga töölepinguline või muu sarnane võlaõiguslik suhe või teenistussuhe, mistõttu ei saa advokatuuri liikmetel olla ka suhtest advokatuuriga tulenevat püsivat töökohustust. Ka eelnõu § 89 lg 3 eeldaks just töö- või teenistussuhte olemasolu. Advokatuuri kui kutseühenduse kantseleis ei tööta advokaadid, vaid kantsler ja erinevad spetsialistid, kes aitavad korraldada advokatuuri kui kutseorganisatsiooni tööd, täidavad kutseorganisatsiooni administratiivseid ülesanded ja ei oma õigust ega pädevust osutada õigusabi (ca 10 inimest). Advokaadid osutavad AdvS § 49 lg 1 kohaselt õigusteenust ainult advokaadibüroo kaudu ning nad on töölepingulises või muus sarnases lepingulises suhtes advokaadibürooga.		

	Seega ei ole eelnõu §-dest 88 ja 89 tulenevad põhimõtted advokatuuri ja advokaatide vahelistes suhetes rakendatavad. Kuna advokatuuri ja advokaatide vahel ei ole tööõiguslikku ega muud sarnast võlaõiguslikku suhet, siis on riigi õigusabi osutamisse advokaate võimalik kaasata vaid vabatahtlikkuse alusel. Advokaadil, kes ei ole ennast riigi õigusabi infosüsteemis riigi õigusabi osutajaks märkinud, ei ole kohustust riigi õigusabi osutada. Samuti ei ole ühelgi advokatuuri liikmel kohustust ennast infosüsteemis märkida riigi õigusabi osutajaks. Otsus, kas teenust eraettevõtjana osutada või mitte, on iga advokaadi vaba valik (AdvS § 49 kohaselt on advokaaditegevus ettevõtlus). Seda on		

	rõhutanud ka Riigikohus 07.11.2022 lahendis nr 5-22-2 (p 58). Advokaatide kui eraettevõtjate kohta käib eelnõu seletuskirjas § 9 "Kriisiülesannete määramine" lõike 4 kohta selgitatu: *"Eraõiguslikule juriidilisele isikule ning füüsilisest isikust ettevõtjale võib kriisiülesande määrata seaduses või seaduse alusel. Et kriisiülesande määramine võib piirata isiku põhiõigusi ja -vabadusi, eelkõige ettevõtlusvabadust, peab piirangu seadma seadusandja ise või andma selleks volituse. PSis sätestatud ettevõtlusvabadust riivab avaliku võimu iga abinõu, mis takistab, kahjustab või kõrvaldab mõne ettevõtlusega seotud tegevuse. See tähendab, et kui riik soovib, et ettevõtja kriisiolukorras toodaks või*		

	pakuks kaupu või osutaks teenuseid, sh millisel viisil ja ulatuses seda teha tuleb, piirab see ettevõtja ettevõtlusvabadust. Sellise piirangu kehtestamiseks peab seetõttu olema seaduslik alus. Selline seaduslik alus võib olla seaduses otsesõnu sätestatud kriisiülesandena või volitusnorm, mille alusel võib täidesaatev riigivõim kriisiülesandeid määrata." Selline seaduslik alus kehtivas regulatsioonis ja eelnõus advokaatide kohta puudub. Eeltoodust tuleneb, et advokatuur saab nö. kohustuslikus korras riigi õigusabi ülesandeid suunata siiski vaid juhul, kui kriisiolukorras selliste ülesannete täitmine on seadusega advokaatidele või advokaadibüroodele kohustuslikuks tehtud.		

	Lisaks ülaltoodud põhimõttelisele rakenduslikule küsimusele jäävad eelnõu § 64^2 lg 3 ja § 89 lg 3 praktilisest vaatest arusaamatuks. Eeltoodud kahe normi koosmõjust võib järeldada, et advokatuuri juhatus määrab 1) püsiva kriisiülesande täitmiseks õigusabi osutajate arvu ja 2) nimetab kriisiolukorras riigi õigusabi osutamise kohustusega isikud ning seejärel 3) Vabariigi Valitsus määrab nimeliselt kriisiülesandega seotud töökohal töötamise kohustusega isikud. Esiteks on selline lahendus paindumatu ja kohmakas ning teiseks on kaheldav sellise lahenduse kooskõla advokatuuri sõltumatusega. Samuti on küsitav, kas advokatuuri sõltumatusega oleks kooskõlas Vabariigi Valitsusele antud volitus kehtestada püsiva kriisiülesandega isikutele		

	kriisiülesandega töökohtade määramise tingimused.		
2.	Eelnõuga pannakse advokatuurile püsiv kriisiülesanne, mis on Eesti õiguses uus mõiste. Eelnõu § 9 lg 2 kohaselt on püsiv kriisiülesanne ülesanne, mis seondub täidesaatva riigivõimu asutuse või kohaliku omavalitsuse üksuse põhiülesandega ning juriidilise isiku ja füüsilisest isikust ettevõtja tegevusala või eesmärgiga. Püsiv kriisiülesanne on ka elutähtsa teenuse toimepidevuse korraldamine ja elutähtsa teenuse osutamine nii kriisiolukorras kui ka enne seda. Eeltoodust järeldub, et AdvS §-ga 64² muudatuse tulemusena võrdsustatakse (vähemalt osaliselt) riigi õigusabi osutamine elutähtsa teenusega.	**Selgitus**	Toote oma kirjas välja, et riigi õigusabi osutamine võrdsustatakse eelnõus elutähtsa teenuse osutamisega. Märgime, et nii see siiski ei ole. Eelnõu kohaselt on kriisiülesanded püsivad – määratakse seadusega või seaduse alusel, näiteks Töötukassale, Advokatuurile; ühekordsed – antakse kriisiolukorra ajal *ad hoc*; elutähtsate teenuste osutamine – elutähtsad teenused on toodud eelnõu § 73 lõikes 3 ning riigi õigusabi osutamine ei ole üks nendest. Riigi õigusabi osutamine on elutähtsate teenuste kõrval oluline teenus, mis tuleb ka kriisi ajal tagada ning seda läbi püsiva kriisiülesande süsteemi. Püsivad kriisiülesanded on asutuste, institutsioonide jt ülesanded, mis neile on pandud seadusega või muude õigusaktidega juba varem – eelnõu määrab ära, millised asutustele määratud ülesanded on kriisi ajal prioriteetsed ja millele peab kriisiolukorras pöörama eriti suure tähelepanu. Nii näiteks on eelnõus välja toodud kohaliku omavalitsuse kriisiülesanded (eelnõu § 83), mis on kõik ka hetkel, ilma kriisiolukorra, kohaliku omavalitsuse üksuse põhiülesanded ning neid tuleb tagada koguaeg. Eelnõu toob juurde selle, et tõstab teatud teenuste osutamise ja ülesannete täitmise fookusesse ning kohustab riigile ja ühiskonnale kriisi ajal oluliste teenuste osutamise läbi planeerima, läbi mõtlema ning ka plaane koostama ja neid läbi harjutama. Advokatuuril on riigi õigusabi osutamise ülesanne ka hetkel (ning see ei ole välistatud kriisiolukorras), seda tuleb tagada ka kriisi ajal ning seetõttu näeb eelnõu ette, et selle osutamine kriisiolukorras tuleb läbi mõelda ja selleks valmistuda. Kuna õiguskaitseasutuste menetluslik ressurss on piiratud, ei ole riigi õigusabi mahu hüppeline kasv realistlik.

	Ilma mõjuanalüüsita on sügavalt ekslik eelnõu seletuskirjas toodud väide, et eelnõuga ei muutu advokaatide ega advokatuuri jaoks midagi. Eelnõu paneb advokatuurile uued kohustused, mille maht ei ole selge. Eelnõu § 9 lg 6 kohaselt "*peab püsiva kriisiülesandega asutus ja isik valmistuma talle määratud püsiva kriisiülesande täitmiseks, sealhulgas koostama §-s 11 sätestatud korras riskianalüüsi ja §-s 13 sätestatud korras kriisiplaani ning tagama, et tal on ülesande täitmiseks vajalikud võimed, vahendid ja varud".* Selleks, et advokatuuril oleksid püsiva kriisiülesande täitmiseks vajalikud võimed, vahendid ja varud, peab valitsema mingigi selgus kriisiülesande ulatusest ja mahust. Eelnõu seletuskirjas ei ole		

	hinnatud, milline on eelnõu §-st 11 ja 13 tuleneva kohustusega koostada riskianalüüs ja kriisiplaan kaasnev mõju advokatuurile. Lisaks sätestab eelnõu § 16 lg 2 püsiva kriisiülesandega isiku kohustused toimepidevuse tagamiseks. Nende uute kohustuste täitmisega kaasneb advokatuurile vaieldamatult oluline mõju, mis on eelnõu seletuskirjas täielikult käsitlemata. Hea õigusloome ja normitehnika eeskiri[1] (HÕNTE) sätestab nõuded seaduseelnõudele ja nende seletuskirjadele. Eelnõu puhul ei ole nendest nõuetest kinni peetud. Seletuskiri ei sisalda HÕNTE § 43 lg 1 p 5 kohast analüüsi AdvS § 64² kooskõla kohta Eesti Vabariigi põhiseadusega.		

[1] Hea õigusloome ja normitehnika eeskiri. – RT I, 29.12.2011, 228 (kättesaadav arvutivõrgus: https://www.riigiteataja.ee/akt/129122011228

	Eelnõu seletuskirjas ei ole ühelgi viisil kontrollitud AdvS § 64² proportsionaalsust (HÕNTE § 5). Samuti ei ole hinnatud seadusemuudatuse mõju advokatuurile (HÕNTE § 40 lg 1 p 6, § 46 lg 1 p 7). Mõjude hindamiseta ei ole võimalik hinnata ka eelnõu kooskõla põhiseadusega sh meetme sobivust, vajalikkust ja mõõdukust.		
3.	Eelnõu seletuskirja kohaselt kehtivad kriisiolukorra ajal riigi õigusabi osutamisel samad reeglid nagu tavaolukorraski. Jääb siiski selgusetuks, kas riigi õigusabi tellimuste jagamine toimuks sellisel juhul samuti läbi riigi õigusabi infosüsteemi (RIS) ning tasude osas kohalduks justiitsministri 26.07.2016 määrus nr 16 „Advokaadile riigi õigusabi tasu maksmise ja kulude hüvitamise kord“. Juhime tähelepanu, et riigi	**Selgitus**	Riigi õigusabi osutamist tasustatakse ja advokatuuri korralduskulud kaetakse riigi õigusabi eelarvest samamoodi nagu tavaolukorras. Riigi ülesandeks on tagada eelarves piisavate vahendite olemasolu ka kriisiolukorras.

	õigusabi madalad tasumäärad seavad riigi õigusabi süsteemi jätkusuutlikkuse pikemas perspektiivis kahtluse alla ka praeguses olukorras ning seoses sellega kasvab ka oht, et kriisiolukorra ajal võib abivajajatele advokaadi õigusabi ja kaitse jääda kättesaamatuks advokatuurist mittesõltuvatel põhjustel. Kehtiv riigi õigusabi tunnitasu on endiselt palju väiksem võrreldes lepinguliste advokaatide keskmise tunnitasuga ning sel põhjusel on väga keeruline leida täiendavaid riigi õigusabi osutajaid. Kriisiülesande täitmisega seonduvalt tõusetub ka advokatuuri kulude katmise küsimus. AdvS § 14^1 kohaselt rahastatakse advokatuuri tegevust advokatuuri liikmemaksudest ja muudest tasudest. Riigi		

	õigusabi osutamist ja korraldamist rahastatakse seaduses sätestatud korras riigieelarvest. Sellest tulenevalt ei saa advokatuur üksi tagada kohustuste täitmist. Advokatuuri võime tagada kriisiülesande täitmiseks vajalikud vahendid sõltub riigi enda tegevusest riigi õigusabi tasude kehtestamisel. Kriisiolukorras võib halveneda võimekus riigi õigusabi eest õiglast tasu maksta veelgi. Samuti haakub rahastamise küsimusega ka eelnõu § 16, mille kohaselt on toimepidevus püsiva kriisiülesandega asutuse (mh advokatuuri) suutlikkus järjepidevalt toimida ja tagada igal ajal valmidus talle pandud ülesandeid täita. Leiame, et enne selliste kohustuste kehtestamist tuleb esmalt selgitada nende täitmiseks vajalike rahaliste		

	vahendite tagatuse küsimused.		
4.	Jääb selgusetuks, kas advokatuuri juhatus on riigi õigusabi osutajad kohustatud määrama alles siis, kui Vabariigi Valitsus on konkreetse kriisiolukorra kehtestanud, või juba varem. Advokaatide n-ö ette või valvesse määramine ei ole ju võimalik, kui ei ole teada, millise spetsialiseerumisega advokaate konkreetsel juhul vaja minema hakkab. Tänapäeval on advokaadid spetsialiseerunud ning kõikidelt advokaatidelt ei saa eeldada kõikide valdkondade igapäevast praktiseerimist. Eelnõu seletuskirjas on toodud: „*See, millises õigusvaldkonnas on tavalisest suurem vajadus riigi õigusabi järele, sõltub konkreetse kriisi olemusest. Kriisiülesande täitjateks määratakse ainult nii palju advokaate,*	**Selgitus**	Toote välja, et jääb selgusetuks, kas advokatuuri juhatus on riigi õigusabi osutajaid kohustatud määrama alles siis, kui Vabariigi Valitsus on konkreetse kriisiolukorra kehtestanud, või juba varem. Selgitame, et Vabariigi Valitsus saab nimetatud määruse kehtestada seaduse jõustumisel ning seda vajadusel erinevates kriisiolukordades ja ka ilma kriisiolukordadeta muuta. Juhime tähelepanu, et kuna kriisiülesannete kontseptsioon põhineb riigikaitseseaduse riigikaitseliste ameti- ja töökohtade süsteemil, siis on paljudele asutustele ja ka elutähtsate teenuste osutajatele määratud juba hetkel kehtiva õiguse alusel riigikaitseliste ameti- ja töökohtade piirmäärad ning asutused on neid ameti- ja töökohti täitvad inimesed määranud. Vabariigi Valitsus on nimetatud määruse vastu võtnud: https://www.riigiteataja.ee/dynaamilised_lingid.html?dyn=114032023031&id=127092016002;114082018001 Eelnõuga jätkatakse sama põhimõtet, et Vabariigi Valitsus annab määruse, kui seadus jõustub ning seda saab vastavalt vajadusele jooksvalt muuta, sh kriisiolukorras. Seega on Advokatuuril võimalik määrata kriisitöökohtadele advokaadid nii rahuajal kui erinevates kriisiolukordades. Kui asutusele või organisatsioonile on määratud püsiv kriisiülesanne, siis peab selle täitmiseks valmistuma ning selleks on eelnõus toodud plaanide koostamise ja õppuste läbiviimise kohustus. Seega peab Advokatuur eelnõu jõustumisel tegema plaani, kuidas ta talle määratud kriisiülesannet täidab, planeerima ka ressursi (inimesed, vahendid, varud) ning seda kõike ka läbi harjutama. Asutustel ja ühendustel, ettevõtjatel jne on erinevad võimalused, kuidas kriisiülesannete täitmist inimressursiga tagada – kriisiameti- ja töökohtadele määramine on üks võimalus. Asutused saavad kasutada ka paindlikku tööaega, kokkuleppeid (sõlmida vastavad lepingud), kasutada valveaega jne. Advokatuur ei pea määrama oma liikmeid kriisitöökohtadele, kui Advokatuur suudab tagada riigi õigusabi osutamise kriisi ajal muul moel, näiteks sõlmides advokaatidega lepingud, et nad on kohustatud seda teenust ka kriisi ajal tagama. Kriisiametikohtadele määramine on eelnõus üksnes

	kui kriisiülesande täitmiseks ehk riigi õigusabi osutamiseks vaja on“. Seega võiks eeldada, et advokaadid tuleb määrata konkreetse situatsiooni tekkimisel ning vajaduspõhiselt, kuid eelnõu pinnal ei ole selge, kas selline tõlgendus on õige. Eelnõu § 15 näeb ette, et “*püsiva kriisiülesandega asutus korraldab õppusi, eesmärgiga kontrollida ja harjutada oma valmisolekut lahendada kriisiolukord ja täita püsivaid kriisiülesandeid. Õppuse sagedus, selle korraldamisele ja läbiviimisele esitatavad nõuded, õppusejärgsed tegevused ja õppuse kulude katmise korra kehtestab Vabariigi Valitsus määrusega.”* Advokatuuri puhul peaks õppustesse olema kaasatud peale advokatuuri personali ka riigi õigusabi		võimalus. Advokatuur saab läbi mõelda ja leida just sellised lahendused ressursi kaasamiseks ja kohustamiseks, mis sobivad kõige paremini Advokatuuri olemusega, aga mis võimaldavad ka igas olukorras riigi õigusabi osutada. Lisaks märgime, et nii nagu me arutasime ka teiega 31.03.2023.a kohtumisel, et kuna riigi õigusabi, prokuröride, kohtute tegevus on seotud, siis tuleb kriisiplaane koostades ning neid läbi harjutades teha tihedat koostööd.

	osutavad advokaadid. Jääb ebaselgeks ülalkirjeldatud advokaatide määramise ning õppuste omavaheline seos. Kui advokaate ei ole kohustuslik n-ö ette määrata, siis kas praktiliselt tähendab see, et koolitada tuleb kõiki advokaate, kes antud ajahetkel ennast RISis riigi õigusabi osutajaks on märkinud? Sellest lähtuda ei pruugi olla otstarbekas, sest advokaat võib igal ajal RISist väljuda. Lisaks, riigi õigusabi osutamine nii tava- kui kriisiolukorras toimub vaid koordineerituna Justiitsministeeriumi haldusalas tegutsevate kohtunike ja prokuröridega ning reeglina Siseministeeriumi haldusalas tegutsevate uurijatega ja nende tellimusel. Eelnõu § 13 lg 3 sätestatakse, et ministeerium võib koostada ühisplaani oma		

	valitsemisala asutusega. Õigussüsteemi toimimise tagamine on seotud niivõrd mitmete osapooltega, et tsentraalne koordinatsioon ja ühisplaani koostamine peaks olema kohustuslik, mitte valikuline. Õigusala töötajate (kohtunikud, prokurörid, advokaadid) ettevalmistus ja kriisis töötamiseks vajalikud vahendid ja eeldused võivad paljuski kattuda, seega on ressursisäästlik, kui töötatakse välja ühtsed lahendused. Ka eelnõu üldiseks eesmärgiks on "*suure mõjuga kriiside terviklik ja ühtne lahendamine*". Samuti on märgitud, et suure mõjuga kriiside lahendamine vajab võimalikult lühikest käsuahelat ja "*paljude osaliste koordineeritud juhtimist*". Tulenevalt riigi õigusabi tellivate ametnike (kohtunikud, prokurörid ja uurijad) võimekusest		

	tuleks määratleda koordineeritult, milliste õigusvaldkondade advokaate tuleb kriisiks ette valmistada ja millises suurusjärgus. Vastasel juhul ei ole võimalik advokatuuril kriisiks valmistuda. Advokaadid on spetsialiseerunud, mistõttu näiteks tsiviilõigusele spetsialiseerunud advokaat ei oma kogemust ja oskusi näiteks massilise sisserände tingimustes pagulaste esindamiseks. Seetõttu on vaja kaardistada, mis tüüpi õigusteenust kriisiolukorras üldse vaja võib minna.		
5.	Eelnõu seletuskirjas selgitatakse § 9 "Kriisiülesannete määramine" lg 4 kohta et "*Eelnõu näeb ette, et püsiv kriisiülesanne määratakse isiku ülesannetest, tegevusalast või eesmärgist lähtudes. See on oluline põhimõte.*	**Selgitus**	Toote oma kirjas välja, et „Näiteks ei ole selge, kas kriisiülesannet täitma määratud advokatuuri liige võib keelduda temale määratud ülesande vastuvõtmisest ja täitmisest riigi õigusabi seaduses sätestatud juhul ja korras (AdvS § 641 lg 1 2. lause)." Justiitsministeeriumi hinnangul võib keelduda riigi õigusabi seaduses sätestatud juhul ja korras. Lõppkokkuvõttes võiks meie hinnangul kriisideks valmisolek advokatuuril ja riigi õigusabi osutamine välja näha selline: 1. Advokatuuri juhatus määrab püsiva kriisiülesande konkreetsetele advokaadile – osutada kriisiolukorras riigi õigusabi 2. Advokaadibüroos töölepingulises või muus sarnases lepingulises

	Konkreetsele isikule määratav ülesanne peab olema seotud tema igapäevase tegevusega – sellega, milleks tal on vajalikud teadmised ja oskused ning vahendid ja personal. Lihtsustatult öeldes, kriisiülesande saaja peab suutma seda ka täita.”. Kriisiolukorras võib tekkida situatsioon, kus advokaadil ei ole võimalik kriisiolukorra ülesandeid vastu võtta teiste pooleliolevate tööde tõttu (lepingulised kliendid, teised riigi õigusabi tööd). Advokatuuri eetikakoodeksi[2] § 12 lg 4 kohaselt ei võta advokaat ülesannet vastu, kui tema töökoormus seda ei võimalda, samuti siis, kui advokaadi kutseoskused ja -teadmised selles valdkonnas ei võimalda kliendi huve parimal		suhtes olevaid füüsilisi isikud nimetatakse kriisiülesandega töökohale, et kindlustada kriisiolukorras advokaadibüroole pandud püsiva kriisiülesande täitmine 3. Advokatuur korraldab kriisiülesande täitmist, st teeb ettevalmistused ja kaasab kriisiolukorras advokaadibüroode kriisiülesandega töökoha füüsilised isikud püsiva kriisiülesande täitmisele, näiteks: - Advokatuur koostab riskianalüüsi ja kriisiplaani, tagab toimepidevuse ja korraldab õppuseid - Püsiva kriisiülesandega advokaadibüroo võiks piirduda vaid kokkulepitud ulatuses toimepidevuse tagamise + kohustusega osaleda advokaatuuri kriisiplaani koostamisel Iga kriisiülesande täitja kavandama oma ülesande täitmist ise, tehes küll kriisiplaanide koostamisel koostööd teiste asjakohaste asutustega.

[2] Kättesaadav: https://advokatuur.ee/est/advokatuur/oigusaktid/eetikakoodeks

	võimalikul viisil kaitsta. Selle eetikakoodeksi sätte eesmärgiks on vältida olukorda, et ebamõistlikult suure töökoormuse tõttu kannatab õigusteenuse kõrgetasemeline osutamine ning klientide huvide parim võimalik kaitse. Kui kriisiolukorra tellimused muude juba olemasolevate tööde kõrvalt vastu võtta, siis tekkiva võimaliku ajaressursi puudumise tõttu ei suuda advokaat aga enam ehk täita juba oma olemasolevaid ülesandeid ning tekib küsimus, miks uute määratavate klientide põhiõigused peaksid sellises olukorras olema kaalukamad kui advokaadi olemasolevate klientide põhiõigused. Sellest omakorda võib tekkida vastuolu advokatuuri eetikakoodeksi § 14 lg-ga 1, mille kohaselt on advokaat kohustatud ülesande vastuvõtmisel või sellest keeldumisel, samuti		

	ülesande täitmisel või ülesande täitmisest loobumisel kohtlema kõiki isikuid võrdselt, sõltumata kodakondsusest, rahvusest, rassist, nahavärvusest, soost, keelest, päritolust, usutunnistusest, poliitilistest või muudest veendumustest, samuti varalisest ja sotsiaalsest seisundist või muudest sarnastest asjaoludest. Tekib küsimus, et kui kohustuste kollisiooni tõttu tekib mõnele kliendile kahju, siis kas nende isikute suhtes rakenduks eelnõu § 139 ning kes oleks kahju tekitanud haldusorgan? Ebaselge on ka, kuidas on omavahel seotud AdvS kehtiv § 64^1 ja kavandatav § 64^2. Näiteks ei ole selge, kas kriisiülesannet täitma määratud advokatuuri liige võib keelduda temale määratud ülesande vastuvõtmisest ja		

	täitmisest riigi õigusabi seaduses sätestatud juhul ja korras (AdvS § 64^1 lg 1 2. lause). Kuivõrd kriisülesande täitmata jätmise eest on ettenähtud vastutus, peab sellel küsimusel olema selge vastus. Eelnõu § 153 lg 2 näeb ette kriisiülesande täitmata jätmise või selle väiksemas ulatuses või tingimustele mittevastava täitmise eest rahatrahvi kuni 300 trahviühikut või aresti (juriidilisele isikule rahatrahv kuni 400 000 eurot). AdvS § 64^1 lg 2 kohaselt peab advokatuuri juhatus tagama riigi õigusabi katkematu korralduse ja osutamise ning riigi õigusabi mõistliku kättesaadavuse. Tegemist on tavaolukorras ehk mitte tsiviilkriisi olukorras kehtestatud teenuse osutamise standardiga. Eelnõust ei selgu, milline peaks olema tsiviilkriisi		

	olukorras riigi õigusabi mõistlik kättesaadavus. Kokkuvõttes ei ole advokatuuril võimalik eelnõuga praegusel kujul nõustuda. Ootame tõstatatud küsimustele teiepoolset tagasisidet ning kinnitame, et advokatuur on valmis eelnõuga seonduvatesse täpsustavatesse aruteludesse aktiivselt panustama. Teeme ettepaneku eelnõu pinnalt tekkinud küsimuste konstruktiivseks arutamiseks kohtuda nõupidamise vormis. Palun teatage, millal oleks Riigikantseleile selliseks nõupidamiseks võimalikud sobivad ajad.		
	Märkused täiendavast kirjavahetusest: 1. Riigikantselei ettepanek AdvS § 642 lg 3 sõnastamiseks Olete teinud ettepaneku AdvS § 642 lg 3 sõnastada	**Selgitus**	Meie pakutud säte tähendab, et advokatuuri juhatus määrab ära, kes on need, kes osutavad riigi õigusabi ja kes on siis kriisitöökohal – siis liiguvad need andmed Kaitseressursside Ametisse, siis räägitakse need läbi Kaitseväega, kui antud asutustele on see vastuvõetav, siis saavad nad mobilisatsiooniregistris vabastuse Kaitseväkke asumisest. Ehk siis VV määrusesse saab panna nt maksimummäära, et kriisitöökohal on advokatuuri juhatuse poolt määratud 15 advokaati. Edasi valite need 15 välja ja teavitate neid, et neil on kriisiaegne kohustus. Täpsema süsteemi saab läbi arutada ja

	järgmiselt: „(3) Advokatuuri juhatus määrab püsiva kriisiülesande täitmiseks vajaliku arvu riigi õigusabi osutajaid ja nimetab kriisiolukorras riigi õigusabi osutamise kohustusega isikud, kellele võib nimetatud kohustuse määrata tsiviilkriisi ja riigikaitse seaduse § 89 lõike 3 alusel kriisiülesandega töökohale määramisele kohaldatavas korras.“ Antud sõnastus võimaldaks advokatuuri juhatusel nimetada riigi õigusabi osutamise kohustusega advokaate vaatamata sellele, et advokaadid ei ole advokatuuriga töö- ega teenistussuhtes, kuid sellisele nimetamisele kohaldataks samasugust korda nagu kriisiülesandega töökohale		kokku leppida rakendusakti koostades.

	määramisel. Palume selgitust, kas mõistame õigesti, et olenemata sättes olevast viitest tsiviilkriisi ja riigikaitse seaduse eelnõu § 89 lg-le 3, ei määra Vabariigi Valitsus nimeliselt kriisiolukorras riigi õigusabi osutavaid advokaate ega § 89 lg 4 kohaselt advokaatide määramise tingimusi? Samuti ei tähenda see, et Vabariigi Valitsus nö kinnitab määrusega üle advokatuuri juhatuse poolt nimetatud riigi õigusabi osutavad advokaadid? Lisaks soovime, et seadus sätestaks selgelt, et kriisiolukorra väliselt ei ole igal advokaadil kohustust riigi õigusabi osutada.		
	2. Riigi õigusabi osutamise kohustusest vabastamine Justiitsministeeriumi hinnangul võib	**Selgitus**	Viidatud § 109 on kodanikukohustuse täitmine – see ei vabasta kedagi tema tööülesannete täitmisest. § 109 on sisuliselt nö kraavi kaevamine – nt Kaitsevägi rakendab hetkel mööda kõndivat isikut kraavi kaevamisele. § 110 lg 1 p 10 ütleb, et kui sa pead täitma kriisitöökoha kohustust ja see takistab sul antud hetkel kodanikukohustust täitmast, siis pead minema oma kriisitöökohustust täitma. Kui aga jalutad pärast tööpäeva koju ja Kaitsevägi

	kriisiülesannet täitma määratud advokaat keelduda temale määratud ülesande vastuvõtmisest ja täitmisest riigi õigusabi seaduses sätestatud juhul ja korras. Kas advokaatide suhtes rakenduvad ka muud tingimused, mil nad kriisiülesande täitmisest keelduda võivad, peame eelkõige silmas tsiviilkriisi ja riigikaitse seaduse eelnõu §-s 99 sätestatud tingimusi?		rakendab sinu osas kodanikukohustust, siis on see ok, ehk et pelgalt fakt, et sa oled kriisitöökohal, ei ole vabastus.
	3. Kriisiolukorra ühisplaanist Eelnõu § 13 lg 3 näeb ette, et ministeerium võib koostada ühise kriisiplaani oma valitsemisala asutustega. Kuna riigi õigusabi osutamisega on seotud mitmed asutused, siis näeme, et otstarbekas oleks kohtutel, prokuratuuril, PPA-l ning advokatuuril kriisiolukorra tarbeks koostada kriisiolukorra ühisplaan. Ühisplaani raames on igal	**Selgitus**	Politsei- ja Piirivalveamet koostab massilise sisserände, äkkrünnaku, massilise korratuse ja ulatusliku merepäästesündmuse (sh reostus piiriveekogus) hädaolukordade lahendamise plaane ja sellega seoses on moodustanud töörühm, mille eesmärk on koostöös hädaolukorra lahendamisse kaasatud asutuste esindajatega hinnata plaanide toimimist, ajakohasust (sh ülesehitust) ning vajadusel neid muuta. Antud töögruppi on ühe koostööpartnerina kaasatud ka Advokatuur ning vastavad ühised plaanid on sisendiks kõigile koostööpartneritele oma detailse kriisiplaani välja töötamisel. Eelnõu sõnastust muudetud ja kirjutatud, et kõik asutused ja isikud, kes osalevad olukorra lahendamisel peavad tegema koostöös ja osalema plaani koostamisel.

	asjaomasel asutusel võimalik välja töötada asutuse sisene detailne kriisiplaan. Ühisplaani õnnestumise tagamise tõenäosuse nimel teeme ettepaneku selle koostamine ette näha seadusega.		

Eesti Advokatuur (II kooskõlastusring)

Nr	Ettepaneku/märkuse sisu	Arvestatud/mittearvestatud/ selgitused	Kommentaarid
1.	Eelnõu §-ga 211 planeeritakse täiendada KrMS-i peatükiga 14^2, millega kehtestatakse kriminaalmenetluse erisused erakorralise ja sõjaseiskorra ajaks. Ühe erisusena soovitakse sätestada erandid kriminaalmenetlusele allutatud isiku põhiseaduslikule õigusele saada kaitsja abi (edaspidi *kaitseõigus*). Eelnõuga kavandatav KrMS § 382^{13} piiraks kaitseõigust järgmiselt:		KrMS § 382-13 lg 1 mõju avaldub üksnes nendel juhtudel, kui toiming tuleb teha kahtlustatava osavõtul. Seejuures on kaitsja osavõtul suur tähtsus neil juhtumitel, kui kahtlustatavalt oodatakse mingis ulatuses menetlusega koostööd ning seejuures on oht, et rikutakse kahtlustatava enese mittesüüstamise privileegi. Järelikult räägime siin vaid vahistamise küsimuse lahendamisest. Muude toimingute jaoks tähtaega ei ole kehtestatud. Vahistamise küsimuse lahendamise puhul tuleb silmas pidada järgmist. Vahistamise küsimuse lahendab eeluurimiskohtunik, üksiti selgitab kinnipeetule ka tema õigusi ja kohustusi. Kohtunik küll ei asenda kaitsjat, kuid just kohtuniku ees toimuv ärakuulamine tagab selle, et kahtlustatav on oma õigustest teadlik ja teda ei survestata salakavaluse või ebaseaduslike meetoditega neid õigusi kasutamata jätma. Kahtlustataval ei ole kohustust vahistamise arutamisel küsimustele vastata ning seda õigust kohtunik talle ka kindlasti selgitab. Kui aga vahistamise arutamise võimalus seada sõltuvusse sellest, kas ettenähtud aja jooksul on võimalik valmistatavale kaitsja organiseerida, võib tekkida olukord, kus advokaatide puuduse tõttu

	Kui kahtlustatavale kaitsja tagamine erakorralise või sõjaseisukorra ajal tooks kaasa käesolevas seadustikus kohtueelse menetluse toimingu tegemiseks ette nähtud tähtaja ületamise, on lubatud kohtueelse menetluse toiming teha kaitsja osavõtuta (lg 1) *Kriminaaltoimiku tutvustamisel käesoleva seadustiku § 224 järgi tuleb kahtlustatavale tema soovil kaitsja tagada* (lg 2) *Kohtumenetluses on erakorralise ja sõjaseisukorra ajal kaitsja osavõtt kohustuslik:* *1) esimese astme kuritegude üldmenetluses;* *2) kokkuleppemenetluse läbirääkimistel või*		tuleb vabastada isik, kelle vahistamiseks oleks iseenesest alust küllaga ja veel, tema vabastamise põhjuseks oleks üksnes asjaolu, et kaitsja osavõtul tema vahistamise küsimust lahendada ette nähtud tähtaja jooksul ei olnud võimalik. Vahistamise küsimuse lahendamine kahtlustatava kaitsjata riivaks küll kahtlustatava kaitseõigust, ent selle riive intensiivsust vähendab vahistamiseelne küsitlemine kohtuniku poolt kontrollitud keskkonnas, kus kahtlustatavale on tagatud minimaalselt informeeritus tema põhilistest menetlusõigustest ning reaalne võimalus oma menetlusõigusi vabalt kasutada. Nagu advokatuur väga õigesti märgib, on kriminaalmenetluse tõhususe tagamine, nagu ka kohtusüsteemi efektiivse toimimise tagamine põhiseaduse järgi riigi kohustus ja seega legitiimne eesmärk, mis saab õigustada põhiõiguste riivet. Iseäranis kriisiolukorras lisanduvad sellele veel vajadus tagada avalik kord ja julgeolek, mida ei saa seada sõltuvusse eraõiguslike teenusepakkujate (advokaadid) kättesaadavusest. Ehkki vahi alla võtmine kujutab endast äärmiselt intensiivset põhiõiguste riivet, ei otsustata vahi alla võtmise käigus süüküsimust ning süüküsimuse lahendamise eel on isikul kohustuslikult võimalik advokaadi abi kasutada. Samuti ei kujuta advokatuuri poolt kritiseeritud säte endast kaitseõiguse äravõtmist - isikul on jätkuvalt õigus endale kaitsja valida või paluda endale kaitsja riigi õigusabi korras määrata, ning oma kaitsjaga kohtuda ka ajal, mil isik viibib vahi all. Seetõttu saabki väita, et riive viidatud sättes on põhiseadusega kooskõlas.

	kohtuistungil, kus arutatakse kokkulepet; *3) lühimenetluses või teise astme kuriteo üldmenetluses, kui süüdistatav, kes kohtu hinnangul on võimeline end ise adekvaatselt kaitsma, ei ole kaitsjast loobunud;* *4) kassatsioonimenetluses.* (lg 3) Eesti Advokatuuri põhiõiguste kaitse komisjon on seisukohal, et eelnõu § 211 ei vasta „Hea õigusloome ja normitehnika eeskirja“ (HÕNTE) § 43 lg 1 p-le 5 osas, millega planeeritakse kehtestada KrMS § 382^{13} lõikes 1 toodud kaitseõiguse piirang (kohtueelse menetluse toimingu läbiviimisel ei tule kahtlustavale tagada kaitsjat, kui kaitsja tagamine tooks kaasa		

	menetlustoimingu tähtaja ületamise), sest seletuskirjas ei ole: (a) analüüsitud KrMS § 382[13] lg 1 kooskõla PS § 21 lg 1 teises lauses sätestatuga, mille järgi on kuriteos kahtlustaval isikul õigus valida endale kaitsja; (b) hinnatud, kas piirangu kehtestamist õigustab legitiimine eesmärk ja kas piirangu on eesmärki arvestades proportsionaalne.		
2.	PS 21 lg 1 teine lause tagab kriminaalmenetlusele allutatud isikule õiguse kaitsele nähes ette, et: „*[k]uriteos kahtlustatavale antakse viivitamatult ka <u>võimalus valida endale kaitsja</u> ja kohtuda temaga.“* Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste kaitse konventsioon (EIÕK) artikkel 6 lg 3 p c tagab samuti kriminaalmenetlusele		

	allutatud isikule õiguse valida kaitsja või saada tasuta õigusabi, kui see on õigusmõistmise huvides vajalik ja isikul pole piisavalt vahendeid õigusabi eest tasumiseks. Viidates EÕIK art 6 lg 3 p-le c on Riigikohus korduvalt leidnud, et PS § 21 lg 1 teine lause kohaldub kõigile kahtlustavatele, mitte üksnes nendele kahtlustatavatele, kellelt on võetud vabadus (nii nagu võiks järeldada PS §21 lg 1 esimese ja teise lause grammatilisest tõlgendusest) (nt. RKKKo 06.03.2013, 3-1-1-17-13; RKPJKo 18.06.2010, 3-4-1-5-10, p 38; RKKKm 29.01.2002, 3-1-1-3-02). PS § 21 lg 1 teise lause sõnastusest ning seda sisustavast kohtupraktikast järeldub, et (a) kahtlustavatele, kes on vahistatud, tuleb tagada		

	kaitsja valimise võimalus viivitamatult; ning (b) kahtlustataval, kellelt ei ole vabadust võetud, tuleb õiglase menetluse tagamiseks võimaldada kaitsja abi kasutamine vastavalt seadusele. EIÕK art 6 lg 3 p c sisustamisel on EIK korduvalt rõhutanud, et kahtlustatava õigus saada kriminaalmenetluses kaitsja abi on üks ausa ja õiglase kohtumenetluse olulisemaid garantiisid. Seejuures on EIK praktikas juurdunud seisukoht, et õigus kaitsele tuleb tagada juba eelmenetluse faasis, kuivõrd üksnes nii on kahtlustatav kaitstud ebaõiglase menetluse ning uurimisasutuste eksimuste, avaliku võimu sunni ja „väärkohtlemise“ eest. Kaitseõiguse tagamine eelmenetluse faasis on eriti oluline põhjusel, et justnimelt potentsiaalse		

	kuriteo uurimise faasis määratakse kindlaks, millistest tõenditest ning faktilistest asjaoludest lähtutakse kuriteo menetlemisel kohtus. (EIKo 36391/02, *Salduz* vs. *Türgi*, 27.11.2008, p-d 50-51 ja 54 ning seal viidatud lahendid; EIKo 21980/04, *Simeonovi vs. Bulgaaria*, 12.05.2017, p 110 – 114 ning seal viidatud lahendid; EIKo, 9300/81, *Can v. Austria*). Kuigi vastavalt Riigikohtu praktikale tuleb põhiseaduse sisustamisel juhinduda üldjuhul EIÕK-st ning selle kohaldamispraktikast (nt. RKPJKo 25.03.2004 otsus asjas nr 3-4-1-1-04, p 18), siis ei saa tähelepanuta jätta, et ka EL õiguses on kehtestatud kaitsja tagamise kohustuslikkus. Nii näeb EL põhiõiguste harta artikkel 47 lg 2 teine lause ette, et *igaühel peab*		

	olema võimalus saada nõu ja kaitset ning olla esindatud ning artikkel 48 lg 2 sätestab, et *iga süüdistava õigus kaitsele on tagatud.* Hartaga tagatud kaitseõiguse kohustuslikkus on täpsustatud direktiivis 2013/48/EL, mille art 3 lg 2 esimene lause näeb ette, et *kahtlustatavale või süüdistatavale isikule antakse põhjendamatu viivituseta võimalus kasutada kaitsjat,* kusjuures art 3 lg 2 p a kohaselt tuleb kaitsja tagada igal juhul enne küsitlemist pädeva asutuse poolt. Kaitseõiguse tagamata jätmine, s.h kaitseõiguse riived ja piirangud, seavad ohtu mitmed muud põhiseaduslikku järku õigused, sest kriminaalmenetlusele allutatud isiku õigus kaistjale on põimunud mitmete muude põhiõigustega nagu õigus		

	enese mittesüüstamisele, õigus asja tõhusale kohtulike arutamisele, õigus ausale ja õiglasele menetlusele (nt. EIKo, 73748/13, *Tolmachev vs Eesti,* 09.07.2015, p 49).		
3.	PS § 21 lg 1 teise lausega tagatud kriminaalmenetlusele allutatud isiku õigus kaitsja abile ei ole absoluutne ehk piiramatu. Kaitseõiguse piiramise lubatavus erakorralise või sõjaseisukorra ajal järeldub otsesõnu PS §-st 130, millega ei ole PS § 21 sätestatud õiguste piiramine keelatud. Tuleb siiski silmas pidada, et PS §-ga 21 tagatud kaitseõigus on reservatsioonita põhiõigus, mida võib piirata üksnes mõne muu põhiõiguse või põhiseadusest tuleneva väärtuse kaitseks (nt. RKPJKo 18.06.2010, 3-4-1-5-10, p 38).		

	PS §-st 11 tuleneva proportsionaalsuse põhimõtte kohaselt peavad põhiõiguste piirangud olema demokraatlikus ühiskonnas vajalikud ega tohi moonutada piiratavate õiguste ja vabaduste olemust. Teisisõnu peab põhiõiguse riivel olema põhiseadusega kooskõlas olev (legitiimne) eesmärk ning riive peab olema eesmärgi saavutamiseks proportsionaalne – s.o. sobiv, vajalik ja mõõdukas (nt RKPJKo, 23.02.2023, 5-22-12, p 41). Sobiv on abinõu, mis soodustab eesmärgi saavutamist. Abinõu on vajalik, kui eesmärki ei ole võimalik saavutada mõne teise, kuid isikut vähem koormava abinõuga, mis on vähemalt sama efektiivne kui esimene. Abinõu mõõdukuse üle otsustamiseks tuleb kaaluda ühelt poolt põhiõigusse sekkumise ulatust ja intensiivsust ning		

	teiselt poolt eesmärgi tähtsust (vt nt Riigikohtu üldkogu 26. märtsi 2009. a otsus kohtuasjas nr 3-4-1-16-08, p 29). Ka EIK praktika kohaselt on õigust kaitsele lubatud piirata üksnes väga erandlikel asjaoludel. Seejuures peab mistahes kaitseõiguse piiranguks olema seadusega sätestatud alus, piirangul peab olema ajutine iseloom ning selle kohaldamist peavad õigustama üksikjuhtumi asjaolud - näiteks vajadus kaitsta ohvri õigusi ja huve (nt. EIKo 21980/04, *Simeonovi vs. Bulgaaria,* 12.05.2017 p-d 116 – 118). EIÕK Art. 15 seab väga kõrge standardi põhiõiguste piiramiseks. Põhiõiguste piiramiseks ei piisa sõja- või muust eriolukorrast vaid olukord peab olema niivõrd tõsine, et see ohustab rahva		

	eluvõimet. Kohaldada võib vaid neid meetmeid, mis olukorra tõsiduse tõttu on vältimatult vajalikud ja tingimusel ,et meetmed ei ole vastuolus rahvusvahelise õiguse järgsete kohustustega. Liikmesriik ei oma ka sõja- või eriolukorras piiramatut diskretsiooniõigust põhiõiguste kärpimisel ning ka siin tuleb lähtuda demokraatlikus ühiskonnas vajaliku piirangu põhimõttest (Brannigan and McBride v. the United Kingdom, § 66; Mehmet Hasan Altan v. Turkey, § 210; Şahin Alpay v. Turkey, § 180; Hasan Altan v. Turkey, § 91; Baş v. Turkey, § 160-161). Tavaliselt on piiravad meetmed õigustatud, kui need on suunatud ohu tõrjumisele (Lawless v. Ireland no. 3, § 36). Eelnõust ja seletuskirjast jääb ka üheselt arusaamatuks,		

	kuidas tõstab piirang ohutust ning miks on see vältimatult vajalik. Kaitseõiguse piiramine on eeltoodut arvestades põhiseaduspärane üksnes juhul, kui: (a) seaduses sätestatud piirangul on legitiimine ehk põhiseadusega kooskõlas olev eesmärk – s.o piirang on kehtestatud mõne muu põhiõiguse või põhiseadusest tuleneva väärtuse kaitseks; ning (b) piirang on eesmärki arvestades proportsionaalne.		
4.	HÕNTE § 3 kohaselt peavad seaduseelnõud olema kooskõlas Eesti Vabariigi põhiseaduse, rahvusvahelise õiguse üldtunnustatud põhimõtete ja normide, Eesti Vabariigi suhtes jõustunud välislepingutega ning Euroopa Liidu õigusega ning § 5 järgi peavad seaduseelnõus		

	kavandatavad isiku õiguste ja vabaduste piirangud olema asjakohased ja proportsionaalsed eesmärgiga, mida seaduseelnõu taotleb avalikes huvides. Eelnõu seletuskirja kohaselt kavandatakse kaitseõiguse piirangu kehtestamist põhjusel, et erikorra ajal võib olla keeruline tagada isikule kriminaalmenetluses kvaliteetset õigusabi (muuhulgas seetõttu, et advokaadid võivad olla riigist lahkunud, ei soovi kutsetööga tegeleda või täidavad ülesandeid tegevväeastena), mis võib omakorda kaasa tuua ettenähtud menetlustähtaegade rikkumise. Eelmenetluses menetlustoimingute läbiviimist ilma kaitsja osavõtuta (s.o. kaitseõiguse piiramist) peetakse asjakohaseks meetmeks, millega vältida		

	ettenähtud menetlustähtaegade rikkumist. Seletuskirjas puudub (a) igasugune analüüs kaitseõiguse piirangu kooskõla kohta PS § 21 lg 1 teises lausega ning EIKÕ art 6 lg 3 p-ga 3 ning (b) selgitus, millise muu põhiõiguse või põhiseadusest tuleneva väärtuse kaitseks KrMS § 382^{13} lg-ga 1 kavandatud piirang kehtestatakse. Eelnõu seletuskirjas ei ole toodud mitte ühtegi põhjendust, mis võimaldaks veenduda, et kaitseõiguse piiramine on proportsionaalne (s.o sobiv, vajalik, mõõdukas) võrreldes eesmärgiga vältida eelmenetluses ettenähtud menetlustoimingute tähtaegade rikkumist. Kummatigi on äärmiselt küsitav, kas tähtaegade järgmine on *per se*		

	eesmärgina legitiimne õigustamaks PS § 21 lg 1 teise lausega tagatud kaitseõiguse riivet. Iseenesest on Riigikohtu praktikas peetud põhiõiguste (kaebeõiguse) piiramist kohtusüsteemi efektiivse toimimise tagamise eesmärgil legitiimseks (RKÜKo, 03.07.2012, 3-1-1-18-12). Analoogselt võiks ka kriminaalmenetluse tõhususe tagamine olla põhiseadusega kooskõlas olev eesmärk kaitseõiguse piiramiseks, kuid eelnõu seletuskirjast ei selgu, kas piirangu eesmärgiks on tagada kriminaalmenetluse tõhusus või mõni muu põhiseadusega kaitstud õigus, huvi või väärtus. Eeltoodu tõttu ei vasta Eelnõu § 211 osas, millega planeeritakse kehtestada KrMS § 382^{13} lg 1, HÕNTE § 43 lg 1 p-le 5, mis seab isiku õiguste ja vabaduste piiramise korral		

	kohustuslikuks esitada seaduseelnõu seletuskirjas analüüs piirangute kooskõla kohta Eesti Vabariigi põhiseaduse, teiste seaduste, Euroopa Liidu õiguse ja Eesti Vabariigi jõustunud välislepingutega.		

Eesti Gaasiliit

Nr	Ettepaneku/märkuse sisu	Arvestatud/mittearvestatud/ selgitused	Kommentaarid
1.	Tagatud peab olema elutähtsa teenuse osutaja võimalus kasutada elutähtsa teenuse osutamisel teenusepakkujaid. Eelnõu ei arvesta sellega, et elutähtsa teenuse osutajad kasutavad elutähtsa teenuse osutamisel teiste ettevõtjate teenuseid. Ettevõtetel endil ei pruugi olla vajalikke kompetentse, kuna teenuse tsüklilise olemuse tõttu ei ole majanduslikult põhjendatud omada ja ülal pidada kõiki vajalikke	**Mittearvestatud**	Mõistame liidu muret. Eraõiguslikete juriidiliste isikute õigused ja kohustused peavad tulenema seadusest. Kohustuste ja õiguste subjektide ring peab olema võimalikult täpselt seadusega määratletud. Alltöövõtjate puhul on seda raske teha, kuna alltöövõtjate ring on tavaliselt kiiresti muutuv, samuti on muutuv nende ülesannete laad, seda ka ühe elutähtsa teenuse osutaja lõikes. Kriisiülesande täitmiseks vajaliku töökoha regulatsiooniga kaasneb võimalus määrata isikud kriisitöökohtadele, mis tähendab, et isikud peavad täitma oma kohustust töökohal mitte Kaitseväe koosseisus. Riigi kaitsevõime planeerimisel ei ole võimalik jätta subjektide ring avatuna või panna sõltuvusse elutähtsa teenuse osutaja äristrateegiast. Selle tõttu on loodud võimalus korraldavale asutusele seada nõuded elutähtsa teenuse osutaja alltöövõttu kohta. See võimaldab suunata ettevõtjaid mõtlema paremini läbi alltöövõttu tingimusi, sh vääramatu jõu välistamist lepinguga.

	ressursse ning mõistlikum on teenust turult sisse osta. Seetõttu ei paikne kõik püsiva kriisiülesande täimise tagamiseks vajalikud töökohad püsiva kriisiülesandega isiku (elutähtsa teenuse osutaja) koosseisus. Eelnevat arvestades on meil järgmised ettepanekud: 1. 1.1. Eelnõu 7. peatükis esitatud kriisiülesande täitmiseks vajaliku töökoha regulatsioon lähtub eeldusest, et püsiva kriisiülesande täitmiseks vajalikud töökohad asuvad elutähtsa teenuse osutaja koosseisus. Eelnõu tuleb täiendada ja sätestada võimalus püsiva kriisiülesandega töökohtade loomiseks elutähtsa teenuse osutaja lepingupartnerite juures. 2. 1.2. Eelnõu § 103 lõike 1 punkt 2 ei luba sarnaselt kehtiva riigikaitseseadusega	**Selgitus**	Mis puudutab asjade sundvõõrandamist ja sundkasutamist, siis sundkoormisi saab määrata nö ette – teha ära märkused tsiviiltoetuse registrisse, teha asjade ülevaatust, nö eelotsust – kui on ette teada vajaminev ressurss, siis Riigi Kaitseinvesteeringute Keskus määrab eelotsustega vajamineva vara ära ning siinkohal on vajalik elutähtsa teenuse osutajatel

	sundkasutusse võtta ega sundvõõrandada asja, mis on vältimatult vajalik teise isiku kriisiülesande, sealhulgas elutähtsa teenuse osutamiseks. Puudub aga regulatsioon, millist vara peab seadus elutähtsa teenuse osutamiseks vältimatult vajalikuks või kuidas tuleb selline vara kindlaks määrata ning kes seda teeb. Seadusega tuleb tagada võimalus vara teise isiku kriisiülesande täitmiseks vajalikuks varaks ennetavalt (näiteks tsiviiltoetuse registrisse kandmise kaudu), mitte vaid läbi asja sundkasutusse võtmise või sundvõõrandamise otsuse vaidlustamise, mis põhjustab nii vara omanikule kui elutähtsa teenuse osutajale täiendavat halduskoormust ja kulusid. Samuti suurendab regulatsiooni puudumine ohtu, et elutähtsa teenuse osutajal		anda sisend Riigi Kaitseinvesteeringute Keskusele, kes tuleb eelotsuseid tegema, et mingit asja on vaja elutähtsa teenuse osutajal, kuna ilma selleta ei saa elutähtsa teenust osutada. Sundkoormisi saab määrata ka kriisiolukorras, sh sõjaseisukorras – siinkohal jällegi vajalik Kaitseväe, Riigi Kaitseinvesteeringute Keskuse ja ettevõtte kokkulepe ja infovahetamine, et millist asja saab võtta sundkasutusse ja millist on elutähtsa teenuse osutajal vältimatult vaja.

	puuduvad kriisiolukorras oma teenuse osutamiseks vältimatult vajalikud asjad või tuleb tegeleda sundkasutusse võtmise otsuse vaidlustamisega kriisiülesande täitmise arvelt. 3. 1.3. Eelnõu peab selgelt võimaldama määrata püsiva kriisiülesande täitmise korraldamise ööpäev läbi toimivaks kontaktpunktiks (eelnõu § 16 lg 2 p 10) elutähtsa teenuse osutaja teenusepakkuja või teenusepakkuja juures asuva kontaktpunkti.		Kontaktpuntki osas juhime tähelepanu eelnõu § 18 lg 2 p 10, kus nimetatud kohustus kajastub.
2.	Reguleeritud turul tegutsevale elutähtsa teenuse osutajale peab olema seadusega tagatud võimalus lülitada püsiva kriisiülesande täitmisest tekkivad lisategevuskulud regulaatoriga kooskõlastatavasse võrguteenuse hinda. Maagaasiseaduse (edaspidi MGS) § 23 lõike	**Selgitus**	Alates 2015. a Konkurentsiameti kujundatud seisukoha kohaselt on elutähtsa teenuse osutajal võimalik kajastada teenuse toimepidevusega seotud kulud teenuse hinnas, kui see vajadus tuleneb õigusaktist, elutähtsa teenuse osutaja toimepidevuse riskianalüüsist või plaanist. Teatud kulude puhul tuleb arvestada erisustega. Näiteks õppustega seotud kulud lülitatakse teenuste hinda kahe õppuste vahelise ajaperioodi vältel (kui õppus toimub iga kahe aasta tagant, siis ühe aasta kuludes kajastatakse õppuse korraldamise kulusid 1/2 ulatuses)) Personalikulu on samuti võimalik ajastada teenuse hinnas. Selguse huvides eelnõu täiendatud vastava sättega.

	3 punkt 1 võimaldab võrguteenuse hinda kujundada selliselt, et tagatud oleks võrguettevõtja vajalike tegevuskulude katmine. Võrguteenuse hindade arvutamise ühtse metoodika väljatöötamine on jäetud Konkurentsiameti pädevusse (MGS § 23 lõige 4^1), mistõttu on ka Konkurentsiameti kaalutluspädevuses otsustada, kas pidada püsiva kriisiülesande täitmisega seotud tegevuskulusid võrguteenuse osutaja vajalikeks tegevuskuludeks, samuti see, millises ulatuses hinnata selliste tegevuskulusid võrguteenuse hindade kooskõlastamisel MGS § 23 lõike 4^2 alusel põhjendatuks. Püsiva kriisiülesande täitmine ning selleks valmisolekut tagavad seadusest		

	tulenevad kohustused põhjustavad elutähtsa teenuse osutajale kahtlemata lisakulutusi. Nii näiteks paneb eelnõu § 15 püsiva kriisiülesandega isikule kohustuse korraldada õppusi ning eelnõu seletuskirjale lisatud Vabariigi Valitsuse määruse kavand sätestab, et õppusi korraldatakse vähemalt kord aastas ning korraldamisega seotud kulud katab õppuse korraldaja oma eelarvest. Samuti paneb kübarturvalisuse seaduse § 7 lõike 5 alusel kehtestatud Vabariigi Valitsuse 09.12.2022. a määrus nr 121 „Võrgu- ja infosüsteemide küberturvalisuse nõuded“ elutähtsa teenuse osutajale kohustuse viia läbi Eesti infoturbestandardi tingimuste täitmise auditi majandus- ja taristuministri määrusega kindlaks määratud nõuetele vastava audiitori		

	poolt iga kolme aasta järel. Eelnõu seletuskirjas on hinnatud, et sellise auditi maksumus võib ulatuda 20 000 euroni. Eelnõu seletuskirjas on ka hinnatud, et elutähtsa teenuse osutajaks olemisest tingitud lisaülesannete täitmine tingib kuni ühe töötaja töötundide lisandumise, samuti toob kulusid kaasa riskianalüüsi koostamine. Eelnevast tulenevalt palume eelnõu täiendada MGS-i muudatusega, mis üheselt sätestab, et võrguteenuse hindade kujundamisel tuleb tagada elutähtsa teenuse osutamisest tulenevate tegevuskulude katmine võrguettevõtjale võrguteenuse tasu kaudu.		
3.	Püsiva kriisiülesandega töökohtadeks muutuvate olemasolevate töökohtade töölepingute muutmise võimalikkus peab elutähtsa teenuse osutajale olema seadusega tagatud.	**Selgitus**	Kui isiku ameti- või töökoht määratakse asutuse juhi poolt kriisiülesandega ameti- või töökohaks, siis see ei too automaatselt kaasa tööülesannete muutust. Isikul on oluline ette teada, et tema ameti- või töökoht on kriisi ajal oluline, see tähendab töö tegemist intensiivsemalt. Tegu ei ole töölepingu muudatusega, kuna isik jääb ka kriis ajal tegema seda, milleks ta tööle võeti. Selguse huvides on soovitatav sätestada kriisiülesanded ja kriisiaegne töö tegemise kohustus ka isikute töölepingutes ja ametijuhendites, kuid tagada

	Eelnõuga pannakse püsiva kriisiülesandega isikule kohustus määrata kindlaks püsiva kriisiülesande täitmiseks vajalikud töökohad ja fikseerida selliste ülesannete täitmine nendel töökohtadel töötavate inimeste töölepingus. Eelnõu seletuskirja kohaselt ei eelda isiku töökoha muutmine töölepingu kehtivuse ajal kriisiülesandega töökohaks isiku nõusolekut, sest tegu ei ole olulise tööülesannete muutusega. Juhime eelnõu koostajate tähelepanu asjaolule, et töölepingu seaduse § 12 kohaselt saab töölepingut muuta vaid poolte kokkuleppel. Kuna püsiva kriisiülesandega töökoha suhtes kehtivad mitmed töösuhte erisused (täiendavad tööülesanded, erisused töö- ja puhkeajas), siis palume uuesti analüüsida, kas olemasolevate		on vaja, et isikud oleks teadlikud, et nende ameti- või töökoht on määratud kriisiülesandega ameti- või töökohaks. TLS § 15 lg 2 sätestab, et kui seadusest, kollektiiv- või töölepingust ei tulene teisiti, täidab töötaja eelkõige järgmisi kohustus: (..). Seega annab TLS võimaluse teiste seadustega kokku leppida teisi ülesandeid või siis ka töölepingus. Antud juhul on tegu seaduses sätestatud erisusega, teha kriisi ajal tööd. Oluline on isikutele teavitada, et nende ameti- või töökohal selline kohustus on, see annab võimaluse isikul nt töölt lahkuda, kui ta ei soovi seda kohustust täita. Kriisitöökohale nimetamine ei too kaasa automaatselt töölepingu muudatust, isik täidab ka kriisi ajal oma ülesandeid, milleks ta on tööle võetud ning ka juba hetkel võib isikule anda tavapärases töösuhtes (ja ka kriisi ajal) ühekordseid täiendavaid ülesandeid, kui nendeks peaks vajadus olema.

	töölepingute muutmine ja püsiva kriisiülesandega töökohtadeks muutmine ilma töölepingut poolte kokkuleppel muutmata on kehtiva töölepingu seaduse alusel võimalik. Juhul kui eelnõu koostajad leiavad, et see on võimalik, palume esitada selle kohta täpsem õiguslik analüüs eelnõu seletuskirjas. Palume ka kaaluda eelnõusse töölepingu seaduse muudatuste lisamist, mis tagaksid, et püsiva kriisiülesandega isikul on võimalik kriisiülesande täitmiseks vajalikud töökohad, mille osas on kehtivad töölepingud, muuta püsiva kriisiülesandega töökohtadeks.		
4.	Eelnõust tulenevate muudatuste rakendamine peab olema tagatud realistlike ja elutähtsa teenuse osutajatele lisakulusid mittepõhjustavate rakendussätete kaudu.	**Arvestatud**	Käesoleva eelnõuga ei muudeta elutähtsate teenuste regulatsiooni. Elutähtsate teenuste regulatsiooni täiendati hädaolukorra seaduse (HOS) muudatustega, millega võeti üle CER direktiiv. 18.10.2024 jõustunud HOSi § 53 lõikes 18 sätestatakse, et olemasolevatel ETOdel on aega oma toimepidevuse riskianalüüsi ja plaani uuendamiseks kuni 2026. aasta 31. detsembrini. Samuti sätestatakse eelnõus, et enne käesoleva seaduse jõustumist HOSi alusel kinnitatud elutähtsa teenuse toimepidevuse

	Eelnõu toob ka olemasolevatele elutähtsa teenuse osutajate tegevusele kaasa olulisi muudatusi. Nii näiteks peab elutähtsa teenuse osutaja alates eelnõu jõustumisest hakkama oma riskianalüüsi koostamisel lähtuma üleriigilisest riskianalüüsist. Samas puuduvad eelnõus rakendussätted, mis määraksid kindlaks, mis ajaks koostatakse üleriigiline riskianalüüs ning tagaksid, et elutähtsa teenuse osutaja ei pea oma riskianalüüsi kehtiva hädaolukorra korralduse alusel koostama vahetult enne üleriigilise riskianalüüsi valmimist või välistaksid kehtiva regulatsiooni alusel koostatava elutähtsa teenuse osutaja riskianalüüsi uuendamise vajaduse ennetähtaegselt pärast üleriigilise riskianalüüsi valmimist. Eelnõust tulenevate		riskianalüüs ja plaan kehtib kuni käesoleva seaduse alusel koostatava riskianalüüsi ja plaani kinnitamiseni.

	muudatuste rakendamiseks ettenähtavad tähtajad peavad olema realistlikud ja mitte põhjustama asjatuid lisakulutusi olemasolevatele elutähtsa teenuse osutajatele.		

Elering

Nr	Ettepaneku/märkuse sisu	Arvestatud/mittearvestatud/ selgitused	Kommentaarid
1.	Eelnõu jätab lugejale mulje, et elutähtsa teenuse osutajad (edaspidi: ETO) tagavad teenuse järjepidevuse ning kiire taastamise mistahes olukorras alates tavaolukorrast ja lõpetades sõjaseisukorraga (*§ 75 lg6 p1: tagama ... kriisiolukorras enda osutatava teenuse järjepideva toimimise ja kiire taastamise võime).* Paraku on tegelikkus aga selline, et Eesti elektri- ega gaasisüsteemi ei ole võimalik hoida järjepidevalt töös ning tagada selle kiiret	**Selgitus**	Vastused allpool.

	taastamist tahtliku rünnaku korral kas hübriidkonfliktis või otseses kineetilises sõjas. Kui Eesti elektrisüsteem ei toimi, siis mõne aja pärast lakkab ka enamus teistest elutähtsatest teenustest toimimast. Seega on meie meelest vaja seda tõsiasja kajastada ka seaduses, et ühiskond oleks paremini valmis toimima ilma elektri- või gaasivarustuseta kriisiolukorras. Võimalik, et eelnõu ettevalmistajad lootsid, et seaduse alamaktide koostajad võtavad tegelikkust arvesse ning kirjeldavad neis olukordi, kus elektri- või gaasisüsteem ei toimi. Meie meelest see aga ei ole parim lähenemine. Esiteks, on kaheldav, et alamaktid saavad muuta seaduses väljendatud nõuet, et elutähtis teenus peab olema järjepidev ning		

	kiiresti taastatav. Teiseks, muud institutsioonid (KOV-d, teised ETO-d jne) ei pruugi süveneda energeetikat puudutavatesse alamaktidesse ning eeldavad oma kriisiplaanides, et elektrikatkestused likvideeritaksegi lühikese ajaga igas olukorras, nagu seadus sätestab. Lisas on toodud meie ettepanek antud sätte muutmiseks.		
2.	Seletuskirja lk 12 võtab väga hästi kokku peamise muutuse ETO-de jaoks: *Praegu kehtib HOSi alusel elutähtsa teenuse katkemisel selle taastamise kohustus ainult tavaolukorras või n-ö rahuajal. Elutähtsa teenuse viimine kriisiülesannete alla loob eeldused teenuste kriisiaegse toimimise sätestamiseks ka riigikaitsekriisi ajal vastavate nõuete kehtestamisega.* Ka meie	**Selgitus**	Eelnõu seletuskirja on kahetsusväärsel kombel sattunud eksitav info. Kehtiva hädaolukorra seaduse § 1 lg 2 kohaselt kohaldatakse hädaolukorra seadust riigi julgeolekut ja põhiseaduslikku korda ähvardavaks ohuks valmistumisel, kõrgendatud kaitsevalmiduse, erakorralise seisukorra ja sõjaseisukorra ajal niivõrd, kuivõrd muudes seadustes ei sätestata teisiti. Eestis kehtib erinevates erikordades ülesannete ja pädevuste jäävuse põhimõte. See tähendab, et erikorra ajal lisandub isikutele ja asutustele õigusi ja kohustusi, kuid üldjuhul jäävad samal ajal kehtima ka kõik rahuaegsed igapäevaselt kehtivad õigused ja täidetavad ülesanded. Näiteks peavad elutähtsad teenused toimima ka erakorralises seisukorras või kaitsevalmiduse kõrgendamisel ning sõjaseisukorras. Riigikaitse seadus näeb võimaluse määrata elutähtsa teenuse osutajatele valdkonna eriseadusega riigikaitselisi ülesandeid ehk täpsustada teenuse osutamist riigikaitselistes olukordades. Seni ei ole seda tehtud, mis on viinud olukorrani, mil elutähtsa teenuse osutajatel tuleb tagada ka sõjaseisukorras sama teenuse taset kui ka tsiviilkriisis. Seda põhjusel, et hädaolukorra seaduse § 1 lg 2 kohaselt kohaldub hädaolukorra seadus ka teistes

	tegime eelnõud lugedes sama järelduse, st et ETO-d peavad vägagi palju ette võtma oma taristu kaitse tugevdamiseks, kuna riigikaitsekriis on midagi muud kui rahuaeg. Mõjuanalüüsi lk 394 aga väidab risti vastupidist: *Elutähtsa teenuse osutajatele kriisiülesannete seadmine ei mõjuta olemasoleva 125 elutähtsa teenuse osutaja töökorraldust. Nende elutähtsa teenuse osutajate kriisiülesanne on elutähtsa teenuse osutamine ning juba kehtivad nõuded elutähtsa teenuse osutamise kohta ei muutu. … Oma olemuselt on tegemist pigem korralduslike muudatustega, mis ei mõjuta olemasolevate elutähtsa teenuse osutajate käitumist ja* ***mõju ulatus nendele ettevõtetele on väike.***		eriolukordades, kui ei ole sätestatud teisiti. Käesoleva eelnõuga võimaldatakse elutähtsat teenust korraldavatel asutustel täpsustada elutähtsa teenuse osutamist riigikaitselistes kriisides, sh vajadusel alandada nõutud taset. Kokkuvõttes, võrreldes kehtiva korraga seatakse eelnõuga ettevõtted soodsamasse olukorda, kui seni.

	Väga raske on aru saada, kuidas ETO-de jaoks midagi ei muutu, kui neile pannakse juurde kohustus täita riigikaitsekriisis oma kohustusi. Kui seada eesmärgiks, et Eesti elekri- ja gaasisüsteem toimiksid ka riigikaitsekriisis, siis see on äärmiselt ressursimahukas tegevus. Elering nagu ka enamus teisi ETO-sid tegutsevad reguleeritud tegevusaladel ning taristu tugevdamine toob paratamatult kaasa tariifide tõusu. Meie meelest oleks aus informeerida seadusandjat ja ühiskonda laiemalt eesootavatest lisakuludest.		
3.	Eelnõus on toodud jõustumise ajaks 1.01.2024. Eeldatavasti võetakse seadus vastu sügisel 2023. Selleks, et taristu kriisivalmiduses midagi reaalselt muutuks, kulub aastaid, mitte kuid. Seega tuleks seaduses sätestada erinevad jõustumise tähtajad	**Arvestatud**	Eelnõu on täiendatud üleminekusätetega. Elutähtsate teenuste regulatsiooni täiendati hädaolukorra seaduse (HOS) muudatustega, millega võeti üle CER direktiiv. 18.10.2024 jõustunud HOSi § 53 lõikes 18 sätestatakse, et olemasolevatel ETOdel on aega oma toimepidevuse riskianalüüsi ja plaani uuendamiseks kuni 2026. aasta 31. detsembrini. Samuti sätestatakse käesolevas eelnõus, et enne käesoleva seaduse jõustumist HOSi alusel kinnitatud elutähtsa teenuse toimepidevuse riskianalüüs ja plaan kehtib kuni käesoleva seaduse alusel koostatava riskianalüüsi ja plaani kinnitamiseni.

	erinevatele valmisoleku etappidele sõltuvalt sellest, millised ootused ETO-de taristu tugevdamiseks seadusandjal tegelikult on.		
4.	*§ 75 lg 6 p1: Elutähtsa teenuse osutaja on kohustatud: 1) tagama elutähtsa teenuse toimimise, sealhulgas tagama tehnilise rikke ning tarne ja teise elutähtsa teenuse katkestuse korral, sealhulgas kriisiolukorras enda osutatava teenuse järjepideva toimimise ja kiire taastamise võime elutähtsa teenuse toimepidevuse nõuete kohaselt.* <u>Kommentaar:</u> Säte nõuab sisuliselt, et mistahes olukorras (sh kriisiolukorras, sõjaseisukorra ajal, erakordsete ilmastikunähtuste ajal jne) peab ETO tagama teenuse järjepideva toimimise elutähtsa teenuse toimepidevuse nõuete	**Mittearvestatud**	Tegemist on kehtiva sättega ja põhimõttega. Eelnõuga tekitatakse ETKAle võimalus kehtestada toimepidevuse nõuded riigikaitselisteks olukordadeks. Pakutud põhimõtted on võimalik sätestada toimepidevuse nõuete määruses (vaata ka vastust nr 2).

	kohaselt. See pole kahjuks reaalne. Näiteks tänaste toimepidevuse nõuete kohaselt peab Elering oma elektrivõrgus tagama elektrikatkestuse kestvuse alla 2 tunni. Seega tuleks elektrivarustus taastada ka terrorismi, sabotaaži ja ka vaenuliku riigi õhurünnakute korral 2 tunni jooksul. Lahenduseks ei saa olla ka elutähtsa teenuse toimepidevuse nõuete muutmine detailsemaks. Esiteks, praktikas pole võimalik koostada maatriksit kõikvõimalike taristu rünnakute viiside ning ulatuste kohta, lisades igaühele nõutava taastamisaja. Kui õhurünnaku korral purustatakse 1 alajaam 150-st, siis on üks taastamise aeg ning kui purustatakse 20 alajaama, siis hoopis midagi muud. Ja loomulikult on ka suur vahe, millised seadmed		

	alajaamades purustatakse. Teiseks, kui seaduses on sätestatud nõue „järjepidevaks toimimiseks“, siis ilmselt seaduse alamakt ei saa sätestada, et elutähtsa teenuse toimimises võivad tekkida pikaajalised katkestused. Teeme ettepaneku sõnastada säte nii: § 75 lg 6: Elutähtsa teenuse osutaja on kohustatud: 1) tagama elutähtsa teenuse toimimise tavaolukorras elutähtsa teenuse toimepidevuse nõuete kohaselt. Kriisiolukorras ning muudel juhtudel, mida pole praktiliselt võimalik ära hoida, taastada elutähtsa teenuse osutamine võimalikult kiiresti, sealjuures järgides kriisiplaanis toodud taastamise tingimusi.		
5.	*75 lg 6 p 2: Elutähtsa teenuse osutaja on kohustatud: 2) teavitama*	**Selgitus**	Eelnõus on teavitamiskohustus sõnastatud samamoodi nagu 18.10.2024 jõustunud HOSi muudatustes, millega võeti üle CER direktiiv.

	viivitamata elutähtsa teenuse toimepidevuse korraldajat või käesoleva seaduse § 74 lõike 3 alusel määratud asutust elutähtsa teenuse katkestusest, katkestuse ohust, elutähtsa teenuse toimepidevust oluliselt häirivast sündmusest või sellise sündmuse toimumise vahetust ohust; <u>Kommentaar:</u> Igast elutähtsa teenuse katkestusest või isegi katkestuse ohust teatamine on täiesti ebapraktiline ning ebavajalik. Eleringi elektrivõrgus on väga lühiajalisi elektrikatkestusi suurusjärgus 100tk aastas, kuni 2-tunniseid suurusjärgus 10tk. Need ei põhjusta märkimisväärseid häireid ühiskonna toimimises ja pole mingit põhjust nendest igakordselt ETKA-t teavitada. Teeme ettepaneku volitada ETKA-sid ise sätestama		

	mõnes seaduse alamaktis kriteeriumeid, millistele vastavate elutähtsa teenuse katkestuste korral nad soovivad teavitusi.		
6.	*§ 75 lg 6 p7: Elutähtsa teenuse osutaja on kohustatud: esitama kord aastas elutähtsa teenuse korraldajale ülevaate elutähtsa teenuse katkestuse ja häire vältimiseks ning käesoleva seaduse § 74 lõike 5 alusel kehtestatud määrusega nõutud teenuse taseme saavutamiseks rakendatud ja rakendatavate meetmete kohta;* Kommentaar: Täpselt samu asju kirjeldatakse seaduses nõutud elutähtsa teenuse riskianalüüsis ning toimepidevuse plaanis. Kui antud säte peabki silmas samu dokumente, siis tuleks lisada viide. Ning „kord aastas“ maha tõmbama, kuna nimetatud dokumentide esitamise	**Mittearvestatud**	Toimepidevuse riskianalüüsis esitavad elutähtsa teenuse osutajad meetmete kava kolmeks aastaks, st edasiulatuv plaan. Eelnõus nimetatud aruandlus on kokkuvõtte rakendatud meetmetest möödunud aasta kohta, mis loob korraldavale asutusele arusaama rakendatavatest meetmetest ja elutähtsa teenuse toimepidevuse muutustest.

	perioodsus on mujal sätestatud. Kui aga on silmas peetud täiendavat aruandlust, siis see lisaks ainult täiendavat bürokraatiat ilma nähtava lisaväärtuseta.		
7.	Ilmselt kattuvate mõistete „kriisiplaan“ ja „toimepidevuse plaan“ kasutamine. Eelnõust on raske aru saada, kas need tähistavad sama või erinevat asja. Kindlasti ei saa nõus olla kahe erineva dokumendi koostamise nõudega, mis käsitlevad sama teemat.	**Selgitus**	Elutähtsa teenuse osutaja saab kajastada erinevaid eelnõus toodud kohustusi ühes plaanis, selle viitab ka eelnõu § 15 lõige 8 ja selle seletuskiri.
8.	Mille eest peab ETO tegelikult oma taristut kaitsma? Tänaseni ei ole ETO-d kuigi palju oma taristut kaitsnud rünnakute vastu. Eelnõu paneb aga ETO-dele kohustuse tagada toimepidevus igasugustes olukordades alates varjatud hübriidkonfliktist kuni klassikalise kineetilise sõjani välja koos õhurünnakutega (§ 75	**Selgitus**	Vaata vastust punkti 2 all.

	lg6 p1). On selge, et see ülesanne käib ETO-dele üle jõu. Tuleks selgemalt sätestada, mille eest taristu kaitsmine on ETO-de kohustus ja mille eest mitte.		
9.	Millises ulatuses taristu taastamiseks peab ETO valmis olema? Erinevalt eelmises punktis kirjeldatud taristu kaitsmise kohustusest on elutähtsa teenuse taastamise panemine ETO-dele kriisiolukorras igati põhjendatud. Analüüsides Ukraina sündmusi ei saa aga välistada, et Eesti elektrisüsteemist võidakse sõja käigus hävitada vägagi oluline osa. Seadus paneb ETO-dele kohustuse asuda viivitamatult taastama hävinud taristut. Selleks peab aga olema piisav varu seadmetest ladudes ootamas ning piisavalt lepingupartnereid, kes seadmete asendamise suudaksid läbi viia.	**Selgitus**	Varude ja dubleerimise üksikasjad on võimalik korraldaval asutusel sätestada toimepidevuse nõuete määrusega. Täpsemalt tuleb leppida kokku elutähtsa teenuse korraldajaga nõuete eelnõu § 74 lõike 6 alusel kehtestatavas määruses väljatöötamisel.

	Kusagil (ilmselt mõnes alamaktis) tuleks sätestada, kui suur osa taristust tuleks varuosade ning lepingupartnerite teenuselepingutega dubleerida. Näiteks Eleringi puhul oleks taristu täielik asendusväärtus ca 5-10 miljardit eurot. Kas Elering peaks varudesse soetama sellest 1%, 10% või 90%?		
10.	Seaduse jõustumine on eelnõu kohaselt 1.01.2024 (§ 251). Eeldatavasti võetakse seadus vastu 2023 sügisel ning pärast seda kuni aasta lõpuni koostatakse alamakte. Kui tahta taristu vastupanuvõimes midagigi sisulist muuta, siis võtab see aega aastaid. Näiteks ühe 330kV trafo hankimine võtab aega ca 2 aastat. Seega tuleks eelnõus sätestada erinevad realistlikud jõustumise tähtajad.	**Selgitus**	Eelnõu ei sea tähtaegasid riski maandamise meetmete elluviimisele, sätestades tähtajad plaanide ja riskianalüüsi koostamisele. Erinevate nõuete ja meetmete rakendamise tähtpäevi seab elutähtsa teenuse toimepidevuse korraldaja eelnõu § 74 lõike 6 alusel kehtestatavas määruses (elutähtsa teenuse toimepidevuse nõuded). Uute, st seaduse eelnõu tulemusel lisanduvate ETO-dele määratakse nõuete täitmise tähtajad mh ka ETOks määramist puudutavas haldusaktis.
11.	Seaduse rakendamise tegevuskavad.	**Selgitus**	Eelnõu täiendatakse rakendussätetega (vaata vastust nr 4).

	Teeme ettepaneku sätestada seaduses ETO-de seaduse rakendamise tegevuskavade koostamise kohustuse koos ETKA-de poolse tegevuskavade kinnitamis kohustusega. Põhjendused: On selge, et seaduse rakendamine nõuab lühikese aja jooksul enneolematult suuri rahalisi väljaminekuid. ETO-d tegutsevad üldiselt reguleeritud äris, mistõttu tuleb kavandatavad investeeringud ja kulud esitada Konkurentsiametile tariifitaotluse käigus. Konkurentsiamet ei ole kindlasti see institutsioon, kes peaks või suudaks hinnata ETO-de tegevuskavade põhjendatust elutähtsa teenuse tagamisel kriisiolukorras. Konkurentsiamet saab ainult kontrollida ETO esitatava tariifitaotluse	**Selgitus**	Toimepidevus on n-ö baashügieenina osa asutuse ja isiku sisemisest töökorraldusest. Toimepidevuse regulatsioon loob vajaliku raamistiku ja alused, mis nõuab asutustelt ja isikutelt ühetaolist valmistumist.

	vastavust kinnitatud tegevuskavale. Eelnõu § 16 lg 2 p 9 kohaselt otsustab ETO kui objekti valdaja ise objekti kaitse abinõude üle (v.a. alaliselt kaitstavad objektid, mida Eleringil on 1 umbes 200-st). On väga oluline, et mingi kõrgemalseisev institutsioon (ETKA?, SiM?) aitaks ette valmistada ning kinnitaks kavandatavad kaitse abinõud.		Toimepidevuse tagamisel lähtutakse asutuse ja isiku riskianalüüsist, mis annab teadmise ähvardavatest ohtudest ja nende mõjudest asutuse ja isiku toimepidevusele. Eelnõu § 18 lõikes 2 sätestatud tegevuste loetelu on vähim, mida tuleb ETO-l teha selleks, et kindlustada enda järjepidev toimimine ja kohane valmidus ülesannete täitmiseks nii iga päev kui ka kriisiolukordades. Nii on toimepidevuse tagamise üks osa ka selleks vajalike objektide väljaselgitamine ehk ETO peab esmalt määrama objektid ja seejärel kavandama minimaalsed meetmed, mis tagaksid objektide turvalisuse ja seal tegutsemise ka ohu muutumisel. Nimetatud meetmed võivad olla nii ehituslikud, tehnilised kui töökorralduslikud. Minimaalsete ja asjakohaste objekti kaitse abinõude kinnitamine mõne kõrgemalseisva institutsiooni poolt iseenesest ei taga objekti kaitset ja seeläbi toimepidevust, seega ei ole see eesmärgi vaates vajalik ja otstarbekas. Nagu eespoolt märgitud antakse eelnõuga ühetaoliseks valmistumiseks vajalik raamistik, millega mh suunatakse püsiva kriisiülesandega asutusi ja isikuid ka iseseisvalt hindama kõiki minimaalselt vajalikke asjaolusid enda toimepidevuse tagamiseks ja hoidmiseks kriisiolukordades.
12.	Varjumine. Eelnõu § 16 lg 2 p 7 kohaselt peab ETO korraldama töötajate varjumise oma objektidel. See vajab täpsustamist, kuna praegu ei saa me aru, milles see meie varjumise korraldamine seisneb. Seletuskirjas käsitletakse varjumist ainult elanikkonna kontekstis, ETO-de objektidel	**Selgitus**	Objektil tegutsemise turvalisus on toimepidevuse osa ja ETO tagada. Objektide turvalisuse tagamine tähendab nii objekti kaitse kui objektidel varjumise korralduse määramist. See hõlmab neil objektidel, kus tegutseb kriisiülesandega ameti- ja töökohaga personal, personali kaitse meetmete ja korralduse määramist objektil varjumise korraldamiseks. Näiteks varjumiskoha loomine, ventilatsiooni väljalülitamine, ohuteavitus, varjumise läbiviimise korraldus jms. Eelnõu sätestab vajaduse ETO-l korraldada oma personali turvalisuse tagamine, jättes nii varjumise meetmed kui korraldus ETO enda valida.

	varjumisest pole midagi kirjas. Kas ETO peab hakkama varjendeid ehitama oma objektide territooriumitele?		
13.	Eelnõu alamaktid. Eelnõu paketis oli ka hulgaliselt alamakte (VV ja ministrite määruseid), milles on samuti palju parandamist vajavat. Me oleme nii aru saanud, et nendega hakatakse tegelema sügisel. Seetõttu me neid momendil ei kommenteeri.	**Selgitus**	Rakendusaktide kavandid on üksnes kavandid ning rakendusaktide eelnõud töötatakse alles välja. Kindlasti esitatakse need ka arvamuse avaldamiseks huvigruppidele.

Eesti Eratervishoiuasutuste Liit

Nr	Ettepaneku/märkuse sisu	Arvestatud/mittearvestatud	Kommentaarid
1.	Soovime järgmisi muudatusi. Tsiviilkriisi ja riigikaitse seaduses 7) paragrahvi 22 lõige 41 muudetakse ja sõnastatakse järgmiselt: „(41) ~~Käesoleva seaduse § 55 lõike 1 alusel kehtestatud haiglavõrgu haigla~~ Piirkondliku haigla,	**Mittearvestatud**	Elutähtsa teenuse osutajaks nimetatud haiglate suhtes on riigil suured ootused: need haiglad on võimelised võtma vastu erakorralised patsiendid ning suurendama selle võimekust kriisi ajal, operatiivselt ümber korraldama oma voodifondi (voodikohtade ümberprofileerimine, kiire vabastamine masskannatanu olukorras) ja omavad teisi kriisivõimekusi, mida Sotsiaalministeeriumi andmetel HVA võrku mittekuuluvatel haiglatel täna ei ole piisavas mahus. Uute haiglate liitumine ETO nimekirjaga eeldab riigilt väga suuri investeeringuid, millega tagatakse haiglate vastavust ETO toimepidevusnõuetega ning milleks riik ei ole hetkel valmis.

	keskhaigla, üldhaigla, kohaliku haigla, erihaigla ja taastusravihaigla pidaja on tsiviilkriisi ja riigikaitse seaduse § 73 lõike 3 punktis 7 nimetatud elutähtsa teenuse osutaja.“;		
2.	8) paragrahvi 22 täiendatakse lõikega 43 järgmises sõnastuses järgmiselt: „(43) Käesoleva paragrahvi lõikes 41 nimetatud ~~haiglavõrgu~~ haigla püsiv kriisiülesanne on osutada elutähtsat teenust käesolevas seaduses, tsiviilkriisi ja riigikaitse seaduses ja nende seaduste alusel kehtestatud nõuete kohaselt. Elutähtsa teenuse toimepidevuse korraldaja täpsustab kriisiülesannet, selleks valmistumise ning selle täitmise nõudeid tsiviilkriisi ja riigikaitse seaduse § 74 lõike 5 alusel.“;		Vt eelmist
3.	Seaduse seletuskirjas lk 339		Vt esimest vastust.

	Terminit kasutatakse TTKSi §-des 52 ja 581 – 584 . Tervishoiualase hädaolukorra üle otsustamiseks on vajalik mitme eeltingimuse täitmine: 1. Terviseamet lähtub olukorra üle otsustamisel ohuhinnangust ja muust asjassepuutuvast teabest; 2. olukord nõuab lahenduseks mitme asutuse või isiku tegevuse ühtsust ning koordineeritust, tavapärasest erinevat juhtimiskorraldust või tavapärasest oluliselt rohkemate isikute ja vahendite kasutamist; 3. olukord võib põhjustada või põhjustab tõsiseid häireid elutähtsa teenuse osutaja (kiirabi, ~~haiglavõrgu kavas nimetatud haigla~~ piirkondliku haigla, keskhaigla, üldhaigla, kohaliku haigla, erihaigla ja taastusravihaigla , loetelus nimetatud		

	üldarstiabi osutaja) toimepidevuses või ohustab paljude inimeste elu ja tervist; 4. Vabariigi Valitsus ei ole kohaldanud kriisiolukorra meetmeid, piiranguid ega nõudeid.		
4.	Lk 342 Punktis 8 sätestatakse elutähtsa teenuse osutajaks ~~määratud haiglavõrgu~~ oleva haigla püsiv kriisiülesanne ning ülesande täpsustamise viis. Kriisiülesannet täpsustatakse tsiviilkriisi ja riigikaitse seaduse § 74 lõike 5 alusel antud määruses (ETKA kehtestab elutähtsa teenuse toimepidevuse nõuded).		Vt esimest vastust

Eesti Rahvusringhääling

Nr	Ettepaneku/märkuse sisu	Arvestatud/mittearvestatud	Kommentaarid
1.	Eelnõu § 168, millega muudetakse Eesti Rahvusringhäälingu seaduse §-i 5:	**Selgitus**	ERR on elutähtsa teenuse osutaja vastavalt HOSi muudatustele, muudetud ka käesolevat eelnõu vastavalt.

	Kavandatavata § 5 lõike 1^1 punktis 2 palume muuta terminit „l*igipääs sideettevõtjale*“. Nimetatud termin on kohane sama lõike punktis 3, kus on vajalik tagada sideettevõtja ligipääs ERRi toodetud veebiuudistele ehk ERR valduses olevas serveris paiknevale ühendusele sideoperaatori võrguga. Raadio-ja teleprogrammide edastamisel on programmide väljastus ja edastamine sidevõrguni ERRi kohustus. Seetõttu palume asendada punkti 2 sõnastus alljärgnevaga: „2) *tagada vähemalt ühe eestikeelse ja ühe venekeelse raadio- ja televisiooniprogrammi ööpäevaringne tootmine ja edastamine sideoperaatori võrguni*“.		
2.	Teeme ettepaneku lisada § 5 lõike 1^1 punktis 3 veebiuudiste edastamise	**Selgitus**	ERR on elutähtsa teenuse osutaja vastavalt HOSi muudatustele, muudetud ka käesolevat eelnõu vastavalt.

	kohustuse juurde lisaks eestikeelsetele uudistele sarnaselt raadio- ja teleprogrammidega ka venekeelsed uudised.		
3.	Palume kaaluda § 5 lõike punktis 1^2 sätestatud volitusnormist loobumist. Püsiva kriisiülesande sätestab seadus ja see, kuidas ERR tagab valmisoleku selle ülesande täitmiseks ja ülesande täidab, peaks olema ERRi enda tegevuse korraldus. Kuna rakendusakti kavandit ei ole lisatud eelnõule, puudub tõenäoliselt arusaam selle sisust, mistõttu oleks tegu sisutu volitusnormiga. Kui siiski sellise määruse kehtestamiseks ja volitusnormi andmiseks nähakse vajadust, peaks rakendusakti kavand koos reguleeritavaga olema lisatud eelnõule. Lisaks annab volitusnorm eelnõus esitatud sõnastuses võimaluse ministri määrusega laiendada	**Selgitus**	ERR on elutähtsa teenuse osutaja vastavalt HOSi muudatustele, muudetud ka käesolevat eelnõu vastavalt.

	seadust ja kehtestada kriisiülesandele seadusest erinev maht. Määrus saaks vaid täpsustada ülesande täitmise korda või nõudeid.		
4.	ERR hinnangul tuleks seletuskirjas tuua välja ka seaduse vastuvõtmisega kaasnev rahaline mõju kõigile püsiva kriisiülesande saanud asutustele. Seletuskirjas (mõjud lk 393 p.2.5.- püsiva kriisiülesande määramine) on vaid märgitud, et püsiv kriisiülesanne määratakse seaduses, et asutused saaksid olla ülesande täitmiseks juba varem valmis olla. Märgitud on, et valitsusasutustele ja riigiasutustele toob riskianalüüsi ja kriisplaani koostamine ning seadusest tulenevate tegevuste koordineerimine (sh nt seaduses nõutud õppuste läbiviimine) kaasa tõenäoliselt ühe töötaja	**Selgitus**	ERR on elutähtsa teenuse osutaja vastavalt HOSi muudatustele, muudetud ka käesolevat eelnõu vastavalt.

	palgakulu aastas (ca 50 000 eurot), kuid on jäetud analüüsimata mõju, mida toob kaasa püsiv kriisiülesande täitmine. Kehtiva Eesti Rahvusringhäälingu seaduse kohaselt on ERR ülesandeks operatiivse informatsiooni edastamine elanikkonda või riiklust ohustavates olukordades. Püsiva kriisiülesande täitmise valmisolekuks (raadio- ja teleprogrammide ning veebiuudiste edastamise valmisolek väljaspool ERRi asukohta) eeldab ulatuslikke investeeringuid ja püsikulu, millega tuleb arvestada riigieelarvelise toetuse planeerimisel.		

Finantsinspektsioon

Nr	Ettepaneku/märkuse sisu	Arvestatud/mittearvestatud	Kommentaarid
1.	Eelnõu § 14 peaks sätestama Finantsinspektsioonile	**Arvestatud**	Muudetud eelnõu sõnastusi.

	võimaluse sisustada nii riskianalüüs (eelnõu § 11) kui toimepidevuse (eelnõu § 16) raamistik suurema paindlikkusega. Finantsinspektsiooni hinnangul, arvestades finantsjärelevalve ja kriisilahenduse eesmärke (finantsinspektsiooni seaduse (FIS) § 3), sektori seotust Euroopa Keskpanga ja Ühtse Kriisilahendusnõukoguga (eelkõige FIS § 6 lõige 1 punkt 72 ja lõige 12 punkt 7), kui rahvusvahelisel õigusel põhineva sõltumatuse nõudega (FIS § 4 lõige 3), on põhjendatud jätta Finantsinspektsioonile valik eelnõu § 11 lõikes 5 ja § 16 lõikes 5 sätestatud määruse rakendamisel. Nimetatud ettepanek tooks kaasa kohustuse järgida eelnõud, kuid vabaduse täita Vabariigi Valitsuse täpsemat määrust igapäevatöö kujundamisel. Eeltoodust tulenevalt		

	teeme ettepaneku eelnõu § 14 alljärgnevaks sõnastamiseks: § 14. Finantssektori erisused (1) Käesoleva seaduse §-des 10–13 sätestatud riskianalüüsid ja kriisiplaanid peavad finantssektorit puudutavas arvestama käesoleva seaduse §-s 36 sätestatuga. (2) Finantsinspektsioon võib arvestada käesoleva seaduse § 11 lõikes 5 ja § 16 lõikes 5 sätestatud Vabariigi Valitsuse määrustega.		
2.	Eelnõu § 142 lõike 1 punkti 1 kohaselt teeb riiklikku järelevalvet finantsjärelevalve subjektide suhtes Finantsinspektsioon. Eelnõuga on antud haldusorganile õigus rakendada ettekirjutuse täitmiseks eelnõu § 146 lõikes 2 nimetatud sunnivahendeid, sh on kehtestatud sunniraha	**Selgitus**	Juhime tähelepanu, et eelnõus on Finantsinspektsiooni järelevalve sõnastamisel lähtutud kehtiva HOSi 7. peatükist. Nii sunniraha suurus ettekirjutuse täitmata jätmisel kui maksimaalselt lubatud rahatrahvi määrad kohustuste rikkumise toimepanemise eest muudetakse kõikide elutähtsa teenuse osutajate suhtes ühetaoliselt seoses nn CER direktiivi ülevõtmisega. Seni kehtivad sunniraha ja trahvide määrad ei ole olnud motiveerivad. Näiteks osa teenuseosutajate jaoks on seni olnud lihtsam tasuda iga kord sunniraha 2000 eurot kui täita ettekirjutus ja toimepidevuse nõudeid. Sanktsioonid on mõjutusvahend isikute käitumise korrigeerimiseks sobivas suunas. On oodata, et uued sunniraha ja trahvide määrad mõjutavad olemasolevate elutähtsa teenuse osutajate käitumist ning suunavad neid paremini täitma seadusest tulenevaid nõudeid.

	ülemmäärad. Nimetatud lõike teise lause kohaselt sunniraha igakordse kohaldamise ülemmäär füüsilise isiku suhtes on 9600 eurot ning juriidilise isiku suhtes 30 000 eurot. Vastavad sunniraha määrad ei ole kohased mõjutusvahendid finantsjärelevalve subjektide osas ja võivad tekitada põhjendamatu arusaama, kus rikkumine/nõuete mittetäitmine tsiviilkriisi ja riigikaitse seaduse alusel oleks justkui oluliselt odavam, kui finantssektori eriseadustest tulenevatel juhtudel. Näiteks krediidiasutuste tegevust reguleeriva krediidiasutuste seaduse § 1041 lõike 2 kohaselt kui haldusakt jäetakse täitmata või see on täidetud ebakohaselt, on sunniraha ülemmäär füüsilise isiku puhul esimesel korral kuni 5000 eurot ja järgmistel		Lisaks on trahvimäärade muutmisel juhindutud KarS-i §-st 47. Erinevalt kehtivast HOSist on rahatrahvide määrad seatud maksimaalses ulatuses, kuivõrd tegemist on teenustega, mille toimepidevuse tagamine ja selleks seadusega sätestatud kohustuste täitmine on väga olulise tähtsusega. Nende kohustuste täitmata jätmine või mittenõuetekohane täitmine võib tuua kaasa väga suure kahju, ohustada inimeste elu ja tervist, Eesti riigi julgeolekut ja põhiseaduslikku korda. Samasuguses ulatuses on sätestatud maksimaalne trahvimäär ka nt riigikaitseülesande täitmata jätmise korral (vt kehtiv RiKS § 91^1). Trahvimäära tõstmine maksimaalse lubatuni ei tähenda aga automaatselt nende maksimaalses ulatuses kohaldamist. Igasugune karistuse kohaldamine peab järgima proportsionaalsuse põhimõtet, mistõttu määratakse rahatrahv vastavalt rikkumise raskusele. 01.11.2023 jõustusid KarSis muudatused, millega ühtlasi täiendati KarSi § 47 lõikega 4 ja selle kohaselt võib eriseadusega ette näha rahatrahvi kohaldamise sama paragrahvi lõigetes 1 ja 2 sätestatust erineval alusel ja määras, võttes arvesse reguleeritava valdkonna eripära. Kui Finantsinspektsioon peab vajalikuks ja võimalikuks ühtlustada VOSis sätestatud finantssektori kohustuste ja nõuete järgimiseks kohaldatava sunniraha ja trahvimäärade suurust nt krediidiasutuste seaduses sätestatuga, palume Finantsinspektsioonilt vastavasisulist sõnastusettepanekut. Rõhutame, et tegemist on eelnõus sätestatud nõuete ja kohustuste täitmise üle järelevalve raames kohaldatava sunniraha ja trahvimääradega, millega ei välistata finantssektori järelevalvet ja menetlust muudes õigusaktides sätetatud kohustuste täitmise üle.

	kordadel kuni 50 000 eurot ühe ja sama kohustuse täitmisele sundimiseks, kokku kuni 5 000 000 eurot või summa, mis vastab kuni kahekordsele rikkumise tulemusel teenitud kasule või ära hoitud kahjule. Sama paragrahvi lõike 3 kohaselt kui haldusakt jäetakse täitmata või see on täidetud ebakohaselt, on sunniraha ülemmäär juriidilise isiku puhul esimesel korral kuni 32 000 eurot ja järgmistel kordadel kuni 100 000 eurot ühe ja sama kohustuse täitmisele sundimiseks, kokku kuni 5 000 000 eurot või kuni kümme protsenti aastasest netokäibest, sealhulgas brutotulust vastavalt viimasele kättesaadavale raamatupidamisaruandele, mis kooskõlas Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrusega (EL) nr 575/2013 koosneb komisjoni- ja teenustasudest ning		

	intressi- ja muudest sellesarnastest tuludest, või summa, mis vastab kuni kahekordsele rikkumise tulemusel teenitud kasule või ära hoitud kahjule. Kui juriidiline isik on emaettevõtja või sellise emaettevõtja tütarettevõtja, kes peab koostama konsolideeritud raamatupidamisaruandeid, siis on esimeses lauses nimetatud brutotuluks kogutulu konsolideerimisgrupi emaettevõtja viimase kättesaadava konsolideeritud raamatupidamisaruande järgi. Sarnaselt sunniraha määraga soovime vastutuse osas tähelepanu juhtida, et eelnõuga kehtestatavad väärteokaristused on finantsjärelevalve subjektide osas (mh pangad) olulisemalt madalamad võrreldes 01.11.2023 jõustuvate		

	karistusmääradega finantssektoris (vt eelnõud 94 ja 111 SE).		

Eesti Infotehnoloogia ja Telekommunikatsiooni Liit

Nr	Ettepaneku/märkuse sisu	Arvestatud/mittearvestatud/ selgitused	Kommentaarid
1.	Avar julgeolekukäsitlus (§ 3). Eelnõu § 3 sätestab tsiviilkriisiks valmistumise ja selle lahendamise ning riigikaitse tagamise põhimõtted. Selle sätte lõike 3 kohaselt: „Tsiviilkriisiks valmistutakse, seda lahendatakse ja riigikaitset tagatakse avarast julgeolekukäsitusest lähtuvalt.“ ITL-i hinnangul on tegemist väga lakoonilise paragrahviga, mis sätestab ainult äärmiselt üldsõnalised põhimõtted. Seejuures ei avata eelnõus mida tähendab sisuliselt „avar julgeolekukäsitlus“. Palume selgitust, miks on otsustatud seda olulist	**Arvestatud**	Eelnõu teksti muudetud, vt § 4.

	aluspõhimõtet seaduse tasandil mitte avada. Selgitame, et elutähtsate teenuste osutamine on kavandatud olema osa avarast julgeoleku käsitlusest riigikaitse tagamisel. Sellest tulenevalt peab ETO-de jaoks olema selgelt arusaadav, millised on prioriteedid riigi julgeoleku ohu olukorras ehk kuhu suunatakse ressurss ning kelle korraldusel. Hetkel jätab avara julgeoleku käsitluse kontseptsioon laialdase tõlgendamise võimaluse.		
2.	Kriisiülesannete määramine (§ 9). Eelnõuga võetakse kasutusele uus termin „püsiva kriisiülesandega isik“, mis katusterminina hõlmab ka elutähtsa teenuse osutajat. Meie jaoks tekitab see segadust, sest arusaamatuks jääb kas kõik sätted eelnõus, mis nimetavad püsiva kriisiülesandega isikut,	**Selgitus**	Elutähtsa teenuse tagamine on püsiv kriisiülesanne, täpsemini selle eriliik. Püsiva kriisiülesande sätted kohalduvad ka elutähtsa teenuse osutajate suhtes. Erisused on toodud eelnõus välja, sh eraldi elutähtsa teenuse osutajate nimetamisega kindlate sätete juures.

	kohalduvad ka ETO-dele? Näiteks § 89 lg 3 kohaselt Vabariigi Valitsuse poolt kriisiülesandega töökohtade ja nimeliselt nendel töötajate määramine, täna kehtiv seadusandlus sätestab riigikaitselise ametikoha määramise. Kui jah, siis jääb arusaamatuks, mis osal juhtudest ETO-sid eraldi rõhutatakse (nt § 13 lg 1), aga teistel juhtudel mitte (nt § 9 lg 6). Üks võimalus, mida palume kaaluda, oleks läbivalt ETO kohustuste juures tuua selguse huvides kohustatud isikute loetelus välja ka ETO. See looks selgust ja veendumust, et tegemist on ETO-le kohalduva kohustusega.		
3.	Üleriigiline riskianalüüs (§ 10). Eelnõu § 10 lg 5 sätestab, et üleriigiline riskianalüüs on aluseks Vabariigi Valitsuse kriisiplaanile ning teistele kriisiolukorraks	**Selgitus**	Kriisiolukorraks valmistumisel ja selle lahendamisel on eelnõu § 126 kohaselt püsiva kriisiülesandega asutusel ja isikul, sealhulgas elutähtsa teenuse osutajal ja kohaliku omavalitsuse üksusel ning põhiseaduslikul institutsioonil õigus saada oma ülesannete täitmiseks vajalikku teavet, sealhulgas avaliku teabe seaduse alusel asutatud andmekogusse (edaspidi *andmekogu*) kantud andmeid, mis ei ole isikuandmed, ja seaduse alusel asutusesiseseks kasutamiseks tunnistatud muud teavet, kui selle teabe väljastamist või juurdepääsu õigust teabele ei ole muu õigusaktiga

	valmistumiseks ja selle lahendamiseks koostatavatele dokumentidele. ITL palub selgitust, kuidas saavad sellega tutvuda ETO-d, kes peavad seda oma riskianalüüsis arvestama. Hetkel järeldame eelnõu seletuskirja (lk 11) põhjal, et ka ETO-d saavad tutvuda vaid üleriigilisest riskianalüüsist tehtud avaliku kokkuvõttega. Leiame, et see ei ole ETO-de jaoks piisav ega taga seda, et midagi olulist käsitlemata ei jää. Seetõttu teeme ettepaneku lisada eelnõusse järgmine säte: „Korraldav asutus tagab elutähtsa teenuse osutajatele nende riskianalüüsi koostamiseks vajalikus mahus sisendinfo.“ Lisaks peame asjatu halduskoormuse ja bürokraatia vähendamiseks		reguleeritud. Selgituseks tuleb rõhutada, et antud paragrahv ei reguleeri isikuandmete saamise õigust, vaid oma ülesannete täitmiseks vajaliku muu teabe ja andmete (teabe, mis ei ole nö isikustatud) ja muu asutusesiseseks kasutamiseks tunnistatud teabe saamise õigust. Isikuandmete töötlemine on reguleeritud eraldi (vt eelnõu § 128 ja selle selgitusi) Nagu eespool on selgitatud peab olema loodud eeskätt alus ja võimalused nii kriisideks valmistumise kui lahendamise mistahes etapis seadusest tuleneva ülesande täitmisel töödelda asjassepuutuvat teavet selleks, et neid ülesandeid ka edukalt täita. Eelnõu eesmärk on tagada, et teabe küsija kohustub enda päringuid põhjuslikus seoses oma ülesandega ka põhjendama ehk sarnaselt AvTSi § 38 lõikele 3^1 peab teabele juurdepääsu taotlemisel olema nii teabe küsijale kui teabevaldajale selge, mis on eesmärk. Teabe taotlemise õiguse kõrval on samavõrd oluline teabevaldaja õigus ja kohustus hinnata ning vajadusel keelduda teabe väljastamisest, kui teabe küsijal puudub alus vastava teabe töötlemiseks. Lisaks on vajalik, et teabe küsija selgitab teabe väljastamise tähtaega, ajaperioodi või intervalli, millal ta seda teavet reaalselt vajab. See võimaldab eelkõige teabevaldaja koormuse maandamiseks erinevate päringute töötlemisel hinnata ning vajaduse ilmnemisel ka luua nii õiguslikult kui tehniliselt põhjendatud ja otstarbekamad päringutele vastamise mehhanismid (nt juurdepääsu loomine teabevaldaja andmekogule või nt päringu esitaja igakordne lisamine nn koopiareale või muu viis, mis vähendaks päringute töötlemise mahtu). Riskianalüüside osas näeme ette, et riskianalüüs koostatakse iga kahe aasta tagant ja selle ajakohasust hinnatakse vähemalt kord aastas.

	mõistlikuks, et kohustus riskianalüüse uuendada on iga kahe aasta tagant, kui vahepeal ei toimu olulisi muutusi ja arenguid, mitte kohustuslikus korras igal aastal.		
4.	Püsiva kriisiülesandega isiku riskiplaan (§ 13). Eelnõu § 13 loetleb kohustuslikud punktid, mis peavad olema kirjas püsiva kriisiülesandega isiku riskiplaanis. Mitmed neist (nt kriisiplaani rakendamise tingimused ja avalikkuse teavitamine) on täna kaetud elutähtsate teenuste riskianalüüsis. Samas nimetatakse eelnõus kohustusliku sisu loetelus ka punkte, mida ETO oma plaani kirja panna ei saa, nt rahvusvahelise abi vajadus ja selle vastuvõtmine Eeltoodust tulenevalt teeme ettepaneku sätestada eelnõus, et ETO-de jaoks on riskiplaani koostamise kohustus täidetud riskianalüüsi tegemisega.	**Mittearvestatud**	Kriisiplaan ja elutähtsa teenuse osutaja riskianalüüs on olemuslikult erinevad dokumendid. Riskianalüüsis analüüsitakse erinevaid ohte, nende esinemise tõenäosust, tagajärge, ressursside olulisust jne. Kriisiplaanis kirjeldatakse tegevusi kriisides, lahendamist.

	Leiame, et ETO-de tänaseid kohustusi riskianalüüsi ja toimepidevuse plaani osas ei ole vajalik muuta, vaid tuleb hinnata sellega jätkamise võimalust riigi kriisiplaani ja ristsõltuvuste kontekstis. Kriisiga võimalikult tõhusalt toimetuleku eelduseks on kriitiliste ressursside ja funktsioonide ülevaade, mida on võimalik vastavalt vajadusele ümber suunata ja tegevusi (ümber) prioritiseerida. Seda kõike tehaksegi ETO-de riskianalüüsis ja toimepidevuse plaanis. See oleks ka jätkuvalt mõistlik. Palume selgitust eelnõu § 13 lg 2 osas. Antud sättest võib välja lugeda, et elutähtsat teenust korraldav asutus peab vahetult kriisiolukorda lahendavale asutusele tagama võimed, vahendid ja varud. Ehk kui	**Selgitus**	Eelnõu § 15 lg 3 kohaselt püsiva kriisiülesandega asutus ja isik, kes on kaasatud kriisiolukorra vahetu lahendamise eest vastutava asutuse või isiku juhitud olukorra lahendamisse, peab osalema kriisiplaani koostamisel ja tagama kriisiolukorra vahetu lahendamise eest vastutavale asutusele **kokkulepitud võimed, vahendid ja varud.** Näiteks elutähtsa teenuse toimepidevust korraldaja peab koostama kriisiplaani elutähtsa teenuse toimepidevuse osas. Plaani koostamisse kaasatakse ka teenuseosutajad. See tähendab seda, et kui MKM koostab sideteenuse osas kriisiplaani, siis

	tsiviilkriis on põhjustatud näiteks sideteenuse katkestusest, siis MKM või tema allasutus TTJA peaks elutähtsa sideteenuse osutajale tagama võimed, vahendid ja varud. Kas oleme sätte mõttest õigesti aru saanud?		sideettevõtjad peavad tagama MKMle võimed, vahendid ja varud, milles on pooled leppinud kokku MKM kriisiplaanis. Sätte eesmärk on tagada, et osapooled räägiks läbi ja lepiks kokku plaanide koostamisel, mis on vajaminevad võimed ja vahendid, et kõik ühe olukorra lahendamisse kaasatud oleksid ootustest samamoodi aru saanud ja kokku leppinud.
5.	Objektikaitse (§ 17). Objektikaitsega seoses kavandatakse eelnõuga olulist muudatust, millest võib välja lugeda, et objektikaitse regulatsioon rakendub ka kogu ETO-de infrastruktuuri osas (eelnõu § 17 lg 1). ITL-i jaoks jääb arusaamatuks, miks muudetakse senist põhimõtet, mille kohaselt on iga ETO ülesanne tagada, et tal on olemas vajalik taristu selleks, et elutähtsaid teenuseid osutada. Samuti on raske aru saada, kuidas välja pakutud regulatsiooni praktikas rakendama hakatakse. Näiteks:	**Selgitus**	Põhimõte, mille kohaselt on iga ETO ülesanne tagada, et tal on olemas vajalik taristu selleks, et elutähtsaid teenuseid osutada, jääb alles. Muudatus, mis seni kehtivaga võrreldes tehakse on see, et toimepidevuse tagamise üks osa on ka kriisiülesande täitmiseks ja toimepidevuse tagamiseks vajalike objektide kaitse, et ETO ka selle läbi mõtleks (nn baashügieen, mille alla lähebki tänane põhimõtte, mille kohaselt ETO peab tagama, et tal on olemas vajalik taristu teenuse tagamiseks). Need objektid, mida tuleb pidada olulise tähtsusega objektideks riiklikus vaates, need määratakse alaliselt kaitstavateks (tänased riigikaitseobjektid) ning sel juhul rakendub täiesti eraldi kord (kohustus määrata miinimumkaitseabinõud, rakendada lisaturvameetmeid objekti kaitseks ohutaseme muutumisel, kooskõlastada riskianalüüs ja turvaplaan KAPOga jne). Ja alalise kaitse all oleva objekti kaitset korraldab ETO ise, sh kannab vajalikud kulud. Seejuures oluline juhtida tähelepanu, et alaliste objektide kaitse pole ka midagi uut vaid kehtiv RiKS. Kavas ei ole, et turvateenus tervikuna muutuks elutähtsaks. SIM on seda teemat täiendavalt vaadanud ja jõudis järelduseni, et tegemist tugiteenusega, mis on piisavalt reguleeritud turvategevuse seaduses. Praegu on eelnõus sees üksnes sularaharingluse osaks olev sularahakäitluse teenus, mida pakkuvad mh ka turvaettevõtted (raha inkassatsioon, ATMde täitmine, raha lugemine).

	- Kuidas praktikas hakatakse Vabariigi Valitsuse ja ministri korraldustega neid objekte määratlema? Näiteks kuidas saab ETO-de infrastruktuuri objektina kirjeldada, kui see koosneb väga paljudest (tuhandetest) omavahel seotud osadest ja paikneb laiali kogu riigi territooriumil (tugijaamad, võrgusõlmed, andmekeskused jne). Objektikaitse all peaks olema selgelt määratletud millise mõjuga objektid valimisse võetakse (näiteks objektid mille hävinemise korral katkeb x arv teenuse kasutajatele elutähtis teenus). - Millist osa ETO-de infrastruktuurist hakatakse kaitsma ja kes kaitseb? Täpsemalt vajab selgitusi ja selgemat väljendamist, kas ja kuidas on mõeldud praktikas korraldada ETO-dele kuuluvate objektide		Ja seda selle tõttu, et sularaha käitlus on kujunenud eraldiseisvaks teenuseks (moodustab teenuse ahela). Kas konkreetsed objektid on riiklikult kaitstavate objektide nimekirjas tuleb koostöös ETKAga suheldes selgeks saada.

	kaitse? Kuidas seda praktikas rakendatakse ja regulatsiooni tõlgendatakse? Arusaamatuks jääb, milline on riigi kontseptsioon objekti kaitsest ETO-dega seoses. Kuidas katab riik vastavate objektide kaitsmisega seotud kulud? Selgitame, et täna on ETO-del tehtud riskianalüüs füüsilise taristu kriitilisematele objektidele, aga mitte turvaplaan. Juhul, kui Vabariigi Valitsuse korraldusega saab näiteks ETO hoone alaliselt kaitstavaks olulise tähtsuse objekti staatuse, siis saab ETO kohustuseks koostada antud hoonele turvaplaan. Ebaselgeks jääb, millises ulatuses ja milliseid olukordi silmas pidades seda tegema peab. Lisaks, kui ETO-l on vajalik selleks täiendavalt turvateenust,		

	taustakontrolli tegemise vahendeid ja võimekust, siis kas selleks on ette nähtud ka riigi tugi või on see kõik ETO-le pandav täiendav kohustus ja vastutus? Objektikaitsega seoses palume lisaks selgitust turvateenuse osutamise osas. Nimelt muutub eelnõu § 233 kohaselt turvaettevõtja elutähtsa teenuse osutajaks sularaharingluse ja sularaha käitlemise toimimise osas. Samas on turvateenus väga oluline ka teistele elutähtsa teenuse osutajatele, kuna ka nende riskianalüüsi osa on kriitiliste objektide turvamine. Kas ongi mõeldud nii, et elutähtsa teenuse osutaja kriitilise objekti valvamine ei saa olema elutähtis teenus?		
6.	Sideteenuse piiramine (§ 51). Eelnõu § 51 reguleerib sideteenuse piiramist, aga	**Arvestatud**	Eelnõu § 47 on täiendatud selliselt, et kohustuse panemisel tuleb arvestada olemasolevaid tehnoloogilisi lahendusi. Korralduse andmine peab lähtuma sideteenuse piiramist reguleerivatest õigusaktidest ning piirangute rakendamine leiab seejuures aset olemasolevate tehniliste võimaluste piires.

	see säte vajab seostamist reaalsete võimalustega. ITL teeb ettepaneku lisada eelnõu §-i 51, et korralduse andmine peab lähtuma sideteenuse piiramist reguleerivatest õigusaktidest (elektroonilise side seadus – ESS) ning piirangute rakendamine leiab seejuures aset olemasolevate tehniliste võimaluste piires. Lisaks juhime tähelepanu, et igasugused sideteenustega seotud piiramised, sõnumisaladuse ja jälitustegevusega seotud isiku põhiõigusi riivavad tegevused peavad olema ka kooskõlas elektroonilise side regulatsiooni, õiguste ja kohustustega. Täiendava piiramise aluse lisandumine peab nähtuma ka piiramise aluseks olevast ESS-is toodud loetelust. Rõhutame, et seejuures tuleb üle vaadata volitusnormide teema ja		

	omavaheline normide seos ning alluvus (mis on erinorm, mis üldnorm).		
7.	Teadete ja õigusaktide avaldamise kohustus (§ 57). Eelnõu § 57 annab õiguse kohustada massiteabevahendi valdajat, elektroonilise side ettevõtjat ja muud isikut avaldama või edastama tasuta kriisiolukorra lahendamiseks vajalikke teateid ja eelnõus nimetatud juhtudel ka õigusakte. Erinevate kohustatud isikute ja erinevate kohustuste kirjeldamine ühes sättes tekitab segadust. ITL teeb ettepaneku seda sätet muuta ja sõnastada järgmiselt: „Vabariigi Valitsus, kriisiolukorra juht, kriisiolukorra lahendamise eest vastutav asutus, samuti nende volitatud isik	**Arvestatud osaliselt**	Eelnõus tehakse järgmine muudatus: Vabariigi Valitsus, kriisiolukorra juht, kriisiolukorra lahendamise eest vastutav asutus, samuti nende volitatud isik võivad kriisiolukorras kohustada massiteabevahendi valdajat, elektroonilise side ettevõtjat ning muud isikut avaldama või edastama arvestades olemasolevaid tehnoloogilisi lahendusi tasuta, muutmata kujul ja ettenähtud ajal kriisiolukorra lahendamiseks vajalikke teateid, käitumisjuhiseid ning käesolevas seaduses sätestatud juhul õigusakte. Põhimõte on, et nõuda ei saa seadusega kelleltki midagi, mida ei saa tegelikult täita. Seletuskirja on täiendatud, et teadete või õigusaktide avaldamise kohustuse panemisel tuleb arvestada, et kohustatud subjektil (nt elektroonilise side ettevõtjal) oleks asjakohase teate avaldamiseks ka vastav tehniline võimekus. Samuti jäetakse sättest välja sõna „viivitamata“. Paindlikkuse tagamiseks jäetakse sättesse ka „muud isikud“. Lisaks selgitame, et eelnõus eristatakse kriisiolekukorra lahendamiseks vajalikke teated ja viivitamatut ohuteadet. Seetõttu on jäetud eelnõu §-ga 50 võimalus kohustada sideettevõtjat edastama ka neid teateid, mis ei ole käsitletav viivitamatu ohuteatena.

	võivad kriisiolukorras kohustada massiteabevahendi valdajat avaldama või edastama tasuta, muutmata kujul ja ettenähtud ajal kriisiolukorra lahendamiseks vajalikke teateid ning käesolevas seaduses sätestatud juhul õigusakte.“ Selgitame, et: - Sõna „viivitamata“ saab parema arusaadavuse välja jätta, kuna väljend „ettenähtud ajal katab ka mõiste „viivitama“, kui nii korralduses ette näha. - „Õigusaktide avaldamine“ sideettevõtja poolt ei ole ega peagi olema tehniliselt teostatav ja tuleb eelnõust välja jätta. Sideettevõtjad ei saa sellist kohustust endale võtta ega saa kuidagi edastada kriisiolukorra õigusakte SMS sõnumina. - Samuti sisaldub meie pakutud sõnastuses ettepanek jätta välja muud		

	isikud, kuna meie hinnangul ei saa kohustatud isikute loetelu lahiseks jätta. Lisame, et kriisiolukorra lahendamiseks saab saata sideettevõtjate kaudu teateid ESS § 105[1] alusel ja sellele võimalusele viitab ka eelnõu § 79. Täiendava aluse kehtestamist ei pea me vajalikuks.		
8.	Sidevahendite kasutamise piiramine (§ 67). ITL-ile jääb arusaamatuks eelnõu § 67, mis näeb ette võimaluse Vabariigi Valitsusel või tema volitatud haldusorganil piirata sidevahendi kasutamist, kui see on vajalik kriisiolukorra lahendamiseks. Nimetatud sättest ei nähtu, kellele see haldusorgani korraldus võib olla suunatud. Arvestades, et nimetatud on sidevahendeid, siis ennetavalt selgitame, et sideteenuse osutajad saavad piirata	**Selgitus**	Eelnõu § 67 kohaselt võib Vabariigi Valitsus või tema volitatud täidesaatva riigivõimu asutus erakorralise või sõjaseisukorra ajal piirata sidevahendite kasutamist, kui see on vajalik erakorralise või sõjaseisukorra lahendamiseks. Antud sättega ei reguleerita sideteenuse piiramist või juurdepääsu piiramist sidevõrgule (mis on sätestatud eelnõu §-s 47). Sidevahendite kasutamise piiramist ei saa samastada sideteenuste piiramisega, sest sidevahend on defineerimata õigusmõiste, mida tuleb määratleda selle tavatähenduses. Sidevahendite kasutamise piiramise meedet on võimalik kohaldada juhtudel, kus isikute vahelise side pidamine ei vasta juriidiliselt kehtivas õiguses (ESSis) defineeritud sideteenuse osutamisele. Eelnõu ei täpsusta, milliste sidevahendite kasutamist on õigus piirata ja millisel viisil. Vabariigi Valitsusele on põhjendatult antud volitus otsustada, milliste sidevahendite kasutamist on vaja piirata. Konkreetse tehnoloogilise vahendi nimetamine seaduses ei taga hübriidohtudega võitlemisel vajalikku õiguslikku paindlikkust. Eelnõu seletuskirjas on ka selgitatud, et üldjuhul on meetme adressaadiks sidevahendite lõppkasutajad, kuid eelnõu ei välista piirangute kehtestamist ka sideettevõtjale.

	sideteenuseid, aga mitte sidevahendite kasutamist. Seega tehniliselt ei saaks sideettevõtjad olla need, kellele eelnõu §-is 67 sisalduv kohustus suunatud on. Kui see säte jätta eelnõusse sellisel kujul laiaulatusliku ja sisustamata volitusnormina, siis võib tekkida olukord, kus antakse välja haldusakt, mida ei ole võimalik praktikas teostada. Leiame, et haldusakti andvalt organilt ei saa kriisiolukorras eeldada, et ta teaks kõiki tehnilisi võimalusi ning oskaks anda pädeva korralduse suunatuna õigele isikule. ITL-i ettepanek on sõnastada see säte selliselt, et Vabariigi Valitsusel või tema volitatud haldusorganil on õigus nõuda elektroonilise side teenuse osutajalt sidevõrgule juurdepääsu piiramist olemasolevate		

	tehniliste võimaluste piires. Täiendava piiramise alus või sellise piiramise aluse lisandumine peab nähtuma ka piiramise aluseks olevast ESS-i loetelust.		
9.	Sõnumisaladuse ning kodu-, perekonna- ja eraelu puutumatuse piiramine (§ 68). Eelnõu § 68 lg 2 punkt 2 annab õiguse Politsei- ja Piirivalveametile, julgeolekuasutusele ja Kaitseväele kuulata või vaadata pealt või salvestada elektroonilise side võrgu kaudu edastatavat sõnumit või muud teavet. Täna on ESS § 113 kohaselt kohustus jälitustegevuseks juurdepääsu anda üksnes jälitus- ja julgeolekuasutustele kohtu loal. Leiame, et isikute ringi laiendamine ei ole põhjendatud ja teeme ettepaneku eelnõu § 68	**Selgitus**	Eelnõus uus sõnastus.

	kitsendada ning jääda ESS-is sätestatud isikute loetelu juurde, kes korraldavad neile loodud juurdepääsulahenduse vahendusel pealtkuulamise jms toimingute läbiviimise ja omalt poolt info edastamise vastavalt kriisiolukorra vajadustele ka teistele eelnõu § 68 lõikes 2 täiendavalt nimetatud isikutele. Juhime tähelepanu, et ESS § 113 täitmiseks on loodud tehniline võimekus. Ca 20 aasta jooksul on tehtud on pidevaid investeeringuid tehnoloogia arenguga kaasas käimiseks ning õigustatud isikutele on arendatud nende vajadustele vastavad tehnilised juurdepääsukanalid. Me ei pea täiendavate kanalite loomist mõttekaks. Selleks võimekuse loomine nõuaks süsteemide tehnilist täiendamist ning lisaressurssi selleks.		

	Vajadusel on riigiasutustel võimalik muudel alustel omavahel jälitustegevuse infot vahetada.		
10.	Elutähtsa teenuse toimepidevuse korraldaja (§ 74). Eelnõu § 74 lg 6 punkt 1 alusel kehtestatav teenuse toimepidevuse nõuete kirjeldus peab kindlasti hõlmama erinevaid toimepidevuse nõudeid erinevateks olukordadeks. Nagu ülal (kirja punktis 1.3) rõhutasime, on meie hinnangul oluline vahe, millisest kriisist räägitakse. Ei saa eeldada, et teenust taastatakse samadel põhimõtetel ka olukorras, kus sellega kaasneb reaalne oht inimese elule ja tervisele. Eelnõu § 74 lõikes 7 sisalduv elutähtsa teenuse toimepidevuse korraldaja õigus panna ETO-le mis iganes kohustusi sõltumata sellest, kas see oleks üldse õiguslikult või tehniliselt	**Mittearvestatud**	Elutähtsa teenuse toimepidevust korraldaja saab toimepidevuse nõuete määruses täpsustada teenusenõudeid erinevateks olukordadeks. Seejuures sätestatavad nõuded peavad olema proportsionaalsed ja asjakohased ning neid peab olema ka reaalselt täita. Eelnõus sätestatu on analoog kehtivast HOS § 33 lg-st 1. Korraldaja antav korraldus on oma olemuselt haldusakt, mis peab olema põhistatud ja proportsionaalne. Haldusorgan ei saa kohustada tegema asju, mis ei ole objektiivseid asjaolusid arvesse võttes täidetavad. Korraldust peab olema võimalik täita ning sellega peab haldusorgan arvestama korralduse andmisel, anda saab üksnes selliseid korraldusi, mida on võimalik ka tehniliselt täita.

	võimalik, ei ole proportsionaalne ega vastuvõetav. Need kohustused ületaksid selle, mis saab olema ETO-le õigusaktidega ette nähtud. Kehtiv õiguskord ei võimalda luua olukorda, milles saab kehtestada nõudeid, mis ei tulene seadusest või pole vähemalt määruse tasandil fikseeritud. ITL-i ettepanek on jätta see arusaamatuid ootusi ja ebamäärasust juurde loov säte eelnõust välja. Juhul, kui tekib olukord, mida ei olnud võimalik ette näha, siis saab rakendada ühekordsete kriisiülesannete skeemi.		
11.	Elutähtsa teenuse osutaja kohustused, sh kohustus vähendada sõltuvust partneritest (§ 75). HOS-ist (eelnõu § 75 lg 6) kohustuste ülevõtmise osas leiame, et enne kohustuste ülevõtmist	**Arvestatud osaliselt**	Eelnõu § 75 lg 11 p-i 1 sõnastus täiendatud järgmiselt: „tagama elutähtsa teenuse toimimise ja kasutajale kättesaadavuse, sealhulgas tagama teenuse toimimise tehnilise rikke ning tarne ja teise elutähtsa teenuse katkestuse korral, sealhulgas kriisiolukorras enda osutatava teenuse järjepideva toimimise ja kiire taastamise võime“. Tegemist on kehtiva HOS põhimõttega. Seda ei muudeta. Nõudeid alltöövõttu kohta saab kehtestada ETKA oma määrusega. See on kehtiv põhimõtte ja ei muutu. Nt EP on kehtestanud sellised nõuded.

	vajab sisulist lahendamist kaks teemat: - Eelnõu kohaselt peab ETO tagama elutähtsa teenuse toimimise, sealhulgas tagama tehnilise rikke ning tarne ja teise elutähtsa teenuse katkestuse korral, sealhulgas kriisiolukorras enda osutatava teenuse järjepideva toimimise ja kiire taastamise võime elutähtsa teenuse toimepidevuse nõuete kohaselt (eelnõu § 75 lg 6 p 1); Juhul, kui soovitakse HOS-i tänase sõnastuse lõppu lisada täiendus: „elutähtsa teenuse toimepidevuse nõuete kohaselt“, siis tuleb eelnevalt kirjeldada eelnõus erinevad toimepidevuse ja taastamise nõuded sõjaolukorras ning tavaolukorras. Vastasel korral eeldatakse tavapärase toimepidevuse		Seadus ei kohusta ETO-t isoleerima koostööpartneritest, vaid arvestama nendest tulenevate riskidega, tegelema nende riskidega, nt mitmekesistama partnerite ringi, leppima ETKA.ga kokku sõjas osutava teenuse taset ja koostoimet ETKA kriisiplaani kohaselt.

	ja teenuse taastamise nõuete kehtimist samaväärselt sõjaolukorras. - Eelnõu kohustab riik jätkuvalt ETO-t vähendama sõltuvust lepingupartneritest (§ 75 lg 6 p 4), kuigi sellele teemale kui probleemsele kohale oleme riigikaitseliste ametikohtadega seoses riigi tähelepanu juhtinud. Riigi eeldus, et kogu elutähtis teenus majandatakse algusest lõpuni ühe ettevõtte sees, ei tundu mõistlik eeldus ega kooskõlas tegeliku olukorraga. Üsna tavapärane ja loogiline on, et süsteemide ja võrgu haldamiseks ning ehitamiseks tellitakse teenused mingis osas sisse. Kui elutähtsat teenust osutaval töökohal lepingulise partneri juures ei ole riigi poolset tuge, vaid see on ja jääb ETO enda vastutusele, siis		Eraõiguslikete juriidiliste isikute õigused ja kohustused peavad tulenema seadusest. Kohustuste ja õiguste subjektide ring peab olema võimalikult täpselt seadusega määratletud. Alltöövõtjate puhul on seda raske teha, kuna alltöövõtjate ring on tavaliselt kiiresti muutuv, samuti on muutuv nende

	sõjaolukorras osutub see kokkuvõttes ka riigi julgeoleku ja toimepidevuse riskiks. ETO on riigile väljendanud oma potentsiaalset murekohta eelkõige kriitilistes olukordades (sõda) ja leiame, et selles osas midagi ette võtmata aktsepteerib riik seda olukorda, et sõjaolukorraks ette valmistades ei ole riik andnud endast parimat ning aktsepteerib seda riski ja olukorda. Täna puudub eelnõus isegi selge viide selles osas, et ETO kriisiülesandega (riigikaitselased) töötajad on vabastatud mobilisatsioonist (eelnõust välja ei loe otseselt, vt ka kirja punktid 2.13 ja 2.14). Partneritest sõltuvus on jäetud ETO riskiks.		ülesannete laad, seda ka ühe elutähtsa teenuse osutaja lõikes. Kriisiülesande täitmiseks vajaliku töökoha regulatsiooniga kaasneb võimalus määrata isikud kriisitöökohtadele, mis tähendab, et isikud peavad täitma oma kohustust töökohal mitte Kaitseväe koosseisus. Riigi kaitsevõime planeerimisel ei ole võimalik jätta subjektide ring avatuna või panna sõltuvusse elutähtsa teenuse osutaja äristrateegiast. Selle tõttu on loodud võimalus korraldavale asutusele seada nõuded elutähtsa teenuse osutaja alltöövõttu kohta. See võimaldab suunata ettevõtjaid mõtlema paremini läbi alltöövõttu tingimusi, sh vääramatu jõu välistamist lepinguga. Samuti juhime tähelepanu, et tegu on kehtiva HOSi sõnastusega (HOS § 38 lg 3 p 2), eelnõu ei too selles osas muutust. Mobilisatsioonist vabastuse osas on eelnõus sama süsteem, mis kehtivas õiguses (RiKS § 46 lõike 3 alusel määrus võimaldab ETOl määrata kriisi ajal tööl olevad isikud: https://www.riigiteataja.ee/akt/116032022013)
12.	Riigi tegevusvaru moodustamine, haldamine ja kasutamine (§ 82).	**Selgitus**	ETOdel peavad olema oma ülesannete täitmiseks vastavad vahendid ja varud, sh inimesed. Eesti Varude Keskus tegeleb varuga, mis on viimne abinõu, kui kõik muud varud on ammendunud. Üldine varude info on

	Riigi tegevusvaruga seoses jääb vajab selgitamist, kuidas jõuab ETO-deni info, millised varud riigil olemas on, kuidas ja millistel tingimustel ETO-d varusid kasutada saavad. Kus ja kuidas see küsimus lahendatakse? Näitena toome siinkohal kütuse ja generaatorid. Kahtlemata oleks kõige efektiivsem just generaatorite puhul keskse nö varupanga loomine. Varude haldamise tagamiseks sõja olukorras peaksid kütusega varustavale ettevõttele kohalduma ka eelnõu kohased püsiva kriisiülesandega isiku kohustused ja sätted ning mobilisatsioonist välistamine.		kättesaadav EVK kodulehel ja nende aastaülevaadetes. Varud jagatakse olemasolevate võrgustike kaudu. Vedelkütus tanklate kaudu (ETO-de jaoks autonoomsed ja kriisitanklad). Kui kütusega varustav ettevõtja on oluline, siis on ta määratud ETOks ning talle kohaldub võimalus määrata teatud inimesed kriisitöökohtadele. Teistel seda võimalust ei ole.
13.	Püsiva kriisiülesandega ameti- ja töökoht (§ 89). ITL-ile jääb segaseks, kuidas toimub mobilisatsiooni korral elutähtsa teenuse osutaja	**Selgitus**	Elutähtsa teenuse tagamine on ETO püsiv kriisiülesanne. ETO on püsiva kriisiülesandega isik ning sellele kohalduvad ka püsiva kriisiülesandega isiku kohta käivad sätted. ETOl on samuti võimalik määrata enda juures püsiva kriisiülesandega töökoht. Korraldus ETO-de jaoks jääb seejuures samasuguseks kehtiva riigikaitselise töökoha korraldusega (https://www.riigiteataja.ee/akt/116032022013)

	töökorraldus. Hetkel kehtiva seaduse kohaselt on selge, et riigikaitselistel ametikohtadel olevad inimesed peavad oma ametikohustusi täitma ehk neid ei mobiliseerita. Eelnõust seda välja ei loe, sest riigikaitselistest ametikohtadest enam juttu ei ole, vaid räägitakse püsiva kriisiülesandega ameti- ja töökohast. Samas ei saa selgelt aru, kas see rakendub ka elutähtsa teenuse osutajale. Nimelt ei nähtu eelnõust ega seletuskirjast elutähtsa teenuse osutaja kriisiülesandega töötajate mobilisatsioonist vabastamist. ITL toetab senise mudeli säilitamist, mille kohaselt on ETO-del ka õigus oma töötajaid määrata kriisiülesandega ametikohtadele, et tagada kriisiolukorras elutähtis teenus.		Alltöövõtjate osas vastatud eelnevalt.

	Eelnõu § 89 lõike 3 kohaselt hakkaks kriisiülesandega ameti- ja töökohti määrama nimeliselt Vabariigi Valitsus. Meile tundub sellise muudatuse põhjendus ja praktiline rakendatavus arusaamatu. Kui peetakse siiski vajalikuks anda teatav roll selle osas Vabariigi Valitsusele, siis meie hinnangul saaks Vabariigi Valitsus vaid määrata, mis teenuste osutamisega seoses on vajalik määrata kriisiülesandega töökohti. Elutähtsa teenuse osutajale jääks siis ise võimalus määrata konkreetsed töökohad, sest tema tunneb oma teenuseid ja teab millised spetsialistid on nende osutamise tagamiseks vajalikud. Murekoht on ka selles, et kuidas käituda sisseostetava ehk allhangitava teenuse korral. ETO ei saa		

	kohustada oma partnereid määrama viimaste ettevõtetes kriisiülesandega töökohti, kuigi see oleks vajalik, selleks et ETO saaks oma kohustusi täita ka siis, kui toimub näiteks mobilisatsiooni kohustus sisseostetava ettevõtte töötajate suhtes. See küsimus on laual ka riigiasutuste poolt sisseostetavate teenuste puhul ja vajab eelnõuga lahendust. ITL teeb ettepaneku kaaluda võimalust määrata kriisiülesandega töökohad, mitte juriidilise isiku põhiselt, vaid seotuna teenuse osutamiseks vajaliku ressursiga. Leiame, et kriisiülesandega töökohad tuleb määratleda vastavalt elutähtsa teenuse osutamiseks vajalikele tegevustele. Sealhulgas tuleb arvestada koostööpartnerite		

	töötajaid, kelle osas tuleb mobilisatsiooni korral näha ette erisus ning võimaldada asuda kriisiülesandega ametikohale, sõltumata sellest, kas ta töötab ettevõttes, kes on ETO või tegutseb tema volituste alusel/lepingulise partnerina. Teemaga on seotud ka ETO võimekus tellida riigilt kriisiülesandega töötajate taustakontrolli. Täna puudub ETO-del võimalus tellida riigilt neile töötajatele, kes täidavad kriisiülesandeid või kes pääsevad ligi elutähtsa teenuse osutamise kontekstis võtmetähtsusega kriitilisele taristule (nt võrgukeskustele), enne nende töölevõtmist ja vajadusel ka töösuhte vältel taustakontrolli, veendumaks nende usaldusväärsuses ja sobivuses vastavale		

	töökohale. Selline võimalus tuleb antud eelnõu raames ETO-dele luua.		
14.	Töökohustuste tekkimine (§ 90) ja lõppemine (§ 92 lg 2). Eelnõu § 90 lg 4 kohaselt loetakse töökohustus tekkinuks vaid ameti- või töökohal, millel töötamise eest saadavalt tulult tehakse tulumaksu kinnipidamisel mahaarvamisi, kui isik töötab mitmel kriisiülesandega ameti- või töökohal. Võimalike dubleerivate kohustuste olemasolu puhul on tegemist väga olulise probleemiga, mis vajab ennetavat lahendamist. ETO-de jaoks on väga oluline, et nende võtmetöötajad saaksid ka kriisi ajal tegeleda elutähtsa teenuse osutamise tagamisega. Seetõttu on meie jaoks äärmiselt oluline, et eelnõusse saaks selgelt kirja, et teatud isikuid ei	**Selgitus**	Eelnõust jäetud välja viide tulumaksu arvestamisele, isik peab ise ütlema, millises töökohas ta kriisi ajal töötab.

	tohi kohustada täitma muid kriisiülesandeid ja neid näiteks ei mobiliseerita. Hetkel eelnõu § 90 lõikes 4 välja pakutud regulatsioon selleks meie hinnangul ei sobi. Meile jääb arusaamatuks, miks siduda seda küsimust tulumaksu tasumisega. Palun selgitage. Kui seda sätet lugeda koos eelnõu § 89 lõikega 3, tekib küsimus, et kui Vabariigi Valitsusel on plaanis koostada kogu riigi peale üks nimekiri kriisiülesandega ameti- ja töökohtadest, kas siis on plaanis selle kaudu välistada ka kattuvused. Püsiva kriisiülesandega ameti- või töökohalt omal soovil vabastamise ja töölepingu lõppemise korral nähakse ette tänasest töölepingu seaduse ülesütlemise regulatsioonist erinev ülesütlemise tähtaeg (60		TLSi muutmine ei ole vajalik, kuna eelnõu sätestabki eriregulatsiooni, nii nagu hetkel kehtivas õiguses sätestab eriregulatsiooni RiKS (§ 51).

	päeva) enne töölepingu lõppemist (§ 92 lg 2). Leiame, et erisuse kehtestamisel töölepingu seaduses sätestatu osas, tuleb vastav muudatus teha ka TLS vastavatesse sätetesse (TLS § 98 – Töötaja ülesütlemise etteteatamise tähtajad)		
15.	Haldusakti ja muu dokumendi kättetoimetamine (§ 109). Eelnõu § 109 lg 1 p 2 kohaselt loetakse haldusakti või muu dokumendi kättetoimetamiseks ka selle avaldamis asjakohases arvuti- või sidevõrgus. Meie hinnangul saab selline kohustus kehtida vaid massiteabevahenditele, mitte olla sideettevõtja kohustus. Seetõttu teeme ettepaneku jätta sellest punktist välja viide arvuti- ja sidevõrgule.	**Selgitus**	Eelnõu on muudetud selliselt, et avaldamisel lähtutakse olemasolevatest tehnoloogilistest lahendustest. Põhimõte on, et nõuda ei saa seadusega kelleltki midagi, mida ei saa tegelikult täita.
16.	Elutähtsa teenuse osutaja kohustuste rikkumine (§ 151). Eelnõuga	**Selgitus**	Kehtiv HOS näeb ette sanktsioonid seaduse ja selle alusel kehtestatud õigusaktides sätestatud nõuete täitmata jätmise korral. Sellegipoolest ei ole seni kehtinud sunniraha ja trahvide määrad olnud motiveerivad. Näiteks osa

	suurendatakse elutähtsa teenuse osutaja kohustuste rikkumise maksimaalset karistust märkimisväärselt – 20 000 eurolt 400 000 euroni. Seejuures on eelnõus sisalduvad kohustused väga üldised ja hetkel ka lahtised (nt kõike muud tuleb ka teha vastavalt eelnõu § 74 lõikele 7). ITL palub selgitust, et millest nii suur muudatus tingitud on ja kuidas see põhjendatud on. Meile tundub ebamõistlik sanktsioone sellises ulatuses suurendada arvestades, et ETO-del on eelnõu kohaselt üksnes kohustused, näha on, et ETO roll ja kohustused riigi julgeoleku ja toimimise vaatest veelgi suurenevad võrreldes tänasega ning kompensatsioonimehhanis mi pole ette nähtud. Kusjuures arvestamata on jäetud see, et sõja		teenuseosutajate jaoks on seni olnud lihtsam tasuda iga kord sunniraha 2000 eurot kui täita ettekirjutus toimepidevuse nõuete täitmiseks. Sanktsioonid on mõjutusvahend isikute käitumise korrigeerimiseks sobivas suunas. On oodata, et uued sunniraha ja trahvide määrad mõjutavad olemasolevate elutähtsa teenuse osutajate käitumist ning suunavad neid paremini täitma seadusest tulenevaid nõudeid. Määrade tõstmine maksimaalse lubatuni ei tähenda automaatselt nende maksimaalses määras kohaldamist. Nõustume, et igasugune karistuse kohaldamine peab järgima proportsionaalsuse põhimõtet, mistõttu sunniraha ja rahatrahv määratakse vastavalt rikkumise raskusele. Trahvimäärad on seatud maksimaalses ulatuses, mida karistusseadustik lubab (KarSi § 47), sest elutähtsa teenuse osutaja kohustuste täitmata jätmine või mittenõuetekohane täitmine võib kaasa tuua väga suure kahju, ohustada elanikkonda, Eesti riigi julgeolekut ja põhiseaduslikku korda. Näiteks võib juriidilist isikut, kes jätab täitmata riigikaitseülesande, karistada rahatrahviga kuni 400 000 eurot (vt RiKS § 91^1). Sunniraha määr on samuti ühtlustatud RIKSi §-s 90^1 sätestatuga ja jääb samasse suurusjärku KütSis sätestatud sunniraha määradega elutähtsa teenuse osutajatele.

	olukorras antakse endast parim, kuid palju sõltub sellest, mis on olukord kriisi või sõja hetkel ning kuidas toimib koostöö (ristsõltuvused, varustatus). Kindlasti on oluline, et enne karistamist kuulatakse ettevõtja ära ja otsitakse probleemile lahendust. Samuti see, et karistus on proportsionaalne rikkumisega.		
17.	Elektroonilise side seaduse muutmine (§ 171). Eelnõu § 171 punktiga 5 lisatakse ESS §-i 98 uus lõige, mille alusel on TTJA-l õigus nõuda, et sideettevõtja piiraks sideteenuse osutamist lõppkasutajale või juurdepääsu sidevõrgule, kui see kahjustab avalikku korda ähvardava olulise ohu väljaselgitamist või tõrjumist. Juhime tähelepanu, et selle sätte sõnastus on mitmest ülal käsitletust (eelnõu §§-	**Selgitus**	Eespool on selgitatud, et eelnõuga eristatakse sideteenuste piiramist ja sidevahendite kasutamise piiramist. Eelnõu §-s 67 ei reguleerita sideteenuse piiramist või juurdepääsu piiramist sidevõrgule. Sidevahendite kasutamise piiramist ei saa samastada sideteenuste piiramisega, sest sidevahend on defineerimata õigusmõiste, mida tuleb määratleda selle tavatähenduses. Sidevahendite kasutamise piiramise meedet on võimalik kohaldada juhtudel, kus isikute vahelise side pidamine ei vasta juriidiliselt kehtivas õiguses (ESSis) defineeritud sideteenuse osutamisele.

	id 51 ja 67) õnnestunum osas, milles see annab õiguse piirata juurdepääsu sidevõrgule, sest just see on see, mida sideettevõtja tehniliselt teha saab. Teeme ettepaneku jääda eelnõus vaid selle sätte juurde. Samas teeme ettepaneku selle sätte (§ 171 p 5) sisu üle arutleda, et tagada ühine arusaam sellest, millisteks olukordadeks see mõeldud on ja kuidas praktikas rakendama hakatakse.		
18.	Isikut tõendavate dokumentide seaduse muutmine (§ 179). ITL on seisukohal, et identimise, autentimise ja elektroonilise allkirjastamise määramine elutähtsaks teenuseks läbi isikut tõendavate dokumentide seaduse (ITDS) ei ole õige. Meie hinnangul peab seda tegema läbi e-identimise ja e-tehingute	**Selgitus**	Kehtiva seaduse ja ka eelnõus esitatud muudatuse kohaselt on eesmärk käsitleda elutähtsa teenuse osutajana neid sertifitseerimisteenuse osutajaid, kes osutavad teenust ITDS-i alusel välja antud dokumentidele. Selguse huvides tuleks antud ITDS-i säte alles jätta. EUTS-i täiendamise vajadust analüüsitakse KüTS-i revisjoni raames. Elutähtsa teenuse sisu on võimalik täpsustada ka ETKA määrusega ja see ei eelda ITDS või muude seaduste muutmist.

	usaldusteenuste seaduse (EUTS), kuna see reguleerib e-identimist ja e-tehinguteks vajalikke usaldusteenuseid laiemalt, samas kui ITDS reguleerib üksnes riiklike isikut tõendavate dokumentide väljaandmist. Identimise, autentimise ja elektroonilise allkirjastamise määramine elutähtsaks teenuseks läbi EUTS-i toetab ka tänane praktika.		
19.	Küberturvalisuse seaduse muutmine (§ 196). Eelnõu § 196 punktiga 3 viiakse hetkel HOS § 41 lõikes 2 sisalduv elutähtsa teenuse toimimist tagavate infosüsteemide asukoha nõue küberturvalisuse seadusesse muutmata kujul. Teame, et käimas on analüüs selle sätte vajalikkuse osas. Märgime, et elutähtsa teenuse osutajate jaoks on oluline, et antud sätte osas tehakse otsused koos käesoleva eelnõuga, mitte	**Selgitus**	Sätte uuendatud sõnastus on sama, mis 11.03.2025 Riigikogu menetlusse võetud HOSis muutmise seaduse eelnõus (589 SE), kuid see on lõimitud elutähtsa teenuse osutaja kohustuste üldisesse loetelusse. See eelnõu läbis eelnevalt uue kooskõlastamise ja arvamuse avaldamise ringi. Selle järgi peab elutähtsa teenuse osutaja tagama juhul, kui elutähtsa teenuse toimepidevuse tagamiseks vajalikud andmed või seadmed asuvad välisriigis, elutähtsa teenuse toimepidevuse dubleerivate vahendite ja tehnoloogiliselt alternatiivsete lahenduste abil ajal, kui välisriigis asuvatele andmetele või seadmetele juurdepääsuks kasutatav tavapärane elektroonilise side teenus või võrk ei toimi. See seondub vahetult elutähtsa teenuse osutaja teise kohustusega rakendada elutähtsa teenuse toimepidevust tagavaid meetmeid (…) tehniliste süsteemide, lepingute, personali ja muude teenuse osutamiseks oluliste vahendite dubleerimise, alternatiivsete lahenduste kasutamise, vajalike vahendite omamise ja nende varumise ning muu sellise kaudu. Elutähtsa teenuse osutaja nõuete täitmist kontrollib, toimepidevuse nõuded kehtestab ning tema toimepidevuse riskianalüüsi ja kriisiplaani kinnitab elutähtsa teenuse toimepidevuse korraldaja.

	eraldiseisvalt. Tegemist on elutähtsa teenuse osutamise ning toimepidevuse tagamise seisukohast olulise küsimusega. Ilma selle sätte tulevikku teadmata ei ole võimalik hinnata tervikuna riske ega näha ette riske maandavaid meetmeid elutähtsa teenuse osutamise ja toimepidevuse tagamise seisukohalt.		Elutähtsa teenuse üks eesmärke on tagada ka teenuse kättesaadavus kasutajatele kriisiolukorras, sealhulgas olukordades kus ühendus välisriikidega on erinevatel põhjustel piiratud. Sätte eesmärk on, et elutähtsa teenuse osutaja mõtleks ka olukordadel, kus väliriigis olevad andmed või seadmed ei ole juurdepääsetavad, sest sideteenus või sidevõrk ei toimi. Sätte mõtte kohaselt tuleb läbi mõelda ja teenuse osutamine kui esineb kirjas kirjeldatud sõltuvus välisriigis olevast võrgu- ja infosüsteemist, mis on kahjustatud ning seab näiteks ohtu isikute elu ja tervise. Selle tulemusena tuleb ette näha dubleerivad vahendid ja alternatiivsed lahendused. Eelnõus toodud sätte juures on arvestatud, et sisulisi muudatusi olemasolevates nõuetes ei tehta. Riskide hindamisel tuleb arvestada hindamise hetkel kehtivate õigusaktidega. Eelnõu ei keela võrgu- ja infosüsteemide kasutamist, mis asuvad välisriigis. Ettevõttel peab olema mõeldud läbi alternatiivne lahendus välismaal asuvate infosüsteemide või välismaa ühenduse katkemise korral.
20.	Eelnõu jõustumine (§ 251). Eelnõu rakendamise osas teeb ITL ettepaneku lisada eelnõusse mõistlik ülemineku periood. Eelnõuga lisandub ettevõtetele palju uusi kohustusi ning nende rakendamiseks ettevalmistuste tegemine võtab aega. Muuhulgas on	**Arvestatud**	Eelnõu täiendatud rakendussätetega.

	ETO-del vaja jõustunud mahuka õigusakti teksti koos selle alamaktidega selleks, et analüüsida uute kohustuste erinevusi võrreldes tänase olukorraga ning koostada seejärel uutele nõuetele vastav riskianalüüs.		
21.	Rakendusaktid. Rakendusaktide osas leiame endiselt, et neid on väga palju. Eeldame, et eelnõud koostades jõuti järeldusele, et nende mahtu pole võimalik vähendada. Palume hetkel antud tagasisidet võtta ITL-i poolt antuna üksnes eelnõu põhiosa suhtes, mitte alamaktide kavanditele Kindlasti soovime rakendusaktide menetlusse kaasatud olla.. Teeme ettepaneku korraldada rakendusaktide osas ka eraldi ümarlaud elutähtsate teenuse osutajate kaupa ning seejuures käsitleda ka nende elutähtsate teenuste rakendusakte, mis on tugevas ristsõltuvuses	**Selgitus**	Rakendusaktid menetletakse eraldi. Menetlemisel saadetakse need ka arvamuse avaldamiseks huvigrippidele.

	kõnealuse elutähtsa teenusega. Näiteks sideteenuste puhul ka nõuded elektri ja kütusega varustamisele. Oluline on ka, millised on täiendavad võimalikud varude kasutamise põhimõtted ja prioriteedid, riigi poolne kriisijuhtimine ja info jagamine. Lisaks on sideettevõtjatel ootus, et elektri toimepidevuse tagamiseks kehtestatud nõuded ei oleks niivõrd erinevad sideteenuse toimepidevusele kehtestatud nõuetest, et sideettevõtjad peavad oma teenuse toimimiseks autonoomset elektritoidet tagama järjest suurenevas ulatuses. Rakendusaktide puhul on äärmiselt oluline, et nende aluseks oleksid praktilised täidetavad kokkulepped ning oleks lahendatud ristsõltuvuste jm sõltuvuste küsimused.		

Nr	Ettepaneku/märkuse sisu	Arvestatud/mittearvestatud	Kommentaarid
1.	**Püsiva kriisiülesandega isikute ringi laiendamine** Püsiva kriisiülesandega isikute ring on praktikas laiem kui eelnõu ette näeb. Lisaks töötajatele ja ametnikele on vajalik lisada ka isikud (koostööpartneri töötajad), kes täidavad elutähtsa teenuse osutamisega seotud kriisiülesandeid. ITL-i ettepanek: muuta eelnõus läbivalt vastavad sätted, milles on käsitletud kriisiülesandega töö- või ametikohtadena üksnes ETO töötaja või ametniku töökohustusi. Palume laiendada kriisiülesandega ameti- ja töökohtade ringi ning viia nende määramise sätetesse muudatused nii, et ETO-l oleks võimalik lisada ka koostööpartnerite ameti- ja/või töökohti, mis on vajalikud kriisiolukorra lahendamiseks või lahendamise toetamiseks.	**Mittearvestatud**	ETO põhiülesanne on tagada, et tema pakutav teenus oleks klientidele, eelkõige elanikele, alati kättesaadav. Selle tagamiseks ja ohtude maandamiseks, tuleb ETOl hinnata riske, sh tuleb hinnata ka lepingupartnerite (alltöövõtjate) olulisust ja nendega kaasnevaid ohte. Näiteks tuleb haiglal hinnata enda sõltuvust toitlustajast ning kavandada sõltuvust maandavaid meetmeid. Seega tuleb ETOl välja töötada alltöövõtjatega/partneritega kaasnevate riskide leevendamiseks meetmed, et teenuse toimimine tagada.

	Meie konkreetne ettepanek on kriisiülesande täitmiseks vajalik „töökohustus“ asendada „(kriisi)ülesandega“ ja/või „kohustusega“ (vastavalt kontekstile) ja „töötaja“ asendada „kriisiülesandega isikuga“ **Põhjendus:** Arvestamata on jäetud, et ETO teenused on muutunud nii kompleksseks, et kõiki elutähtsa teenusega seotud ülesandeid ei ole ETO-l võimalik tagada üksnes oma töötajatega. Paratamatult sõltuvad ETO-d ja nende poolt osutatavad elutähtsad teenused osaliselt partneritest, millest tulenevalt on eelnõus partneri töötajate taustakontrolli tegemiseks eraldi sätted. Palume samast põhimõttest lähtudes sõnastada ringi ka kriisiülesandega töö- ja ametikohad ning nende määramisega seotud		

	sätted, et ETO-l oleks võimalik sinna hulka lugeda ka partnerite töötajaid, kellele on ETO usaldanud olulise ülesande elutähtsa teenuse tagamisel. Mõned näited eelnõust (sinisega ettepanek lisada, punasega läbikriipsutatud ettepanek välja jätta), mille osas teeme ettepaneku vastavalt muuta: **Eelnõu § 55.** Kriisiülesande täitmiseks vajaliku ~~töökohustusega~~ isiku Eestist lahkumise piiramine (1) Vabariigi Valitsus võib riigikaitselise kriisiolukorra ajal kehtestada Eestist lahkumise keelu kriisiülesande täitmiseks vajaliku ~~töökohustusega~~ ülesandega isikule, kui tema Eestis viibimine on vajalik riigikaitselise kriisiolukorra lahendamiseks.		

	(2) Käesoleva paragrahvi lõikes 1 nimetatud meetme kohaldamisel on lõikes 1 nimetatud isik, kes viibib väljaspool Eestit, kohustatud sellest viivitamata teavitama tööandjat. **Eelnõu § 97.** Püsiva kriisiülesande täitmiseks vajalik ~~töö~~kohustus (alternatiiv: täitmiseks vajalikud ülesanded või täitmiseks vajalikud kohustused) (1) Püsiva kriisiülesande täitmiseks vajalik ~~töö~~kohustus on töö- või teenistussuhtest või lepingulisest suhtest tulenev kohustus, mis on vahetult seotud kriisiülesande täitmise, selle toetamise või põhiseadusliku institutsiooni toimepidevuse tagamisega (edaspidi ka ~~töö~~kriisiülesanne/kohustus).		

	(2) ~~Töö~~ Kriisiülesandega kohustus käesoleva seaduse tähenduses ei ole tegevväelase poolt sõjaaja ametikoha ülesannete täitmine, ajateenistus, reservteenistus ega asendusteenistus. **§ 98. Püsiva kriisiülesandega ameti- ja töökoht** (1) Püsiva kriisiülesandega asutus ja isik peab tagama, et tal on kriisiülesande täitmise tagamiseks olemas vajalik personal, kes on kriisiülesandega ameti- ja töökohale määratud <u>või lepingulise partneriga kokku lepitud</u>, kes on teadlik oma kriisirollist ning kellel on kriisiülesande täitmiseks vajalikud teadmised, oskused ja hoiakud.“ Täiendavad märkused: Lugedes rakenduskavandit eelnõu § 98 lõike 6 alusel kehtestavale määrusele		

	„Täiendavate kriisiülesandega ja kriisiülesannete täitmist toetavate ameti- ja töökohtade ning nendele nimeliselt määratud isikute loetelu, nende ameti- ja töökohtade ja isikute määramise tingimused ja nende üle arvestuse pidamise kord“ jääb arusaam, et määrusesse kavatsetakse tuua ka loetelu ametikohtadest (vt § 3. Kriisiülesandega ja kriisiülesande täitmist toetavate ameti- ja töökohtade loetelu). Juhime tähelepanu, et selline loetelu ei peaks olema avalik, kuna see annab võimaluse ka välistel osapooltel tuvastada isikud, kes nendel ametikohtadel on ning annab täiendava võimaluse vastavate isikute tegemist kuidagi mõjutada või isikud võivad sattuda ohtu, kui reisivad riskiriiki.		

	Eelnõu ei näe endiselt eriti arvestavat võimalusega, et kriisiülesande täitmist toetav funktsioon ja/või ETO, või selle osutamiseks vajaliku teenuse/komponendi osutaja s.t ka antud eelnõus toodud ametikoht võib asuda teises (EL) riigis. Grupiettevõtete puhul on mõnes valdkonnas tegemist küllalt levinud praktikaga. Praktikas muutub ilmselt väga keeruliseks ka selliste teenuste toimimiseks vajalike kolmandate osapoolte teenuste tuvastamine ja neile regulatsioonide kohandamine, tuues siin näiteks kas või platvormteenuste pakkujad.		
2.	**Taustakontrolli kohustuse piiravad sätted** Eelnõu sisaldab piirangud nii ETO jaoks oluliste ülesannete määramisele riskianalüüsis kui ka	**Mittearvestatud**	Märkuses esitatu jätab eksitava mulje, justkui puuduks eelnõus ETOdel oma riskide analüüsimisel ja hindamisel võimalus arvestada mistahes ETO vaates oluliste tahtlike kuritegude toimepanemist. Selgitame, et vastavalt eelnõule (mh on see samamoodi HOSis) kohustub ETO tegema päringu ka muude kuritegude toimepanemise kohta, kui karistusregistris puuduvad kehtivad karistused karistusseadustiku 8. ja 15. peatüki kuritegude toimepanemise eest. CER direktiivist ülevõetud minimaalse taustakontrolli sisuks ongi

	taustakontrolli ulatuse määramise õigusele ETO enda poolt. Seoses selle probleemiga esitasime 10.06.2024 ITL-i ettepanekud Riigikogu menetluses olevale hädaolukorra seaduse muutmise ja sellega seonduvalt teiste seaduste muutmise seaduse eelnõule 426 SE (lisatud käesolevale kirjale). Käesolevaga esitame samast probleemkohast ajendatud ettepanekud ka käesolevale eelnõule. Märgime, et need ei ole täpselt samas sõnastuses, kuid adresseerivad sama probleemi. **ITL-i ettepanek 1:** Sõnastada eelnõus taustakontroll viisil, et karistusseadustiku 8. ja 15. peatüki kuritegude ja terrorismi eest karistuse kontroll on minimaalne kohustuslik kontroll, mille ETO peab seaduse kohaselt tegema. Eelnõust		karistusandmete kontroll ja nende alusel isiku usaldusväärsuse hindamine temale usaldatud olulise töö tegemisel ning siin ei piirduta ainuüksi karistusseadustiku 8. ja 15. peatüki kuritegudega. Asjaolu, et seadusandja imperatiivselt välistab seadusega võimaldada töö andmist isikule, keda on karistatud karistusseadustiku 8. ja 15. peatüki kuritegude toimepanemise eest, ei tähenda seda, et ETOl puudub kohustus ja võimalus saada karistusregistrist teavet ja teha muude toimepandud kehtivate kuritegude andmete alusel riskide maandamiseks vajalikke otsuseid. Seda on selgitatud ka eelnõu seletuskirjas. Lisaks, kõnesoleva eelnõuga ei muudeta CER direktiivi minimaalseks ülevõtmiseks koostatud sätteid, mistõttu ei lisata täiendavaid nõudeid või tingimusi isikute taustakontrolli tegemiseks ETO teenuse osutaja poolt (nt töötamise välistamine kodakondsuse andmete alusel, välisriikides viibimise kontrollimine vms). Selgitame veelkord, et karistusandmete kontrollimine on ka direktiiviga nõutav miinimum (millest lähtub ka kõnesolev eelnõu) ja seda võimaldatakse teha ETOle iseseisvalt (selleks arendatakse e-äriregistri juurde mh vastav teenus). Eelnõu koostamisel on juba varasemalt kaalutud ja arvesse võetud asjaolu, et täiendavate nõuete ja tingimuste (sh andmekogudes sisalduvate mistahes muude isikuandmete, sh eriliigiliste ehk delikaatsete andmete kontroll, nendele juurdepääs ja nende andmete analüüsi võimalus) kehtestamine seaduses tähendaks ka taustakontrolli (ehk isiku usaldusväärsuse hindamise) ülesande andmist seadusandja poolt konkreetsele riigiasutusele (nt PPA-le või KAPO-le). ITLiga kohtumiste aruteludel oleme olnud alati üksmeelel, et põhiseaduses sätestatud olulisuse põhimõtte kohaselt peame isikuandmete töötlemisega kaasneva eraelu puutumatuse riive üksikasjad sätestama alati seadusandja poolt seaduses. Tuleb märkida, et mistahes muude isiku usaldusväärsust puudutavate asjaolude hindamist ja nendega arvestamist töösuhtetes reguleerib juba praegu ka töölepingu seaduse § 88 lg 1 p 5, mille kohaselt tööandja võib töölepingu erakorraliselt üles öelda töötajast tuleneval mõjuval põhjusel, mille tõttu ei saa mõlemapoolseid huve järgides eeldada töösuhte jätkamist,

	sõnastusest peab selgelt välja tulema, et ETO võib oma riskianalüüsis ette näha riigi julgeoleku ja elutähtsa teenuse toimepidevuse tagamise eesmärgil ka teisi aluseid (nt kõrge riskiga riikide kodanike välistamiseks kodakondsuse kontroll (RUS, BLR jne), tahtlikult toimepandud kuriteod, mis on ETO vaates olulised (nt KarS § 406 elutähtsa süsteemi häirimine ja kahjustamine). Põhjendus: Julgeolekuolukorra ja elutähtsate teenuste toimimise vaatest ei ole piisav taustakontroll üksnes isikusamasuse kontroll ja karistusseadustiku 8. ja 15. peatükkides sätestatud kuriteo või kitsalt terrorismiga seotud kuriteo kontroll karistusregistrist (eelnõu § 79 lg 1). Vajalik on viide ka ETO riskianalüüsile, milles võib täiendavalt ette näha aluseid, mis võimaldavad		eelkõige kui töötaja on pannud toime varguse, pettuse või muu teo, millega põhjustas tööandja usalduse kaotuse enda vastu. Eelnõu ei sekku antud küsimuses tööõiguse valdkonda kuuluvasse ehk eelnõuga ei tehta muudatusi õigustes või kohustuses, mis on tööandjale ja töötajale sätestatud TLSiga. Arvestades ITLi tehtud eelnõu § 77 lõike 1 sissejuhatava osa muudatusettepanekut selgitame, et ka praeguses sõnastuses on arusaadav, et loeteletud ülesannete näol ei ole tegemist kinnise loeteluga. Selle kohta on lisatud selgitus ka eelnõu seletuskirja. Kui on soovi reguleerida taustakontrolli veelgi põhjalikumalt, siis tuleb seda käsitleda käesolevast eelnõust eraldi, nt taustakontrolli seaduse eelnõus (JDMi vastutusalas).

	välistada ka ülesannete andmise näiteks kõrge riskiga riikide kodanikele (kelle puhul on karistusregistri kontroll keeruline, mistõttu on oluline, et oleks võimalik ka muul alusel neile ülesannete andmist välistada). Tänase eelnõu sõnastuse kohaselt võib riskianalüüsis määratleda vaid ülesandeid, mitte aga usaldusväärsuse kontrollimise täiendavaid aluseid. See on julgeoleku vaatest selgelt liiga kitsas lähenemine ega ole Eesti riigi huvides. **Muudatusettepanek:** **Eelnõu § 78** (4) „Taustakontrolli tegemisel kontrollitakse minimaalselt isikusamasust ja andmeid isiku karistatuse kohta, mis on elutähtsa teenuse osutaja ülesannete täitmise vaatest olulised. Elutähtsa teenuse osutaja võib riskianalüüsis ette näha		

	täiendavaid aluseid isiku usaldusväärsuse kontrollimiseks. Elutähtsa teenuse osutaja on kohustatud andmeid kontrollima enne, kui isik asub täitma käesoleva paragrahvi lõike 2 alusel kindlaksmääratud ülesannet, ja ülesande täitmise ajal iga kahe aasta tagant.“ **Eelnõu § 79**. „Töötamise piirangud elutähtsa teenuse toimepidevuse tagamisel (1) Käesoleva seaduse § 78 lõike 2 alusel kindlaksmääratud ülesandeid ei või elutähtsa teenuse osutaja anda täita isikule, keda on karistatud karistusseadustiku 8. ja 15. peatükis sätestatud kuriteo või Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiivis (EL) 2017/541 terrorismivastase võitluse kohta, millega asendatakse nõukogu raamotsus 2002/475/JSK ning		

	muudetakse nõukogu otsust 2005/671/JSK (ELT L 88, 31.03.2017, lk 6–21), sätestatud analoogse kuriteo toimepanemise eest, kui selle kuriteo karistusandmed ei ole karistusregistrist karistusregistri seaduse kohaselt kustutatud. (2) Elutähtsa teenuse osutaja on kohustatud kontrollima, kas käesoleva seaduse § 78 lõike 2 alusel kindlaksmääratud ülesannet on sobiv anda täita isikule, keda on karistatud tahtlikult toime pandud kuriteo eest, mille karistusandmed ei ole karistusregistrist karistusregistri seaduse kohaselt kustutatud <u>või kelle suhtes esineb usaldusväärsuse kontrollimise käigus selgunud muu asjaolu, mis on elutähtsa teenuse osutaja ülesannete täitmise vaatest oluline.</u> (3) Käesoleva paragrahvi lõikes 2 sätestatud juhul		

	võib elutähtsa teenuse osutaja isiku usaldusväärsuse hindamisel arvestada üksnes neid ~~karistatuse~~ andmeid, mis on kindlaksmääratud ülesande täitmise seisukohast olulised. (4) Käesoleva paragrahvi lõigetes 1 ja 2 sätestatud asjaolude ilmnemisel on elutähtsa teenuse osutajal õigus nõuda temaga lepingulises suhtes oleva juriidilise isiku töötaja asendamist või käesoleva seaduse § 78 lõike 2 alusel kindlaksmääratud ülesande täitmist muul kohasel viisil.“ **ITL-i ettepanek 2:** Muuta elutähtsa teenuse ülesannete loetelu eelnõu § 78 lõikes 1, et oleks veel selgem, et tegemist ei ole lõpliku loeteluga. Selleks lisada loetellu ka muud ülesanded. Teeme ettepaneku selle sätte saatelauses kasutada sõna		

	„nagu“ asemel sõna „näiteks“, et oleks selge, et tegu on näidisloeteluga, mida ETO saab vastavalt oma teenusele sisustada. Alternatiivina teeme ettepaneku lisada loetellu ülesanded, mis on seotud elutähtsa teenuse toimimise ja selle tagamisega või sellele teenusele ligipääsu saamisega. Põhjendus: Eelnõu § 78 lõike 1 punktid 1-3 ei hõlma kõiki olulisi funktsioone ja ülesandeid, mille kaudu on võimalik seada ohtu elutähtsa teenuse osutamine. Eelnõu § 78 lg 1 loetelu olulisus tuleb välja ka § 78 lõikest 2 ja 3, mis näevad ette riskianalüüsis ülesannete kindlaksmääramise samadest § 78 lõike 1 loetelus ettenähtud ülesannetest lähtuvalt, mistõttu ei saa see loetelu olla nii kitsas. **Muudatusettepanek:**		

	„**§ 78. Taustakontroll elutähtsa teenuse toimepidevuse tagamisel** **§ 78 (1)** Taustakontrolli eesmärk on tagada nende isikute usaldusväärsus, kes täidavad lepingu või muul alusel järgmisi elutähtsa teenuse toimepidevuse tagamisega seotud olulisi ülesandeid, ~~nagu~~ näiteks: 1) elutähtsa teenuse toimepidevust tagava infosüsteemi, samuti toimepidevust tagava taristu läbipääsu- või valvesüsteemi arendamine või haldamine; 2) ülesanne, mis võimaldab ligipääsu elutähtsa teenuse toimepidevuse tagamiseks vajalikule territooriumile, ehitistele, teabele või kontrollisüsteemidele; 3) ülesanne, mis on seotud elutähtsa teenuse toimepidevuse planeerimise, investeeringute või riskihaldusega.		

	4) elutähtsa teenuse toimepidevuse tagamisega ja teenuse taastamisega selle katkestuste korral.“		
3.	**Riigisisene rändlusteenus erakorralise seisukorra või sõjaseisukorra ajal** Eelnõu sõnastus vajab täpsustamist, osa sätted ei ole kohaldatavad ning on lisatud kohustusi, mida ei ole sideettevõtetest ETO-dega kooskõlastatud. **ITL- i ettepanek:** jätta välja kohustus osutada teise mobiilside ettevõttele teenust tasuta (eelnõu 187 punktiga 7 elektroonilise side seadusse (ESS) lisatav § 88^1 lg 5), eelkõige kui sama paragrahvi lõikes 6 viidatakse riigisisese rändlusteenuse osutamisega seotud kulude hüvitamisele sama seaduse §-des 151 ja 152 ette nähtud õiglase hüvitise korda järgides, sest eelnõu § 151 ja § 152 sätete alusel ei ole võimalik ETO-l vastavate kulude hüvitamist reaalselt saada.	**Arvestatud osaliselt**	Eelnõus täpsustatud ESS § 88^1 lõiget 5 selliselt, et tasuta peab olema siseriiklik rändlus elutähtsa mobiiltelefoniteenuse osutaja kliendile. See tähendab, et siseriikliku rändluse eest ei pea elutähtsa mobiiltelefoniteenuse osutaja klient maksma täiendavat tasu. Talle kohaldub vaid tasu oma lepingulise elutähtsa mobiiltelefoniteenuse osutaja teenuste eest. Ei nõustu väitega, et kulude hüvitamise sätted (ESS § 88^1 lõige 6) ei ole siseriikliku rändluse osas kohaldatavad. Siseriiklik rändlusteenus on käsitletav ühekordse kriisiülesandena ja selle osutamise eest saab nõuda õiglast hüvitist tsiviilkriisi ja riigikaitse seaduse eelnõu § 151 sätestatud korras. Ühekordse kriisiülesandega seonduvate kulude hüvitamine toimub ühtsetel alustel, erisusi eelnõu ette ei näe. ESS § 88^1 lõikes 6 toodud viide §-le 152 oli ekslik ja eelnõust välja jäetud. Ei ole nõus 1 Mbit/s piirangu sätestamisega. Andmeside kiiruse puhul ei ole mõistlik seada etteulatuvaid piiranguid, kuna võimalikud pakutavad kiirused sõltuvad konkreetsest kriisiolukorrast. VoLTE väljatoomine seaduses on liiga detailne ja tehnoloogiliselt spetsiifiline. VoLTE on ära toodud seletuskirjas.

	Tegemist on sisutühja viitega, kuna need sätted reguleerivad eelkõige kulude hüvitamist kodanikukohustuse ja ühekordse kriisiülesande korral ja teatud juhul makseteenuse osutajatele. Tegu on eksliku viitega. Teeme ettepaneku asendada senine § 88[1] lg 6 eelnõu sõnastus sarnase sõnastusega nagu see on ESS-is (§ 105 lg 6) asukohapõhise ohuteavituse süsteemiga seotud kulude hüvitamise osas. Teeme ettepaneku sätestada eelnõu ESS § 88[1] lg 6, et vastavad kulud kuuluvad sideettevõtjale hüvitamisele ning kulude hüvitamise täpsem kord sama sätte lõike 8 alusel vastu võetavad volitusnormis. Samuti lisada uuesti sätte varasemas versioonis rändlusteenuse		

	osutamisega seotud täpsustused (1Mbit/s mõeldud piirang ja VoLTE kõned). Põhjendus: riik ei saa sundida mobiilside ettevõtteid omavahel tasuta üksteisele teenust osutama ja seda olukorras, milles sõjaseisukorras või erakorralises seisukorras siseriikliku rändlusteenuse osutamise kohustusega kaasnevad kuuluvad eelnõu kohaselt hüvitamisele, kuid hetkel on (ilmselt normitehnilise eksimuse tõttu) riigi poolt siseriikliku rändlusega seotud kulude hüvitamise kohta sätestatu on sisutühi. Seda ei ole võimalik praktikas rakendada. Lisaks on vajalik juhtida on avalikkuse ootusi regulatsiooni rakendamisel ning teha sellekohast kommunikatsiooni (s.t et tegemist on piiratud mahus teenusega – ainult 1 Mbit/s ja VoLTE), mitte lasta seda tulla hiljem üllatusena ning ebamõistliku		

	ootusena mobiilside ettevõtete suunal. **Muudatusettepanek:** „§ 88[1] . Riigisisene rändlusteenus (1) Riigisisene rändlusteenus on rändlusteenus, millega elutähtsa mobiiltelefoniteenuse osutaja (või alternatiiv: § 74 lg 3 p 11 kohase elutähtsa teenuse osutaja) võimaldab teise elutähtsa mobiiltelefoniteenuse osutaja (või: § 74 lg 3 p 11 kohase elutähtsa teenuse osutaja) kliendil Eestis kasutada mobiiltelefoniteenust oma mobiilsidevõrgus. (2) Riigisisese rändlusteenuse võib võtta kasutusele Vabariigi Valitsuse otsusel üksnes erakorralise seisukorra või sõjaseisukorra ajal, kui on tekkinud mobiilsidevõrgu taristu ulatuslik või raskete tagajärgedega katkestus elutähtsa		

	mobiiltelefoniteenuse osutamisel. (3) Riigisisese rändlusteenuse osutamise lõpetamise korralduse annab käesoleva paragrahvi lõikes 2 kohaselt Vabariigi Valitsus kohe, kui erakorraline või sõjaseisukord lõpeb või riigisisese rändlusteenuse osutamine pole enam vajalik. (4) Riigisisese rändlusteenuse osutamisel lähtub elutähtsa mobiiltelefoniteenuse osutaja järgmisest: 1) võimaldab teise elutähtsa mobiiltelefoniteenuse osutaja kliendile minimaalselt vajalikus ulatuses juurdepääsu oma mobiilsidevõrgule juurdepääsuvõrgu tasandil ja vajaduse korral kogu riigi territooriumi ulatuses; 2) vajaduse korral rakendab kõne- ja andmesideliikluse või		

	sidevõrgu haldamise meetmeid, mis on vajalikud teenuse toimepidevuse võimaldamiseks ulatuses, milles see on tehniliselt võimalik selleks lisakulusid tegemata; 3) võimaldab riigisisese rändlusteenuse kasutamisel tehniliselt võimalikus ja optimaalses ulatuses (andmeside kiirus 1 Mbit/s) vähemalt 4G võrgus toimivat mobiilset kõnet (VoLTE), SMS-lühisõnumiteenust ja mobiilset andmesideteenust. (5) Elutähtsa mobiiltelefoniteenuse osutaja ~~on kohustatud võimaldama~~ võimaldab teise~~le~~ elutähtsa mobiiltelefoniteenuse osutaja~~le ja tema~~ kliendile riigisisese rändlusteenuse kasutamist tasuta. (6) Elutähtsa mobiiltelefoniteenuse osutajale hüvitatakse riigisisese rändlusteenuse		

	osutamise tulemusena tekkivad kulud. ~~kaasnevad põhjendatud kulud. tsiviilkriisi ja riigikaitse seaduse §-des 151 ja 152 ette nähtud õiglase hüvitise korda järgides.~~ (7) Riigisisese rändlusteenuse osutamise valmisoleku loomise riist- ja tarkvara maksumuse ning nende hoolduskulud hüvitatakse elutähtsa mobiiltelefoniteenuse osutajale riigieelarvest Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumi eelarve kaudu. Riist- ja tarkvara soetamise või väljavahetamise vajadus, soetamise viis ning soetamise ja hoolduskulude maksumus kooskõlastatakse Majandus- ja Kommunikatsiooniministeeriumiga enne riist- või tarkvara soetamist või väljavahetamist. Nimetatud kulu hüvitatakse vastavalt Majandus- ja		

	Kommunikatsiooniministeriumi ning sideettevõtja vahel sõlmitud lepingule. (8) Käesoleva paragrahvi ~~lõikes~~ lõigetes 6 ja 7 sätestatud kulude hüvitamise tingimused, ~~ulatuse~~ ja korra kehtestab Vabariigi Valitsus määrusega.“;		
4.	**ETO-de ebaselged kohustused ja ebaproportsionaalne vastutus** ETO kohustused ei ole selged ega nende täitmata jätmise eest määratud vastutus proportsionaalne, arvestades karistuse määramise aluseks olevaid ebaselgelt sõnastatud kohustusi. ITL-i ettepanek 1: täpsustada eelnõu § 75 lõikes 11 selgitusega, millal on võimalik nõuda elutähtsa teenuse osutamist erinevalt kehtestatud nõuetest. Põhjendus: eelnõu § 75 lõige 11 sätestab, et elutähtsa teenuse osutaja korraldaja võib nõuda	**Arvestatud osaliselt/antud selgitus**	Ettepanekut lisada, et kokkulepitust erinevaid teenuseid saab osutada üksnes siis kui ETO on selleks ka suuteline ja see on võimalik, on lisatud eelnõusse. Märkused, mis seonduvad ETO kohustuste ja vastutusega (sh trahvisumma suurusega) selgitame järgmist: Maksimaalne trahvisumma on eelnõus sama, mis EL direktiivi (nn CER direktiiv) ülevõtmiseks koostatud hädaolukorra seaduse muutmise eelnõus, ja lähtub samadest põhjendustest ja selgitustest. ETO kohustuste täitmata jätmine või mittenõuetekohane täitmine võib tuua kaasa väga suure kahju, ohustada inimeste elu ja tervist, Eesti riigi julgeolekut ja põhiseaduslikku korda. Maksimaalne karistusmäär seaduses ei tähenda automaatselt selle maksimaalses ulatuses kohaldamist, mida on selgitatud ka direktiivi ülevõtmises koostatud HOSi eelnõu seletuskirjas. Karistuse kohaldamine peab alati järgima proportsionaalsuse põhimõtet, mistõttu määratakse rahatrahv rikkumise raskuse järgi. Selgitame, et nii kõnesolev eelnõu kui HOSi muudatused tulenevalt CER direktiivist on koostatud juba praegu kehtivaid ETO kohustusi arvestades, mistõttu ei tehta eelnõuga ka ETO kohustuste osas suuremaid ja põhimõttelisi muudatusi. Eelnõu on koostajate hinnangul piisavalt õigusselge, et tagada nii ETOle tema kohustuste arusaadavus (ehk millal on päriselt tegemist kohustuse täitmata jätmisega teenuse toimepidevuse tagamisel) ja samuti riigi reageerimine riikliku

	ETO-lt elutähtsa teenuse osutamist ka viisil ja ulatuses, mis erineb eelnõu § 75 lg 6 alusel kehtestatud nõuetest ehk ette teada nõuetest. Leiame, et seda on võimalik nõuda ainult juhul, kui soovitav viis ja ulatus on ka tegelikult rakendatav ning see peaks eelnõust üheselt välja tulema. Näiteks olukorras, kus teatud piirkonnas oleks vajalik tagada teenus, kuid sinna ei pääse ligi sõiduteede läbipääsu puudumise tõttu. **Muudatusettepanek:** **Eelnõu § 75 lg 11** „(11) Elutähtsa teenuse toimepidevuse korraldaja võib <u>lähtudes hinnangust reaalsele olukorrale ja teostatavusele</u> panna elutähtsa teenuse osutajale kohustuse osutada elutähtsat teenust ettenähtud viisil ja ulatuses erinevalt käesoleva paragrahvi lõike 6 alusel kehtestatud nõuetest, kui		järelevalve raames või väärteomenetluse läbiviimine süüteo toimepanemise tunnuste ilmnemisel.

	see on vajalik selle teenuse ulatusliku või raskete tagajärgedega katkestuse ärahoidmiseks või pärast teenuse ulatuslikku või raskete tagajärgedega katkestust teenuse taastamiseks.“ **ITL-i ettepanek 2:** täpsustada eelnõu § 76 lõikes 11 ETO kohustusi, eelkõige: • Punkt 1) Jätta välja eelnõu § 76 lg 11 punktist 1 „ja kasutajale kättesaadavus“, sest ei eelnõust ega seletuskirjast ei selgu, mis on see ETO täiendav kohustus lisaks elutähtsa teenuse toimimise tagamisele. Kasutajale kättesaadavus ei anna selgust ega anna midagi sättele juurde, kui kohustuse olemusest ei selgu, milles see seisneb. • Punkt 2) Arvestades intsidentidest teavitamise laialivalguvat määratlust (sh teenuse toimimise ohu korral), siis on vaja selgust,		

	millistele kriteeriumitele peab vastama oht elutähtsa teenuse katkestusest, et sellele kohaldub 24h teavitamiskohustus (eelnõu § 76 lg 11 p 2) ning mille rikkumise korral on õigus trahvida kuni 400 000 euroga (eelnõu § 165). • Punkt 4) viide sellele kohustusele jätta välja eelnõu § 165 vastutuse alt, sest selle kohustuse täitmise hindamine on subjektiivne ning reaalselt mittemõõdetav.		ETO teenuste puhul ongi kõige olulisem, et teenuse saaja saaks seda ka tarbida, seetõttu leiame, et kohustus tagada selle kättesaadavus on oluline. Teenus peab olema kättesaadav kliendile ja ennekõike elanikkonnale igas olukorras. Seega kättesaadavus peab olema sõnastuses sees. Eelnõu seletuskirjas: Selleks, et kriisiolukordades tegutsemiseks valmis olla, korraldavad elutähtsa teenuse osutajad kas ise või teiste samas sektoris tegutsevate teenuseosutajatega ühiselt õppusi. Samas võib õppuseid korraldada ka ETKA. Nt on ReM kutsunud õppusele tulevasi ETOsid, et harjutada koostööd ja aru saada varude suurusest ja vajadusest.
	• Punkt 5) täpsustada ETO-le määratud kohustust. Punktis 5 viidatud eelnõu §-s 17 reguleeritakse kriisiplaani koostava asutuse ja isiku ning Vabariigi Valitsuse korraldatud õppusi. Kas ETO kohustub neil osalema või ise korraldama samaväärseid õppusi oma töötajatele?		ETKA määrab elutähtsa teenuse miinimumnõuded määrusega, sh katkestuste võimaliku kestuse. ETO põhiülesanne on tagada, et tema pakutav teenus oleks klientidele, eelkõige elanikele, alati kättesaadav. Seega, kui elanik, kellel puudub ruuter ei ole ka ETO klient ja ETO ei pea talle teenust osutama (ei saagi).
	• Punkt 7) viide sellele kohustusele jätta välja eelnõu § 165 vastutuse alt, sest vahendite ja varude		ETO peab hindama oma riske ja ristsõltuvust ka teistest elutähtsatest teenustest ning töötama välja maandamismeetmed. Kuna elekter on elutähtis teenus, siis kehtivad ka sellele ETO-le teenuse tagamise ja kiire taastamise kohustus.

	olemasolu ja piisavus (viidatud eelnõu § 18 lõikes 7) selgub tegelikult alles sõja-või kriisiolukorras ning selle ebapiisavuse korral Vene-Ukraina sõja näitel ei saa olla karistuse aluseks. Samamoodi jääb arusaamatuks toimepidevuse nõuete mistahes rikkumise eest kuni 400 000 eurose rahatrahviga karistamine. **Põhjendus:** Kohustused, mille eest võidakse ETO-t karistada rahatrahviga kuni 400 000 eurot, tunduvad olevat väga erineva kaaluga, kohati mitut tegevust hõlmavad ning täitmise kriteeriumid ebaselged, mistõttu on karistusena ettenähtud rahatrahv ebaproportsionaalne (nt kuidas hinnatakse eelnõu § 76 lõike 11 p 1 või p 4 kohustuse täitmist ning millisel hetkel on õigus hakata trahvima). Lisame,		P 5 on toodud, et ETO peab korraldama õppuse, õppuse kord on toodud §-s 17 ning täpsem kord § 17 lg 3 alusel antavas määruses.

	et eelnõu § 76 lg 11 punktiks 1 nimetatud kasutajale kättesaadavus on teenuse toimimise lahutamatu osa, ilma selleta puudub teenusel eesmärk. Samal ajal ei ole see elutähtsa teenuse osutamise vaatest asjakohane kohustus. Lisaks on mõiste „kasutajale kättesaadavus“ mitmeti tõlgendatav ega ole sageli sõltuv elutähtsa teenuse osutajast, vaid ka kasutajast endast. Näiteks sideteenuste puhul, kui kasutajal ei ole kodus elektrit ja terminalseade (ruuter) ei tööta, ei ole sideettevõtjast ETO-l võimalik tagada kasutajale ka oma teenuse kättesaadavust ja sellist kohustust ei saa ka eelnõuga panna. Eelnõu § 76 lg 11 punkti 7 osas märgime veel, et endiselt puudub selgus, kuidas eristatakse toimepidevuse nõudeid erinevates kriisiolukordades (viidatud		

	eelnõu § 75 lg 6). Varasemalt tehtud ITL'i ettepanekule edastati vaid selgitus, et toimepidevuse korraldaja saab määruses täpsustada teenusenõudeid erinevates olukordades ning et sätestatavad nõuded peaksid olema proportsionaalsed ja asjakohased. Kuna täielik selgus kohustuse sisu osas endiselt puudub, siis on trahvi määramise aluseks ebaselge kohustus. **Muudatusettepanek:** **Eelnõu „§ 76 (11) Elutähtsa teenuse osutaja on kohustatud:** 1) tagama elutähtsa teenuse toimimise ~~ja kasutajale kättesaadavuse~~, sealhulgas tagama teenuse toimimise tehnilise rikke ning tarne ja teise elutähtsa teenuse katkestuse korral, sealhulgas kriisiolukorras enda osutatava teenuse järjepideva toimimise ja kiire taastamise võime;		

	2) teavitama viivitamata, kuid kuni 24 tunni jooksul elutähtsa teenuse toimepidevuse korraldajat või tema käesoleva seaduse § 75 lõike 4 alusel määratud asutust käesoleva seaduse § 75 lõike 9 punktis 5 nimetatud sündmusest ning esitama üksikasjaliku aruande ühe kuu jooksul sündmuse lõpust arvates; 3) andma elutähtsa teenuse toimepidevuse korraldajale või tema käesoleva seaduse § 75 lõike 4 alusel määratud asutusele tema nõudmisel teavet elutähtsa teenuse osutamise kohta; 4) rakendama elutähtsa teenuse katkestusi ennetavaid ~~ja kasutajatele kättesaadavust tagavaid~~ meetmeid, sealhulgas vähendama sõltuvust teistest elutähtsatest teenustest, olulisematest lepingupartneritest, tarnijatest ning infosüsteemidest tehniliste		

	süsteemide, lepingute, personali ja muude teenuse osutamiseks oluliste vahendite dubleerimise, alternatiivsete lahenduste kasutamise, vajalike vahendite omamise ja nende varumise ning muu sellise kaudu; 5) korraldama enda osutatava elutähtsa teenuse toimepidevuse kontrollimiseks õppusi ~~käesoleva seaduse § s 17 sätestatud korras;~~ 6) koostama riskianalüüsi ja kriisiplaani käesoleva seaduse §-des 13 ja 15 sätestatu kohaselt; 7) täitma käesoleva seaduse § 18 lõikes 7 ja § 75 lõike 6 alusel kehtestatud toimepidevuse nõudeid; 10) teavitama elutähtsa teenuse toimepidevuse korraldajat või tema käesoleva seaduse § 75 lõike 4 alusel määratud asutust, kui sündmusel on või võib olla oluline mõju elutähtsa teenuse		

	osutajatele ja elutähtsate teenuste osutamise jätkamisele ühes või mitmes Euroopa Liidu liikmesriigis;“ **Eelnõu „§ 165. Elutähtsa teenuse osutaja kohustuste rikkumine** (1) Elutähtsa teenuse osutajale käesoleva seaduse § 76 lõike 11 punktides 1–3, 5-6~~7~~ ja 10 ning § 79 lõikes 1 kehtestatud kohustuste rikkumise eest – karistatakse rahatrahviga kuni 300 trahviühikut. (2) Sama teo eest, kui selle on toime pannud juriidiline isik, – karistatakse rahatrahviga kuni 400 000 eurot.“		
5.	**Objektikaitse** Eelnõud analüüsinuna puudub veendumus, et riigi poolt ka mingeid meetmeid tarvitusele võetakse, et aidata ETO olulisi objekte kaitsta. Eelnõu §-is 19 küll selgitatakse riiklikult	**Selgitus**	Elutähtsa teenuse osutaja on kohustatud koostama riskianalüüsi ja kriisiplaani. Nende koostamisel saab ta juhinduda VV kinnitatud riskidest ja kriisiplaanist. Samuti on ETOl kohustus tagada toimepidevus, teha koolitusi. Eelnõu objektikaitse on otseselt seotud viidatud dokumentidega, ehk et ETO vaates saab ETO riigilt: - Riskianalüüsiks vajaliku sisendi (sh mis riskid / ohud) - VV kriisiplaanist kriisi lahendamise eest vastutava asutuse, vastavad elanikkonnakaitse meetmed, ülesanded sisekaitsele ja sõjalisele kaitsele ja vajadused ühiskonna kui terviku toimimisele. Samuti põhinedes riigil

	kaitstavate objekti nimekirja koostamist, kuid arusaamatuks jääb kas ja kuidas riik pakub omalt poolt ETO-dele abi ja tuge objekti kaitsmisel sõjalises või riigikaitselises kriisiolukorras. Konkreetsemalt jääb arusaamatuks, kas toimepidevuse seisukohalt oluliste objektide kaitse puhul nähakse Vabariigi Valitsuse poolt ette üksnes tingimused ja kord või on kohaldatav elutähtsa teenuse oluliste objektide suhtes ka eelnõu § 19 lg 2, mis sätestab, et seaduses sätestatud alusel ja korras võib objektikaitsel rakendada politsei, Kaitseväe või Kaitseliidu valvet. Seejuures ei ole abi eelnõu lisaks 6 olevas märkuste tabelis antud selgitustest, kuna ka see ei anna käitumisjuhist, mida ETO tegelikult tegema peab. Seejuures ei pruugi olla sideettevõtete puhul		olemasolevatele võimetele (sh inimressursist õhukaitseni) määratakse plaanis objektikaitse prioriteedid, mille puhul arvestatakse ETO enda võimalusi, mõjusid ühiskonna toimimisele aga ka sõjalise operatsiooni läbiviimisele jms. See kõik on sisendiks ETO kriisiplaanile. - Juhul kui riskianalüüsist ja VV kriisiplaanist tuleneb, et tegemist on riigi kriitilise taristu või teenusega, mille ründamine, hävimine, hõivamine, kahjustamine tekitab märkimisväärset kahju ühiskonnale, kriisiülesannete täitmisele, määrab VV Siseministeeriumi, Kaitseministeeriumi ja Justiitsministeeriumi (küber) valitsemisalale ülesande oma plaanides seade nende teenuste ja objektide kaitse prioriteediks. - Oluline on märkida, et mitte kogu ETO taristu ei pruugi olla kriitiline. Hinnata tuleb kindlasti vähemalt järgmisi aspekte: 1) Kas taristu on taastatav, kui pika aja jooksul ning kui suur on kulu 2) Kas taristul olevat teenust on võimalik osutada mujalt 3) Millised on taristu ja teenusega seotud ristsõltuvused 4) Millise efekti saavutab vastane rünnates / hävitades taristu või teenus 5) Kas konkreetne taristu on kriitiliselt vajalik teenuse osutamiseks või on võimalik teenuse osutamist prioriseerida, osutada vähemas mahus vms Kokkuvõttes, baasreegel on, et objektikaitse eest vastutab objekti valdaja. Siinkohal aga on selge, et näiteks raketirünnaku vastu ei saa ETO meetmeid rakendada, see on osa sõjalisest kaitsest. Sellisel juhul riik hindab iga objekti ja teenuse puhul eraldi, arvestades ka sõjalist nõuannet ning riigi võimalusi, kas ja mida ja millega kaitsta. Sama kehtib ka näiteks küberkaitse kohta, kus küberturbe meetmeid peavad kõik ise rakendama, kuid RIA saab küberründe korral aidata. Ressursi vaatest ei ole võimalik kõikide ETOde objektidele Kaitseväe ja PPA valvet laiendada.

	objektiks mitte ainult aiaga piiritletud ehitis, vaid kogu sidetrass.		
6.	**Ringhäälinguvõrgu teenuse toimimine kui elutähtis teenus** ITL-i ettepanek: lisada eelnõu § 74 lõikes 3 sätestatud elutähtsate teenuste loetellu ka ringhäälinguvõrgu teenuse toimimine. Põhjendus: Levira AS-ile ja Eesti Rahvusringhäälingule (ERR) on eelnõu kohaselt ette nähtud endiselt püsiva kriisiülesande kehtestamine, kuid juunis 2024 on ITL-ile teadaolevalt jõutud riigi tasandil arusaamisele, et nii Levira kui ka ERR-i puhul on otstarbekas kaaluda ETO-staatust, sest mõlema juriidilise isiku teenused on äärmiselt olulised, kui riigi eesmärk on tagada kogu Eesti elanikkonna õigeaegne ja asjakohane informeerimine. Nimelt on mõlemal roll kriisideks	**Selgitus / Arvestatud sisuliselt**	Teemat tuleb vaadata kompleksselt – ERR ilma Levirata ei toimi. Hädaolukorra seaduse muudatustega (millega võeti Eesti õigusesse üle CER direktiiv), sai ERR ja Levira elutähtsa teenuse osutajaks.

	valmistumisel, kriisikommunikatsioonis ja ohuteavitustes. Hetkel on läbiviimisel selle teenuse elutähtsuse hindamine Kultuuriministeeriumi poolt. Kõnealusest hindamisest tehtavad järeldused peaksid lõpuks muudatustena kajastuma Riigikogu menetluses olevas hädaolukorra seaduse ja teiste seaduste muutmise eelnõus (426SE) ja seejärel vastavate muudatustena käesolevas eelnõus. Märgime, et käesoleva muudatuse osas peaks oma seisukohta väljendama kindlasti ka ERR ja pakkuma teda puudutavad muudatused välja omalt poolt. **Muudatusettepanek:** **Eelnõu § 74 lg 3** „(3) Elutähtsad teenused on: /…/ <u>14) ringhäälinguvõrgu teenuse toimimine</u>;/…/		

	Eeltoodust tulenevalt on vajalik muuta ka eelnõu § 184 ja § 187 punkt 8, kuid uut konkreetset sõnastust on praegu keeruline välja pakkuda, sest suund Levira ning ERR-i ETO-staatusele on üsna hiljutine. Siiski juhime tähelepanu eelnõu §-ga 184 Eesti Rahvusringhäälingu seaduses muudetava § 5 lg 1^1 p 2 kasutatakse ekslikult terminit sideoperaator, sest elektroonilise side seaduse tähenduses on tegemist elektroonilise side ettevõtja ehk sideettevõtjaga. Nagu see on õigesti kasutuses ka sama sätte punktis 3. Palume ka punktis 2 asendada sideoperaator sideettevõtjaga.		
7.	**Jälitus- ja julgeolekuasutuste õigused seoses sidevõrgule juurdepääsu ning sideandmete edastamise ja kasutamisega**	**Arvestatud**	

	Eelnõu § 187 punktiga 12 kavandatakse kohustada sideettevõtja andma Kaitseväele sideandmeid ning punktiga 13 tagama Kaitseväele mobiiltelefonivõrgus kasutatavate terminalseadmete asukoha tuvastamise reaalajas. Sama sätte punktiga 14 muudetakse ESS § 113 ja lisatakse juurdepääs sidevõrgule ka Kaitseväele. **ITL-i ettepanek 1:** jätta eelnõu § 187 punktid 1, 12 ja 13 eelnõust välja. **Põhjendus:** Kõnealuseid jälitus- ja julgeolekuasutuste õigusi seoses sideandmete edastamise ja kasutamisega peab vaatama tervikuna ning seejuures ei tohi unustada kohustust viia vastavad ESS-i nõuded Euroopa Kohtu otsustega kooskõlla. Olukorras, milles Eestis		

	kehtiv sideandmete säilitamise ja kasutamise regulatsioon pole riigi poolt viidud kooskõlla Euroopa Kohtu otsustega, ei saa pidada põhjendatuks ega ka õiguslikult võimalikuks uusi sätteid ja õiguslikke aluseid ESS-i sideandmete säilitamist ja kasutamist puudutavatesse sätetesse juurde lisada. **ITL-i ettepanek 2:** jätta eelnõust § 187 punktid 14 ja 15 eelnõust välja ja jääda ESS-is juba sätestatud isikute loetelu juurde, kellele tuleb võimaldada juurdepääs sidevõrgule. Leiame, et uue kanali loomise asemel on võimalik korraldada juba ESS § 113 nimetatud õigust omavate isikute poolt loodud juurdepääsulahenduse vahendusel pealtkuulamise jms toimingute läbiviimine ja omalt poolt info edastamine vastavalt kriisiolukorra vajadustele		

	ka teistele isikutele, näiteks Kaitseväele. **Põhjendus:** Sidevõrgule juurdepääsu saavate isikute ringi laiendamine ei ole meie hinnangul põhjendatud. ESS § 113 täitmiseks on loodud tehniline võimekus. Umbes 20 aasta jooksul on tehtud on pidevaid investeeringuid tehnoloogia arenguga kaasas käimiseks ning selleks seaduse alusel õigustatud isikutele on arendatud nende vajadustele vastavad tehnilised juurdepääsukanalid. Me ei pea täiendavate kanalite loomist mõttekaks. Selleks võimekuse loomine nõuaks süsteemide tehnilist täiendamist ning lisaressurssi selleks. Vajadusel on riigiasutustel (sh. Kaitsevägi) võimalik muudel alustel omavahel jälitustegevuse infot vahetada kasutades		

	olemasolevaid juurdepääsukanaleid.		
8.	**Muud tähelepanekud ja ettepanekud** 1) Eelnõu § 8 lõige 3 sisaldab ekslikult viiteid sama sätte lõike 1 punktidele 2 ja 4. Lõikes 1 vastavaid alapunkte ei ole. Lisaks jääb selle sätte lõike 3 mõte arusaamatuks – kas mõte on, et Riigikantselei ise kontrollib enda koostatud dokumentides sätestatud eesmärkide saavutamist (kui õige on viide § 8 lg 1 punktile 2)? 2) Eelnõu § 75 lg 1 punkti 7 ja lõike 3 kohaselt on elutähtsa teenuse osutaja korraldava asutuse (ETKA) ülesanne muuhulgas juhtida elutähtsa teenuse katkestuse lahendamist. Märgime, et praktikas on raske nõustuda, et ETKA saab ning oskab ETO teenuse katkestuse lahendamist sisuliselt juhtida, kuna tegelik		Õige on viide lõikele 2 ETKA ülesanne on juhtida elutähtsa teenuse raskete tagajärgede või pikaajalise katkestuse või selle ohu lahendamist. Läbi juhtimise ja olukorra pildi loomise koordineerib ETKA mitme ettevõtte/asutuse tööd strateegilisel tasandil.

	teadmine teenuse toimimisest ning võimalused seda taastada on ETO käes. Palume kaaluda võimalust sõnastuse muutmiseks. Näiteks, et ETKA koordineerib teenuse katkestuse lahendamise korral koostööd seotud isikute vahel. 3) Eelnõu § 76 lõike 7 kohaselt ETKA-l aega 5 tööpäeva ETO määramise andmete kandmiseks tsiviiltoetuste registrisse. Sama sätte lg 9 kohaselt on ETKA-l aega 5 tööpäeva, et edastada haldusakt Riigi Infosüsteemi Ametile. Jääb arusaamatuks, miks on vajalik nendel juhtudel 5-päevast tähtaega. Teeme ettepaneku lahendada lg 9 e-riigile kohase automaatteate esitamisega ning kaaluda, kas lg 7 puhul oleks võimalik see kanne koheselt teha.		Punkt 2 ütleb, et sundkasutusse ei võeta ega sundvõõrandata asja, mis on vajalik elutähtsa teenuse osutamiseks või isiku või asutuse kriisiülesannete täitmiseks.

	4) Eelnõu § 112 lg 1 sätestab, milliseid asju ei või sundkasutusse võtta ega sundvõõrandada. Antud sätte punkt 2 on ebaselge ega ava mida sellega mõeldud on. Seda ei ava ka eelnõu seletuskiri, kuna selles korratakse sõna-sõnalt sätte sõnastust ning täiendavat selgitust ei ole lisatud. Sätte mõte peaks olema, et elutähtsa teenuse osutaja asja, mis on vältimatult vajalik elutähtsa teenuse osutamiseks, ei võeta ära. Samas tekitavad segadust sõnade „teise isiku või asutuse“ ja „sealhulgas“ kasutamine. Palume sätte sõnastus üle vaadata ning selgemaks kirjutada. Samuti lisada, et ka ETO lepingupartnerile kuuluvat asja ei tohi ära võtta, kui see on vältimatult vajalik elutähtsa teenuse osutamiseks. Kõik, mida elutähtsa teenuse osutamiseks kasutakse, ei		Seletuskirja muudetud.

	pruugi kuuluda ETO-le endale. 5) Eelnõu § 187 punktiga 2 lisatakse ESS-i ringhäälinguvõrgu teenuse mõiste. Juhime tähelepanu, et eelnõu seletuskiri (lk 321) on selle osas eksitav. Nimelt ütleb seletuskiri, et ringhäälinguvõrgu teenus on Eesti Rahvusringhäälingu (ERR) poolt toodetava meediateenuse edastamine avalikkusele. Tegelikkuses on see laiem ehk ka teiste meediateenuste osutajate teenuste avalikustamine. ERR-i teenuse edastamine on eelnõu kohaselt sideettevõtja püsiv kriisiülesanne, kuid seda reguleerib juba täpsemalt eelnõu § 187 punktiga 8 ESS-i lisatav § 903 (mida on vaja muuta, kui ringhäälinguvõrgu teenusest saab elutähtis teenus), mitte mõiste ESS-i §-is 2.		

Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoda

Nr	Ettepaneku/märkuse sisu	Arvestatud/mittearvestatud	Kommentaarid
1.	**Reguleerimisala, kriisi määratlemine** VOS-i kohaselt määratletakse kriisi olemused eristades neid kui eriolukord, erakorraline seisukord ning sõjaseisukord. Vabariigi Valitsus kuulutas esimest korda eriolukorra välja Eestis 12. märtsil 2020 seoses koroonapandeemiaga, mis kestis sama aasta 17. maini. Eriolukorra tingimused ja tegevused on siiani koondatud hädaolukorra seadusse. Erakorralise seisukorra Eesti põhiseaduslikku korda ähvardava ohu kõrvaldamiseks saab välja kuulutada erakorralise	**Arvestatud**	Toidu varustuskindluse määratlemine elutähtsa teenuse või püsiva kriisiülesandena peaks aitama kaasa sellele, et selle valdkonna ettevõtjatele tagatakse tootmist toetavate tugiteenuste toimimine või vajaduse korral alternatiivsete teenuste pakkumine teiste elutähtsa teenuse osutajate kaudu (nt kütus, elekter, andmeside) esimeses järjekorras, et elutähtsa teenuse osutajad suudaksid neile pandud kohustusi täita. Riik jätkab ettevõtjate toetamist meetmetega, mis aitavad nii kriise ennetada kui ka kriisisituatsioonis jätkata toidutootmisega kasvõi osalises mahus. Näiteks Eesti maaelu arengukava kaudu on suunatud nii põllumajandustootjatele kui ka toiduainetööstustele erinevaid toetusmeetmeid. Olemas on ennetusmeetmeid põllumajandustootjatele riskide maandamiseks, nagu näiteks põllumajanduskindlustustoetus. Toiduainetööstustele on suunatud investeeringutoetused, nagu näiteks põllumajandustoodete töötlemise ja turustamise investeeringutoetus. Lisaks sellele on ka mitmeid erakorralisi toetusmeetmeid nii põllumajandustootjatele kui ka toiduainetööstustele. Ka on toetusmeetmeid kriisijärgsete mõjudega toimetulekuks, nagu näiteks „Ohtliku taimekahjustaja ja eriti ohtliku loomataudi tõttu kahjustunud põllumajandusliku tootmise potentsiaali taastamise toetus“ (maaeluministri 26. juuni 2017. a määrus nr 48). Energiakriisi jaoks töötati toidutööstustele kiirkorras välja meede „Toiduainetööstuse investeeringutoetus energia varustuskindluse tagamiseks“ (maaeluministri 10. augusti 2022. a määrus nr 45). Lisaks

	seisukorra seaduse kohaselt, senini selleks Eestis vajadust ei ole olnud. Samuti ei ole rakendatud Eestis riigikaitseseadust riigikaitse korralduseks sõjaajal. Kõik eelpool nimetatud kolm kriisiolukorda reguleerivat seadust (edaspidi *kriisiseadused*) koondatakse kokku VOS-iks ning tunnistatakse VOS-i vastuvõtmisega kehtetuks. Kuigi Venemaa sissetung Ukrainasse on pannud olulisem määral mõtlema Eesti turvalisusele, ei loeta Eestile otsest sõjalist ohtu. Oleme nõus, et vaatamata otsese ohu puudumisele, on oluline riigil panustada tegevustesse, et tulla toime nii sõjaolukorraga kui erakorralise seisukorraga ja eriolukorraga, on meie meelest olulisem, tuleks		sellele eelistatakse ja toetatakse tootjate investeeringutoetuses neid investeeringuid, mis on suunatud varustuskindluse tagamisse nt diiselmahutite ostmine, generaatorid, hoidlate ehitamine jne. Samas on eespool nimetatud toetused sihitud eelkõige siiski ettevõtjate tavapärase majandustegevuse arendamisele, mitte nende majandustegevuse kindla osa toimepidevuse loomisele kriisiolukorras riigi tahtel. Viimane on toidu käitlemisega tegelevatele ettevõtjatele seaduse eelnõuga lisanduv uus kohustus. Seaduse eelnõu kohaselt elutähtsa teenuse osutajale pandavate toimepidevuse nõuete täitmiseks ettevõtjale kaasnevate kulutuste kohta ei ole analüüsi tehtud või on see olnud pigem osaline ja pealiskaudne. Toidu varustuskindluse valdkonnas on need nõuded ka alles väljatöötamisel. Küll aga peavad nii seaduse eelnõust kui selle rakendusaktidest tulenevad kohustused võimaldama ettevõtjal neid kohustusi täita nii, et sellega ei kaasne nende konkurentsiolukorra halvenemist.

	meie meelest keskenduda **pigem pikemaajaliste kriiside ohjeldamisele**, mille kestvus on rohkem kui VOS-is nimetatud 30 päeva. Lühemaajaliste kriisidega on toidutootjatest ettevõtjad, vaatamata neid tabanud majanduslikest tagasilöökidest, siiski hakkama saanud. Hetkel reguleerivad kriisiseadused ei hõlma toiduga kindlustatuse temaatikat muul moel kui toiduainete müügi erikorra kehtestamisega või vajadusega tagada elanikkonna, kaitseväe ja reservväelaste toitlustamine. Seepärast on toidutootjad läbi erinevate kriiside pidanud ise hakkama saama teadmisega, et seadusandlikul tasandil ei loeta toitu kui elutähtsat teenust ning selles vallas		

	tegutsevad ettevõtjad on olnud sunnitud kriisisituatsioonides ilma seadusandlike garantiideta iseseisvalt tegutsema. Koroonaepideemia ja sõda Ukrainas on jõulisemalt toonud pilti toidu varustuskindluse ja põllumajanduse ja toidutootjate rolli toidujulgeoleku tagamisel. Meie liikmetest ettevõtjad hindavad seninini oma toimetulekut kriisiolukordades nii koroonaepideemia kui muude lokaalsemate situatsioonides nagu nt tormist tulenevate ulatuslike elektrikatkestuse, loomataudide levikust tulenevate piirangute või oluliste sisendite tarneraskustega, pigem heaks. **Riigilt oodatakse tuge just tootmist toetavate tugiteenuste**		

	toimimise tagamisel või vajadusel alternatiivsete teenuste pakkumisel, mis aitavad kriisisituatsioonis jätkata toidutootmisega kasvõi osalises mahus.		
2.	**Elutähtsa teenuse osutaja ja toidu varustuskindlus** Eelpool öeldut üle korrates, nendime vajadust sätestada elutähtsa teenuse osutaja mh ka toiduvaldkonnas, kelle ülesanne on elanikkonna toiduga varustamine. Toiduvaldkonnas reguleeritakse ETO määratlus VOS-is lisaks ka läbi toiduseaduse (TS). Viimasesse tehakse VOS-i vastuvõtmisega mitmeid muudatusi, sh kehtestatakse uus peatükk 7^1 toidu varustuskindlus. Uus TS-i § 46^4 määratleb ETO-ks ettevõtja, kellel on teravilja-, pagari- või	**Selgitus**	Toiduga varustamine muutus elutähtsaks teenuseks hädaolukorra seaduse alusel CER direktiivi ülevõtmisega. Käesoleva eelnõuga täiendatakse regulatsiooni toiduvaru osaga ning toidu jaekaubandusettevõtetele sätestatakse püsiv kriisiülesanne. Esitame vastused küsimustele allpool. 1) Uued elutähtsa teenuse osutajad tuleb selgitada välja hiljemalt 28.02.2026. See ei välista seda, et ka hiljem võib ETOde koosseis muutuda ja lisanduda uusi ettevõtteid või vastupidi toimuda ETOde väljaarvamisi. 2) toiduseaduse § 46^4 kohaselt võetakse elutähtsa teenuse osutaja määramiseks aluseks määramise aastale vahetult eelnenud kahe aasta majandusaasta aruande ning riigi toidu ja sööda käitlejate registri andmete keskmised andmed. Seega küsimuses kirjeldatud majandustegevuse lühemaajalistest kõikumistest tingitud mõjutuste vältimiseks võetakse elutähtsa teenuse osutaja määramiseks aluseks määramise aastale vahetult eelnenud kahe aasta andmete keskmised andmed. Ettepanekuga märkida toidu varustuskindluse valdkonnana teravilja-, pagari- või makarontoodete tootmise asemel teraviljatoodete, jahu või jahu- ja pagaritoodete tootmine, ei saa nõustuda. Nimelt jahu ja jahutooted kuuluvad juba sätestatud teraviljatoodete alla ja seega puudub vajadus nende eraldi märkimise järele.

	makarontoodete tootmise, looma pidamine liha või piima tootmise, liha käitlemise, piima käitlemise või toidu jaekaubanduse valdkonnas märkimisväärne mõju elanikkonna toiduga varustamisel. Varustuskindluse määratlemisel võetakse arvesse nimetatud valdkonna ettevõtjate aastane müügikäive. ETO staatuse saab suurima müügikäibega ettevõtja, erandina piima käitlemise valdkonnas, kus ETO-ks määratakse kolm suurimat müügikäibega ettevõtjat. Nõuetele vastavus tehakse kindlaks ettevõtja majandusaasta aruande ja tema põllumajandusloomade registri ning riigi toidu ja söödaregistri andmete alusel. Sellest on ajendatud meie küsimused:		Toidu varustuskindluse valdkonna elutähtsa teenuse osutamise täpsemad nõuded kehtestab minister määrusega. Nimetatud määrus on täna Regionaal- ja Põllumajandusministeeriumis väljatöötamisel, kus täpsustatakse täpsemad nõuded ETO toimepidevusele. Kavandatavate nõuete sõnastused räägitakse osapooltega läbi määruse koostamise ja kooskõlastamise protsessis.

	• Kui tihti edaspidi hinnatakse ettevõtjate staatust müügikäibe põhjal ringi? • Mis juhtub kui mõned ettevõtjad on väikese müügikäibe vahega, st ühel aastal justkui kvalifitseerub ETO nõuetele vastavaks ja teisel mitte? • Hetkel on lihakäitlejana ära nimetatud HKScan, mis katab nii põllumajandustootja kui toidutööstuse. Kuivõrd toimub ettevõtte omanike vahetus, mille tulemusel võib muutuda ka ettevõtte struktuur. Kui pikalt antakse uuele/uutele ettevõtetele aega VOS nõuetega kohanemiseks?		

	TS-i § 46^3 lõige määratleb, et toidu varustuskindluse valdkonnaks on teravilja-, pagari- või makarontoodete tootmine. Pöörame tähelepanu, et Eestis on makaronitoodete tootmine väga marginaalne, enamus turul müüdavatest makaronitoodetest imporditakse. Küll aga on pagaritootmise ja makaronitootmise peamiseks tooraineks jahu, mille varustuskindluse tagamine on oluline ära märkida. **Teeme ettepaneku märkida vastav valdkond järgmiselt: teraviljatooete, jahu või jahu- ja pagaritoodete tootmine**. Edaspidi kehtestatakse TS-i § 46^6 lõike 2 alusel määrus „Toidu		

	varustuskindluse valdkonna elutähtsa teenuse osutamise nõuded“, mille kavand on esitatud VOS-i paketi lisas 2 (rakendusakti kavand nr 29). Määruse eelnõu § 2 sätestab, et ETO on kohustatud jätkama oma tavapärases mahust vähemalt 75% oma põhitegevust vähemalt 30 päeva perioodi vältel alates kriisiolukorra välja kuulutamisest tagades mh ka tegevusvaru, peale 30nendat päeva, peab ETO jätkama oma põhitegevust parimal võimalikul viisil. Kavandi sõnastuses jääb arusaamatuks, mida põhitegevuse all silmas peetakse? Põllumajanduse ja toidutootmisega tegeleval ettevõtjal on mitu põhitegevust, nt piimatootja, kes toorpiima tootjana kasvatab ka vilja, toodab loomasööta ja		

	biogaasi või lihakäitleja, kelle loomad kasvatatakse üles omavalmistatud söödal ja kes kasvatatud loomad ise tööstuses ära realiseerib ning kõrvalsaadused tootmisüksuses ära käitleb. Siit ka küsimus, **kas 75% nõuet tuleb vaadelda käibena, tootmismahuna või turule viidud pakendatud toodete arvust või lähtutakse mõnest muust määrast?**		
3.	**ETO kohustused** ETO kohustused on peaasjalikult määratletud VOS-i §-s 75. Üldised nõuded on olenemata ETO tegevusvaldkonnast kõigile ühesugused. Meie hinnangul on sätestatud nõuded toiduvaldkonnas määratud ETO-le karmid, ettevõtlust liialt piiravad, vähendavad ettevõtete konkurentsivõimet ega arvesta toidusektori	**Selgitus**	Konkreetsed nõuded konkreetses valdkonnas määrab elutähtsa teenuse korraldaja ja need on erinevat teenuste lõikes.

	erisustega. Arvestades, et toiduvaldkonna ettevõtja ei ole seni kehtivate kriisiseaduste mõistes loetud ETO-ks ning seetõttu on toiduvaldkonna ettevõtete jaoks tegemist riigi ees uute kohustustega, tuleks olulisemal määral hinnata kõiki seadusega kehtestatavaid nõudeid toiduvaldkonna vaatenurgast ning meie meelest on mõistlik kehtestada toiduvaldkonnale vähemalt järgmised erandid: • **Erand küberturvalisuse seaduse rakendamisel** VOS-i eelnõu § 196 punktiga 3 täiendatakse küberturvalisuse seaduse (KüTS) §-i 7 uue lõikega 3^1. Sätte kohaselt peavad ETO-d, kelle		Sätte uuendatud sõnastus on sama, mis 11.03.2025 Riigikogu menetlusse võetud HOSis muutmise seaduse eelnõus (589 SE), kuid see on lõimitud elutähtsa teenuse osutaja kohustuste üldisesse loetelusse. See eelnõu läbis eelnevalt uue kooskõlastamise ja arvamuse avaldamise ringi. Selle järgi peab elutähtsa teenuse osutaja tagama juhul, kui elutähtsa teenuse toimepidevuse tagamiseks vajalikud andmed või seadmed asuvad välisriigis, elutähtsa teenuse toimepidevuse dubleerivate vahendite ja tehnoloogiliselt alternatiivsete lahenduste abil ajal, kui välisriigis asuvatele andmetele või seadmetele juurdepääsuks kasutatav tavapärane elektroonilise side teenus või võrk ei toimi. See seondub vahetult elutähtsa teenuse osutaja teise kohustusega rakendada elutähtsa teenuse toimepidevust tagavaid meetmeid

	infosüsteemid asuvad välisriigis tagama elutähtsa teenuse toimepidevuse ka viisil ja vahenditega, mis ei sõltu välisriikides asuvatest infosüsteemidest. See tähendab, et ETO ei tohi kasutada välisriikides olevaid servereid ega ka pilveteenuseid. Kaasajal on uued tehnoloogiad, seadmed, rääkimata IT-lahendustest ja tarkvaradest aga kõik arendatud selliselt, mis kasutavad rohkemal või vähemal määral arendaja tugisüsteeme ja pilveteenuseid, nt e-põlluraamat, farmitarkvara, aga ka viimased Microsofti versioonid ja ka riiklikult arendatavad suurandmete süsteemid jmt. Nendest		(…) tehniliste süsteemide, lepingute, personali ja muude teenuse osutamiseks oluliste vahendite dubleerimise, alternatiivsete lahenduste kasutamise, vajalike vahendite omamise ja nende varumise ning muu sellise kaudu. Elutähtsa teenuse osutaja nõuete täitmist kontrollib, toimepidevuse nõuded kehtestab ning tema toimepidevuse riskianalüüsi ja kriisiplaani kinnitab elutähtsa teenuse toimepidevuse korraldaja. Elutähtsa teenuse üks eesmärke on tagada ka teenuse kättesaadavus kasutajatele kriisiolukorras, sealhulgas olukordades kus ühendus välisriikidega on erinevatel põhjustel piiratud. Sätte eesmärk on, et elutähtsa teenuse osutaja mõtleks ka olukordadel, kus väliriigis olevad andmed või seadmed ei ole juurdepääsetavad, sest sideteenus või sidevõrk ei toimi. On vähetõenäoline, et põllumajandustootmine seiskub, kui lühema perioodi jooksul jääb mõne programmi uuendus tegemata.[3] Sätte mõtte kohaselt tuleb läbi mõelda ja teenuse osutamine kui esineb kirjas kirjeldatud sõltuvus välisriigis olevast võrgu- ja infosüsteemist, mis on kahjustatud ning seab näiteks ohtu isikute elu ja tervise. Selle tulemusena tuleb ette näha dubleerivad vahendid ja alternatiivsed lahendused. Käesoleva eelnõuga ei muudeta elutähtsate teenuste regulatsiooni. Elutähtsate teenuste regulatsiooni täiendati hädaolukorra seaduse muutmise ja sellega seotud teiste seaduste muutmise seaduse eelnõuga, millega võeti üle CER direktiiv. Käesolevasse eelnõusse on HOSi sätted lihtsalt toodud üle.

[3] https://arileht.delfi.ee/artikkel/120190212/meie-susteemis-oldi-sees-mitu-kuud-kuberrunnaku-labi-elanud-ettevotja-raagib-loo-perefirmade-kolmest-koige-raskemast-nadalast?_gl=1%2a1as5met%2a_ga%2aODM4MTc1NTk0LjE2NzU0MjkwMTU.%2a_ga_YG8VC2H8NV%2aMTY4NDUwMDgxMy4xNC4xLjE2ODQ1MDA4MzEuMC4wLjA.

	lahti harutamine on praktikas pea võimatu ja piiraks olulisel määral ettevõtte arenguvõimalusi. Keeruline on mõista sellise piirangu eesmärgipärasust. Seletuskirja mõju hinnangus ei ole välja toodud, **kas Eestis üldse on taoliste lokaalsete süsteemide loomiseks võimekust ega ka kui palju selliste süsteemide välja töötamine, programmeerimine ja uuendamine maksab.**		Sättes on selgelt välja toodud põhimõte, et elutähtis teenus peab olema kättesaadav kasutajale ka sellisel juhul, kui teenuse osutamiseks kasutatavad võrgu- ja infosüsteemid asuvad välisriigis ja ühendus nendega on katkenud. Sätte eesmärk on toonitada, et kasutaja, sh eraisiku esmased vajadused teenuse järgi tuleb tagada sõltumata, kas välisriigiga on ühendus või ei. Siin ei oma tähendust, mis põhjusel see välisühendus (sidekaabel) ei toimi – näiteks, et kas on tegemist olukorraga, kus sidekaabel on lõhutud lava ankru või traalnoodi tõttu, on toimunud loodusõnnetuse, sabotaaž, sideliini tõrge, sidevõrgu enda tõrge või on toimunud mõni muu sündmus. Välisriigi võrgu- ja infosüsteemidega ühenduse katkemisega ei tohi kaasneda olukorda, kus Eestis asuv kasutaja ei saa talle vajalikku teenust. Siin juures mõeldakse, et teenus oleks vähemalt tagatud esmasel tasandil. Näiteks, kui esineb tõrge finantsasutuste võrgu- ja infosüsteemis, peab finantsasutus kasutusele võtma elutähtsa teenuse osutamiseks kavandatud alternatiivid sularaha väljamaksete tegemiseks või maksete ülekannete korraldamiseks. Selliseks alternatiiviks võib näites olla ajutiste kontorite tekitamine jms. Säte eeldab, et alternatiivid rakenduks mõistliku aja jooksul ning elutähtsa teenuse toimimise katkestus ei mõjutaks olulisel määral sellelt sõltuvate isikute heaolu. Näiteks kui katkestus on lühiajaline, ei pruugi teenuse kättesaadavuse tagamise alternatiivi rakendamine olla vajalik. Samas kui katkestus on pikaajaline ning tõenäosus võrgu- ja infosüsteemis ühenduse taastamiseks on lühiajalises perspektiivis väike, tuleb alustada alternatiivide rakendamisega. Näiteks olukorras, kus toiduainete tootmiseks kasutatav võrgu- ja infosüsteemi on kahjustatud, tuleb jätkata toiduainete tootmist viisil, mida välisriigis asuva võrgu- ja infosüsteemi puudumine ei mõjuta. Või veevarustamist puudutava võrgu- ja infosüsteemi kompromiteerimisel tuleb leida alternatiivne lahendus joogivee pakkumiseks vee-ettevõtte klientidele. Sätte olemus ei ole iseenesest uus, vaid pigem toonitatakse, et lisaks muudele teenuse toimimiseks vajalikele sisendistele (nt vesi, elekter ja side) on

	Teise murena näeme KüTS-ise E-ITS kohuslust, mis tähendab E-ITS infoturbestandardi rakendamist alates 2023. aastast ning nõuet koostada riskianalüüse, auditeerimist ja vajadusel protsesside muutusi. **Eelnõu seletuskirjas ei ole meie meelest piisavalt põhjendatud, milline on reaalne oht või riski ulatus riigile juhul kui toiduvaldkonna ETO ei rakenda küberturvalisuse seadust nõutud mahus?** Olgu siinkohal öeldud, et toidutootmine on enamjaolt mehhaniseeritud ja suures osas ka digitaliseeritud, saab		kaasaegne tootmine ja teenuste pakkumine üha enam seotud infotehnoloogiaga ja see muudab ettevõtjad küberkuritegevuse või ka muude pahatahtlike küberrünnete sihtmärkideks. Eriti tuntav on ühiskondlik kahju, mis on suunatud ettevõtjate vastu, mille tooted või teenused on suure mõjuga ühiskonna normaalse toimepidevuse (sh avaliku korra) tagamisel. Sellest tulenevalt peavad olulise mõjuga ettevõtjad valmistuma end ka võrgu- ja infosüsteemide kompromiteerimise ja katkestuste olukordadeks ning nägema ette ka toimimise alternatiivid, et ühiskond saaks jätkuvalt toimida. HOS § 41 lõike 2 sõnastuse viimine kommenteeritavasse seadusesse ei tekita täiendavaid nõudeid praegustele elutähtsa teenuse osutajatele. Kümme kuu nõue rakendub seaduses toodud nõuete kohta, nt kriisiplaani koostamise osas. Täpsemad toimepidevuse nõuded sätestab elutähtsa teenuse toimepidevuse korraldaja oma määrusega eelnõu § 75 lg 6 alusel. Nende nõuete täitmise tähtaegu määratakse iga ETO kohta eraldi haldusaktiga, k.a saartalitluse nõude täitmise täpsem tähtaeg (seadus annab maksimum tähtaja 5 a). Tegemist on juba eelnõus sätestatud põhimõttega. Eelnõu § 75 lg 11 p-i 1 kohaselt on elutähtsa teenuse osutaja kohustatud tagama elutähtsa teenuse toimimise, sealhulgas tagama tehnilise rikke ning tarne ja teise elutähtsa teenuse katkestuse korral, sealhulgas kriisiolukorras enda osutatava teenuse järjepideva toimimise ja kiire taastamise võime elutähtsa teenuse toimepidevuse nõuete kohaselt. Selle sätte puhul on keeleliselt määdav sõna „korral“, mis moodustab sõnaga „rikke“ ühtse terviku. Sama paragrahvi lg 11 p 2 puudutab elutähtsa teenuse toimepidevuse korraldaja teavitamist teenuseosutaja poolt ehk Regionaal- ja põllumajandusministeeriumi teavitamist. Küberintsidendist tuleb teavitada eraldi ka RIA-t, see tuleneb küberturvalisuse seadusest.

	seadmeid käivitada vajadusel manuaalselt ning etapid teostada häda pärast käsitööna. Seepärast jääb meil arusaamatuks, miks toiduvaldkonnas tegutsev ETO peab kasutama just ettenähtud E-ITS-t ega saa ise küberturvalisuse riskide maandamiseks kasutada vahendeid ise valida. KüTS-es määratud riskide maandamise tagamine on meie meelest üks komponent ettevõtja riskianalüüsist, milles küberohte ja -riske peab ETO kaalutletult hindama ning mille osas võtma vastu vastavad meetmed riskide ja ohtude maandamiseks. Lisaks eelpool öeldule, **ei ole seletuskirjas hinnatud, kui ulatusliku lisa investeeringu vajaduse E-ITS-i rakendamine ETO-le kaasa toob?** Muuhulgas **seame**		Eelnõus on sätestatud põhimõtted, millest tuleb elutähtsa teenuse osutajal lähtuda enda töö korraldamisel. Täpsemad meetmed kavandatakse lähtudes ettevõtte riskianalüüsist. Seadus ei sunni ettevõtjaid vähendama lepingupartnerite hulga, üksnes suunab mõelda läbi sõltuvusi lepingupartneritest ja kaasnevaid riske, nende riskide maandamist.

	kahtluse alla tingimuse, mille kohaselt laieneb toiduvaldkonna ETO-le nõue tellida võrgu- ja infosüsteemide audit. Auditiga hinnatakse KüTS-ise nõuete täitmist. Kuigi KüTS-is võimaldab auditi hinnangut teha ise nendel ETO-del, kus töötab vähem kui 10 inimest, siis pöörame tähelepanu, et alla 10 töötajaga ettevõtet, kes kvalifitseeruks ETO-ks toiduvaldkonnas ei ole ja seetõttu ei saa nad võrgu- ja infosüsteemide audit ise teostada. • **Erand VOS-i nõuete ülevõtmiseks ja kohanemiseks** VOS-i eelnõu § 75 lõike 3 kohaselt annab elutähtsa teenuse toimepidevuse korraldaja, kelleks toiduvaldkonnas on		

	Maaeluministeerium, ETO-le 30 päeva jooksul teada ETO tingimustele vastavusest. Sellest kümne päeva jooksul peab ETO hakkama seadusega kehtestatud nõudeid täitma (§ 75 lg 4 p 2). Meie hinnangul on vähem kui kümme päeva kõikide nõuete täitmise tagamiseks liialt lühike tähtaeg, arvestades asjaoluga, et ettevõtjad peavad tegema lisainvesteeringuid nt tehnilistele lahendustele täitmaks saartalitluse ja E-ITS infoturbestandardi kasutuselevõtuks või hoonete ehituseks tagamaks piisavalt suur laovaru toodetele ja tootmiseks vajalikele sisendite ladustamiseks. **Teeme ettepaneku, et ETO nõuetele vastavust hinnatakse iga ettevõtjapõhiselt ning üleminekuks**		

	kehtestatakse lõpptähtaeg haldusaktiga. Selline paindlik üleminek on vajalik muuhulgas juhul kui ETO-ks määratakse ettevõtja, kes ei pea vastama kõikidele ETO tingimustele, kuid on vaatamata sellele siiski maaeluministri poolt määratud toidu varustusindluse tagamisel elutähtsa teenuse osutajaks (§ 230), samuti kui valdkonna müügikäivete pingereas on ettevõtjate paremusjärjestuses toimunud muutused, mille tulemusena senine ETO ei vasta enam toiduseaduse § 46^4 ja 46^5 nõuetele ja tingimustele vastab ettevõtja, kes ei ole senini pidanud täitma kõiki VOS-ga kehtestatud nõudeid. § 75 lõikega 6 loetletakse ETO kohustused		

	üldisemalt, seletuskirjas on olukorda kirjeldavad üksikud näited, kuid mitte ühtegi neist ei kajasta toiduvaldkonda. Täpsustavad küsimused ja ettepanekud § 75 lõike 6 kohta: • Ettepanek parendada lg 6 punkti 1 sõnastust, praegune tekst jätab mulje justkui ETO peaks tagama tehnilise rikke, mitte tegema selleks kõik et tehnilist riket ära hoida. • Lõige 2 kohustab ETO-t teavitama viivitamata elutähtsa teenuse toimepidevuse korraldajat või seaduse § 74 lõike 3 alusel määratud asutust elutähtsa teenuse katkestusest, katkestuse ohust,		

	elutähtsa teenuse toimepidevust oluliselt häirivast sündmusest või sellise sündmuse toimumise vahetust ohust. **Kas toiduvaldkonna ETO teavitab võimalikest ohtudest ja häiretest Maaeluministeeriumit või on ta kohustatud tegema teavitusi erinevatesse asutustesse vastavalt ohu valdkonnale?** Lõige 4 kohustab rakendama elutähtsa teenuse katkestusi ennetavaid meetmeid, sealhulgas vähendama sõltuvust teistest elutähtsatest teenustest, olulisematest lepingupartneritest, tarnijatest ning		

	infosüsteemidest tehniliste süsteemide, lepingute, personali ja muude teenuse osutamiseks oluliste vahendite dubleerimise, alternatiivsete lahenduste kasutamise, vajalike vahendite omamise ja nende varumise ning muu sellise kaudu – toiduvaldkonnas on kõiki eelpool nimetatud tegevusi keeruline täita, sest toidu tarneahel on seotud väga erinevate teenusepakkujatega ning toote tootmiseks on vaja väga palju erinevaid sisendeid. Lepingupartnerite vähendamine võib kaasa tuua vastupidise efekti, muutes ettevõtja liialt sõltuvaks. Pöörame tähelepanu, et punktis esitatud loetelu on väga mitmekihiline hõlmates erinevaid teemasid ja valdkondi, sätte loetavuse parendamiseks teeme siin ettepaneku punkt esitada alapunktidena või viia osa		

	tekst selgitustena seletuskirja.		
4.	**Mõjude hindamine** EPKK üldise seisukohana leiame, et mõjusid toiduvaldkonnaks määratud ETO-dele, ei ole piisavalt hinnatud. Eelkõige tahame rõhutada asjaoluga, et toidusektorit ei ole seniste kriisiseaduste kohaselt loetud ETO-ks. Seletuskirja mõjude hindamisel on mõningal määral välja toodud kulu tööjõu suurendamiseks, nähakse vajadust palgata juurde üks töötaja ning nimetatakse, et õppuse käigus osalenud töötajatele peab ETO tagama palga. Kuid õppuse käigus tootmise vähendamisest tulenevate müügitulu vähenemist hinnatud ei ole. Samuti **ei ole hinnatud KüTS-i nõuetele vastavusse viimist ega ka kulu, mida**	**Selgitus**	Seaduse eelnõu seletuskirjas on toodud välja mõjud elutähtsa teenuse osutajatele. Võimalikud personalikulud, kulud riskianalüüsidele ja plaanidele, auditeerimisele, õppustele. Seaduse eelnõuga ei seata kohustust 30-päevase varu hoidmiseks. Täpsemad toimepidevuse nõuded kehtestab regionaal- ja põllumajandusminister oma määrusega. Seaduse eelnõu juures toodud kavandid on üksnes indikatiivsed. Rakendusaktid on alles väljatöötamisel, sh määruse mõjude hindamine ning määruse sisuarutelud huvigruppidega. Kõik määrusest tulenevad mõjud hinnatakse määruste väljatöötamise käigus, mitte seaduse eelnõu raames.

	toob kaasa KüTS-i nõuete igapäevane rakendamine. **Ettevõtjale lisandub muuhulgas kulu, mida tingib vajadus suurendada laopinda tagamaks** nõutav 30-ne päevane **varude ladustamine või investeeringuvajadus uute seadmete ja tehnoloogiate rakendamiseks** nt energiavarustuskindluse tagamisel. Kuna tootmise efektiivsus on viidud maksimaalsele tasemele, hoitakse tooteid, toorainet ja sisendeid laovaruna minimaalsel hulgal, peab ettevõtja suurendama nende laovaru, mis on samuti lisa kulu, mida ettevõtjad peavad kandma oma vahenditest. Kõike seda arvestades tuleb hinnata selliste mõjude		

	ulatust ka konkurentsi tingimustes, teades, et teised samas valdkonnas tegutsevad ettevõtted taolisi lisakulusid kandma ei pea. Lisaks **on oluline mõjude hindamisel märgitakse ära ka riigipoolne toetuste skeem ja pakett, mida konkreetselt ja millises ulatuses riik ettevõtjaid toetab**.		
5.	**Muud teemad** § 62 lg 1 annab Vabariigi Valitsusele või tema volitatud haldusorganile õiguse piirata ettevõtja majandustegevust, keelates osaliselt või täielikult toodete sisse või väljaveo või kehtestades piiranguid tootmisele ja toodete müügile, kui see on vajalik kriisiolukorra lahendamiseks. Mõistame sätte vajalikkust ning saame seda oma liikmete poolt toetada. Siinkohal	**Selgitus**	Üheselt ei ole võimalik öelda, et kõik sellised juhtumid kvalifitseeruksid vääramatuks jõuks võlaõigusseaduse (VÕS) § 103 tähenduses. Õiguskirjanduses on avaldatud seisukohta, et ootamatult kehtestatud piirang avalikult võimult võib teatud juhtudel olla vaadeldav vääramatu jõuna. Samas sõltub see konkreetsest olukorrast, st kas kõik vääramatu jõu tingimused on täidetud. Võlaõigusseaduse kohaselt on vääramatu jõud asjaolu, mis oli väljaspool võlgniku mõjuulatust, asjaolu ei saanud ette näha ning mida võlgnik ei saanud mõjutada. Oluline on ka üldiselt arvesse võtta, milline on vääramatu jõu mõju ja tagajärg lepingulisele suhtele. Vääramatu jõu asjaoluga kaasneb võlgniku vabanemine vastutusest kohustuse rikkumise eest, mis välistab tema vastu õiguskaitsevahendite rakendamise. Reaalselt puudutab see siiski põhiliselt vaid vabanemist kahju hüvitamise kohustusest ning viivise maksmise kohustusest, kuna VÕS § 105 alusel saab võlausaldaja ka kohustuse vabandatavuse korral kasutada mitmeid teisi olulisi õiguskaitsevahendeid, nt lepingust taganeda. Lisaks peab üldisemalt mõistma, et vabandatavus

	pöörame tähelepanu, et toodete ja teenuste sisseost, müük kohalikul turul ja eksport on kõik seotud lepinguliste kohustustega, mille mitte täitmine toob kaasa sanktsioonid. **Kriisiolukorra välja kuulutamisel on vajalik anda ettevõtjale garantii, mille alusel saab ettevõtja viidata lepingupartneritele, et tegemist on *force majeure´*iga mis takistab tal lepingutingimustest kinni pidada ning seetõttu ei rakendu talle lepingujärgsed sanktsioonid.**		vabastab vastutusest kohustuse täitmise eest üksnes aja eest, millal vääramatu jõud või selle tagajärjed kohustuse täitmist reaalselt takistasid. Lisaks peab arvestama, et VÕS § 103 lõike 4 kohaselt vastutab seaduses või lepinguga ettenähtud juhtudel isik oma kohustuse rikkumise eest rikkumise vabandatavusest sõltumata. See tähendab, et teatud juhtudel on seadusega nähtud ette rangem vastutuse režiim. Samuti on pooltel võimalik välistada võlgniku õigus tugineda kohustuse rikkumise vabandatavusele. Eraldi küsimus seisneb piiriüleste tehingute puhul selles, mis riigi õigust lepingule kohaldatakse. Leiame, et nendes küsimustes võiks kohaldada siiski kehtivaid reegleid, mis on mõeldud kohalduma üldiselt vääramatu jõu olukordades.

	§ 103 reguleerib asja sundkasutusse võtmise ja sundvõõrandamise piirangud, mille kohaselt ei või võtta ega sundvõõrandada asja, mis on vältimatult vajalik teise isiku või asutuse kriisiülesande täitmiseks, sealhulgas vältimatult vajalik elutähtsa teenuse osutamiseks (lg 1 p 2). Nõustume, et ETO vajab toidu tootmiseks hädavajalikke seadmeid ja taristut, millest kõiki kriisiolukorras kasutada ei ole vaja, kuid kriisis olles on ebapraktiline hakata hindama, milline ETO-le kuuluv asi omab olulist rolli teenuse tagamisel ja milline mitte. Arvestades, et ETO-dest toidutootjate nimistu on limiteeritud, st enamus põllumajandusettevõtjaid ja toidutootjad ei ole VOS-i järgi ETO-d, võiks		Riigi sõjalisel kaitsmisel tuleb kogu ressurss suunata selleks, et agressor peatada ja riiki kaitsta. Seega on ka ülioluline, et Kaitsevägi saab oma käsutusse just need asjad mida tal on riigi sõjaliseks kaitsmiseks vaja, samas peavad jääma toimima ka elutähtsad teenused. Seega on igal elutähtsa teenuse osutajal kohustus ära määrata, mis on need vajaminevad seadmed, mis on vältimatult vajalikud elutähtsa teenuse osutamiseks ning ülejäänud saab vajadusel Kaitsevägi sundvõõrandada. Elutähtsa teenuse osutamiseks vältimatul vajalikud seadmed peavad olema selgelt määratletud ja eristatavad muudest tootmises kasutatavatest seadmetest. Riigikaitselise kriisiolukorra lahendamisel võib olla vajalik võtta sundkasutusse või sundvõõrandada ka seadmeid, mida elutähtsa teenuse osutaja kasutab elutähtsa teenuse osutamisel, vt eelnõu § 114 lg 3 sõnastust: elutähtsa teenuse osutamiseks vajalikku asja võib võtta sundkasutusse või sundvõõrandada, kui muud võimalused riigi sõjalise kaitsevõime säilitamiseks puuduvad. Tuleb hinnata, kas seadet just sellel hetkel kasutatakse elutähtsa teenuse osutamiseks (nt on vaja kasutada toiduainete veoks kasutatavat masinat haavatute evakueerimiseks või üksuste rindele toimetamiseks). Nt lahingutegevuse piirkonnas ei ole võimalik teisi elutähtsaid teenuseid reeglina tagada ning selles piirkonnas peab Kaitseväel olema seaduslik alus kasutada mistahes asja riigi sõjaliseks kaitsmiseks, sõltumata selle tavakasutuse valdkonnast.

	sundkasutusesse võtmise ja sundvõõrandamise piirangut rakendada toiduvaldkonna ETO-dele täis mahus.		

Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoda (II kooskõlastusring)

Nr	Ettepaneku/märkuse sisu	Arvestatud/mittearvestatud	Kommentaarid
	Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoda (EPKK) on tsiviilkriisi ja riigikaitse seaduse (VOS) eelnõule andnud korduvalt tagasisidet, mida eelnõu autorid suures osas ei ole arvesse võtnud. 31. märtsil 2023.a EPKK poolt Riigikantseleile saadetud kirjas nr 55/1-4 „Eesti Põllumajandus-Kaubanduskoja tagasiside tsiviilkriisi ja riigikaitse seaduse eelnõule“, tuuakse välja mitmed probleemid, mis seaduse rakendamisega kaasnevad.		

	EPKK ettepanekud ja küsimused on välja toodud dokumendis „Lisa 6 Märkuste tabel - muud asutused“, alates lk 102. Käesolev eelnõu redaktsioon kätkeb endiselt murettekitavaid sätteid, millest kõige suuremaks on küberturvalisuse seaduse rakendamise kohustuse laiendamine toidu tootmisega ja töötlemisega tegelevatele ettevõtetele. Seetõttu ei saa EPKK eelnõud kuidagi toetada.		
1.	Reguleerimisala, kriisi määratlemine VOS-i kohaselt määratletakse kriisi olemused eristades neid kui eriolukord, erakorraline seisukord ning sõjaseisukord. Vabariigi Valitsus kuulutas esimest korda eriolukorra välja Eestis 12. märtsil 2020 seoses		Teema lahendatav rakendusaktiga, millega kehtestatakse nõuded elutähtsa teenuse osutajale (nt teenuse maksimaalne katkestus, miinimum tootlikus jms). Pärast ETO ristsõltuvuste kaardistus ja ohtude hindamist on võimalik juba täpsemalt välja tuua teenused, millest sõltutakse ja sellest omakorda võimalik välja töötada meetmed.

	koroonapandeemiaga, mis kestis sama aasta 17. maini. Eriolukorra tingimused ja tegevused on siiani koondatud hädaolukorra seadusse. Erakorralise seisukorra Eesti põhiseaduslikku korda ähvardava ohu kõrvaldamiseks saab välja kuulutada erakorralise seisukorra seaduse kohaselt, senini selleks Eestis vajadust ei ole olnud. Samuti ei ole rakendatud Eestis riigikaitseseadust riigikaitse korralduseks sõjaajal. Kõik eelpool nimetatud kolm kriisiolukorda reguleerivat seadust (edaspidi kriisiseadused) koondatakse kokku VOS-iks ning tunnistatakse VOS-i vastuvõtmisega kehtetuks. Kuigi Venemaa sissetung Ukrainasse on pannud olulisem määral		

	mõtlema Eesti turvalisusele, ei loeta Eestile otsest sõjalist ohtu. Oleme nõus, et vaatamata otsese ohu puudumisele, on oluline riigil panustada tegevustesse, et tulla toime nii sõjaolukorraga kui erakorralise seisukorraga ja eriolukorraga, on meie meelest olulisem, tuleks meie meelest keskenduda pigem pikemaajaliste kriiside ohjeldamisele, mille kestvus on rohkem kui VOS-is nimetatud 30 päeva. Lühemaajaliste kriisidega on toidutootjatest ettevõtjad, vaatamata neid tabanud majanduslikest tagasilöökidest, siiski hakkama saanud. Hetkel reguleerivad kriisiseadused ei hõlma toiduga kindlustatuse temaatikat muul moel kui toiduainete müügi erikorra kehtestamisega või		

	vajadusega tagada elanikkonna, kaitseväe ja reservväelaste toitlustamine. Seepärast on toidutootjad läbi erinevate kriiside pidanud ise hakkama saama teadmisega, et seadusandlikul tasandil ei loeta toitu kui elutähtsat teenust ning selles vallas tegutsevad ettevõtjad on olnud sunnitud kriisisituatsioonides ilma seadusandlike garantiideta iseseisvalt tegutsema. Koroonaepideemia ja sõda Ukrainas on jõulisemalt toonud pilti toidu varustuskindluse ja põllumajanduse ja toidutootjate rolli toidujulgeoleku tagamisel. Meie liikmetest ettevõtjad hindavad seninini oma toimetulekut kriisiolukordades nii koroonaepideemia kui muude lokaalsemate		

	situatsioonides nagu nt tormist tulenevate ulatuslike elektrikatkestuse, loomataudide levikust tulenevate piirangute või oluliste sisendite tarneraskustega, pigem heaks. Riigilt oodatakse tuge just tootmist toetavate tugiteenuste toimimise tagamisel või vajadusel alternatiivsete teenuste pakkumisel, mis aitavad kriisisituatsioonis jätkata toidutootmisega kasvõi osalises mahus.		
2.	Elutähtsa teenuse osutaja ja toidu varustuskindlus Eelpool öeldut üle korrates, nendime vajadust sätestada elutähtsa teenuse osutaja mh ka toiduvaldkonnas, kelle ülesanne on elanikkonna toiduga varustamine. Toiduvaldkonnas reguleeritakse ETO määratlus VOS-is lisaks ka		Ümberhindamist võib ETKA teha vastavalt vajadusele, kuna seda seadusega ei reguleerita. ReM määrab toiduvaldkonnad vastavalt Statistikaameti EMTAK järgi. Tänane sõnastus on selle järgi määratud. ReM täpsustab rakendusaktis. (seaduse eelnõuga kaasas olnud määrus on kavand)

	läbi toiduseaduse (TS). Viimasesse tehakse VOS-i vastuvõtmisega mitmeid muudatusi, sh kehtestatakse uus peatükk 7.1 toidu varustuskindlus. Uus TS-i § 464 määratleb ETO-ks ettevõtja, kellel on teravilja-, pagari- või makarontoodete tootmise, looma pidamine liha või piima tootmise, liha käitlemise, piima käitlemise või toidu jaekaubanduse valdkonnas märkimisväärne mõju elanikkonna toiduga varustamisel. Varustuskindluse määratlemisel võetakse arvesse nimetatud valdkonna ettevõtjate aastane müügikäive. ETO staatuse saab suurima müügikäibega ettevõtja, erandina piima käitlemise valdkonnas, kus ETO-ks määratakse kolm suurimat müügikäibega ettevõtjat.		

	Nõuetele vastavus tehakse kindlaks ettevõtja majandusaasta aruande ja tema põllumajandusloomade registri ning riigi toidu ja söödaregistri andmete alusel. Sellest on ajendatud meie küsimused: • Kui tihti edaspidi hinnatakse ettevõtjate staatust müügikäibe põhjal ringi? • Mis juhtub kui mõned ettevõtjad on väikese müügikäibe vahega, st ühel aastal justkui kvalifitseerub ETO nõuetele vastavaks ja teisel mitte? • Hetkel on lihakäitlejana ära nimetatud HKScan, mis katab nii põllumajandustootja kui toidutööstuse. Kuivõrd toimub ettevõtte omanike vahetus, mille tulemusel võib muutuda ka ettevõtte		

	struktuur. Kui pikalt antakse uuele/uutele ettevõtetele aega VOS nõuetega kohanemiseks? TS-i § 463 lõige määratleb, et toidu varustuskindluse valdkonnaks on teravilja-, pagari- või makarontoodete tootmine. Pöörame tähelepanu, et Eestis on makaronitoodete tootmine väga marginaalne, enamus turul müüdavatest makaronitoodetest imporditakse. Küll aga on pagaritootmise ja makaronitootmise peamiseks tooraineks jahu, mille varustuskindluse tagamine on oluline ära märkida. Teeme ettepaneku märkida vastav valdkond järgmiselt: teraviljatooete, jahu või jahu- ja pagaritoodete tootmine.		

	Edaspidi kehtestatakse TS-i § 466 lõike 2 alusel määrus „Toidu varustuskindluse valdkonna elutähtsa teenuse osutamise nõuded“, mille kavand on esitatud VOS-i paketi lisas 2 (rakendusakti kavand nr 29). Määruse eelnõu § 2 sätestab, et ETO on kohustatud jätkama oma tavapärases mahust vähemalt 75% oma põhitegevust vähemalt 30 päeva perioodi vältel alates kriisiolukorra välja kuulutamisest tagades mh ka tegevusvaru, peale 30nendat päeva, peab ETO jätkama oma põhitegevust parimal võimalikul viisil. Kavandi sõnastuses jääb arusaamatuks, mida põhitegevuse all silmas peetakse? Põllumajanduse ja toidutootmisega tegeleval ettevõtjal on mitu põhitegevust, nt		

	piimatootja, kes toorpiima tootjana kasvatab ka vilja, toodab loomasööta ja biogaasi või lihakäitleja, kelle loomad kasvatatakse üles omavalmistatud söödal ja kes kasvatatud loomad ise tööstuses ära realiseerib ning kõrvalsaadused tootmisüksuses ära käitleb. Siit ka küsimus, kas 75% nõuet tuleb vaadelda käibena, tootmismahuna või turule viidud pakendatud toodete arvust või lähtutakse mõnest muust määrast?		
	3. Erand küberturvalisuse seaduse rakendamisel VOS-i eelnõu § 196 punktiga 3 täiendatakse küberturvalisuse seaduse (KüTS) §-i 7 uue lõikega 31. Sätte kohaselt peavad ETO-d, kelle infosüsteemid asuvad välisriigis tagama		Sätte sõnastust on uuendatud ning see on sama, mis 11.03.2025 Riigikogu menetlusse võetud HOSis muutmise seaduse eelnõus (589 SE), kuid see on lõimitud elutähtsa teenuse osutaja kohustuste üldisesse loetelusse. See eelnõu läbis eelnevalt uue kooskõlastamise ja arvamuse avaldamise ringi. Selle järgi peab elutähtsa teenuse osutaja tagama juhul, kui elutähtsa teenuse toimepidevuse tagamiseks vajalikud andmed või seadmed asuvad välisriigis, elutähtsa teenuse toimepidevuse dubleerivate vahendite ja tehnoloogiliselt alternatiivsete lahenduste abil ajal, kui välisriigis asuvatele andmetele või seadmetele juurdepääsuks kasutatav tavapärane elektroonilise side teenus või võrk ei toimi. See seondub vahetult elutähtsa teenuse osutaja teise kohustusega rakendada elutähtsa teenuse toimepidevust tagavaid meetmeid

	elutähtsa teenuse toimepidevuse ka viisil ja vahenditega, mis ei sõltu välisriikides asuvatest infosüsteemidest. See tähendab, et ETO ei tohi kasutada välisriikides olevaid servereid ega ka pilveteenuseid. Kaasajal on uued tehnoloogiad, seadmed, rääkimata IT-lahendustest ja tarkvaradest aga kõik arendatud selliselt, mis kasutavad rohkemal või vähemal määral arendaja tugisüsteeme ja pilveteenuseid, nt e-põlluraamat, farmitarkvara, aga ka viimased Microsofti versioonid ja ka riiklikult arendatavad suurandmete süsteemid jmt. Nendest lahti harutamine on praktikas pea võimatu ja piiraks olulisel määral ettevõtte arenguvõimalusi. Keeruline on mõista sellise		(…) tehniliste süsteemide, lepingute, personali ja muude teenuse osutamiseks oluliste vahendite dubleerimise, alternatiivsete lahenduste kasutamise, vajalike vahendite omamise ja nende varumise ning muu sellise kaudu. Elutähtsa teenuse osutaja nõuete täitmist kontrollib, toimepidevuse nõuded kehtestab ning tema toimepidevuse riskianalüüsi ja kriisiplaani kinnitab elutähtsa teenuse toimepidevuse korraldaja. Elutähtsa teenuse üks eesmärke on tagada ka teenuse kättesaadavus kasutajatele kriisiolukorras, sealhulgas olukordades kus ühendus välisriikidega on erinevatel põhjustel piiratud. Sätte eesmärk on, et elutähtsa teenuse osutaja mõtleks ka olukordadel, kus väliriigis olevad andmed või seadmed ei ole juurdepääsetavad, sest sideteenus või sidevõrk ei toimi. Sätte mõtte kohaselt tuleb läbi mõelda ja teenuse osutamine kui esineb kirjas kirjeldatud sõltuvus välisriigis olevast võrgu- ja infosüsteemist, mis on kahjustatud ning seab näiteks ohtu isikute elu ja tervise. Selle tulemusena tuleb ette näha dubleerivad vahendid ja alternatiivsed lahendused. Kui need ja nende kaudu toimepidevus on tagatud, võivad kõnealused andmed ja seadmed asuda ka välisriigis

	piirangu eesmärgipärasust. Seletuskirja mõju hinnangus ei ole välja toodud, kas Eestis üldse on taoliste lokaalsete süsteemide loomiseks võimekust ega ka kui palju selliste süsteemide välja töötamine, programmeerimine ja uuendamine maksab.		
4.	Teise murena näeme KüTS-ise E-ITS kohuslust, mis tähendab E-ITS infoturbestandardi rakendamist alates 2023. aastast ning nõuet koostada riskianalüüse, auditeerimist ja vajadusel protsesside muutusi. Eelnõu seletuskirjas ei ole meie meelest piisavalt põhjendatud, milline on reaalne oht või riski ulatus riigile juhul kui toiduvaldkonna ETO ei rakenda küberturvalisuse seadust nõutud mahus?		**Eesti infoturbestandardi kasulikkusest** Eesti infoturbestandardi (edaspidi E-ITS) siht on arendada ning edendada Eesti avaliku sektori asutuste ja erafirmade infoturbe taset. E-ITS-i eesmärk on esitada eestikeelne ja Eesti õigusruumile vastav alus infoturbe käsitlemiseks, mis ühtlasi vastaks rahvusvahelisele standardile ISO/IEC 27001:2017 (Infotehnoloogia. Turbemeetodid. Infoturbe halduse süsteemid. Nõuded). 1 E-ITS esitab etalonturbe rakendamise süsteemi, mis aitab organisatsioonil saavutada tema vajadustega sobivat infoturbe taset. Organisatsiooni juhtkond ise otsustab, milliseid objekte ja protsesse on tarvis kaitsta. Etalonturve seab kaitstavad objektid ja protsessid vastavusse etalonturbe kataloogi tüüpmoodulitega. Etalonturbe kataloogis leiduvad tüüpmoodulid kirjeldavad tüüpilisi ohte ja neile vastavaid, riskianalüüsi põhjal valitud turvameetmeid. Turvameetmete rakendamine vähendab infoturbeohtude realiseerumise tõenäosust. Etalonturve võimaldab organisatsioonil

	Olgu siinkohal öeldud, et toidutootmine on enamjaolt mehhaniseeritud ja suures osas ka digitaliseeritud, saab seadmeid käivitada vajadusel manuaalselt ning etapid teostada häda pärast käsitööna. Seepärast jääb meil arusaamatuks, miks toiduvaldkonnas tegutsev ETO peab kasutama just ettenähtud E-ITS-t ega saa ise küberturvalisuse riskide maandamiseks kasutada vahendeid ise valida. KüTS-es määratud riskide maandamise tagamine on meie meelest üks komponent ettevõtja riskianalüüsist, milles küberohte ja -riske peab ETO kaalutletult hindama ning mille osas võtma vastu vastavad meetmed riskide ja ohtude maandamiseks. Lisaks eelpool öeldule, ei ole seletuskirjas hinnatud, kui		taaskasutada infoturbe parimaid praktikaid ning seeläbi kokku hoida infoturbe rakendamisele kuluvaid vahendeid. E-ITS esitab infoturbe korraldamise parimad teadaolevad viisid. Standardi omanik on Riigi Infosüsteemi Amet. E-ITS ökosüsteemi oluliseks osaks on audiitorite kogukond, kes hakkab tuvastama organisatsioonide infoturbehalduse süsteemide vastavust standardi nõuetega. E-ITS seob ühtsesse tervikusse järgmised turbeprintsiibid, -tehnoloogiad ja kontrollimehhanismid: • riskihaldus, lähtumine võimalikust kahjust, kahju vältimine. Kui tuvastati ohud, mida etalonturve hallata ei suuda, suunab E-ITS kasutaja vahetu riskihalduse protseduuri juurde; • infoturbe haldussüsteem (i.k. *ISMS – Information Security Management System*) muutuste avastamiseks ja infoturbe jätkusuutlikkuse tagamiseks; • etalonturve – alusohtude tõrjumiseks riskianalüüsi tulemusel leitud tüüpsed meetmed, mis on mugavalt pakendatud ja rakendajale kasutusvalmis; • auditeerimine ja sertifitseerimine – infoturbekohuslasele on väline vastavusaudit kohustuslik, sertifitseerimine standardi ISO/IEC 27001 suhtes on vabatahtlik ning asendab vastavusauditit. 3.1 Eesti infoturbestandardi põhimõtted: E-ITS eeldab, et organisatsioon käsitleb infoturvet läbi äriprotsesside prisma. Toimiva infoturbe eeldusena peab organisatsioon olema teadlik oma eesmärkidest, põhikirjalistest ülesannetest jms ning suutma kirjeldada oma toimimise valdkondi läbi äriprotsesside. Infoturbe ülesanne organisatsioonis on säilitada äriprotsesside käigus töödeldava teabe turvalisus. Infoturbe

	ulatusliku lisa investeeringu vajaduse E-ITS-i rakendamine ETO-le kaasa toob? Muuhulgas seame kahtluse alla tingimuse, mille kohaselt laieneb toiduvaldkonna ETO-le nõue tellida võrgu- ja infosüsteemide audit. Auditiga hinnatakse KüTS-ise nõuete täitmist. Kuigi KüTS-is võimaldab auditi hinnangut teha ise nendel ETO-del, kus töötab vähem kui 10 inimest, siis pöörame tähelepanu, et alla 10 töötajaga ettevõtet, kes kvalifitseeruks ETO-ks toiduvaldkonnas ei ole ja seetõttu ei saa nad võrgu- ja infosüsteemide audit ise teostada.		konkreetsed eesmärgid on seejuures vastavuses organisatsiooni tegevuse eesmärkidega. Infoturve on pidevalt toimiv protsess, mitte ühekordne tegevus. Infoturve lähtub organisatsiooni eesmärkidest ja selle olulistest äriprotsessidest. Infoturve kaitseb organisatsiooni ohtude eest üksnes juhul, kui ta on loomuliku osana integreeritud äriprotsessidesse. Infoturbe nõuetega peavad kursis olema ning neid oma töös arvestama kõik töötajad. Infoturve vajab pidevat uuendamist, sest ohud muutuvad ja teisenevad ajas. Infoturbe jätkusuutlikkuse tagamiseks näeb E-ITS ette, et organisatsioonis rakendatakse infoturbe halduse süsteem. Infoturbe seis organisatsioonis vajab pidevat parandamist, kavakindlat juhtimist ja jätkusuutlikku haldust selleks, et • mõista organisatsiooni tööprotseduure ja avastada neis ebaturvalisi kohti; • täita seaduste ja standardite nõuded; • seista vastu pidevalt teisenevatele küberohtudele. E-ITS aluspõhimõtteks on riskihaldus. Et vältida kahju, mida ohud realiseerudes äriprotsessile võivad tekitada, peab organisatsioon oma riskid arvele võtma ja neid haldama. Standard on riskihalduse teinud kättesaadavaks ja mugavaks ka väikesele organisatsioonile. E-ITS turbemeetodiks on etalonturve. See tähendab, et tüüpjuhtude riskianalüüs on juba ette keskselt ära tehtud standardi koostaja poolt. Riskide vähendamiseks pakutakse standardi rakendajale valmis tüüpmeetmed, mis paiknevad etalonturbe kataloogis.

			3.2 Kasu E-ITS rakendamisest E-ITS rakendamine organisatsioonis toob kaasa infoturbekulutuste optimeerimise ning mitmed kaasnevad eelised. • Infoturve on ühtlaselt kõrgel tasemel (üks kõigi, kõik ühe eest), mis omakorda toetab e-riigi turvalist toimimist. • Organisatsioon suudab kiiresti arenevas infoühiskonnas omi ülesandeid täita ja end globaalsete välisohtude eest kaitsta. • Organisatsioon on halvimaks valmistunud. On tagatud organisatsiooni tegevuse jätkuvus. Läbi on mõeldud organisatsiooni ja selle töötajate kaitse küberohtude eest. • Kui infoturve on hästi korraldatud, siis saab organisatsioon keskenduda oma põhitegevusele ning pole karta ootamatuid ründeid, sanktsioone ega trahve. • Organisatsioon saavutab eelise ning parema maine omalaadsete organisatsioonide seas (olen naabrist parem). • Organisatsioon saab oma turvalisust ning jätkusuutlikkust tõendada ka klientidele ja partneritele. Läbimõeldud ja jätkusuutlik infoturbeprotsess tagab seega organisatsiooni teenuste jätkuvuse ning hea maine. Infoturbe kõrge tase võib olla omakorda eelduseks rahastuse hankimisel projektidele (näiteks struktuurifondidest või hangetes). Etalonturve võimaldab organisatsioonil taaskasutada infoturbe parimaid praktikaid ning seeläbi kokku hoida infoturbe rakendamisele kuluvaid vahendeid.“ Toidutootmise sektoris on teistes riikides olnud olukordi, kus toidu tootmine on häiritud küberründe tõttu. MKM pöörab tähelepanu asjaolule, et Euroopa

			Liidus ootavad ülevõtmist ja seejärel jõustumist direktiivid, millega toiduainete tootmise, töötlemise ja turustamise valdkonnas tegutsevad toidukäitlemisettevõtjad peavad muu hulgas järgima küberturvalisuse nõudeid. Kümme kuu nõue rakendub seaduses toodud nõuete kohta, nt kriisiplaani koostamise osas. Täpsemad toimepidevuse nõuded sätestab elutähtsa teenuse toimepidevuse korraldaja oma määrusega eelnõu § 74 lg 6 alusel. Nende nõuete täitmise tähtaegu määratakse iga ETO kohta eraldi haldusaktiga, k.a saartalitluse nõude täitmise täpsem tähtaeg (seadus annab maksimumtähtaja 5 a). Tegemist on juba eelnõus sätestatud põhimõttega. Samuti on RIA-l väljatöötamisel tööriist, mis aitab leida optimaalsema E-ITS rakendamise vastavalt ettevõtte profiilile.
5.	VOS-i eelnõu § 75 lõike 3 kohaselt annab elutähtsa teenuse toimepidevuse korraldaja, kelleks toiduvaldkonnas on Maaeluministeerium, ETO-le 30 päeva jooksul teada ETO tingimustele vastavusest. Sellest kümne päeva jooksul peab ETO hakkama seadusega kehtestatud nõudeid täitma (§ 75 lg 4 p 2). Meie		ETO-d määratakse haldusaktiga ETKA poolt (see jõustus 18.10.2024 HOSi muudatustega, mis võetakse käesolevasse eelnõusse samamoodi üle). Üleminekuajad on eelnõus toodud.

	hinnangul on vähem kui kümme päeva kõikide nõuete täitmise tagamiseks liialt lühike tähtaeg, arvestades asjaoluga, et ettevõtjad peavad tegema lisainvesteeringuid nt tehnilistele lahendustele täitmaks saartalitluse ja E-ITS infoturbestandardi kasutuselevõtuks või hoonete ehituseks tagamaks piisavalt suur laovaru toodetele ja tootmiseks vajalikele sisendite ladustamiseks. Teeme ettepaneku, et ETO nõuetele vastavust hinnatakse iga ettevõtjapõhiselt ning üleminekuks kehtestatakse lõpptähtaeg haldusaktiga. Selline paindlik üleminek on vajalik muuhulgas juhul kui ETO-ks määratakse ettevõtja, kes ei pea vastama kõikidele ETO tingimustele, kuid on vaatamata sellele siiski		

	maaeluministri poolt määratud toidu varustusindluse tagamisel elutähtsa teenuse osutajaks (§ 230), samuti kui valdkonna müügikäivete pingereas on ettevõtjate paremusjärjestuses toimunud muutused, mille tulemusena senine ETO ei vasta enam toiduseaduse § 464 ja 465 nõuetele ja tingimustele vastab ettevõtja, kes ei ole senini pidanud täitma kõiki VOS-ga kehtestatud nõudeid.		
6.	§ 75 lõikega 6 loetletakse ETO kohustused üldisemalt, seletuskirjas on olukorda kirjeldavad üksikud näited, kuid mitte ühtegi neist ei kajasta toiduvaldkonda. Täpsustavad küsimused ja ettepanekud § 75 lõike 6 kohta: • Ettepanek parendada lg 6 punkti 1 sõnastust, praegune tekst		Eelnõu § 75 lg 11 p 1 kohaselt peab tagama elutähtsa teenuse toimimise ja kasutajale kättesaadavuse, sealhulgas tagama teenuse toimimise tehnilise rikke ning tarne ja teise elutähtsa teenuse katkestuse korral, sealhulgas kriisiolukorras enda osutatava teenuse järjepideva toimimise ja kiire taastamise võime.

	jätab mulje justkui ETO peaks tagama tehnilise rikke, mitte tegema selleks kõik et tehnilist riket ära hoida		
7.	Lõige 2 kohustab ETO-t teavitama viivitamata elutähtsa teenuse toimepidevuse korraldajat või seaduse § 74 lõike 3 alusel määratud asutust elutähtsa teenuse katkestusest, katkestuse ohust, elutähtsa teenuse toimepidevust oluliselt häirivast sündmusest või sellise sündmuse toimumise vahetust ohust. Kas toiduvaldkonna ETO teavitab võimalikest ohtudest ja häiretest Maaeluministeeriumit või on ta kohustatud tegema teavitusi erinevatesse asutustesse vastavalt ohu valdkonnale?		ETOl tuleb teavitada ETKAt või tema poolt määratud asutust. Toidu puhul on ETKAks Regionaal- ja Põllumajandusministeerium, kes ei ole oma ETKA staatust allasutusele edasi delegeerinud.
8.	Lõige 4 kohustab rakendama elutähtsa		Meetmed, kuidas ETO riske saab maandada, tulenevad ETO riskianalüüsist.

	teenuse katkestusi ennetavaid meetmeid, sealhulgas vähendama sõltuvust teistest elutähtsatest teenustest, olulisematest lepingupartneritest, tarnijatest ning infosüsteemidest tehniliste süsteemide, lepingute, personali ja muude teenuse osutamiseks oluliste vahendite dubleerimise, alternatiivsete lahenduste kasutamise, vajalike vahendite omamise ja nende varumise ning muu sellise kaudu – toiduvaldkonnas on kõiki eelpool nimetatud tegevusi keeruline täita, sest toidu tarneahel on seotud väga erinevate teenusepakkujatega ning toote tootmiseks on vaja väga palju erinevaid sisendeid. Lepingupartnerite vähendamine võib kaasa		

	tuua vastupidise efekti, muutes ettevõtja liialt sõltuvaks. Pöörame tähelepanu, et punktis esitatud loetelu on väga mitmekihiline hõlmates erinevaid teemasid ja valdkondi, sätte loetavuse parendamiseks teeme siin ettepaneku punkt esitada alapunktidena või viia osa tekst selgitustena seletuskirja		
9.	EPKK üldise seisukohana leiame, et mõjusid toiduvaldkonnaks määratud ETO-dele, ei ole piisavalt hinnatud. Eelkõige tahame rõhutada asjaoluga, et toidusektorit ei ole seniste kriisiseaduste kohaselt loetud ETO-ks. Seletuskirja mõjude hindamisel on mõningal määral välja toodud kulu tööjõu suurendamiseks, nähakse vajadust palgata juurde üks töötaja ning nimetatakse, et õppuse		Toimepidevuse meetmete rakendamine aitab parandada elutähtsa teenuse toimimist kriisides ning seeläbi ettevõtte äri toimekindlust ning üldist elanikkonna turvalisust ja käekäiku kriisides. Samuti annab ETO staatus võimaluse olla varakult kursis infoga ja valmistuda kõikvõimalikeks katkestusteks paremini, et tagada oma äritegevus ja ettevõtte kasumlikkus. Täpsemad nõuded teenuse tagamisele kehtestab regionaal-ja põllumajandusminister määrusega, kus hinnatakse juba täpsemalt nõuete mõjusid.

	käigus osalenud töötajatele peab ETO tagama palga. Kuid õppuse käigus tootmise vähendamisest tulenevate müügitulu vähenemist hinnatud ei ole. Samuti ei ole hinnatud KüTS-i nõuetele vastavusse viimist ega ka kulu, mida toob kaasa KüTS-i nõuete igapäevane rakendamine Ettevõtjale lisandub muuhulgas kulu, mida tingib vajadus suurendada laopinda tagamaks nõutav 30-ne päevane varude ladustamine või investeeringuvajadus uute seadmete ja tehnoloogiate rakendamiseks nt energiavarustuskindluse tagamisel. Kuna tootmise efektiivsus on viidud maksimaalsele tasemele, hoitakse tooteid, toorainet ja sisendeid laovaruna minimaalsel hulgal, peab		

	ettevõtja suurendama nende laovaru, mis on samuti lisa kulu, mida ettevõtjad peavad kandma oma vahenditest. Kõike seda arvestades tuleb hinnata selliste mõjude ulatust ka konkurentsi tingimustes, teades, et teised samas valdkonnas tegutsevad ettevõtted taolisi lisakulusid kandma ei pea. Lisaks on oluline mõjude hindamisel märgitakse ära ka riigipoolne toetuste skeem ja pakett, mida konkreetselt ja millises ulatuses riik ettevõtjaid toetab		
10.	§ 62 lg 1 annab Vabariigi Valitsusele või tema volitatud haldusorganile õiguse piirata ettevõtja majandustegevust, keelates osaliselt või täielikult toodete sisse või	**Selgitus**	Üheselt ei ole võimalik öelda, et kõik sellised juhtumid kvalifitseeruksid vääramatuks jõuks võlaõigusseaduse (VÕS) § 103 tähenduses. Õiguskirjanduses on avaldatud seisukohta, et ootamatult kehtestatud piirang avalikult võimult võib teatud juhtudel olla vaadeldav vääramatu jõuna. Samas sõltub see konkreetsest olukorrast, st kas kõik vääramatu jõu tingimused on täidetud. Võlaõigusseaduse kohaselt on vääramatu jõud asjaolu, mis oli väljaspool võlgniku mõjuulatust, asjaolu ei saanud ette näha ning mida võlgnik ei saanud mõjutada.

	väljaveo või kehtestades piiranguid tootmisele ja toodete müügile, kui see on vajalik kriisiolukorra lahendamiseks. Mõistame sätte vajalikkust ning saame seda oma liikmete poolt toetada. Siinkohal pöörame tähelepanu, et toodete ja teenuste sisseost, müük kohalikul turul ja eksport on kõik seotud lepinguliste kohustustega, mille mitte täitmine toob kaasa sanktsioonid. Kriisiolukorra välja kuulutamisel on vajalik anda ettevõtjale garantii, mille alusel saab ettevõtja viidata lepingupartneritele, et tegemist on force majeure´iga mis takistab tal lepingutingimustest kinni pidada ning seetõttu ei rakendu talle lepingujärgsed sanktsioonid.		Oluline on ka üldiselt arvesse võtta, milline on vääramatu jõu mõju ja tagajärg lepingulisele suhtele. Vääramatu jõu asjaoluga kaasneb võlgniku vabanemine vastutusest kohustuse rikkumise eest, mis välistab tema vastu õiguskaitsevahendite rakendamise. Reaalselt puudutab see siiski põhiliselt vaid vabanemist kahju hüvitamise kohustusest ning viivise maksmise kohustusest, kuna VÕS § 105 alusel saab võlausaldaja ka kohustuse vabandatavuse korral kasutada mitmeid teisi olulisi õiguskaitsevahendeid, nt lepingust taganeda. Lisaks peab üldisemalt mõistma, et vabandatavus vabastab vastutusest kohustuse täitmise eest üksnes aja eest, millal vääramatu jõud või selle tagajärjed kohustuse täitmist reaalselt takistasid. Lisaks peab arvestama, et VÕS § 103 lõike 4 kohaselt vastutab seaduses või lepinguga ettenähtud juhtudel isik oma kohustuse rikkumise eest rikkumise vabandatavusest sõltumata. See tähendab, et teatud juhtudel on seadusega nähtud ette rangem vastutuse režiim. Samuti on pooltel võimalik välistada võlgniku õigus tugineda kohustuse rikkumise vabandatavusele. Eraldi küsimus seisneb piiriüleste tehingute puhul selles, mis riigi õigust lepingule kohaldatakse. Leiame, et nendes küsimustes võiks kohaldada siiski kehtivaid reegleid, mis on mõeldud kohalduma üldiselt vääramatu jõu olukordades.

11.	§ 103 reguleerib asja sundkasutusse võtmise ja sundvõõrandamise piirangud, mille kohaselt ei või võtta ega sundvõõrandada asja, mis on vältimatult vajalik teise isiku või asutuse kriisiülesande täitmiseks, sealhulgas vältimatult vajalik elutähtsa teenuse osutamiseks (lg 1 p 2). Nõustume, et ETO vajab toidu tootmiseks hädavajalikke seadmeid ja taristut, millest kõiki kriisiolukorras kasutada ei ole vaja, kuid kriisis olles on ebapraktiline hakata hindama, milline ETO-le kuuluv asi omab olulist rolli teenuse tagamisel ja milline mitte. Arvestades, et ETO-dest toidutootjate nimistu on limiteeritud, st enamus põllumajandusettevõtjaid ja toidutootjad ei ole VOS-i järgi ETO-d, võiks	**Selgitus**	See hindamine tuleb ära teha enne kriisi – kriisiplaanides ja riskianalüüsis Eelnõu § 114 lg 1 p 2) asja, mis on vältimatult vajalik teise isiku või asutuse kriisiülesande täitmiseks, sealhulgas vältimatult vajalik elutähtsa teenuse osutamiseks.

	sundkasutusesse võtmise ja sundvõõrandamise piirangut rakendada toiduvaldkonna ETO-dele täis mahus.		

Kohtutäiturite ja Pankrotihaldurite Koda

Nr	Ettepaneku/märkuse sisu	Arvestatud/mittearvestatud	Kommentaarid
1.	Teeme ettepaneku jätta eelnõust välja § 49, kuna selle sätte rakendamine ei haaku täitemenetluse üldiste põhimõtetega ning kavandatud eesmärk on saavutatav ka muul moel. Selgitame, et täitemenetlus ei asu haldusmenetluse seaduse reguleerimisalas ning täitemenetluse seadustiku üldpõhimõtete kohaselt lasub tõendamiskohustus eelkõige võlgnikul. Kohtutäitur ei pea selgitama välja põhjuseid, miks võlgnik temale esitatud nõuet ei ole nõutud viisil täitnud, vaid kohtutäituri ülesanne on	**Arvestatud**	Eelnõu muudetud selliselt, et täitemenetluse peatamine toimub füüsilise isiku avalduse alusel. Isik peab avaldusele lisama tõendi, kust nähtub, et palka on vähendatud või toetuste maksmine peatatud eelnõus toodud alustel. Nõustume, et kohtutäituril ei ole võimalik tuvastada, et kes need isikud kõigi võlgnike seas on, kellel on vähendatud kas palka, toetusi või kes on asunud sõjaväelisele ametikohale. Kohtutäitur peab seejärel kaaluma, kas võlgniku sissetulekud on vähenenud sellises mahus, et täitemenetluse peatamine on õigustatud. Kaalumine on oluline just sissenõudja huve silmas pidades, kuna oleks ebaproportsionaalne peatada täitemenetlus olukorras ja jätta sissenõudja ilma laekuvast summast, kui näiteks toetuse maksmise peatumise tõttu väheneb isiku sissetulek a la 80 eurot, kuid tema palk on säilinud ja tal oleks tegelikult võimalik oma võlgnevus sissenõudjale tasuda.

	pöörata nõue sundtäitmisele seadusega lubatud ja ettenähtud meetmeid rakendades. Ühe ja täitemenetluse seadustikust väljaspool asuva õigusnormiga ei ole kohane täitemenetluse üldiste põhimõtete nii suures ulatuses muutmine. Kohtutäiturile uurimiskohustuse panemine ei ole põhjendatud ka põhjusel, et eelnõu § 48 lg 1 sätestatud alused ei ole üheselt mõistetavad. Näiteks eelnõu § 48 lg 1 p 1 viidatud eelnõu §-s 94 ega ka mujal ei anna eelnõu täpset definitsiooni, keda peetakse silmas „riigieelarvest rahastatava asutuse ja isiku juures töötava ametniku ja töötaja“ all. Näiteks, kas nende hulka loetakse kooliõpetajad, avalike liinide bussijuhid, riigi õigusabi osutava advokaadi büroo töötajaid		

	jt, kelle sissetulek sõltub otsesemalt või kaudsemalt riigieelarvelistest väljamaksetest. Kuni täitedokumendi vabatahtliku täitmise tähtaeg ei ole saabunud, siis ei tohi kohtutäitur kehtiva õiguse kohaselt rakendada ühtegi täitemenetluslikku meedet nõude sundtäitmisele pööramiseks, sealhulgas ka uurida võlgniku töötamise ja tööandja andmeid.		
2.	Palume ka selgitada, kas eelnõus kasutatud fraasi „rahaliste nõuete ning rahaliste ja varaliste karistuste“ hulka loetakse ka lapse igakuise elatise nõuded või hüpoteegiga tagatud nõuded. Leiame, et võlgniku töötasu või sotsiaaltoetuse vähendamine ei peaks olema argument, millega õigustada lapsele igakuise elatise sissenõudmise edasilükkamist. Nimelt	**Selgitus**	Jätame eelnõu reguleerimisalast välja elatise võimaliku vähendamise küsimuse, nimetatud teema on SOMis lahendamisel eriseadusega.

	annab täitemenetluse seadustiku § 132 lg 1^1 kohtutäiturile õiguse arestida kuni pool töötasu alammäärast, kui sissenõude pööramine võlgniku muule varale ei ole viinud või eeldatavalt ei vii lapse perioodilise elatisnõude täielikule rahuldamisele. Selline arestimise ulatuse õigus ei ole seotud võlgniku töötasu suurusega, kui sissetulek ületab poolt töötasu alammäärast. Hüpoteegiga tagatud nõue pööratakse sundtäitmisele panditud varaeseme vastu ning võlgniku muu vara arvel nõuet täita ei tohi. Eelnevast tulenevalt peame asjakohasemaks, kui eelnõuga täiendatakse täitemenetluse seadustiku § 46 lg 1 täiendava punktiga, et kohtutäitur peatab täitemenetluse tsiviilkriisi ja riigikaitse seaduse alusel pädeva isiku tõendi esitamisel		

	enne vabatahtliku täitmise tähtaega, mille kohaselt on võlgniku kohustuste täitmata jätmise ja tema sissetulekute vähenemise või sõjaaja ametikoha ülesannete täitmise vahel tuvastatud põhjuslik seos. Ilmselgelt on vajalik ka rakendusakt, mis oleks pädevale isikule aluseks hindamaks, kas ja kui suures ulatuses on võlgnikule makstava töötasu või toetuse vähendamisel mõju tema kohustuse täitmise võimele. Mõju hindamisel tuleb arvesse võtta nii sissetuleku vähenemist absoluutväärtuses, võlgniku igapäevakulutuste suurust ja põhjendatust, võimalusi kohustuste suuruse või kandja muutmiseks leibkonnas, täitemenetlusse antud nõude suurust jm aspekte. Kindlasti ei saa õigusnormiga kinnistada		

	põhimõtet, et võlgniku sissetuleku vähendamine kriisiolukorras tähendab automaatselt täitemenetlusse antud nõude sundtäitmisele pööramise edasilükkamist, selmet võlgnik loobub esmalt esmaseks toimetulekuks tarbetute kulude tegemisest. Äärmiselt vajalik on õigusnormiga täpsustada ka seda, kuidas saab kohtutäitur teada täitemenetluse peatamise aluseks olevate eelnõu § 48 lõikes 1 sätestatud asjaolude äralangemisest. Võimaliku lahendusena näeme, et tsiviilkriisi ja riigikaitse seaduse alusel pädev isik, kes on esitanud kohtutäiturile tõendi täitemenetluse peatamiseks esinevate asjaolude ilmnemise kohta, peab esitama kohtutäiturile teate, kui need asjaolud on ära langenud. Pädev isik peaks		

	nii tõendi kui ka teate esitama ka täitemenetluses menetlusosaliseks olevale sissenõudjale, nagu näiteks esitatakse sissenõudjale täitemenetlust peatav või peatamist lõpetav kohtulahend. Kuna täitemenetlus toimub eeskätt sissenõudja huvide kaitseks ja sundmenetlus riivab võlgnike põhiõigusi, peaksid peatamise tingimused ja peatamise asjaolude äralangemine olema selgemini reguleeritud ning olema ka kohtutäiturile, kui menetlejale, üheselt arusaadavad.		

Eesti Pangaliit

Nr	Ettepaneku/märkuse sisu	Arvestatud/mittearvestatud	Kommentaarid
1.	**§ 1 lg 4.** Sätte sisu jääb ebaselgeks ja vajaks vähemalt seletuskirja tasandil täiendavaid kommentaare.	**Selgitus**	Lõikes 4 sätestatakse erand eelnõu kohaldamisest finantskriisidele, et eristada FELSi kohaldamisala käesoleva eelnõu kohaldamisalast ning seda peab vaatama koos §-ga 35. Finantssektoris on eelkõige pankade (krediidiasutuste) ja investeerimisühingute finantskriisi ennetamise ja lahendamise meetmed

	• § 1 lg 4 sätestab erandi FELS § 1 lg 1 nimetatud isikutele. Kas siit võib järeldada, et ülejäänud eelnõuga hõlmatud kohustatud subjektidele, eelkõige ETO-dele, rakendub eelnõu ka olukorras, kus konkreetne ETO ei suuda oma teenuseid pakkuda finantsprobleemide tõttu? Kas ETO-l n lubatud elutähtsa teenuse osutamine lõpetada/peatada, kui tal on finantsprobleemid? Või oleks see kriisiülesande mittetäitmine ja sellele järgneks trahv? Vt ka kommentaare § 16 juures. • Näitlik olukord: Mõnes naaberriigis, nt Lätis või Leedus, on toimunud üksikud füüsilised (sõjalised) konfliktid ja on oht suuremaks sõjaks nendes riikides. Eestit sellised ründed otseselt ei puuduta. Küll aga selle tulemusena paljude pankade kliendid		väga ulatuslikult reguleeritud (finantskriisi ennetamise ja lahendamise seadusega – FELS). FELS põhineb ELi õigusel (direktiivil 2014/59/EL), mis on ELi tasemel reaktsioon 2008. a aset leidnud globaalsele finantskriisile. Maksevõimetute või ebakindlate (unsound) pankade ja investeerimisühingute kriisilahendusraamistik juba eksisteerib ja vastav direktiiv on ELi tasemel reaktsioon 2008. a aset leidnud globaalsele finantskriisile. Seega kuna vastav kriisilahendusraamistik finantssektori suhtes juba eksisteerib, siis välistatakse käesoleva seaduse kohaldumisalast nn tavapärane finantskriisi olukorra ennetamine ja lahendamine (nn kriisilahendusmenetlus). Seda just juhul, kui kriisi põhjustavad finants-majanduslikud olukorrad (likviidsusraskused, olulised vead finantsettevõtja riskijuhtimises jmt). Lõike 4 lisamine on vajalik õigusselguse tagamiseks ja mitmeti mõistetavuse vältimiseks. Peale selle – FELS kohaldub lisaks pankade ja investeerimisühingutega ühte gruppi kuuluvatele ettevõtetele (nt ema- või valdusettevõtted). Samuti kohaldub FELS kesksetele vastaspooltele (isikud, kes viivad lõpuni suuremahulisi väärtpaberi-, eelkõige tuletistehinguid). Samuti hakkab sarnane raamistik tõenäoliselt tulevikus ELi tasemel kehtima ka kindlustusandjatele. Seetõttu ei viidata asjaomases lõikes konkreetselt FELSis nimetatud isikutele (krediidiasutustele ja investeerimisühingutele), vaid jäetakse vastavate subjektide ring n-ö lahtiseks – sõltuvalt sellest, kes veel tulevikus FELSi kohaldumisalasse lisatakse, siis ka neile kehtib lõige 4 samamoodi. Kokkuvõttes ei kohaldata eelnõu nendele olukordadele, mis alluvad FELS-le. Kõik muud, FELS-is reguleerimata olukorrad, alluvad eelnõu regulatsioonile. ETO ei saa turult lihtsalt lahkuda. Reeglina on sellistel ettevõtjatele seatud eriseadustes piirangud tegevuse lõpetamiseks, nt vee-ettevõtjatele ÜVVKS-s, kaugkütteettevõtjatele KKüTS-s. Nende ettevõtjate suhtes, kellel

	otsustavad oma raha Balti pankadest, sh Eestist, välja viia. Eesti pankadel tekivad likviidsusprobleemid ja oht muutuda maksejõuetuks. Küsimus: Kas nimetatud olukord on „muu põhjus“ ning Tsiviilkriisi ja riigikaitse seadust (TsKRKS) ei kohaldata? • Ettepanek on sättes lõik „…. Eriolukorra, erakorralise või sõjaseisukorra väljakuulutamisega vastavalt käesoleva seaduse §-dele 22, 24 ja 26, või kui on oht eelnimetatud paragrahvide alusel välja kuulutatavate olukordade tekkeks“ asendada sõnaga „kriisiolukorraga“. Nimelt vastavalt § 20 sõnastusele mõiste „kriisiolukord“ hõlmabki nii erinevaid „olukordi“ kui ka nende ohte. Kuivõrd aga „kriisiolukord“ on staatus ja selle väljakuulutamine		puuduvad reeglid eriseadustes, peavad lähtuma kas siis MSÜS regulatsioonist või pankade puhul KAS 11. ptk. ETO staatus lõpetatakse haldusaktiga. Kuni ETKA ei ole vastavat haldusakti andnud, ei vabane ka ETO oma kohustustest.

	vajab eraldi otsustust, siis annab see parema õigusselguse § 1 lg 4 rakendamisel. • Kas saame õigesti aru, et juhul, kui panga finantsprobleem on põhjustatud nt sõjaseisukorrast, siis rakendub TsKRKS? Kui jah, siis kas ja kuidas Ühtne Kriisilahendusnõukogu on võimekus ja soov rakendada oma volitusi pankade suhtes vastavalt TsKRKS §-le 36 lg 5, seda olukorda muudab? Või peavad pangad sellisel juhul taluma üheaegselt kahte erinevat kriisijuhtimise režiimi? • Vt ka kommentaare §-de 14 ja 36 juures.		
2.	**§ 9 lg 2.** • Mõistame, et elutähtis teenus on vajalik nii tavaolukorras kui ka kriiside ajal. Samas kriiside ajal võib vajaliku teenuse sisu olla oluliselt erinev tavaolukorrast.	**Selgitus**	Kehtiva hädaolukorra seaduse § 1 lg 2 kohaselt kohaldatakse hädaolukorra seadust riigi julgeolekut ja põhiseaduslikku korda ähvardavaks ohuks valmistumisel, kõrgendatud kaitsevalmiduse, erakorralise seisukorra ja sõjaseisukorra ajal niivõrd, kuivõrd muudes seadustes ei sätestata teisiti. Eestis kehtib erinevates erikordades ülesannete ja pädevuste jäävuse põhimõte. See tähendab, et erikorra ajal lisandub isikutele ja asutustele õigusi ja kohustusi, kuid üldjuhul jäävad samal ajal kehtima ka kõik rahuaegsed igapäevaselt kehtivad õigused ja täidetavad ülesanded. Näiteks

	Samuti ka olenevalt kriisist võib reaalne võimekus mingit teenust pakkuda olla oluliselt piiratud. • Küsimus: kas on mõeldud eristada ETO-de kriisiülesannete sisu tavaolukorraks ja kriisiolukorraks, sh erinevate kriiside puhuks? • Ettepanek: Vähemalt seletuskirja tasandil anda ETKA-dele juhiseid eristada teenuse toimivuse tasemeid nö tavaolukorras ja erinevate kriiside korral. • Küsimus: Kas püsiva kriisiülesande panemine ETO-le tähendab ka seda, et vastav isik ei tohi loobuda teenuse pakkumisest? Või lõpeb ETO staatus ja kohustused hetkel, kui isik lõpetab teenuse osutamise.		peavad elutähtsad teenused toimima ka erakorralises seisukorras või kaitsevalmiduse kõrgendamisel ning sõjaseisukorras. Riigikaitse seadus näeb võimaluse määrata elutähtsa teenuse osutajatele valdkonna eriseadusega riigikaitselisi ülesandeid ehk täpsustada teenuse osutamist riigikaitselistes olukordades. Seni ei ole seda tehtud, mis on viinud olukorrani, mil elutähtsa teenuse osutajatel tuleb tagada ka sõjaseisukorras sama teenuse taset kui ka tsiviilkriisis. Seda põhjusel, et hädaolukorra seaduse § 1 lg 2 kohaselt kohaldub hädaolukorra seadus ka teistes eriolukordades, kui ei ole sätestatud teisiti. Käesoleva eelnõuga võimaldatakse elutähtsat teenust korraldavatel asutustel toimepidevuse nõuete määruses täpsustada elutähtsa teenuse osutamist riigikaitselistes kriisides, sh vajadusel alandada nõutud taset. Kokkuvõttes, võrreldes kehtiva korraga seatakse eelnõuga ettevõtted soodsamasse olukorda, kui seni. Ettevõtte tegevuse lõpetamine toimub valdkonna eriseaduste alusel. St kui keegi ei saa turult nö päevapealt lahkuda – eriseadustes on ette nähtud erinevad etteteatamistähtajad
3.	**§ 10 lg 5.** • Selgelt viidata antud sättes, et üleriigiline riskianalüüs peab olema ka aluseks käesoleva seaduse ning teiste kriisiolukordi reguleerivate	**Selgitus**	Vaata vastust endise Maaeluministeeriumi (REM) märkuse nr 1 juures.

	seaduste/õigusaktide väljatöötamiseks/muutmiseks, eelkõige kui õigusaktide tasandil soovitakse kehtestada nõudeid või piiranguid, mis seonduvad kriisideks ettevalmistumise või kriiside lahendamisega. • Taust: Jätkuvalt soovitakse seaduses sätestada ETO-dele kohustus hoida teenuse pakkumiseks vajalikud infosüsteemid Eestis. Sellise nõude aluseks puudub adekvaatne riskianalüüs, mis toetaks sellise nõude vajalikkust ja adekvaatsust. Pangaliit on korduvalt juhtinud tähelepanu sellele, et vastav piirang ei ole enam asja- ja ajakohane.		
4.	**§ 11 lg 4.** • Millise sagedusega peab ETO riskianalüüsi koostama ja kinnitamiseks esitama? • Mida täpselt riskianalüüsi kinnitamine endas sisaldab? Kas see annab	**Selgitus**	Elutähtsa teenuse osutaja riskianalüüsi ja plaani nõuded, nende koostamise, kooskõlastamise, kinnitamise ning plaani kasutuselevõtmise nõuded ja kord on toodud välja eelnõu rakendusaktide kavandite hulgas. Tegemist on kehtiva HOS §-s 40 kirjeldatud protseduuriga. Määruse kavandi § 5 lg 5 kohaselt jätab korraldaja või tema tsiviilkriisi ja riigikaitse seaduse alusel määratud asutus toimepidevuse riskianalüüsi ja plaani kinnitamata, kui esitatud dokumendid ei vasta nõuetele,

	ETKA-le ka õiguse nö ümber otsustada ETO enda algse riskiotsuse (maanda, väldi, aktsepteeri)? Sama küsimus ka kriisiplaani kohta ehk § 13 lg 6. Vt lisaks ka § 75 lg 6 p 4 kommentaare. • Seadusandja on ette näinud ühise riskianalüüsi koostamise võimaluse elutähtsa teenuse toimepidevust korraldava asutuse koordineerimisel. Kas eelnõu § 11 lg 3 hõlmab ka pangandussektorit ning kas Eesti Pangal ETKA-na on plaanis rakendada ühist riski- või kriisiplaani (§ 13 lg 5)?		dokumentides esitatud kirjeldused ja hinnangud on puudulikud, need ei ole kooskõlas tegelike asjaoludega või dokumentidest lähtudes ei ole võimalik elutähtsa teenuse toimepidevust piisaval määral tagada. Tegemist on kehtiva HOS § 40 lg 5 analoogiga. Kokkuvõttes võib korraldaja jätta ETO riskianalüüs ja plaan kinnitamata, kui nende alusel ei ole võimalik tagada teenuse toimepidevust, sh meetmete ebapiisavuse tõttu. Eelnõu § 13 lg 3 kohaldub kõikide elutähtsate teenuste osas. Selle sätte kohaldamise vajadust ja soovi tuleb rääkida läbi korraldajaga, st pankade punul Eesti Pangaga.
5.	**§ 13.** • Kas saame õigesti aru, et mõiste „kriisiplaan“ on sünonüüm mõistele „toimepidevusplaan“? Vt eelnõu § 74 lg 1 p 5, § 11 lg 2. Kui jah, siis ettepanek seaduses läbivalt kasutada ühte mõistet. • Kas kriisiplaanis peame kirjeldama tegevusi nii nö	**Selgitus**	ETO toimepidevuse plaan ongi püsiva kriisiülesandega isiku kriisiplaan. Eelnõu täiendatud ja sõnastused ühtlustatud. Kriisiplaanis kirjeldatakse tegevusi nii kriisiolukorras kui enne kriisiolukorda ehk kõigis ootamatudes olukordades, kus teenuse osutamine on ohus, häiritud või katkenud. Kriisiplaanis tuleb kirjeldada ETO tegevused riskianalüüsi käigus tuvastatud stsenaariumite korral, sh kirjeldama ressursid, võimekused, mida kasutatakse. Täpsemad nõuded ETO kriisiplaani kohta kehtestatakse VV määrusega eelnõu § 15 lg 14 alusel. Üldjoontes on ETO kriisiplaan sarnane praegu koostatava ETO toimepidevuse plaaniga.

	tavaolukorras (teenuse toimepidevuse tagamine ja tõrgete lahendamine) kui ka kriisiolukorras (kriiside lahendamine)? • Kui ETKA peab ka koostama oma kriisiplaani, kas sealt, üleriigilisest riskianalüüsist ning ETKA riskianalüüsist peaksid tulema vajalikud sisendid nö kriisistsenaariumitele? Mis peaks olema ETKA kriisiplaani sisu lähtudes just tema kriisiülesandest „koordineerida elutähtsa teenuse toimepidevuse tagamist“. • § 13 lg 1 p 6 –väga spetsiifiline nõue ja ilmselt ETO-de puhul ei ole asjakohane, eelkõige nö tavapäraste teenuse katkestuste kontekstis. Ettepanek see kohustuslik nõue eemaldada ETO-de vaatest.		Lisaks ETO-dele, peavad kriisiplaani koostama ka ETKA-d. Täpsemad nõuded plaani kohta kehtestatakse VV määrusega. Üleriigiline riskianalüüs on aluseks nii ETO kui ka ETKA riskianalüüsidele. Mis peaks olema ETKA kriisiplaani sisu lähtudes just tema kriisiülesandest „koordineerida elutähtsa teenuse toimepidevuse tagamist“? ETKA kirjeldab oma kriisiplaanis, kuidas ta elutähtsa teenuse raskete tagajärgede või pikaajalise katkestuse korral või selle ohu korral juhib nimetatud olukorra lahendamist.
6.	**§ 13 lg 11 ja 12.** Miks on vaja neid erinevaid lõikeid ja kas ei saaks ühte lõiku panna? Või millistel	**Selgitus**	ETO-de riskianalüüsi ja kriisiplaani koostamise osas on nähtud ette erisused, seepärast nõuded ja kord kehtestatakse eraldi määrusega. Riigiasutuste riskianalüüsi ja plaani nõuded, kord kehtestatakse teiste määrustega.

	kaalutlustel/põhjustel lõikes 11 pole peetud vajalikuks „plaani kasutuselevõtmise nõuded“ välja jätta?		
7.	**§ 14.** Sätte sisu jääb ebaselgeks – millega täpselt peavad pangad, EP või FI riskianalüüsi ja plaani koostamisel arvestama § 36 tähenduses? Kas pangad peaksid riskianalüüsi koostamisel juba võtma arvesse riske ning sellest tulenevaid tagajärgi juhuks, kui nt Vabariigi Valitsus otsustab kasutada talle §- ga 36 antud õigusi?	**Selgitus**	Eelnõu § 35 näeb ette valitsusele teatud õigused finantssektori osas, kui pangad, EP, FI oma riskianalüüse ja plaane koostavad, siis peavad nad arvestama eelnõu §-s 35 toodud regulatsiooni, et kriisiolukorras võib teatud juhtudel Vabariigi Valitsus sekkuda ja otsustada §-is sätestatud meetmeid. Kriisiplaanis saab ette näha nö kommunikatsiooniahelad. Samuti tuleb arvestada Finantsinspektsiooni rolliga, kelle ülesanne on suhelda Euroopa Keskpangaga.
8.	**§ 16 lg 1.** Kas toimepidevuse all mõeldakse operatsioonilist toimepidevust (operational resilience) või ka finantsilist toimepidevust (financial resilience)? Ehk kas ETKA-d peaksid järelevalve korras teostama ETO-de üle ka nende finantsvõimekuse järelevalvet? Kui jah, siis	**Selgitus**	ETO toimepidevus on suutlikkus järjepidevalt toimida ja tagada igal ajal valmidus talle pandud ülesandeid täita. Finantsilist võimekust vaadatakse rahalise vahendina, st olulise ressursina, mis on vajalik teenuse toimepidevuse tagamiseks ja elutähtsa teenuse katkestuse, häire või nende ohu kõrvaldamiseks. ETKA vaatab toimepidevuse plaanide osas nt panga operatsioonilist jätkusuutlikkust, et elutähtsa teenuse osutaja oleks suuteline teenust osutama (tagama sularaha ringlust ja maksete toimimist). Eelnõus tuleb püsiva kriisiülesandega asutuste ja isikute (valitsusasutused, põhiseaduslik institutsioon, KOV elutähtsa teenuse osutajana, juriidiline isik elutähtsa teenuse osutajana) toimepidevust mõista lihtsustatult kaheks jaotatult. ETOde näitel: eristada tuleb „isiku või asutuse enda

	kas ETO-d ei peaks lisaks riskianalüüsile ja kriisiplaanile regulaarselt ETKA-dele esitama ka ülevaateid enda finantsvõimekusest? Ning kas ja millised saavad olla ETKA võimalused reageerida olukorras, kus ETO finantsvõimekus teenust pakkuda on ohus?		(organisatoorset) toimepidevust“ ja tema poolt püsiva kriisiülesandena osutatava „teenuse toimepidevust“. Esimene neist (§ 18) hõlmab oma nõuetega valmiduse saavutamist (valmisolek), selle hoidmist kriisis, et asutus või isik on mistahes ajahetkel kindlas valmisolekus täita temalt nõutavat ülesannet või tagada teenust. § 18 toimepidevuse osa hõlmab lihtsamalt öeldes nt koolitatud personali olemasolu ning mistahes teenuste lepingud, nt IT ja sideteenuse olemasolu, turvalahendused, teenuseks vajalikud objektid, tehnika, nende kaitse, samuti varu asukohad/töökohad, taristu ja hoonete igapäevane ja kriisiaegne hooldus jms lepingud, mis on vajalikud ja tagavad organisatsiooni enda püsimise teenuse osutajana). Teine osa ehk teenuse toimepidevuse tagamine keskendub detailsemalt teenuse tagamisele ja selle taastamisele. ETOde puhul peabki neid kahte vaatama koos, sest esimene osa ehk laiem nõue „tagada jur.isiku enda püsimiseks“ vajalik toimepidevus (§ 18) ei ole ETOde puhul kuidagi lahutatav teisest osast ja on ilmselgelt osaks teenuse toimepidevuse tagamisest (teenuse hoidmine rahuajal, püsimine ja taastamine kriisis, pärast kriisi). § 18 vajalikkus seisneb eelkõige selles, et kõikidel teistel püsiva kriisiülesandega asutustel erinevalt ETOdest ei ole praegu seaduse tasandil kehtestatud „toimepidevuse“ nõudeid (ETOdel on täna HOSis teenuse tagamise toimepidevuse nõuded reguleeritud). Nt ka Riigikantselei nagu iga teine püsiva kriisiülesandega asutus kohustub edaspidi juhinduma eelnõu § 18 sätestatud toimepidevuse nõuetest, et asutus on valmistunud ja läbi mõelnud enda valmiduse kriisis toimida. Tulles ETOde juurde – eelnõuga nähakse „isiku/asutuse toimepidevuse“ (§ 18) nõuete ja konkreetsemalt „ETO teenuse toimepidevuse“ nõuete täitmise osas ette, et ETO lähtub jätkuvalt „teenuse tagamise nõuetest“ (endine HOS) ning nendes osades, mis jääb katmata, peab lähtuma § 18 toodud toimepidevuse nõuetest (vastav säte on ka rakendusaktis toodud). Märkuses toodud küsimused puudutavad jätkuvalt neid nõudeid, mis on täna reguleeritud HOSiga ehk teenuse toimepidevust. VOS järgi paneb jätkuvalt nõuded, mida riskianalüüs peab kajastama, paika ETKA. Nende nõuete

			skoop (nii analüüsis kui plaanis) peab olema suunatud püsiva kriisiülesande täitmisele ehk teenuse tagamisele ja taastamisele. Kas siin vajab ETKA ka finantsvõimekuse ülevaadet, selle saab panna paika ETKA toimepidevuse nõuete kehtestamisel. Erinevalt muudest ettevõtjatest tehakse pankade (ja ka muude finantsettevõtjate majandusliku võimekuse ja finantsilise toimepidevuse järelevalvet FI poolt pidevalt (sõltumata sellest, kas tegemist on ETO-ga või mitte). Nii *financial* kui *operational resilience* peab pangal olemas olema igapäevaselt nii ehk naa, sest raha ringleb 24/7. ETKA, s.t. EP ei tee finantsilise toimepidevuse järelevalvet, selleks on FI-il pädevus ja volitused. Küll aga vaatab Eesti pank ETKAna operatsioonilist toimepidevust ning on maksesüsteemide järelevaataja.
9.	**§ 16 lg 2 p 4.** • Kas kriisirollideks on rollid nö ETO teenuse tavapärase toimivuse tagamiseks või tegutsemiseks kriisiolukorras? • Kas tegemist on §-des 88 ja 89 sätestatud töökohustustega? • Kas kriisirollid peavad olema otseselt seotud elutähtsa teenuse pakkumise / taastamisega või peaksid olema ka suunatud ETO kui terviku toimimise tagamiseks? Nt pankadel on palju erinevaid regulatiivseid kohustusi,	**Selgitus**	ETO kriisiroll on teenuse pakkumine nii tavapärases olukorras kui ka kriisis. See on ETO püsiva kriisiülesande olemus. Püsiva kriisiülesandega töökoht tähendab ka töökohustust töötajale, kes on sellele töökohale määratud. Töötaja ülesanne on täita tööandja juures tööülesandeid, mis on seotud elutähtsa teenuse toimepidevusega. ETO püsiv kriisiülesanne on elutähtsa teenuse toimepidevuse tagamine. Kriisiülesandega töökoht määratakse püsiva ülesande täitmiseks, st elutähtsa teenuse toimepidevuse tagamiseks.

	sh nt väline raporteerimine, mis ei ole otseselt seotud elutähtsate teenustega. Samas selleks, et pank saaks jätkusuutlikult pakkuda elutähtsaid teenuseid, peab ta tagama erinevate muude funktsioonide/protsesside toimimise.		
10.	**§ 17 ja 18.** VV saab määrata alaliselt kaitstavaks objektiks mh elutähtsat teenuse osutamisega seotud objekti. Samuti saab ajutiselt sama otsuse teha valdkonna eest vastutav minister. Kas seletuskirjas saaks tuua näiteid, millistele objektile võiks objektikaitse olla suunatud? Milline on protsess, et lülitada objektid objektikaitse nimekirja? Ning millised lisakohustused sellega ETO-dele kaasneksid?	**Selgitus**	Avalikus tagasisides ei saa konkreetseid näiteid praeguste objektide kohta välja tuua. Seletuskirjas on piirdutud objektide kategooriate sisu kirjeldusega. Objektide koondnimekiri, mis on täna määratud alalisteks riigikaitseobjektideks, on piiratud tasemega riigisaladus ning üksikut objekti ja selle kaitsemeetmeid puudutav teave on asutusesiseseks kasutamiseks mõeldud teave (AvTS § 35 lg 1 p 6^1). Eelnõuga ei muudeta objektide määramise protsessi võrreldes kehtiva õigusega (vt RiKS § 87 lõike 1 alusel antud määrust „Riigikaitseobjekti kaitse kord“, https://www.riigiteataja.ee/akt/112032019033). Elutähtsa teenuse osutamiseks olulised objektid määrab alalisteks riigikaitseobjektideks (nagu ka muud) Vabariigi Valitsus. Objekti vastavust konkreetsele kategooriale ja selle alaliselt kaitstavaks objektiks määramise vajadust hindab Siseministeerium (määruse § 7 lg 1). Objektid jagunevad objekti tüübist lähtuvalt järgmistesse kategooriatesse: 1) avaliku võimu organi kasutuses olev objekt; 2) elutähtsa teenuse osutamisega seotud objekt; 3) avaliku korra tagamiseks oluline objekt, sealhulgas objekt, mille kahjustamise või hävitamisega kaasneb inimeste elu ja tervise, rahvusliku kultuuripärandi ja ühiskonna turvatunde kahjustamise oht; 4) sõjalise riigikaitse toimimisega seotud objekt, sealhulgas riigikaitseline ehitis ehitusseadustiku tähenduses;

			5) julgeolekuasutuse kasutuses olev objekt, sealhulgas julgeolekuasutuse ehitis ehitusseadustiku tähenduses; 6) sisejulgeoleku tagamisega seotud objekt.
11.	**§ 36 (koosmõjus §-dega 1 lg 4 ja 14).** • Palume selgitada antud sätte loogikat (eriti tsiviilkriisi vs riigikaitse vaatest, kuna leiame, et eriolukorras VV juhtimisvolituste rakendamine ei ole proportsioonis samade volitustega erakorralise ja sõjaseisukorra ajal)? • Mida täpselt mõeldakse järgneva lõigu all „… finantssektorit puudutavas eriolukorras, erakorralises ja sõjaseisukorras…“? Kas nimetatud olukord peab olema seotud finantssektori kui elutähtsa teenuse osutaja kohustuste täitmisega? Kas olukorras, kus konkreetseks ETO-ks olev pank täidab korrektselt enda kriisiülesandeid ning ka tema finantsseisund on hea, võib VV rakendada §-s 36 toodud meetmeid, kui	**Selgitus**	§ 35 annab võimaluse valitsusele tagada teatud meetmetega finantssektori stabiilsus, kui nt Euroopa Keskpanga suunised ja otsused viibivad. Tähele tuleb panna, et meetmed, mida Vabariigi Valitsus võib otsustada peavad olema antud olukorras sobivad, mõõdukad vajalikud ning aitama kaasa finantssektori stabiilsuse saavutamiseks. Pelgalt erikorra väljakuulutamine ei too kaasa valitsusele kõiki eelnõu §-s 35 ette nähtud meetmeid rakendada. Kui on nt välja kuulutatud eriolukord, kuid see ei puuduta kuidagi finantssektori stabiilsust, siis ei ole valitsusel tarvilik ega ka seaduslik eelnõus toodud meetmeid finantssektori osas kohaldada. Aga kui nt eriolukord on kuulutatud välja ulatusliku elutähtsa teenuse – elektri - katkestuse tõttu ning see mõjutab olulisel määral nt pankade tööd siis sellises olukorras võib olla vahalik sektori stabiilsuse säilitamiseks Riigikogul teatud meetmeid rakendada. Tähele tuleb panna, et teatud meetmed võivad olla ebasobilikud ühe konkreetse panga osas, kuid vajalikud terve sektori osas, nt võlaväärtpaberite ostmine. Siia alla lähevad nt hübriid- ja kübridrünnakud (DoS-id jmt), mille eesmärk ongi maksimaalses ulatuses takistada tänapäevase infrastruktuuri toimimist Finantssektori puhul oluline nn „ristsõltuvus“ ja pikemaajalised katkestused „puudutavad“ finantssektorit ja likviidsusprobleemid võivad tekkida kiiresti ka väga hästi kapitaliseeritud pangal. § 35 on sätestatud olulise avaliku hüve kaitseks – finantsstabiilsuse kaitseks- ja sellel on legitiimne eesmärk. Oma olemuselt „ultima ratio“ meede, mida rakendatakse ainult äärmise vajaduse korral, kui tegemist on avalikule korrale ja julgeolekule täiesti atüüpilise ohuolukorraga, mida seadusandja ega täitevvõim ei ole suuteline ette nägema. See aga ei tähenda, et riik ei peaks täitma oma kaitsekohustust, mis tuleneb Põhiseaduse § 13. Kui

	kriisiolukord muud moodi „puudutab“ finantssektorit? Palume tuua näiteid sellistest olukordadest! • Leiame, et Vabariigi Valitsus võtab endale liiga laiad volitused finantssektori suhtes, kuid ei tee seda teiste sektorite (nt telekommunikatsioon, esmatarbekaubad) suhtes? Palume selgitada erinevat kohtlemist. • Kes kontrollib ja saab vajadusel vaidlustada lõikes 2 nimetatud meetmete võtmisel nende eesmärgipärasust ja proportsionaalsust? Subjekt, kelle õigusi on VV korraldusega piiratud ehk siis krediidiasutuse klient? • Lg 2 p 8 on väga laia mandaadiga ning jätab võimalike meetmete seadmise lahtiseks. Sellest tulenevalt ning õiguskindluse tagamiseks tuleb p 8 välja jätta.		valitsusel on ulatusliku kriisi olukorras vajalik arvestada korraga mitmete vastandlike huvide ja paljude asjaolude arvesse võtmisega vältimatu, ning kuivõrd finantsstabiilsus on avaliku hüvena hädavajalik isikute muude põhiõiguste kaitsmiseks (vt. RK üldkogu 12.07.2012. otsus asjas 3-4-1-6-12, mitmed erinevad punktid) on § 35 toodu kooskõlas Põhiseadusega.

	• Kas on ettevalmistamisel juba ka sättega seonduvad määrused? Või millal saab nendega tutvuda? • Kas on teostatud õiguslikku analüüsi sätte kooskõla kohta Euroopa Parlamendi ja nõukogu direktiiviga 2014/59/EL?		BRRD eesmärk on: „to deal effectively with unsound or failing credit institutions and investment firms. Such tools are needed, in particular, to prevent insolvency or, when insolvency occurs, to minimise negative repercussions by preserving the systemically import functions Sellest tuleneb BRRD reguleerimisese rahuaja tingimustes.
12.	**§ 48 lg 1.** • Säte ja seletuskiri lahknevad olulises määras. Seletuskirjas on selgitatud, et automaatselt laenumakseid ei vähendata ning subjekt peab tõestama palga või toetuse vähendamise mõju oma võimele laenu teenindada. Leiame, et sättes endas oleks mõistlik mainida neid aspekte hilisemate vaidluste vältimiseks ehk ettepanek • Kuidas toimub tagasipöördumine tavaolukorra juurde (kuidas pank saab teadlikuks palga või toetuse tõstmisest või taastamisest)?	**Selgitus ja arvestatud osaliselt**	Eelnõu ja seletuskirja täiendatud. Eelnõus on uus sõnastus, § 72 ja see kohaldub üksnes erakorralises ja sõjaseisukorras.

	• Leiame, et sätte rakendamine ei ole proportsionaalne tsiviilkriisi ajal (§ 94 palga vähendamine eriolukorra ajal). Sellest tulenevalt palume p 1 osas jagada põhjendavaid selgitusi või kaaluda eriolukorras rakendamise välistamist. Ettepanek: • Täiendada § 48 ning lisada sellele täiendav lõige järgnevas: „§-s 48 lõikes 1 sätestatud õiguse rakendamiseks peab füüsiline isik esitama taotluse asjaomasele võlausaldajale. Vastutusest vabastamine loetakse lõppenuks hiljemalt kriisiolukorra lõppemisel.“ • Piirata § 48 lg 1 p 1 toimeulatust üksnes erakorralise olukorra ja sõjaseisukorraga.		
13.	**2. jagu** Seletuskirjas oli piiravate meetmete osas kirjeldatud, et näiteks on TTJA-l	**Selgitus**	Ilmselt on siin mõeldud seletuskirja järgmist osa: „Kuna sideteenuste piiramine võib mõjutada ka finantssektorit (nt sularaha kättesaadavust), siis on vajalik, et sideteenuste piiramise ettekirjutus oleks ka Eesti Panga ja Finantsinspektsiooniga eelnevalt koordineeritud.“ Määruse tasandil ei ole

	kohustus sideteenuse piiramise meetme rakendamisel vajalik kooskõlastus FI & EP või kriisiülesande kohustusega isiku Eestist lahkumisele võimalik teha erandeid. Kas sellised seletused/nõudmised jäävad ainult seletuskirja või sätestatakse need aspektid kuskil määrustes, et mis kohustused ja kuidas neid aspekte rakendada?		vajalik seda reguleerida, kuna sisuliselt on siin silmas peetud olulise tähendusega asjaolude tuvastamiseks vajadusel asjassepuutuvate osapoolte haldusmenetlusse kaasamist (HMS § 6).
14.	**§ 51.** • Kas säte laieneb ka privaatühendustele? • Kas säte kohaldub ka ühendustele väljaspool Eesti territooriumi? • Kas sideettevõtjatel on võimalused piirata lõppkasutajatele sideteenuse osutamist või juurdepääsu sidevõrku ka osaliselt või tehakse seda üldiselt? • Juhime tähelepanu, et vastavate piirangute rakendamine mõjutab oluliselt pankade võimekust tagada enda	**Selgitus**	Antud säte kehtib sideteenusele ehk üldkasutatavale elektroonilise side teenusele. Kui privaatühendus on selline teenus mida iga inimene saab osta/tellida siis jah, kohaldub. Kui privaatühendus on mingi spetsiifiline teenus, mille saamiseks peavad kliendil olema mingid erilised tunnused siis tegemist ei ole üldkasutatava teenusega ja säte ei kohaldu. Säte kehtib Eesti sideettevõtetele ja siin pakutavatele teenustele. Samas võib selle nõude rakendamisega mõju olla ka ühendustele väljaspool Eestit. Näiteks mobiilside *roaming*. Sideteenuse osatamise piiramise tehnilised võimalused olenevad teenuse pakkuja võrgust. Tõenäoliselt on võimalik piirata kasutajapõhiselt. Mõistame, et antud meetme kohaldamine mõjutab e-teenuste kättesaadavust. Selgitame, et mistahes piirava meetme kohaldamisel peab eelnõu § 43 kohaselt järgima järgmisi põhimõtteid: 1) kohaldada võib mitmest sobivast ja vajalikust meetmest seda, mis nii isikut kui ka üldsust eeldatavalt kõige vähem kahjustab;

	teenuste kättesaadavus lõpptarbijale. Seetõttu selliste piirangute rakendamisel peaks analüüsima kaasnevaid mõjusid ning mõjutatud osapoole võimalusel ka ennetavalt teavitama.		2) kohaldada võib ainult sellist meedet, mis on proportsionaalne, arvestades meetmega taotletavat eesmärki ja kiireloomulist kohaldamist nõudvat olukorda, ja 3) meedet võib kohaldada vaid nii kaua, kui selle eesmärk on saavutatud või seda ei ole enam võimalik saavutada.
15.	**§ 60 lg 1.** • Kas peab paika, et kui ettevõtte hinnangul on kriisiülesande täitmiseks vajaliku töökohustusega isikul ohutum oma kohustusi täita välisriigis, siis paigutavad konkreetsed juhtumid seletuskirjas toodud erandi alla? • Kuidas käib erandite andmise protseduur?	**Selgitus**	Erakorralise ja sõjaseisukorra ajal on isikutel vaba liikumise õigus kuniks Vabariigi valitsus ei ole antud sätte alusel kehtestatud Eestist lahkumise keeldu, keeldu saab sätte alusel kehtestada nii nimeliselt, sektorite kaupa vms. Erakorralises ja sõjaseisukorras tuleb arvestada, et ühendused välismaailmaga. kaugtöö jne võib olla takistatud ning seetõttu ei ole eelnõu koostajad ette näinud võimalust, et VV hakkaks hindama, kes võiks minna välismaale kaugtööle.
16.	**§ 73 lg 3.** • Kas ETO-de hulka hakkavad kuuluma ka jaekauplused? • Kui KüTS-i jääb nõue hoida infosüsteeme Eestis, siis peaks ka andmekeskuse teenus olema elutähtsate teenuste loetelus.	**Selgitus**	Jah, suuremad toidukaupluste ketid hakkavad kuuluma ETO-de hulka. KÜTSi lisanduv § 7 lg 3^1 ei kohusta hoidma serverid Eestis. Tehniline lahendus on ETO valida.

17.	**§ 74 lg 1 p 1 ja 2.** • Kas ETKA peab korraldama nö turuüleselt teenuse toimimist või üksikute teenuseosutajate teenuse toimimist? Kui üksikud teenuseosutajad kokku ei paku teenust, mida ETKA vaatest oleks vaja kriisiolukorras, kas siis ETKAL õigus nõuda ETO-delt teenuse osutamist suuremas mahus? • Kas lg 2 kohaselt peaks ETKA juhtima olukorda üksnes siis kui turuüleselt teenus maas või kui üksikul ETO-l teenuses tõrked? • Kas üksiku teenuse osutaja või siis ka turuüleselt teenuse maha kukkumine oleks kriisiolukord? Ehk kas ETKA õigus lg 2 kohaselt olukorra lahendamist juhtida tekib üksnes siis, kui VV on kriisiolukorra välja kuulutanud? Või peaks ETKA juhtima olukorra lahendamist ka	**Selgitus**	ETKA korraldada ja koordineerida on teenuse kättesaadavus Eesti territooriumil, seda nii sektoriülesel kui ka ETO põhiselt. Kui ühe ETO teenuse katkemine tekitab turul olulisi häireid, siis võib esineda vajadus ETKA kriisiplaani rakendamiseks ja ETKA poolseks juhtimiseks. Olenevalt ETO-st ja tema pakutavast teenusest, võib ka üksiku ETO kokku kukkumine põhjustada kriisiolukorda. ETKAl tekib õigus juhtida olukorda kriisiplaanis ettenähtud juhtudel, st nii kriisiolukorras kui ka enne seda, nt ulatusliku teenuse katkestuse korral, mis ei vasta veel kriisiolukorra tunnustele, kuid vajab ETKA koordineeritud juhtimist. Kui kriisiolukorras suureneb vajadus mingi teenuse järgi, nt sularaha järgi, siis tuleb ETKAl koostöös ETO-dega mõelda kriisiplaanis läbi kuidas pakutakse teenust suurendatud nõudluse korral, nt kuidas luuakse täiendavad sularaha jagamise võimalusi.

	siis, kui kriisiolukorda pole?		
18.	**§ 74 lg 5.** • Kas paralleelselt seadusega töötatakse välja ka vastavad määrused? • Millal on võimalik makseteenuseid ja sularaha puudutava määruse sisuga tutvuda?	**Selgitus**	Rakendusaktide väljatöötamine on töös. Kõik rakendusaktid peavad läbima ka kooskõlastusmenetluse enne nende jõustumist.
19.	**§ 74 lg 7.** • Kas Eesti Pangal on plaanis oma määruses eristada tsiviilkriisi ja riigikaitselist olukorda (nt sõjaolukorda) ja vastavalt sellele määrata teenuse kasutuse ulatus? • Kas ja millistel tingimustel võib mingis piirkonnas lõpetada elutähtsa teenuse osutamise (nt sularaha väljastamine) evakuatsiooni piirkondade mõttes (§ 81)? • Kuidas on defineeritud „katkemine“? Kuidas vaadelda olukorda, kus teine ETO ei suuda talle pandud ülesandeid täita,	**Selgitus**	Eelnõuga tekitatakse ETKAle võimaluse täpsustada teenuse nõuded, tasemed ka riigikaitselistes olukordades. Teenuse mahu vähendamise, suurendamise ning muud asjakohased tingimused määrab ETKA oma määrusega. Eelnõu § 74 lg 11 on analoog kehtivatest HOS § 37 lg-st 3 ja § 33 lg-st 1, st tegemist on juba täna kehtivate sätete ja volitustega. PS §-s 31 sätestatud ettevõtlusvabadus ei ole piiramatu. Seda võib tulenevalt sama paragrahvi teisest lausest seaduse alusel piirata. Piirangud peavad olema põhjendatud ja proportsionaalsed. Vastavad põhjendused on toodud välja käesoleva eelnõu seletuskirjas ning HOS seletuskirjas (tegemist juba praegu kehtivate sätetega).

	mis tingib teenuse katkemise? • Kas „ettenähtud viisil ja ulatuses“ on planeeritud ka täpsemalt sisustada? ETO-l võib olla tehnilises vaates vajalik kontrollida oma võimekust teatud nõudeid täita ja/või oma süsteeme vastavalt ette valmistada, et neid nõudeid täita. • § 74 lg 6 ja 7 annavad ETKA-le väga suured õigused sekkuda ettevõtlusvabadusse. Kui riigil/ETKA-l on üksnes õigused nõuda, aga ei järgne vastutust/kohustusi (sh kulusid katta), siis see oleks ebaproportsionaalne ja ETO-dele väga koormav. Vt ka § 140 kommentaare.		
20.	**§ 75 lg 6 p 4.** • Kas säte on mõeldud tulevikus rakenduma ka pikaajalises vaates? • Kui teatud sõltuvuste kaotamine on praktiliselt võimatu, kas siis ei oleks mõistlik tõdeda, et teatud teenused jäävadki sõltuma	**Selgitus**	Kogu elutähtsa teenuse toimepidevuse kontseptsioon on pikemaajalise vaatega, st kõik taristu arendused, äriotsused peavad arvestama teenuse toimepidevuse tagamisega ja osutamisega kriisides. See, kas mingit sõltuvust vähendada või aktsepteerida ning mil määral peab selguma ETO riskianalüüsist. Kui ETKA ei kinnita riskianalüüsi, kuna leiab põhjendatud juhul, et kavandatud meetmed ei taga toimepidevust, siis tuleb ETKAl ja ETOl koostöös leida mõistlik lahendus ning leppida kokku mõistlikus ajakavas, st üleminekuajas.

	elektri- ja sideteenuse olemasolust. • Millisel viisil võib vähendada sularahaautomaatide ristsõltuvust (side, elekter, partnerlus)? • Kes teeb lõppotsuse, et ETO poolt rakendatud meetmed sõltuvuste vähendamiseks on piisavad? Kas ETKA läbi ETO riskianalüüsi ja riskiplaani kinnitamise/kinnitamata jätmise ja § 74 lg 7 toodud õiguse? Sellise lähenemisega ei nõustu, sest see võib viia olukorrani, kus ETKA, kes ei pea kandma kulusid ega nõudmistega kaasnevaid täiendavaid riske, võib nõuda sõltuvuste vähendamist nullini ehk siis sisuliselt sõltuvuste vältimist.		
21.	**§ 75 lg 6 p 7.** • Kas sätte all mõeldakse riskianalüüsi ja plaani, mida ETO peab § 11 ja 13 kohaselt ETKA-le	**Selgitus**	Tegemist on täiendava ülevaatega, mida tuleb esitada ETKA-le.

	kinnitamiseks esitama? Või on tegemist mingi täiendava kohustusega?		
22.	**§ 82 lg 1.** • Kes on tegevusvaru saajate nimekirjas? • Kas ETO-del tekib eelisõigus tegevusvarusid (nt kütust) saada?	**Selgitus**	Vedelkütusevaru puhul on jagamisel tanklate kaudu eelistatud teised ETO-d ja operatiivsõidukid.
23.	**§ 89 lg 3.** • Kas tegemist on tänase riigikaitselise töökohustusega töökohtadega? Ja kas jääb kehtima senine tõlgendus, et riigikaitselise töökohustustega töökohtade määramine on ETO-le võimalus mitte kohustus? Vt ka § 16 ja kriisiroll. • Kas püsiva kriisiülesandega töökoht ETO vaatest tähendab inimesi, keda vajatakse nö tavaolukorras teenuse pakkumiseks või ka kriisiolukorra lahendamiseks? Lisaks, kas panga vaatest ei peaks vaade olema veel laiem – ametikohad, keda on vaja	**Selgitus**	Jah, tegemist on tänase riigikaitselise töökohustuse töökoha analoogiga. Vastavale töökohale määramine on ETO-le vabatahtlik, ETO ülesanne on hoida oma teenus tarbijale kättesaadav ja ETO saab ise valida ja otsustada, milliseid tööõiguse/töösuhete võimalusi ta kasutab. Kriisiülesandega töökoht tähendab töökohta, mis on vajalik püsiva kriisiülesande täitmiseks. Oluline on pidada meeles, et teenuse osutamine on võimalik siis, kui ka ETO ise on püsti, toimiv ehk see on ETO püsiva kriisiülesande osa ja ka vastavate töökohtade määramine on samuti sellega seotud. Eelnõu sätestab, millistel tingimustel võib isik nõuda enda töölepingu lõpetamist – kuna kriisi ajal on kriisitöökohti täitvaid isikuid vaja, siis on ette nähtud kitsad erandid, millal võib töölt lahkuda. Eelnõusse lisatud, et ka siis kui isiku elu on ohus.

	panga kui terviku nö püsti hoidmiseks? • § 92 lg 3 – kas nt teller ei tohiks varem lahkuda töölt, kui kriisi ajal töö jätkamine tema elu ohustaks? Nt kui sularaha kontoriga tegu?		
24.	**11. peatükk Riigivastutuse erisused.** • Miks see kehtib vaid riigikaitselises kriisiolukorras? • Kuna muus osas jäävad kehtima Riigivastutuse seadusest tulenev riigi vastutus, siis kas eelnõus toodu ja kehtiv seadus on omavahel proportsioonis?	**Selgitus**	Igas olukorras kehtib riigivastutuse seadus ning seal toodud põhimõtted. Riigikaitselistes kriisiolukordades on ette nähtud kitsamad kahju hüvitamise regulatsioonid, kuna riigi kogu pingutus läheb riigi säilimisele ja julgeoleku tagamisele.
25.	**§ 140 lg 1.** • Miks püsiva kriisiülesande täitmise eest õiglast hüvitist pole ette nähtud? Eelkõige on teema aktuaalne olukorras, kus ETO on kohustatud erinevateks kriisiolukordadeks valmistumiseks ning ka nende kriiside ajal tegema kulutusi/võtma riske, mida tavapäraselt ei peaks tegema. Nt tavapäraselt	**Selgitus**	Ka kriisides on ülesannete jäävuse põhimõte – kõik täidavad oma ülesandeid nii rahuajal, kriisis, kui sõjas. Iga asutus ja elutähtsa teenuse osutaja peab olema valmis oma teenuseid pakkuma igal ajal. Erinevates kriisiolukordades saab ette näha erinevaid teenuse tasemeid. See tähendab, et isik, kes on määratud kriisiameti- või töökohale, peab arvestama, et ta on tööl igas olukorras. Kui isikuga hetkel midagi juhtub tööülesandeid täites, siis kohaldub vastavalt kas riigivastutuse seadus ja töötervishoiu ja tööohutuse seadus. Regulatsioonid on olemas, mis puudutavad töötajatega töö juures ja tööajal toimuvaid õnnetusi.

	saaks teenuse pakkuja sõja olukorras force majeure klauslile tugineda. Seletuskirja lk 229 toodud põhjendused on adekvaatseks argumenteerimaks, et ka püsiva kriisiülesandega isikud peaksid õiglast hüvitist saama. • Kas ja kes peaks hüvitama kahjud ETO töötajatele, kes täidavad püsiva kriisiülesande täitmisega seotud töökohustust? Eelkõige kui selline kohustus tuleneb ETKA poolt seatud nõuetest? Näiteks kui pangad on kohustatud riigikaitselises kriisiolukorras jätkama sularaha teenuse pakkumist, kuid panka rünnatakse ja tagajärjeks on töötaja surm/tervisekahjustus?		
26.	**§ 142 lg 1 p 1.** • Kas saame õigesti aru, et pankade suhtes teeb üksnes FI järelevalvet? Või EP ja FI mõlemad?	**Selgitus**	Krediidiasutuste üle teeb järelevalvet FI. Kehtiv olukord säilib. See nõue tuleneb ka 16.01.2023 jõustunud DORA määrusest.

	Ehk kas FI järelevalve on täiendav EP järelevalvele? § 74 lg 1 p 4 ju ütleb, et ETKA ehk siis pankade osas EP teeb järelevalvet. • Kui uuteks ETO-deks saavad sularaha käitlejad, kelle üle teostab riiklikku järelevalvet EP ning EP on kogu sularaha teenuse korraldav asutus, kas siis pangad saavad edaspidi tugineda EP järelevalvele ja ei pea iseseisvalt kontrollima, et sularaha käitlejast partner täidab kõiki ETO staatusest tulenevaid kohustusi?		
27.	**§ 192 lg 3.** • See tähendab muuhulgas pankadele vajadust teenused ühiselt tagada ning sellise olukorra tarbeks omavahelist kokkulepet (seletuskiri lk 299). Samas puuduvad hoovad sellise kokkuleppe sõlmimisele kohustamiseks (mh hinnas kokkuleppimiseks). • Kas erinevate kriiside valguses on üldse	**Arvestatud**	

	realistlikult mõeldav, et pangad saaksid tagada sularaha teenuse toimimise samas ulatuses, nagu tavaolukorras? • Ettepanek on sõnastada § 192 lg 3 järgnevalt: Krediidiasutuste seaduses tehakse järgmised muudatused: 3) paragrahvi 3 täiendatakse lõigetega 4 ja 5 järgmises sõnastuses: (5) Elutähtsat teenust osutav krediidiasutus ja välisriigi krediidiasutuse filiaal on kohustatud säilitama kriisiolukorras juurdepääsu makseasutuste ja e-raha asutuste seaduse § 3 lõike 1 punktis 2 nimetatud makseteenustele, kui vastav asutus neid teenuseid tavaolukorras pakub. Kriisiolukorras pakub Elutähtsat teenust osutav krediidiasutus ja välisriigi krediidiasutuse filiaal neid makseteenuseid ulatuses, mis vastab Tsiviilkriisi ja		

	riigikaitse seaduse § 74 lõike 5 alusel kehtestatud toimepidevuse nõuetele.		
28.	**§ 196 – muudatused KüTS-s.** Oleme ka varem öelnud, et eeltoodud nõue on oma sisult riski maandamise meede ning ei pea põhjendatuks selle sisse kirjutamist seadusesse: risk, mille katteks see meede aastaid tagasi rakendati, on muutunud ning antud meede pole enam aja- ning asjakohane. Riskid muutuvadki ajas ning vajavad regulaarset ülevaatust ja otsustust sobivate maandusmeetmete osas. Eelnõu näeb ette erinevate riskianalüüside koostamise vajadust, sh riigiülese riskianalüüsi koostamist. Leiame, et enne vastava riskianalüüsi koostamist ja selle tulemuste analüüsimist ei peaks „igaks juhuks“ hoidma seaduses sees nõudeid, mis pole enam adekvaatsed, sh	**Selgitus**	Vaata vastust Regionaal- ja Põllumajandusministeeriumi märkusele nr 1, lisaks: arvestades võimalikke kriise ja väliriikide kogemust ei saa nõustuda väitega, et nõue mille kohaselt esmatähtsa teenuse toimimine tuleb tagada igas olukorras on asjakohatu. Esmatähtis teenus on selgelt vajalik ühiskonna jätkusuutlikuks toimimiseks. Eelnõuga soovitakse, et selline jätkusuutlik toimimine oleks etteulatuvalt läbi mõeldud.

	mis isegi võivad suurendada riske vastu elutähtsate teenuste toimimist.		
26.	**§ 222 lg 5.** Toimepidevuse tagamise ja objektikaitse kord määrab elutähtsa teenuse osutamisega seotud objekti B-kategooria "Olulise tähtsusega objektiks". Kas see tähendab, et lisaks lisaanalüüside ja turvaplaanide olemasolule peab hakkama teatud infot majasiseselt piirama, sest see on riigisaladuse seaduse skoobis?	**Selgitus**	Antud Vabariigi Valitsuse määrusega (toimepidevuse tagamise ja objektikaitse kord) ei määrata konkreetseid objekte olulise tähtsusega objektideks. Maa-ala, ehitise või seadme määrab alaliselt kaitstavaks olulise tähtsusega objektiks ja alalise kaitse lõpetab Vabariigi Valitsus korraldusega, misjärel nö omandab konkreetne objekt eelnõu tähenduses alaliselt kaitstava olulise tähtsusega objekti staatuse. Olulise tähtsusega objektide tervkloetelu (st tänaste riigikaitseobjektide tervikloetelu) on piiratud tasemel riigisaladus (vt https://www.riigiteataja.ee/akt/131052023008 § 8 lg 1^1). Lisaks töödeldakse nende objektide kaitsemeetmeid puudutavat teavet asutusesiseseks kasutamiseks mõeldud teabena (vt kehtiv AvTS § 35 lg 1 p 6^1). Eelnõuga ei kavandata selles osas võrreldes kehtiva regulatsiooniga muudatusi, ka edaspidi töötlevad olulise tähtsusega objektide valdajad (ehk kui objekt on Vabariigi Valitsuse korraldusega määratud vastava kategooria olulise tähtsusega objektiks) objektikaitset puudutavat teavet sarnaselt kehtivale õigusele. Lisaks selgitame, et eelnõuga sätestatakse ka eraldiseisev juurdepääsupiirang toimepidevust puudutavale teabele. Selle kohaselt on teabevaldaja kohustatud tunnistama asutusesiseseks kasutamiseks mõeldud teabeks teabe kriisiolukorraks valmistumise või selle lahendamise kohta juhul, kui selle avalikuks tulek kahjustaks kriisiolukorra lahendamist või püsiva kriisiülesandega asutuse või isiku või põhiseadusliku institutsiooni toimepidevust.

Eesti Ravimihulgimüüjate Liit

Nr	Ettepaneku/märkuse sisu	Arvestatud/mittearvestatud	Kommentaarid

1.	Seaduseelnõus ja seletuskirjas tuleb täpsustada (esmakordselt) püsiva kriisiülesandega isiku / elutähtsa teenuse osutaja staatuse saanud isiku rakendussammud ja -tähtajad. Seaduseelnõu paremaks mõistmiseks vajavad ühtlustamist „riskianalüüside“ ja „kriisiplaanide“ mõisted ning neist isikutele tekkivad kohustused koos asjakohaste tähtaegadega. Nimelt on seaduseelnõu § 10 kohaselt nii tsiviil- kui riigikaitselisteks kriisideks valmistumisel keskne instrument Riigikantselei juhtimisel koostatav ja Vabariigi Valitsuse kinnitatav „üleriigiline riskianalüüs“. Selle analüüsi aluseks on erinevate riigiasutuste poolt eelnevalt koostatavad riskide ning teatavate sektorite ja nende allsektorite „eelanalüüsid“.	**Arvestatud osaliselt**	Käesoleva eelnõuga ei muudeta elutähtsate teenuste regulatsiooni. Elutähtsate teenuste regulatsiooni täiendati hädaolukorra seaduse muutmise ja sellega seotud teiste seaduste muutmise seaduse eelnõuga, millega võeti üle CER direktiiv. Käesolevas eelnõus on ühtlustatud mõistete kasutamine. ETO-de riskianalüüsi ja kriisiplaani osas kehtestatakse eraldi nõuded VV määrusega. Terminite kasutust (kriisiplaan, toimepidevuse plaan, riskianalüüs jne) eelnõus korrastati. Ettevõtja määratakse ETO-ks ETKA haldusaktiga. Haldusaktiga määratakse ära ja nõuete täitmise tähtajad lähtudes § 76 lg-s 3 toodule. Riskianalüüsi ja kriisiplaani uuendamise kord on toodud välja vastavas rakendusaktis. Uuendada tuleb vähemalt kord kahe aasta jooksul või asjaolude muutumisel varem. Eelnõu kohaselt tuleb ETO-de võtta üleriigiline riskianalüüs aluseks oma riskianalüüsi ja kriisiplaani koostamiseks. Olukorras, kui mingil põhjusel eelnõu kohane uuendatud üleriigiline riskianalüüs ei ole valmis, tuleb ETO-del lähtuda kehtivast üleriigilisest riskianalüüsist, mis on avaldatud Riigikantselei kodulehel. Eelnõu täiendatud rakendussätetega ülemineku aegade osas. Hulgimüüjate jaoks olulised tähtajad ja peamised muudatused seoses elutähtsa teenuse osutaja staatusega on täpsemalt selgitatud HOS eelnõus ja vastatud HOS eelnõu märkuste tabelis. Alaliselt kaitstava olulise tähtsusega objekti valdaja peab koostama sellise objekti kohta riskianalüüsi ja „turvaplaani. See riskianalüüs või turvaplaan võib rakendusakti kohaselt sisalduda objekti valdaja muus dokumendis juhul, kui riskianalüüs või turvaplaan on nimetatud dokumendi muudest osadest või dokumendi sisust selgelt eristatav. Samamoodi on see reguleeritud ka kehtivas õiguses (https://www.riigiteataja.ee/akt/112032019033, § 8).

	Vastavalt seaduseelnõu § 11 lg-le 1 on „püsiva kriisiülesandega isikute, sealhulgas elutähtsa teenuse osutajate“ jaoks „üleriigiline riskianalüüs“ aluseks enda „riskianalüüsi“ koostamisele. Seejuures näeb seaduseelnõu § 11 lg-tes 5 ja 6 ette eraldi volitusnormid riskianalüüsi koostamise nõuete kehtestamiseks „püsiva kriisiülesandega isikutele“ ja seejärel ka „elutähtsa teenuse osutajatele“. Sellest tekib ka esimene suurem mitmetimõistetavus eelnõus, sest „elutähtsa teenuse osutaja“ on sama §-i kohaselt ühtlasi ka „püsiva kriisiülesandega isik“. Ilmselt siiski ei nõuta eelnõuga elutähtsa teenuse osutajalt topelt riskianalüüside tegemist? Asjaolu, et tegemist on omavahel üld- ja erinormi		Seaduse eelnõu rakendusaktid on koostamisel. Huvirühmad kaasatakse nimetatud aktide väljatöötamisse. Üleriigilise analüüsi tarbeks sektoripõhine riskide hindamine peab hõlmama kogu hulgimüügi turgu, sh ka neid hulgimüüjaid, kes ei ole ETO-d. Selle tegevuse käigus peaks selguma vajadus ETO-de ringi muutmiseks, st uute ETO-de nimetamiseks või olemasolevate väljaarvamiseks. ETO-de ühiste riskianalüüside ja kriisiplaanide koostamine on võimalusena ette nähtud ka kehtiva HOS § 39 lõikes 4. KonkS §-s 4 on sätestatud konkurentsi kahjustava kokkuleppe, kooskõlastatud tegevuse ja ettevõtjate ühenduse otsuse keeld. Omakorda KonkS §-s 6 on nähtud ette erandid keeldu kohaldamata jätmiseks. Nii näiteks ei kohaldata keeldu kokkuleppe, tegevuse või otsuse suhtes, mis aitab parandada kaupade tootmist või turustamist. Kriisiplaanides planeeritud ETO-de tegevus on suunatud eelkõige teenuse kättesaadavuse parandamiseks ning sellist tegevust ei peeta ka KonKs §-I 4 rikkumiseks.

	suhtes olevate volitusnormide ja nõuetega hakkab selguma alles asjakohaste rakendusaktide kohaldamisala normide kaudu. Leiame, et taolisi segadust tekitavaid mitmeti tõlgendatavusi saaks ja tuleks juba seaduseelnõus endas võimalikult vältida. „Püsiva kriisiülesandega isiku, sealhulgas elutähtsa teenuse osutaja“ „riskianalüüsis“ tuleb „üleriigilisest riskianalüüsist“ lähtudes analüüsida nii riigi riskianalüüsis esitatud kui ka muid „riske isiku püsiva kriisiülesande täitmisele ja toimepidevusele“. Seaduseelnõu § 11 lg 4 kohaselt peab „elutähtsa teenuse osutaja“ esitama „riskianalüüsi“ kinnitamiseks ETKA-le või tema volitatud isikule.		

	„Üleriigiline riskianalüüs“ ja „püsiva kriisiülesandega isiku, sealhulgas elutähtsa teenuse osutaja“ enda „riskianalüüs“ on seaduseelnõu § 13 lg 1 ja lg 7 kohaselt järgmises tegevusastmes omakorda aluseks „püsiva kriisiülesande isiku, sealhulgas elutähtsa teenuse osutaja“ „kriisiplaani“ tegemisele „tegutsemiseks nii kriisiolukorras kui enne seda“. Plaanis tuleb esitada vähemalt: - „Kriisiplaani“ rakendamise tingimused - „Püsiva kriisiülesande“ täitmise juhtimine ja koostöö - Tegevused ja lahendused „püsiva kriisiülesande“ täitmisel - Avalikkuse teavitamine ja teabevahetus - Rahvusvahelise abi vajadus, kaasamine, vastuvõtmine ja kasutamine.		

	- „Elutähtsa teenuse osutaja“ peab lisaks kirjeldama „kriisiplaanis“ ka „elutähtsa teenuse toimepidevuse tagamiseks vajalikke tegevusi elutähtsa teenuse raskete tagajärgede või pikaajalise katkestuse või selle ohu korral“. Taaskord näeb seaduseelnõu § 13 lg-tes 11 ja 12 ette eraldi volitusnormid „püsiva kriisiülesandega isiku kriisiplaanile“ ning „elutähtsa teenuse kriisiplaanile“ [siinpuhul siis mitte teenuseosutaja kriisiplaan, vaid lihtsalt teenuse kriisiplaan]. Seaduseelnõu § 13 lg 6 kohaselt peab elutähtsa teenuse osutaja esitama ka „kriisiplaani“ kinnitamiseks asjakohasele ETKA-le või tema volitatud isikule.		

	Vastavalt seaduseelnõu § 75 lg 6 p-le 6 on „elutähtsa teenuse osutaja“ ülesandeks koostada ka enda osutatava „elutähtsa teenuse toimepidevuse riskianalüüs ja plaan“. Seejuures viitab seaduseelnõu mõnevõrra segadusttekitavalt nende koostamise korralduse osas tagasi eelnõu §-dele 13 ja 16 ehk nö lihtsalt „riskianalüüside“ ja „kriisiplaanide“ koostamise reeglitele. Samas on seaduseelnõu § 74 lg 1 p 6 kohaselt ETKA kriisiülesandeks samuti just „elutähtsa teenuse osutaja toimepidevuse plaani“ ja „toimepidevuse riskianalüüsi“ kinnitamine. Eeldatavasti on siin tegemist sünonüümidega „riskianalüüsi“ ja „kriisiplaani“ mõistetele, kuid lõplikku kindlust me selles ei leidnud.		

	Lisaks peavad kõik „püsiva kriisiülesandega isikud“ igal juhul määrama „toimepidevuse tagamiseks vajalikud objektid“ ning täitma sellest lähtuvaid täiendavaid nõudeid. Täiendavalt peab „alaliselt kaitstava olulise tähtsusega objekti“ valdaja koostama sellise objekti kohta veel eraldi „riskianalüüsi“ ja „turvaplaani“. Eelnimetatud keeleliselt lähedaste mõistetega tähtistatud analüüside ja plaanide koostamise täpsemad, üksteisele sarnased, kuid samas mitte identsed, ja väga ulatuslikud nõuded on sätestatud seletuskirjale lisatud rakendusaktide kavandites nr 3, 4, 6 ja 7. Seejuures ei erine seaduse ja rakendusaktide nõuded mitte üksnes sisus, vaid ka nende täitmiseks		

	koostatavate dokumentide ajakavas. Nimelt on erinevate asutuste ja isikute poolt koostatavad „riskianalüüsid“ ja „kriisiplaanid“ omavahel hierarhilises seoses ja ajaliselt üksteisele järgnevad: - Enne „üleriigilise riskianalüüsi“ koostamist peavad riigiasutused koostama Riigikantselei suuniste järgi selle „eelanalüüsid“. Viimaste koostamise tähtaegu seaduseelnõu ei sätesta, kuid vastav kohustus tekib eelnõu jõustumisest 1.1.2024. - „Eelanalüüside“ alusel koostab Riigikantselei ja kinnitab Vabariigi Valitsus „üleriigilise		

	riskianalüüsi“, mille täpsemaid tähtaegu seaduseelnõu samuti ei sätesta, nähes ette vaid üldnõude, et see koostatakse iga nelja aasta tagant ja selle ajakohasust hinnatakse kord aastas. - „Üleriigilise riskianalüüsi“ alusel – seega pärast selle kinnitamist valitsuses – koostavad: **i.** „püsiva kriisiülesandega isikud, välja arvatud elutähtsa teenuse osutajad“ omaenda „riskianalüüsi“. Ka nende koostamisele seaduseelnõu ega rakendusakti kavand nr 3 muid tähtaegu ei sätesta peale selle, et analüüs koostatakse iga 4 aasta tagant ning selle ajakohasust hinnatakse		

	kord aastas. Analüüs tuleb enne kinnitamist kooskõlastada vastava valdkonna ministeeriumiga. **ii.** Lähtudes omaenda „riskianalüüsist“ – seega pärast analüüsi koostamist, kinnitamist ja kooskõlastamist – peavad „püsiva kriisiülesandega isikud, välja arvatud elutähtsa teenuse osutajad“ vastavalt rakendusakti kavandile nr 4 koostama ka enda „kriisiplaani“. Ka see plaan tuleb vastava ministeeriumiga kooskõlastada ja lisaks esitada arvamuse avaldamiseks „teistele [eelnõus täpsemalt määratlemata] asjassepuutuvatele osapooltele“. Plaan koostatakse iga 4 aasta tagant ning sellegi ajakohasust hinnatakse kord aastas. Asjaolude muutudes tuleb algatada ka plaani muutmine 6 kuu jooksul, kui pädevad		

	riigiasutused ei määra selleks teistsugust tähtaega. **iii.** „Elutähtsa teenuse osutajast püsiva kriisiülesandega isikud“ koostavad rakendusakti kavandi nr 7 kohaselt samuti omaenda „riskianalüüsid“ ja „kriisiplaanid“. Täpsemaid tähtaegu peale koostamise kord 4 aasta jooksul iga-aastase ülevaatamise eelnõust ei leia. Siinkohal näeb kavandi § 3 lg 1 siiski ette tähtaja erisuse neile „elutähtsa teenuse osutajatele“, kellel on kohustus koostada analüüs ja plaan esimest korda. Nemad peavad nii „riskianalüüsi“ kui „kriisiplaani“ esitama ETKA-le hiljemalt 9 kuu möödumisel alates hetkest, kui nad vastavad teenuseosutaja tunnustele. Nii analüüsi kui plaani ajakohasust tuleb hinnata vähemalt kord aastas. Seejuures jääb		

	mõistetamatuks, kuidas arvestatakse eelnimetatud 9-kuulist eritähtaega olukorras, kus „elutähtsa teenuse osutaja“ „riskianalüüsi“ aluseks olev „üleriigiline riskianalüüs“ on teenuseosutaja kohustuse tekkimise hetkel alles valmimas, iga-aastasel ülevaatamisel või pole muul põhjusel elutähtsa teenuse osutajale kättesaadav. Ilmselt lükkuvad ETO-analüüsi tähtajad sellest olukorras vastavalt edasi, sest riigi viivitus enda riskianalüüsi tegemisel ei saa lühendada riigi kohustusest sõltuvate järgmiste kohustuste täitmise tähtaegu. Samas sellist sõnaselget reeglit eelnõust ei leia. Samuti jääb mõistetamatuks, kuidas saab nö esmakordsele „elutähtsa teenuse osutajale“ seada samaaegset 9-kuulist tähtaega nii „riskianalüüsi“ kui		

	„kriisiplaani“ koostamiseks olukorras, kus seaduseelnõu kohaselt peab „kriisiplaan“ lähtuma „riskianalüüsist“, mis aga omakorda tuleb pärast koostamist esitada kinnitamiseks riigile ehk teisisõnu ei saa „kriisiplaani“ koostada enne, kui riik on kinnitanud selle aluseks oleva „riskianalüüsi“. Seejuures on riigil analüüsi kinnitamiseks aega 30 päeva, mida võib mõjuval põhjusel veel 30 päeva võrra pikendada. Sisuliselt tähendavad sätted seda, et kohustatud isikule ei saa mitte kuidagi jääda tegevuste järjekorras esimesena ette nähtud „riskianalüüsi“ koostamiseks rakendusakti kavandiga justnagu lubatud 9 kuud. (vt seaduseelnõu § 11 lg 4 ja § 13 lg 1). **iv.** Eritähtajad ja menetluskord on lisaks ette		

	nähtud objektikaitse reeglites. Kokkuvõttes muudab keeleliselt sarnaste, kuid eritähenduslike mõistete kasutamine seaduseelnõu väga raskesti jälgitavaks. Eelnõust arusaamist komplitseerib veelgi asjaolu, et nende mõistete kaudu isikutele pandud kohustused on omavahel hierarhilises, ajalises ning üld- ja erinormi seostes, kuid need seosed selguvad üksnes seaduseelnõu ja rakendusaktide normide ning seletuskirja selgituste koostoimes tõlgendamise kaudu. Taoline segadus seaduseelnõu põhialustes muudab eelnõu mõistmise ja sellega isikutele pandavate kohustuste kohase rakendamise ebamõistlikult keerukaks. Rõhutame, et seaduseelnõuga pandavad järjestikused kohustused peavad olema üksteisega loogiliselt seotud nii, et		

	nende täitmine oleks nii sisuliselt kui ajaliselt ka võimalik. Lähtuvalt eeltoodust esitame järgmised põhimõttelised ettepanekud: - Seaduseelnõu ja sellest erinevat liiki püsiva kriisiülesandega isikutele tekkivate kohustuste selgemaks piiritlemiseks ja mõistmiseks soovitame asjakohased üld-erinormi vahekorrad sõnaselgelt sätestada juba seaduseelnõus endas nii riskianalüüside kui kriisiplaanide koostamist käsitlevates sätetes ja/või volitusnormides (vastavalt seaduseelnõu § 11 lg 1, 5 ja 6 ning § 15 lg 1, 7, 11 ja 12). Sisuliste selgituste andmine pelgalt seletuskirjas muudab eelnõu mõistmise väga keeruliseks, eriti juhul, kui niigi ebaselge norm ja selle selgitus ka omavahel vastuollu satuvad. Vältida		

	tuleks olukorda, kus sätete vahelised üld-erinormi suhted on selgitatud üksnes seletuskirjas ning seaduseelnõust endast see üheselt ei selgu – näiteks § 16 lg-s 2 imperatiivselt ja eranditeta sätestatud toimepidevuse kohustused püsiva kriisiülesandega isikule, mille kohta seletuskirja lk 52 selgitab, et elutähtsa teenuse osutajale kohalduvad need siiski üksnes niivõrd, kuivõrd elutähtsa teenuse osutaja toimepidevuse nõuetes ei ole sätestatud teisiti. Küll aga oleks kasuks esitada seletuskirjas kriiside-plaanide süsteem nii vertikaalses kui horisontaalses vaates tervikliku kokkuvõtva vooskeemina vms ülevaatlikul moel. Samuti peaks seaduseelnõu selgemalt välja tooma selle, mis ulatuses peavad elutähtsa teenuse osutaja riskianalüüsid ja		

	kriisiplaanid käsitlema nö igapäevast tavaolukorda, kus puudub oht kriisiks. - Seaduseelnõu paremaks mõistmiseks ja ühetaoliseks kohaldamiseks tuleks ühtlustada „riskiplaanide“, „kriisianalüüside“, „plaanide“, „toimepidevuse riskianalüüside“ ja „toimepidevuse kriisiplaanide“ jms mõisted ning vaadata eelnõus ja rakendusaktide kavandites läbivalt üle neid kasutavad väljendid. - Seaduseelnõu rakendamiseks tuleks veelkord analüüsida omavahel sisuliselt ja ajaliselt seotud riskianalüüside ja -plaanide koostamise korraldus ja sisu. Ülesanded peavad olema täidetavad ning nende täitmiseks antavaid tähtaegu ei saa kahandada		

	nullini. Soovitame võtta eeskuju EL direktiivist 2022/2557, kus sarnaste kohustuste täitmine on selgelt ja loogiliselt seatud sellisel moel, et enne ajaliselt eelneva kohustuse täitmist ei teki kellelgi ülesannet ega vastutust sellele ajaliselt järgneva kohustuse osas. Peame sellist lähenemist ka käesoleva seaduseelnõu puhul ainuvõimalikuks. - Kindlasti tuleb seaduseelnõus ka riigile sätestada selged tähtajad riiklike riskianalüüside ja kriisiplaanide tegemiseks ning juhiste koostamiseks – neist dokumentidest sõltub ülejäänud isikute kohustuste algus ja nende täitmise võimalikkus. - Kuna seaduseelnõu kohaselt võivad elutähtsa teenuse osutajad ETKA loal ja koordineerimisel koostada ka ühiseid kriisiplaane, siis vajab		

	vähemalt seletuskirja tasandil selgitamist, kuidas sellised tegevused haakuvad konkurentsiõigusest tulenevate piiride ja keeldudega ettevõtete kooskõlastatud tegevusele. Eelnõus tuleks sõnaselgelt sätestada selliste ühisplaanide konkurentsiõiguslikud piirid, pidades seejuures silmas riigi koordineeriva rolli selgelt piiravat mõju isikute vastutusele. - Eraldi tähelepanu tuleks riskianalüüside ja kriisiplaanide koostamisele pöörata ka rakendusaktide tasandil, mille nõuded vajaks samuti täiendavat süstematiseerimist. Tuleks loobuda üksteist (kasvõi näiliselt) dubleeritavatest riskide-ohtude loeteludest ning ristviidetest nõudeid sätestavate paragrahvide ja loetelude vahel		

	(rakendusakti kavandid nr 3, 4 ja 7). - Samuti tuleks rakendusaktide kavandite kohaldamisala sätestamisel hoiduda nn suletud ringide tekitamisest – näiteks näeb rakendusakti kavandi nr 6 § 1 lg 2 ette, et määrust kohaldatakse elutähtsa teenuse osutamisele ja selle toimepidevusele ulatuses, milles seaduseelnõu ja selle alusel kehtestatud määrused ei sätesta teisiti. Kuna ka see rakendusakt ise kehtestatakse just sellesama seaduseelnõu alusel, siis tekib küsimus, mis ulatuses seda määrust siis elutähtsa teenuse osutajatele tuleks kohaldada ning mis osas mitte? - Palume seaduseelnõus sätestada ka eelanalüüsidele juurdepääsuks õigustatud		

	isikud ja eelanalüüside juurdepääsu kord. Võib suure tõenäosusega eeldada, et püsiva kriisiülesandega isiku riskianalüüsi koostamisel võib üleriigilise riskianalüüsi kõrval olla abiks ka vastava valdkonna eelanalüüsiga tutvumine. - Ühtlasi tuleb läbi mõelda, kavandada ning eelnõus ja seletuskirjas sätestada asjakohased üleminekunormid elutähtsa teenuse osutaja staatusega automaatselt kaasnevate 3. seadustest (sealhulgas KÜTS, MSÜS jm) tekkivate kohustuste täitmiseks. Kindlasti on sellised rakendusnormid ja eritähtajad vajalikud isikutele, kelle staatus elutähtsa teenuse osutajana tekib seaduseelnõu alusel esmakordselt, sh ravimitega varustamise valdkonnas		

	ravimihulgimüüjad ja üldapteegid. - Palume seletuskirjas ja rakendusakti kavandi nr 3 § 8 p-s 4 täpsustada, missuguste „hulgimüüjate“ kohta on Sotsiaalministeerium kohustatud koostama tervisesektori ja selle allsektorite eelanalüüsi.		
2.	Seaduseelnõus tuleb välistada dubleerivate kriisihalduse ja -juhtimise süsteemide loomine. Seaduseelnõuga luuakse uus terviklik kriisijuhtimise ja -halduse süsteem nii tsiviil- kui riigikaitsekriisideks, samuti kriisideks ettevalmistumiseks. Seepärast on mõistetamatu ja lubamatu, et paralleelselt jäävad siiski kehtima ka vanad, eriseadustes sätestatud kriisijuhtimise ja -halduse reeglid, mis alluvad	**Selgitus**	Tsiviilkriisi ja riigikaitse seaduses kirjeldatud juhtimissüsteem käivitub ainult suurte kriiside korral, mida juhib peaminister. Näitena toodud nakkushaiguste ennetamise ja tõrje seaduse erisätteid ei saa tühistada, kuna väiksemate kriiside lahendamine toimub ka pärast käesoleva eelnõu jõustumist valdkondlike eriseaduste alusel. Sotsiaalministeerium on teinud ettepaneku asendada eelnõus sõnad „tervishoiualane hädaolukord“ sõnadega „tervishoiu toimepidevust ohustav olukord“. TTKSis on vajalik näha ette operatiivne tegutsemine ka juhul, kus on olukord või oht olukorra tekkeks, mis põhjustab tõsiseid häireid elutähtsa teenuse toimepidevuses või ohustab vahetult paljude inimeste elu ja tervist ning mille lahendamiseks on vajalik mitme asutuse või isiku tegevuse ühtsus ning koordineeritus ja mille lahendamine ei ole võimalik tavapärasest erinevat juhtimiskorraldust rakendamata või tavapärasest oluliselt rohkem võimeid, isikuid ja vahendeid kasutamata, aga mille lahendamiseks ei ole vajalik rakendada kriisiolukorra meetmeid, piiranguid ja nõudeid. Tervishoiusektor peab koordineeritult tegutsema kiirelt kõikides

	teistsugustele põhimõtetele ja juhtimissüsteemidele, madalamatele lävenditele piirangute kehtestamisel ning mis dubleerivad seaduseelnõu ka piiravate meetmete kataloogi osas. Viimaste aastate COVID-kriisi üheks olulisemaks õppetunniks on peetud kriisijuhtimise süsteemi selguse vajadust. Muuhulgas just sel põhjendusel ongi käesolev seaduseelnõu koostatud ning selsamal põhjusel tunnistatakse eelnõuga kehtetuks varasemad kriisijuhtimise eriseadused (hädaolukorra seadus jm). Eriti ilmekalt avalduski selge ja arusaadava kriisijuhtimissüsteemi vajadus just tervisekriisis ja tervisesüsteemi korralduses. Seepärast: - tuleb seaduseelnõu täiendada ning tunnistada kehtetuks valdkondlikes		olukordades, kus on ohus paljude inimeste elu ja tervis, olenemata sellest, kas Vabariigi Valitsus on kehtestanud kriisiolukorra või mitte.

	eriseadustes dubleerivalt sätestatud kriisihalduse normid – ennekõike nakkushaiguste ja ennetamise seaduse 4. ja 5. peatüki kriisijuhtimise ja piiravate meetmete sätted (N. § 22, § 27, § 28 ja nende alusel antud määrused). - Samuti tuleb loobuda tervishoiuteenuste korraldamise seaduses uue käesoleva seaduseelnõu süstemaatikat dubleeriva ja osalt eirava paralleelse nn „tervishoiualase hädaolukorra“ kontseptsiooni loomisest. Seejuures tunnistatakse just käesoleva seaduseelnõuga ka kehtetuks senine hädaolukorra seadus. Taolised muudatused töötavad otse vastu käesoleva eelnõu põhieesmärkidele, muudavad kogu kriiside haldamise ja juhtimise süstemaatika tänasega võrreldes veelgi		

	keerulisemaks ja arusaamatumaks ning jätavad arvestamata möödunud tervisekriisi peamised õppetunnid. Vastavad sätted tuleks seaduseelnõust välja jätta.		
3.	„Ravimitega varustamine“ kui elutähtis teenus ning ravimihulgimüüjate ja üldapteekide püsiv kriisiülesanne tuleb eelnõu dokumentides sisuliselt avada ja piiritleda. Praegusel poolikul kujul eelnõuga sisuliselt edasi liikuda ju ei saagi, sest ravimitega varustamise valdkonnas seaduseelnõuga soovitud reaalne muutus, selle täitmise võimalikkus ja mõjud jäävad hoomamatuks. Eelnõu ja seletuskirja tuleb vastavas osas kindlasti oluliselt täiendada. Seaduseelnõu § 73 lg 3 p 21 kohaselt loetakse „ravimitega varustamine“ elutähtsaks teenuseks.	**Selgitus**	Elutähtsa teenuse kirjelduse kehtestab ETKA oma nõuete määrusega, mh määratakse ära teenuse sisu ja tasemed erinevateks olukordadeks. Rakendusakti väljatöötamisse kindlasti kaasatakse ka huvirühmad, st määruse sisu ei tule subjektidele üllatusena üleöö. Seaduse eelnõu menetlemisel ei ole võimalik lahendada need küsimused, mis on pandud täidesaatva riigivõimu ülesandeks, st ei ole võimalik juba hetkel täpselt öelda kavandatava määruse sisu, see selgub nimetatud määruse ettevalmistamisel. Ravimitootjate, ravimite hulgimüüjate, jaemüügiapteekrite esindusorganisatsioonide, Ravimiameti, Terviseameti ja Eesti Varude Keskusega on planeeritud eraldi selle teemaline kohtumine.

	Seletuskirja § 73 selgitustes põhjendatakse küll elutähtsate teenuste loetelu täiendamist muude uute teenustega, kuid kahjuks on selgitustest välja jäänud „ravimitega varustamise“ kui elutähtsa teenuse põhjendused. Õigusselguse huvides tuleks seletuskirja vastavalt täiendada. See on muuhulgas oluline uute teenuste sisu ja eesmärgi mõistmisel ning sellest lähtuvalt teenuse rakendamisel. Vastavalt seaduseelnõu § 214 p-le 4 nähakse ravimiseaduse (RavS) § 26 lg-s 11 - 15 ette reeglid ja kord ravimite hulgimüügi tegevusloa omajate seast nende ettevõtete loetelu kehtestamiseks, kelle kaudu tagatakse ravimite hulgimüük „ravimite varustuskindluse tagamiseks ja kriisiolukorra lahendamiseks“.		

	Samuti sätestab RavS, et sellesse loetelusse kuuluv hulgimüüja on „ravimitega varustamise“ elutähtsa teenuse osutaja, kelle püsivaks kriisiülesandeks ongi vastava elutähtsa teenuse osutamine. Vastavalt seaduseelnõu § 74 lg 4 p-le 5 ja lg-le 5 kehtestab Sotsiaalministeerium „ravimitega varustamise“ elutähtsa teenuse toimepidevuse nõuded määrusega, milles nähakse ette: - teenuse kirjeldus, ehk millisele teenuse osale elutähtsa teenuse toimepidevuse nõuded kehtivad; - nõuded teenuse järjepidevaks toimimiseks; - nõuded teenuse katkestuse ennetamiseks ja selle taastamiseks pärast teenuse katkestust; - teenuse piiramise põhimõtted nii enne		

	kriisiolukorda kui ka erinevates kriisiolukordades; - vajaduse korral nõuded, kui kriisiülesande täitmist toetavaid teenuseid ostetakse sisse; - tingimused, mille puhul on tegemist elutähtsa teenuse ulatusliku või raskete tagajärgedega katkestuse või selle ohuga, mille lahendamist hakkab korraldama riik ise; ning - teavitamisnõuded. - Seaduseelnõu § 214 p-ga 4 RavS-i lisatava § 25 lg 15 teise lause kohaselt täpsustab ministeerium selles määruses ka hulgimüüja kriisiülesannet ning selleks valmistumise ja selle täitmise nõudeid. Lisaks tulenevad püsiva kriisiülesandega elutähtsa teenuse osutajatele mahukad nõuded otse seaduseelnõust endast. Uute ülesannete suurt mahtu ERHL liikmetele		

	selgitatakse seaduseelnõu seletuskirjas järgmiselt: „/.../ keerulisem olukord on ettevõtete jaoks, kes varem ei ole olnud elutähtsate teenuste või riigikaitseobjekti regulatsiooniga seotud. Sellised toimepidevusega seotud tegevused nagu enda organisatsiooni riskianalüüsi koostamine, kriitiliste funktsioonide väljaselgitamine, ressursside kindlaksmääramine, riskide maandamine, toimepidevuse seire, valmidusastmete kasutuselevõtmine, iga-aastase raporti koostamine, 24/7 toimiva kontaktpunkti määramine, objektikaitse baasnõuete täitmine, eeldavad nendelt ettevõtetelt suuri ümberkorraldusi ja kohanemist muudatustega. /.../ Arvestades sellega, et paljudele ettevõtetele eeldab toimepidevuse üldpõhimõtete		

	rakendamine muutusi töökorralduses, uute kordade väljatöötamist ja juurutamist, täiendavate ülesannete täitmist ning sihikindlat kohanemist muudatustega, siis mõju sagedust saab pidada suureks. Negatiivne mõju avaldub eelkõige halduskoormuse kasvus, et juurutada toimepidevuse üldpõhimõtteid. Samuti võivad vastavate nõuete rakendamisega kaasneda lisanduvad tööjõulukud. /.../ Küll aga eeldab käesoleva seaduse eelnõu muudatust senises toimimises ja kohanemist ... ravimite hulgi- ja jaemüügi toimepidevuse eest vastutavatelt ettevõtetelt. /.../ Suurt ümberkorraldust eeldab see üksnes ... ravimite hulgimüüjatelt, ... apteekidelt. ... uus kriisiülesanne toob nende jaoks kaasa muudatusi töökorralduses. Tarvis on välja töötada ja juurutada		

	uued korrad, koostada toimepidevuse riskianalüüse ja plaane, rakendada toimepidevuse meetmeid ning korraldada õppusi. /.../ edaspidi lisanduvad elutähtsa teenuse osutajate hulka ravimite hulgimüügi tegevusloa omajad (Tamro Eesti OÜ, Magnum Medical OÜ, kinnitamata andmed) ja apteegid (umbes 50, kinnitamata andmed), kelle üle hakkab järelevalvet tegema Ravimiamet. /.../“. Eraldi rõhutab seletuskiri Sotsiaalministeeriumi teenusenõuete määruse keskset kohta regulatsioonis: „ /.../ Elutähtsa teenuse kirjeldus on võtmetähtsusega komponent ETKA kehtestatavas toimepidevuse nõuete määruses, kuna see annab ETO-dele fookuse, mis teenus või selle osa on elutähtis ja mida tuleb		

	ETO-l igal ajal tagada. Üldjuhul on teenuse kirjeldused kehtestatud erinevates seadustes ja määrustes ning ei selgu üheselt, millist teenuse osa käsitatakse elutähtsana, või puudub teenuse kirjeldus üldse. Samuti on eriseadustes üldjuhul esitatud teenuse kirjeldus, lähtudes tavaolukorra tingimustest. On ilmselge, et kriisiolukorras ei ole võimalik tagada teenuse kõikide osade täies mahus toimimine, vaid üksnes nende osade toimimine, mis on mõeldud elanikkonna esmavajaduste rahuldamiseks. /.../ Toimepidevuse määruses määratakse kindlaks, millised protsessid, ehitised, seadmed, personal, varu või muu taoline peavad ETO-l igas olukorras olema tagatud, et teenus saaks osutatud igas olukorras (nii pisimate häirete kui ka kriisolukorra		

	korral). /.../ Lihtsustatult öeldes peab [määrus] selgitama, mis komponendid ja kui suures ulatuses peavad olema tagatud igal juhul, olema kõrgema toimepidevusega, et elutähtis teenus oleks tagatud ka raskemates oludes. /.../ Toimepidevuse nõuete määrusega saab ETKA kehtestada nõuded ka valmisolekule osutada teenust teiste elutähtsate teenuste katkestuse korral. Selle kaudu suunab ETKA ETOsid paremini valmistuma enda teenuse osutamiseks teiste, kriitiliste teenuste katkestuste korral. /.../ Toimepidevuse nõuete määruses tuleb ETKA-l sätestada ka katkestusi ennetavad meetmed, mida ETO peaks rakendama teenuse toimepidevuse tagamiseks, nõuded personali koolitamisele vastavas valdkonnas jne. Üks olulisi toimepidevuse elemente on teenuse		

	katkestuse lubatud aeg ning mis järjekorras teenus taastatakse. Need kriteeriumid on vajalikud eeskätt ETOdele, kuna annavad selgelt riikliku suunise, kui kiiresti tuleb teenus taastada ja kui teenuse taastamine oleneb alltöövõtjatest, saab ETO juba enne paremini planeerida sõlmitavate lepingute sisu ja targemini planeerida oma ressursside jaotust. Ühtlasi on võimalik sätestada ja anda ETOdele suunis, mis järjekorras, kus piirkondades või mis sihtrühmadele tuleb eeskätt teenus taastada olukorras, kus teenuse maht on piiratud. Toimepidevuse nõuete määrusega saab sätestada nõuded teenuse väljast tellimiseks. /.../ ETKA-l on võimalik toimepidevuse nõuete määrusega täpsustada, mis juhtudel on tegemist pikaajalise või raskete tagajärgedega		

	elutähtsa teenuse katkestusega ja millisel juhul lähtutakse lahendamisel ETKA eelnõu §-s 13 nimetatud kriisiplaanist. /.../“. Eelnõu § 74 lg 7 annab ETKA-le suisa õiguse panna elutähtsa teenuse ulatusliku või raskete tagajärgedega katkestuse ärahoidmiseks või pärast seesugust katkestust teenuse taastamiseks teenuseosutajale kohustuse osutada teenust teatud viisil ja ulatuses ehk sekkuda väga ulatuslikult ettevõtte igapäevategevusse, sisuliselt võtta riikliku sunniga üle ettevõtte või selle osa juhtimine. Kõigi eelkirjeldatud ülesannete, kohustuste, piirangute, ettevalmistuste jne kriitilised otsuse- ja valikukohad avanevad „ravimitega varustamise“ elutähtsa teenuse puhul		

	just Sotsiaalministeeriumi määruse kaudu. Ometi on ravimihulgimüüjate „ravimitega varustamise“ püsiv kriisiülesanne ja ühtlasi elutähtis teenus jäänud eelnõus ja seletuskirjas sisulises mõttes veel täielikult avamata. Eelnõu ja seletuskirja määratlemata mõistete „ravimitega varustamine“, „ravimite hulgimüük ravimite varustuskindluse tagamiseks ja kriisiolukorra lahendamiseks“ ja „on ilmselge, et kriisiolukorras ei ole võimalik tagada teenuse kõikide osade täies mahus toimimine, vaid üksnes nende osade toimimine, mis on mõeldud elanikkonna esmavajaduste rahuldamiseks“ sisu ei ole eelnõus ega seletuskirjas avatud. Eelnõu seletuskirjale lisatud Sotsiaalministeeriumi rakendusakti kavand nr 44		

	on sisu osas veel täiesti tühi. Ka seletuskiri tõdeb lakooniliselt, et: „/.../ Täpsemad toimepidevuse nõuded neile [mh „ravimitega varustamise“ hulgimüüjatest ETO-dele] kehtestab valdkonna eest vastutav minister. Käesoleva eelnõu koostamise ajal ei ole teada täpsemaid toimepidevuse nõudeid, mida on kavas kehtestada ja seega saab nende muudatuste mõju hinnata alles vastava määruse eelnõu koostamisel. /.../“. Sarnaselt on seaduseelnõule lisatud muude rakendusaktide kavandite juurest puudu riskianalüüside ja kriisiplaanide koostamist käsitlevad lisad tegevuste, stsenaariumite, riskiklasside hindamise ja oluliste ressursside kirjeldamise kohta (vt näiteks rakendusaktide		

	kavandite nr 3, 4, 6 ja 7 lisad). Seega kokkuvõttes pannakse eelnõuga ERHL liikmetele väga ulatuslikud uued kohustused, mille tegelikku sisu, ulatust ja mõju ei tea veel eelnõu autorid isegi. Oleme selle sisuküsimuse varasemalt esitanud ka Sotsiaalministeeriumile, palusime ka Riigikantseleil kaasata ennast eelnõu koostamisse, kuid ei ole seni vastus saanud ega leia seda nüüd ka käesolevast seaduseelnõust. Meie hinnangul on oluline kitsendavalt piiritleda „ravimitega varustamise“ elutähtsa teenusega hõlmatud tooted ja tegevused. Oluline on tagada hulgimüüjate võimekus jätkata kriisis oma tegevust, kuid nagu tõdevad ka eelnõu autorid, ei saa see ilmselgelt hõlmata kõiki neid		

	tegevusi, tooteid jm, millega ettevõtted tegelevad tavaolukorras. Arvestama peab asjaoluga, et ükski isik ega ettevõte, sh ravimihulgimüüja, ei saa olla võimeline iseseisvalt tõrjuma ja maandama kõiki neid riske, mis on loetletud seaduseelnõus ja rakendusaktide kavandites ning jätkama alati ja kestvalt tegevust nende realiseerumisel. Ühtlasi ei tohiks seaduseelnõuga luua eksitavat muljelt justnagu oleks praktikas ükskõik kellel võimalik tagada kõigi püsivate kriisiülesannete täitmine ja elutähtsate teenuste ühetaoline ja samal tasemel osutamine ning teenuste toimepidevuse tagamine kõigis kriisiolukordades piiratud ulatuse ja mõjuga tsilviilkriisist kuni täiemõõdulise sõjaolukorrani. Eraldi juhist ja abi vajavadki		

	ettevõtted kindlasti näiteks riigikaitselisteks kriisideks valmistumiseks. Ses valguses jäävad üksjagu õhku ka seletuskirja optimistlikud väited, mille kohaselt: „Ravimite hulgimüüjate olukord [võrreldes üldapteekidega] on aga veidi teine, kuna nemad on toimepidevusega juba varem tegelenud ning eeldatavasti suudavad elutähtsat teenust tagada“ ning „Ravimite hulgimüügiga tegelevate ettevõtete jaoks võib samuti praegune käitumine muutuda, kuid eeldatavasti ei kaasne sellega kohanemisraskusi“. Kinnitame EHRL poolt, et ravimihulgimüüjad tõepoolest tegelevad igapäevaselt ettevõtete toimepidevuse tagamisega ning ravimite jõudmine patsiendini on meie		

	esmane prioriteet. Seni oleme nende küsimustega tegelenud väljaspool elutähtsa teenuse osutamise ja püsiva kriisiülesande regulatsioone. Kogu seaduseelnõust meile lisanduv ülesannete pakett eelnõus kavandatud struktuuris ja vormis on meie jaoks aga uus. Kuna seaduseelnõuga meile lisanduvad valdkonnaspetsiifilised kohustused on jäetud täielikult alles tulevikus väljatöötamiseks ja -selgitamiseks, siis faktiliselt puudub nii meil kui eelnõu koostajatel igasugune võimalus hinnata, kas need homsed nõuded reaalselt täidetavad oleks, rääkimata nende täitmise korraldusest. Eelnõu praeguse küpsusastme juures puudub täna kahjuks võimalus nõuete üle sisuliselt arutada. Puudub isegi võimalus		

	kontrollida, kas tulevased määruste normid mahuksid seaduseelnõu volitusnormi piiresse või vajaks seaduseelnõu ise mõnes kriitilises osas ümbervaatamist. Kuna teenusenõuete määruse koostamine soovitakse jätta tulevikku, siis seda võimalust aga praktikas eeldatavasti ei tekigi. Samas on kõigi tulevaste nõuete võimalikud rikkumised juba ette väga rangelt ja karmilt sanktsioneeritud blanketselt sisustatud kuni 400 000-eurose rahatrahviga. **Eeltoodud põhjustel teeme järgmised täiendavad põhimõttelised märkused ja ettepanekud:** - Peame eelnõuga edasiliikumise vältimatuks eeltingimuseks, et „ravimitega varustamise“ elutähtsa teenuse ja püsiva		

	kriisiülesande sisu, ulatus ja piirid oleks eelnõu dokumentides hoomatavalt avatud sellisel moel, et neid oleks võimalik mõista ja vajadusel vahetada nende üle arvamusi nii sisulises, õiguslikus kui normitehnilises mõttes. Selle töö lahutamine seaduseelnõu menetlusest ning jätmine üksnes tulevase määruse eelnõu menetlusasjaks neid eesmärke saavutada ei võimalda. - Palume asjakohase eelnõu kavandi koostamisel võtta kindlasti arvesse ka ravimihulgimüüjatele olemasolevates õigusaktides juba kehtivalt sätestatud riski- jm analüüside-plaanide kohustusi, sh kindlasti näiteks nn heast turustamistavast (GDP) tulenevaid nõudeid.		

	- Eelnõu ja sellega puutuvate valdkondade läbivalt tuleb kriitiliselt üle vaadata ja hinnata analüüside, plaanide, aruannete koostamise ja ülevaatamise tähtajad. Eelnõuga kaasneb ettevõtetele igal juhul väga suur halduskoormus, mida tuleb püüda maksimaalselt ohjeldada. Igas valdkonnas tuleb võimalikult arvestada juba olemasolevaid nõudeid, aruandeid, toimepidevuse juhiseid jm ning lubada ja arvestada neid käesoleva seaduseelnõu nõuete täitmisel. Lisaks tuleb kindlasti lähtuda minimaalsuse ja kohustuste selguse põhimõtetest. - Tuleks kriitiliselt hinnata ka seda, kas riskianalüüside ja -plaanide iga-aastane ülevaatamine ja uuendamine on põhjendatud ja jõukohane		

	– tundub mõistlik seda intervalli oluliselt pikendada, et vältida plaanide koostamise ja kinnitamise lõputut protsessi. - Tuleb asjakohaselt ja sisuliselt arvestada riiklikult reguleeritud hindadega ravimivaldkonnas „ravimitega varustamise“ elutähtsa teenuse osutajate uute kohustuste finantsilist ulatust ja õiguslik-finantsilisi meetmeid uue seisundiga vahetult seotud lisanduvate nõuete täitmiseks. Küsimus on oluline nii ettevõtjate vaates, kelle jaoks norm peab jääma proportsionaalseks ega tohi korrata juba olemasolevaid sarnaseid kohustusi teistest õigusaktidest ning olema üheselt mõistetav ja arusaadav, et selle järgi oma käitumist kujundada		

	kui samavõrra oluline on see ka avalikkuse ja riigi jaoks, et seada kriisideks valmistumisel ja valmisolekul realistlikke, täidetavaid nõudeid, suuta hinnata nende mõjusid ning loodetava kasu proportsionaalsust tekitatud koormuse ja kahjuga nii riigile kui kõigile puudutatud isikutele.		
4.	Ravimihulgimüüjate tulevaste kohustuste tegeliku ulatuse mõistmiseks tuleks eelnõus ja/või seletuskirjas esitada selgemad orientiirid ja viited selle kohta, kas ja kui, siis missuguse tõenäosusega võivad ravimitega varustamise elutähtsa teenuse osutajad, mh ka riigi delegeeritud tegevusvaru hoidjatena, sattuda täiendavate kohustuste adressaadiks järgmistes aspektides:		Objektikaitse erireeglistik rakendub vastava kategooria objekti valdajale juhul, kui Vabariigi Valitsus on vastavad objektid alalisteks kaitstavaks

	2.2.1 Objektikaitse erireeglistikust tekkida võivad kohustused ERHL poolt peame eelduslikult seda tüüpi erinõuete rakendumist ravimihulgimüüjatele ebatõenäoliseks ning loodame sellele kinnitust ka eelnõu koostajatelt. Samas jätab eelnõu selle küsimuse lahtiseks ning vähemalt teoreetiliselt võiks ka hulgimüüjate valduses olvaid objekte määratleda B ja C kategooria alaliselt kaitstavateks objektideks objektikaitse ja toimepidevuse määruse tähenduses. Tulevaste kohustuste mõistmiseks peab eelnõust vähemalt suures piiris siiski selguma, mis kohustused isikuid võivad oodata 2.2.2 Võimalik riigisaladuse reeglite kohaldumine „ravimitega varustamise“ püsiva kriisiülesande täitjatele,		objektiks määranud. Kas nimetatud objektid on vajalik määrata on seega eraldi otsustusprotsess ning seda hindab eeskätt Siseministeerium koostöös valitsemisala asutustega ja samuti muude ministeeriumidega. Hetkel kehtiva riigikaitseobjekti kaitse korra lisades on vastavad kaitseabinõud sätestatud (AK tasemel). Riigisaladuseks tunnistatud teabega tutvuvad jätkuvalt juurdepääsuõiguse/loa ning teadmisvajadusega isikud. Selles vallas muudatusi ei tehta. Riskianalüüsi avaliku ja AK tasemel osaga on võimalik asjassepuutuvatel isikutel tutvuda. Eelduslikult puudub siin vajadus tutvuda mh ka riigisaladusega.

	eelkõige ravimihulgimüüjatele. Palume eraldi selgitada ka seda, missuguses ulatuses ja juurdepääsutingimustel tehakse ravimihulgimüüjatele teatavaks üleriigiline riskianalüüs (ja selle eelanalüüsid), mis saab aluseks ettevõtete poolt koostatavatele sisemistele riskianalüüsidele ja kriisiplaanidele. Kui elutähtsa teenuse osutajateks määratud ravimihulgimüüjad peavad enda analüüsi koostamisel lähtuma üleriigilise riskianalüüsi avalikust osast, mis avaldatakse Riigikantselei kodulehel, siis tuleks see sõnaselgelt seaduseelnõus ja seletuskirjas välja tuua. Kui aga ettevõtete tegevuse aluseks saavad ka üleriigilise riskianalüüsi suletud osad, siis tuleb meie tulevaste kohustuste hindamiseks selgitada, mis juurdepääsurežiimi neile		

	kohaldatakse. Sama küsimus võib eeldatavasti tõusetuda ka objektikaitse reeglitest, kui ravimihulgimüüjate valduses olevad objektid peaks tunnistatama alaliselt kaitstavateks olulise tähtsusega objektideks. 2.2.3 Seaduseelnõu rakendamiseks on oluline üheselt mõista, missugused normid eelnõust on konstitutsioonilised ning seega normihierarhias kõrgemal seaduseelnõu muudest sätetest ning valdkondlike eriseaduste normidest. Näiteks seab seaduseelnõu § 32 lg 7 igaühele kriisiülesannete täitmise prioriteedi muude ülesannete ees. Kuna ravimitega varustamine on eelnõu kohaselt elutähtis teenus ja ravimihulgimüüjate püsiv kriisiülesanne, siis ulatub see kohustus eriti tugevalt ka ravimivaldkonda.		2.2.3 Kriisiolukorras tuleb seada prioriteete, kuna ressurss ja vahendid ja varud on piiratud. Selleks, nähaksegi ette eelnõus kriisiülesanded, mille täitmine on kriisi ajal eriti oluline.

	Võrdluseks sätestab ravimiseaduse RavS § 44 lg 1 p 7 hulgimüüjatele apteekide võrdse varustamise kohustuse. Taolisi näiteid on ainuüksi ravimivaldkonnast võimalik tuua mitmeid. 2.2.5 Seaduseelnõus sätestatud erinevad teavitus-, aruandlus- jms kohustused vajavad täpselt piiritlemist ning nende kohaldamise ja kohaldamise ulatuse küsimused selgelt sätestamist. Näiteks kas – ja kui, siis mis ulatuses – kohalduvad ja puutuvad ravimihulgimüüjatesse järgmised õigused ja kohustused: 2.2.5.1 seaduseelnõu § 78 lg-s 4 sätestatud püsiva kriisiülesandega isiku kohustus teavitada elanikkonda ja avalikkust ning jagada käitumisjuhiseid isiku vastutada olevate sündmuste kohta nii enne		Kui ravimihulgimüüja on elutähtsa teenuse osutaja, siis kohalduvad talle ka eelnõus toodud püsiva kriisiülesandega isiku ja asutuse kohustused. Kui tekib tema valdkonnas kriis, siis on vajalik, et jagatakse ka käitumisjuhiseid. Kui Päästeametil on vajalik anda elanikkonnalu suuniseid elutähtsa teenuse osutaja valdkonnas, siis on Päästeametil eelnõu kohaselt neid ka elutähtsa teenuse osutajalt õigus saada (nt elektrikatkestuste korral info Elektrilevilt, MKMilt, Eesti Energialt).

	kriisiolukorda kui ka selle ajal? 2.2.5.2 seaduseelnõu § 78 lg 3 ja lg 5 koosmõjus sätestatud kohustus anda võimaliku „asjassepuutuva isikuna“ andmeid Päästeametile, et see saaks koordineerida ja koondada elanikkonnale ja avalikkusele üldiste käitumisjuhiste ja teabe andmist? 2.2.5.3 Seaduseelnõu § 79 lg 3 tulenev võimalik kohustus avaldada või edastada „muu isikuna“ valitsuse või kriisijuhi käsul „viivitamatu ohuteade“ tasuta, muutmata kujul ja viivitamata? 2.2.5.4 Seaduseelnõu 7. peatüki 1. jaos kriisiülesande täitmiseks püsiva kriisiülesandega töökohtade määramine ning 2. – 3. jaos sätestatud ulatuslikud tööõiguslikud õigused ja (talumis)kohustused ettevõtetele, töötajatele ja		Eelnõu § 87 sätestatud avaldamise kohustuse puhul on oluline, et selline teavitus jõuab võimalikult kiiresti ohustatud sihtgrupini. Selle tõttu on vajalik, et viivitamatu teate avaldamiseks kohustatud isikute ring ei oleks piiratud ja selle saab panna lisaks massiteabevahendi valdajale ja elektroonilise side ettevõtjale ka muule isikule, kui see on võimalik ja ohuteate avaldamine muu isiku poolt täidab eesmärgi ja tagab selle jõudmise sihtgrupini. Kriisitöökohtade määramise võimalus on ka elutähtsa teenuse osutajatel. Hetkel kehtib vastav määrus nt: https://www.riigiteataja.ee/akt/116032022013

	kodanikele? Kahjuks on asjakohane valitsuse rakendusakti kavand nr 9 jäänud hetkel sisustamata. 2.2.5.5 Seaduseelnõu §-s 113 sätestatud konkureerivate kohustuste kollisiooni olukorras kohustuste täitmine, kui haldusorgan ei ole kohustuste võistlevuse probleemi lahendanud? Vastavalt § 113 lg-le 2 haldusorgan võib, kuid ei pea seda tegema. 2.2.5.6 Seaduseelnõu §-s 115 sätestatud teabe saamise/andmise õigus/kohustus kriisiolukorraks valmistumisel ja selle lahendamisel? Kuna erinevaid „pädevaid asutusi ja isikuid“ tekib seaduseelnõus suurel hulgal, siis tuleb see säte nii sisuliselt, isikuliselt kui ulatuselt täpselt piiritleda. Ei ole proportsionaalne ega praktikas täidetav, kui igaühel neist on absoluutne teabe nõudmise õigus		Kui on vaidlused, siis lahendatakse need eelnõu § 38 sätestatud korras. Punktid 2.2.5.6 ja 2.2.5.7: eelnõu on täpsustatud ja selles sätestatakse, et kriisiolukorraks valmistumisel ja selle lahendamisel on püsiva kriisiülesandega asutusel ja isikul, sealhulgas elutähtsa teenuse osutajal ja kohaliku omavalitsuse üksusel ning põhiseaduslikul institutsioonil õigus saada ja töödelda eelnõus sätestatud ülesannete täitmiseks vajalikku teavet, sealhulgas avaliku teabe seaduse alusel asutatud andmekogusse (edaspidi andmekogu) kantud andmeid, mis ei ole isikuandmed. See tähendab, et kriisiolukorraks valmistumisel on õigus saada ja töödelda selliseid andmeid, mis ei ole isikuandmed, ning mis on vajalikud eelnõuga pandud ülesannete täitmiseks. Lisaks reguleeritakse ka õigus töödelda asutusesiseseks kasutamiseks mõeldud teavet juhul, kui selle töötlemine vastab kriisideks valmistumise või selle lahendamise eesmärgile ning teabe töötlemine on vajalik konkreetselt eelnõus sätestatud ülesande täitmiseks. Isikuandmete saamise õigus, sealhulgas õigus saada neid AvTSis nimetatud andmekogudest, sätestatakse üksnes kriisiolukorras kriisiolukorda lahendaval asutusele või piiravat meedet kohaldaval haldusorganile. Õigus saada ja töödelda neid andmeid sätestatakse nimetatud asutusele ka olukordadeks, kus isikuandmeid sisaldava andmekogu pidamist reguleerivas õigusaktis ei ole nende isikuandmete väljastamise või muul viisil juurdepääsu õigust konkreetsele asutusele sätestatud. Sellise seadusliku aluse sätestamise vajadus seisneb selles, et seadusandjal ei ole võimalik detailselt ette näha mistahes kriisiolukorra lahendamises osalevate asutuse täpsemaid vajadusi mõnes andmekogus sisalduvate andmehulkade osas. Tuleb möönda, et kuigi kriisideks valmistumisel on praegu iseenesest võimalik kõikidel eelnõus sätestatud ülesandeid täitvatel asutustel ja isikutel analüüsida ja mõelda läbi erinevate andmete töötlemise vajadused ning valmistada ka ette vajalikud muudatused õigusaktides, siis teatud määramatus paratamatult jääb ning see ei saa olla takistuseks kriisi

	kõigilt isikutelt. Muuhulgas tuleb selgitada, kas ja kellelt on teabe nõudmise õigus elutähtsa teenuse osutajatel? 2.2.5.7 Seaduseelnõu §-s 116 ja § 117 lg-tes 1–2 sätestatud piiramatu andmete väljastamine võimalus andmekogudest piiritlemata isikute ringile ning sisuliselt piiramatu isikuandmete töötlemise õiguse põhiseaduslik ja EL õigusega kooskõlas olev alus ja õigustus? Muuhulgas vajab selliste sätete sisuline lubatavus väga põhjalikku analüüsi ja põhjendamist andmekaitse ja põhiseaduslikkuse aspektidest, eriti tsiviilkriiside kontekstis. 2.3 Ravimitega varustamise elutähtsa teenuse rakendamise algus ja tähtajad tuleb selgelt sätestada. Seaduseelnõu ja seletuskiri on omavahel		lahendamisel. Eelnõuga kavandatud muudatuste eesmärk on vältida neid olukordi, kus konkreetseid kriisiolukorra lahendamiseks vajalikke andmeid ei saa aluse puudumise tõttu töödelda see lahendav asutus, kellele võib andmete väljastamine kriisiolukorras olla aga igati põhjendatud ja eesmärgipärane, ja seeläbi kannataks kriisi lahendamine. Andmesubjekti õiguste ühe kaitsegarantiina sätestatakse nendeks olukordadeks ka nõue, et andmete töötlemise eesmärki peab eelnevalt hindama AKI. Isikuandmed väljastab andmekogu vastutav töötleja üksnes juhul, kui isikuandmete töötlemine vastab soovitud eesmärgile. Peame rõhutama, et eelnõus puudus seni ja ka puudub edaspidi igasugune kavatsus lahendada isikuandmete töötlemise regulatsioon nõnda, et riigil oleks lubatav isikuandmeid töödelda enda suva alusel ja/või võimaldada riiklikes andmekogudes sisalduvatele isikuandmetele sisuliselt piiramatut ligipääsu. Eelnõus sätestatud alusel isikuandmete pärimine ja nende töötlemine viisil, mis ei vasta mitte ühelegi eelnõus sätestatud eesmärgile, pole vajalik ühegi eelnõus sätestatud ülesande täitmiseks, on ebaseaduslik.

	vastuolus ravimitega varustamise elutähtsa teenuse jõustumisaja osas. Vastavalt seaduseelnõu §-le 251 jõustub eelnõu seadusena 1.1.2024. Hilisem jõustumine 1.1.2025 on ette nähtud seaduse § 228 p 4 ja p 24 ning § 230 puhul ehk vastavalt üldarstiabi osutajate ning toidu varustuskindluse kui elutähtsate teenuste ja riigi toiduvaru puhul. Seega peaks ravimitega varustamise elutähtsa teenuse normid jõustuma ja rakenduma koos ülejäänud seadusega juba 1.1.2024. Samas soovitakse seletuskirja kohaselt ka ravimitega varustamise elutähtsad teenused jõustuda ülejäänud seaduseelnõust aasta hiljem 1.1.2025: „Ravimite hulgimüügi tegevusloa omajate määramisel elutähtsa teenuse osutajaks on antud pikem üleminekuperiood,		Eelnõu rakendussätete osas muudetud, vt märkuse nr 1 vastust.

	et neil oleks piisavalt aega valmistuda toimepidevuse nõuete täitmiseks. Asjakohased sätted jõustuvad aasta hiljem pärast tsiviilkriisi ja riigikaitse seaduse jõustumist“. Sama selgitab seletuskiri ka üldapteekide kui ravimitega varustamise elutähtsa teenuse osutajate puhul. Peame pikemat jõustumis- ja üleminekuaega oluliseks ning palume eelnõu pikema tähtajaga jõustumissätet täiendada viidetega asjakohastele ravimitega varustamise elutähtsa teenuse normidele. Lisaks tuleb üheselt sätestada eelnõu rakendamiseks käesolevast seaduseelnõust, selle alusel antavatest määrustest ja teistest seadustest tulenevate sammude omavahelised tähtajad.		
5.	3.1 Seaduseelnõus ja seletuskirjas käsitletakse ulatuslikult riigi	**Selgitus**	Äriühingute nõukogude moodustamisel lähtutakse Vabariigi Valitsuse poolt kinnitatud „Osaluspoliitika põhimõtetest“. Nõukogude puhul tuleb lähtuda eesmärgist tagada meeskonna töövõime ja mitmekülgsus, kuid samas

	tegevusvarude küsimusi, sealhulgas eriseadustes nö valdkondlike varude korraldust. Üheks keskseks organisatsiooniks riigi tegevusvarude, eeskätt elanikkonna varude, moodustamisel ja korraldamisel on AS Eesti Varude Keskus (EVK). Kahetsusväärselt ei kavandata seaduseelnõus aga ajakohastada vedelkütusevaru seaduses sätestatud EVK juhtimiskorralduse sätteid. Kuna EVK tegevusvaldkond on juba praegu oluliselt avaram kui pelgalt vedelkütuse varude loomine ja haldus ning avardub seaduseelnõu alusel eeldatavasti veelgi, siis tuleks kindlasti üle vaadata ja laiendada ka asjakohaste varuvaldkondade esindatus EVK nõukogus. Üksnes vedelkütuse valdkonna ja riigi esindajate kuulumine EVK juhtorganisse ei taga enam		efektiivne töökorraldus. AS Eesti Varude Keskuse nõukogu koosneb kuuest liikmest, kus riigi esindajaid on kolm (Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium osaluse valitsejana; Riigikantselei kui laiapindse riigikaitse koordinaator ning Siseministeerium kui elanikkonnakaitse eest vastutaja). Lisaks on äriühingu nõukogu töösse kaasatud liikmetena üks vedelkütusesektori esindaja ja kaks sõltumatut liiget. Kütusesektori esindaja kaasamine on oluline, kuna Varude Keskus rahastab kütusevarude haldamist läbi turuosaliste kogutava varumakse. Riik määratleb talle kuuluva äriühingu strateegilised eesmärgid omaniku ootuste kaudu ja nõukogu liige peab oma tegevusega nende eesmärkide saavutamisele kaasa aitama nii, et see ei kahjusta ühingu huve. Strateegiliste eesmärkide kaitsel on siiski esmatähtis ühingu huvide kaitse. Nõukogu roll ja otsustuspädevus on ühinguõigust reguleeriva seadusandluse kohaselt eelkõige planeerida ja korraldada äriühingu üldist juhtimist ning teostada järelevalvet juhatuse tegevuse üle. Seetõttu ei ole nõukogu organ, kus varuvaldkonna esindaja esindab vaid oma valdkonna huve. Selleks on loodud Eesti Varude Keskuse juurde nõuandvad kogud. Tervisevaru nõuandvas kogus on olemas kõik võimalused tulemuslikuma koostöö saavutamiseks ravimite varustuskindluse tagamisel. Seal on esindatud ka valdkondlik ministeerium, turuosalised ja tervishoiuasutused.

	piisavalt avarat kompetentsi teiste valdkondades osas. Selguse huvides tasub kaaluda EVK organisatsiooni ja juhtimist käsitlevate normide ületoomist käesolevasse eelnõusse. 3.2 Seletuskiri (lk 163) vajab korrigeerimist osas, milles väidetakse, et ravimivaru moodustamist reguleerib ravimiseadus. Eelnõus ette nähtud ravimiseaduse muudatustes ega kehtivas ravimiseaduses selliseid regulatsioone ei ole.		Seletuskirja muudetud. Eelnõusse lisatud lõige, et tervishoiuvaldkonna vajadusteks riigi tegevusvaru moodustamist, haldamist ja kasutusele võtmist reguleerib tervishoiuteenuste korraldamise seadus.
6.	4.1 Tuleks kaaluda seaduseelnõu §-s 48 ja §-s 49 lepinguliste kohustuste rikkumise vabandatavuse ja täitemenetluse peatamise aluste asjakohast laiendamist ka juriidilistele isikutele. Kuna seaduseelnõu § 32 lg 7 kohaselt on kriisiülesannete täitmine	**Selgitus**	Üheselt ei ole võimalik öelda, et kõik sellised juhtumid kvalifitseeruksid vääramatuks jõuks võlaõigusseaduse (VÕS) § 103 tähenduses. Õiguskirjanduses on avaldatud seisukohta, et ootamatult kehtestatud piirang avalikult võimult võib teatud juhtudel olla vaadeldav vääramatu jõuna. Samas sõltub see konkreetsest olukorrast, st kas kõik vääramatu jõu tingimused on täidetud. Võlaõigusseaduse kohaselt on vääramatu jõud asjaolu, mis oli väljaspool võlgniku mõjuulatust, asjaolu ei saanud ette näha ning mida võlgnik ei saanud mõjutada. Oluline on ka üldiselt arvesse võtta, milline on vääramatu jõu mõju ja tagajärg lepingulisele suhtele. Vääramatu jõu asjaoluga kaasneb võlgniku vabanemine vastutusest kohustuse rikkumise eest, mis välistab tema vastu

	püsiva kriisiülesandega isiku esmane kohustus ja prioriteet muude kohustuste ees ning kuna lisaks võib talle panna ühekordseid kriisiülesandeid ja sundida taluma piiravaid meetmeid, siis võib see riiklik sund oluliselt raskendada või muuta võimatuks juriidilise isiku lepinguliste kohustuste täitmise. Seepärast tuleks asjakohased lepingu rikkumist vabandavad ja täitemenetluse peatamist lubavad alused sätestada ka juriidiliste isikute puhul.		õiguskaitsevahendite rakendamise. Reaalselt puudutab see siiski põhiliselt vaid vabanemist kahju hüvitamise kohustusest ning viivise maksmise kohustusest, kuna VÕS § 105 alusel saab võlausaldaja ka kohustuse vabandatavuse korral kasutada mitmeid teisi olulisi õiguskaitsevahendeid, nt lepingust taganeda. Lisaks peab üldisemalt mõistma, et vabandatavus vabastab vastutusest kohustuse täitmise eest üksnes aja eest, millal vääramatu jõud või selle tagajärjed kohustuse täitmist reaalselt takistasid. Lisaks peab arvestama, et VÕS § 103 lõike 4 kohaselt vastutab seaduses või lepinguga ettenähtud juhtudel isik oma kohustuse rikkumise eest rikkumise vabandatavusest sõltumata. See tähendab, et teatud juhtudel on seadusega nähtud ette rangem vastutuse režiim. Samuti on pooltel võimalik välistada võlgniku õigus tugineda kohustuse rikkumise vabandatavusele. Eraldi küsimus seisneb piiriüleste tehingute puhul selles, mis riigi õigust lepingule kohaldatakse. Nendes küsimustes võiks kohaldada siiski kehtivaid reegleid, mis on mõeldud kohalduma üldiselt vääramatu jõu olukordades. Lisaks märgime, et kuna eesmärgiks on vältida füüsilise isiku vara realiseerimist kriisiolukorras, siis sama regulatsiooni laiendamine ka jur.isikutele ei pruugi olla põhjendatud.
7.	4.2 Seaduseelnõu § 75 lg 3 kohaselt määratakse isik elutähtsa teenuse osutajaks haldusaktiga. Vastavalt seaduseelnõu § 214 p-dele 4-5 määratakse ravimite varustamise elutähtsa teenuse osutajad aga ministri määrusega.	**Selgitus**	Eelnõu on selles osas muudetud- kõik olemasolevad ETOd SOMi valitsemisalas määratakse haldusaktiga, kus sätestatakse ka konkreetsed nõuete täitmise tähtajad arvestades ETO-de suutlikkust.

	Seletuskirjas tuleks selgitada, miks on ravimivaldkonna teenuseosutajate määramisel otsustatud üldseaduses sätestatud üksikakti tasandist erinevalt üldakti kasuks. Küsimus on muuhulgas oluline elutähtsa teenuse osutajate võrdse kohtlemise ning isikute õiguskaitsevõimaluste aspektist.		
8.	4.3 Seaduseelnõus vajavad kriitiliselt ülevaatamist riigivastutuse ja kahju hüvitamise sätted. Olukordades ja asjaoludel, kus seaduseelnõu võimaldab riigil sisuliselt võtta üle ettevõtete juhtimise (näiteks § 74 lg 7) on kahtlemata suur võimalus ja oht ka kahju tekkimiseks, tulu saamata jäämiseks jms. Erineva intensiivsusega isikute tegevust pärssivaid ja potentsiaalselt ka väga ulatuslikult kahjustavaid	**Selgitus**	Viidatud säte on erimeede, mille rakendamine peab olema proportsionaalne ja põhjendatud. Tegemist on analoogiga kehtivast HOS § 33 lg-st 1. PS §-s 31 sätestatud ettevõtlusvabadus ei ole piiramatu. Sama paragrahvi teise lause kohaselt saab ettevõttevabadust piirata seadusega. Seaduse eelnõu seletuskirjas on kirjeldatud põhjendused piirangu rakendamiseks. Juhime tähelepanu, et tegemist on piiranguga, mida eelkõige rakendatakse *ad hoc* juhtudel, mida ei saa ette näha. Tegemist on pigem erandliku meetmega.

	piiranguid leiab eelnõust läbivalt. Seepärast on nii kriisijuhtimise, elutähtsate teenuste osutajate tegeliku toimepidevuse säilitamiseks kui asjakohaste normide põhiseaduspärasuse tagamiseks äärmiselt oluline näha ette reaalsed, sisulised ja kiired kahju hüvitamist tagavad regulatsioonid. Seda eriti nö leebemate, piiratud geograafilise vm ulatusega tsiviilkriiside puhul, kus riigi sunnimeetmed võivad isikute põhiõiguseid riivata ja kahju tekitada proportsionaalselt palju intensiivsemal määral kui seda õigustaks kriisi enda ulatus. Jääb äärmiselt kaheldavaks seegi, kas isegi kitsamalt ja ainult riigikaitselises kriisiolukorras saab pidada põhiseaduspäraseks ja		

	lubatavaks õiguspäraselt tekitatud kahju hüvitamise täielikku välistamist. Ka need olukorrad võivad reaalses elus piirduda vaid asjaoludega, mille tõttu tegelikult vaid valmistuti kriisiks ning tekitati selle käigus isikutele kahju. Eelnimetatud minetusi ei kompenseeri ka seaduseelnõu nn „õiglase hüvitise“ instituut, kuna see on eelnõus jäetud määratlemata õigusmõistete sisustada, ehk täielikult halduse kaalutlusotsuseks, mille kohtulik kontroll on äärmiselt piiratud. Kahtlemata on tervitatav ka õiglase hüvitise mehhanism, kuid seda kahju hüvitamise kõrval või selle valikulise alternatiivina, mitte imperatiivse ja piiratud ulatusega asendusena. Üksnes seaduseelnõus kirjeldatud õiglase hüvitise õiguskaitseviisi		

	põhiseaduslikkuse seab kahtluse alla juba seletuskiri, selgitades, et õiglane hüvitis ei peagi korvama kogu kahju ning lähtuvalt menetlusökonoomia põhimõttest ei ole konkreetse kahju suuruse väljaselgitamine ja tuvastamise isegi nõutav. Lisaks on seaduseelnõu ja seletuskiri asjakohaste reeglite osas ka omavahel vastuolus – nii väidetakse seletuskirjas, et õiglase hüvitise saamiseks ei pea isik taotlust esitama. Samas rakendusakti kavandi nr 13 § 3 lg 3 kohaselt on taotluse esitamine õiglase hüvitamise saamiseks vältimatult vajalik ning lisaks sätestatakse selle esitamiseks väga lühike 3-kuuline tähtaeg.		
9.	4.4 Seaduseelnõu § 202 ja § 214 annavad Tervisametile ja Ravimiametile väga	**Selgitus**	Meditsiiniseadme seaduse muudatusega sätestatakse Terviseameti õigus ajutiselt lubada erandeid meditsiiniseadme Eesti turul kättesaadavaks tegemise, meditsiiniseadme kliiniliste uuringute nõuete, meditsiiniseadme ohutusalase teabe esitamise nõuete ja teabe edastamise nõuete täitmisest, et

	ulatuslikud õigused lubada erandeid meditsiiniseadmete seaduse ja ravimiseaduse täitmisest. Sisulises mõttes antakse täitevvõimule volitus peatada haldusaktiga [või toiminguga?] seaduste kehtivus. Seejuures on meditsiiniseadmete puhul vastusolus ka seaduseelnõu ja seletuskiri ise, kus esimese kohaselt võiks Terviseamet lubada erandeid seaduse nõuete täitmisest, kuid seletuskirja järgi hõlmaks see ka õigust seada ettevõtete tegevusele täiendavaid piiranguid. Täiendavate nõuete seadmine tähendab ettevõtlusvabaduse intensiivset piiramist, milleks on vajalik selge seaduslik alus. Mõlema seaduse puhul vajab taoliste „erandite“		tagada elanikkonna ja raviasutuste katkematu varustatus meditsiiniseadmetega, ning vastava erandi lubamisel seada ka täiendavaid piiranguid. Ravimiseaduse kohaselt võib ajutiselt piirata ravimite väljastamist ning lubada erandeid käesolevas seaduses ja selle alusel kehtestatud ravimite käitlemise nõuete, ravimi müügiloa nõuete, ravimite kliiniliste uuringute nõuete, ravimi väljakirjutamise nõuete, ravimi ohutusalase teabe esitamise nõuete ja teabe edastamise nõuete täitmisest. Nii meditsiiniseadme seaduse kui ka ravimiseaduse nimetatud meetmed mõõdukad. Meedet on võimalik rakendada üksnes paljude inimeste elu ja tervist vahetult ohustavas olukorras, kus meditsiiniseadmete/ravimite kättesaadavust ei ole õnnestunud tagada muude meetmetega. Selle piirava meetmega ei piirata ettevõtlusvabadust täielikult, vaid üksnes ajutiselt ja kindlaksmääratud ajal ning kindlaksmääratud meditsiiniseadme(te)/ravimite osas. Avalik huvi ja kaitstav õigushüve (õigus tervise kaitsele) kaaluvad üles ettevõtlusvabaduse täiendavad piirangud.

	lubamine sisulist põhjendamist ja põhiseaduslikku õigustust. Seda eriti juhul, kui seaduste sisulist kehtivust soovitakse halduse otsuse tasandil peatada ka väljaspool kriisiolukordi. Pigem vajab kriitiliselt ülevaatamist ja hoopis kitsendamist täna ravimiseaduses § 15 lg-s 8 ülemäära avaralt sätestatud erireegel.		
10.	4.5 Seaduseelnõu § 214 muudatus ravimiseaduse § 14 lg 3 kohta vajab sisuliselt avamist ning iga selle sätte alusel hulgimüügi üldreeglitest tekkiv erand konkreetselt välja toomist ja põhjendamist. Üldjuhul – eriti väljaspool kriisiolukorda – ei erine riigivarudesse kuuluvate ravimite käitlemine (sh turustamine, roteerimine jm tegevused) sisulises mõttes millegi poolest	**Selgitus**	Ravimiseaduse § 14 lõikes 3 ei tehta muid muudatusi võrreldes kehtiva regulatsiooniga kui terminite täpsustus (kuna ravimivarud koosnevad kahest varust: 1) EVK ravimivarud elanikkonnale; 2) Terviseameti poolt moodustatud ravimivarud tervishoiuasutustele, siis tuleb nimetada mõlemad varud. Sõnad „riigi tegevusvarus olevate ravimite“ asendatakse sõnadega „Riigi tegevusvarus ja tervishoiuvaldkonna vajadusteks moodustatud riigivarus“.

	tavapärasest ravimite hulgimüügist. Sellele tegevusele õigusliku erirežiimi võimaldamine vajab nii sisuliselt kui võrdse kohtlemise põhimõtte kontsektis väga kaalukaid põhjendusi. Jääb kaheldavaks, kas seesuguses olukorras on üldse võimalik õiguspäraselt kehtestada teistsuguseid käitlemisreegleid, sest ravimite hulgimüügi nõuded põhinevad valdavas osas Eesti siseriikliku õiguse suhtes ülimuslikul Euroopa Liidu õigusel. Kui riigivarude käitlemise siiski soovitakse sätestada erandeid, siis tuleb iga erand ise konkreetselt sõnastada, selle vajadus selgelt põhjendada ning samuti tuleb nende lubatavust käsitleda asjakohase EL õiguse kontekstis. Pelgalt asjaolu, et ravim kuulub riigi		

	varudesse ei saa tavaolukorras olla õigustuseks selle ravimi erikäitlemisele võrreldes teise täpselt samasuguse ravimiga, mis riigivarudesse ei kuulu. Lisaks vastuolule EL õigusega tekitab selline regulatsioon põhjendamatu erisuse ja ebavõrdse kohtlemise ravimituru osaliste seas.		
11.	4.6 Seaduseelnõus sätestatud piiravate meetmete kohaldamise haldusotsuste efektiivseks kontrollimiseks tuleb tõsiselt kaaluda kaalutlus- ja nn väärtusotsuste puhul eraldi tõhusate kontrolli- ja õiguskaitsevõimaluste loomist. Tervisekriisi üheks õppetunniks kujunes täitevvõimu piiranguotsuste, paratamatult nn kaalutlus- ja väärtusotsuste, formaalse ja sisulise	**Selgitus**	Eelnõu koostajad ei nõustu, et tervisekriisi üheks õppetunniks kujunes täitevvõimu piiranguotsuste, paratamatult nn kaalutlus- ja väärtusotsuste, formaalse ja sisulise kontrollivõimaluse äärmise piiratuse küsimus. Üldkorraldusi oli tervisekriisis igal inimesel võimalik kohtus vaidlustada – see tagas õigel ajahetkel kõigile õiguskaitse kättesaadavuse. Eelnõusse on lisatud täiendavalt õiguskantseleri järelevalvekohustus (vt eelnõu 166 ja § 167).

	kontrollivõimaluse äärmise piiratuse küsimus. Käesolevas eelnõus on piiravate meetmete rakendamise mudelina võetud üle eelmise kriisiaja korraldus. Kahetsusväärselt tähendab see, et eilsed vead kanduvad edasi ka homsesse. Eelnõus ja seletuskirjas tuleks tõsiselt kaaluda isikute õiguskaitsevõimaluste tõhustamist, sealhulgas näiteks: - kriisiaja kaalutlus- ja väärtusotsuste sisulise kohtuliku kontrolli ulatuse süvendamist, - kaaluda kaebeõiguse avardamist (näiteks populaarkaebuste lubamist), - õiguskantsleri rolli tugevdamist piiravate meetmete rakendamise otsuste kontrollimisel, - sätestada selge vastutus- ja õiguskaitse korraldus		

	eelnõus kirjeldatud nö mitmeastmeliste piiranguotsuste korral, kus sisulise otsuse piirangut rakendada teeb üks haldusorgan (näiteks valitsus, peaminister), kuid konkreetse piiranguotsuse vormistab formaalselt kriisijuhi määratud sisu ja suuniste alusel enda nimel hoopis mõni teine haldusorgan. Otsuse allkirjastaja muutub küll formaalselt sellise haldusakti andjaks, kuid tegelikku pädevust ei sellise otsuse andmise ega otsuse sisu üle tal ei ole. Kui taoline mitmetasandiline otsustuskord seaduseelnõus sätestada, siis ei saa seda teha isikute õiguskaitse kaotamise hinnaga, vaid sel juhul tuleb tõhusatele õiguste kaitse võimalustele igas otsustamise etapis ja iga otsuse teinud haldusorgani puhul eraldi tähelepanu pöörata, sh tuleb tagada		

	kõigi otsustusetappide haldusotsuste reaalne teatavakstegemine puudutatud isikutele.		
12.	4.7 Äärmiselt küsitav on otsese välismõjuga piiranguotsuste jõustamine juba otsuse allkirjastamisel ilma otsuse teatavakstegemiseta. Vt näiteks seaduseelnõus alkoholi jaemüügi piirangute otsustamise kord. Põhiõiguseid piiravate ja välismõjuga otsuste täitmist ei saa nõuda enne kui need on adressaadile teatavaks tehtud. Pelgalt otsuse allkirjastamine ei taga, et keegi peale otsustaja enda uuest reeglist või nõudest teada saab ning on võimeline seda täitma.	**Selgitus**	Kehiva Vabariigi Valitsuse seaduse § 30 lõike 5 kohaselt jõustub ka Vabariigi valitsuse korraldus üldjuhul allkirjastamisest. Korralduse andmisel tuleb kaaluda kõiki asjaolusid, ka seda, et kas otsus on vajalik teatavaks teha, avaldada jne, kõikidest asjaoludest tulenevalt jõustumisaeg määrataksegi. Alkoholiseaduse jõustumissäte ütleb, et otsus jõustub allakirjutamisel, kui korralduses ei sätestata hilisemat tähtpäeva – korraldus on võimalik määrata sobiv tähtaeg.
13.	4.8 Isikute õiguste kaitse vajaks läbimõtlemist ja kaitsevõimalused tugevdamist ka nn	**Selgitus**	Ühekordset kriisiülesanne antakse asutusele või juriidilisele isikule (eelnõu § 33 lg 1). Füüsilised isikud määratakse kriisiameti- või töökohtadele või rakendatakse nende suhtes kodanikukohustust (töö- või teenistussuhte väline ühekordne üksikjuhtumil antav ülesanne).

	ühekordse kriisiülesande panemisel. Seaduseelnõu kohaselt otsustavad selliste ülesannete panemise kriisiolukorra juhid. Iseenesest on mõistlik, et üksikotsused tehakse võimalikult operatiivsel tasandil. Siiski vajavad ka sellised otsused meie hinnangul tugevamat kontrolliregulatsiooni, sest ajalises mõttes võivad need kesta väga pikaajaliselt kogu kriisi kestel. Sellisel juhul tuleks ka neid otsuseid sarnaselt muude ulatusliku mõjuga kriisiotsustega perioodiliselt haldusorgani enda initsiatiivil üle vaadata, uuesti nende vajalikkust hinnata ja põhjendada. Samuti tuleb ette näha asjakohased reeglid sellistest otsustest		Asutuse ja ettevõtte juhil on igal ajal kohustus hinnata, mis on optimaalne ressurss, millega kriisiülesanded ära täita ning valida sobivad tööõiguse võimalused oma ressursi tagamiseks – kõiki isikuid ei pea määrama nt kriisiülesandega töökohale, võib rakendada ka valveaega, summeeritud tööaega jne. Kodanikukohustuse rakendamiseks on eelnõus toodud ranged reeglid, millistes olukordades ja kui kaua seda rakendada tohib.

	tekkinud kahju hüvitamiseks – eriti juhul, kui otsus kehtib pikaajaliselt ning võib sisulises mõttes oluliselt piirata isikute enda tegevus- ja ettevõtlusvalikuid. Sedavõrd intensiivsete meetmete lubamine sisuliselt igasuguses kriisis, sh tsiviilkriisis, vajaks eraldi kaalumist ning ilmselt ka täpsemalt piiritlemist.		

Riigikogu Kantselei

Nr	Ettepaneku/märkuse sisu	Arvestatud/mittearvestatud	Kommentaarid
1.	Eelnõus on mitmes kohas juttu põhiseaduslikest institutsioonidest, nende püsivatest kriisiülesannetest ja kohustustest, mis tulenevad tsiviilkriisi ja riigikaitse seadusest. Laiema probleemina näeme seda, et üheselt ei	**Selgitus**	Põhiseaduslik institutsioon on Põhiseaduse järgi Riigikogu. Riigikogu Kantselei on Riigikogu tööd toetav organ ning selleks, et Riigikogu saaks oma tööd teha, on eelnõus ette nähtud teatud juhtudel ka nt täiendavate tööülesannete andmise õigus (§ 104). Samuti peab Riigikogu kantselei tagama, et Riigikogul oleks kriisiks valmis – oleks vastavad plaanid, alternatiivasuukohad, vahendid, varud jne. Riigikogule ei määrata püsivat kriisiülesannet, kuna Riigikogu roll ja ülesanded on toodud juba Põhiseaduses. Eelnõuga pannakse põhiseaduslikele institutsioonidele teatud kohustused, mis on seotud nende Põhiseaduses toodud ülesannete täitmise tagamisega – kriisiplaan,

	ole selge, kas põhiseadusliku institutsiooni all tuleb mõista Riigikogu või on selle all silmas peetud hoopis Riigikogu Kantseleid, mis on loodud Riigikogu, tema organite ja Riigikogu liikmete teenindamiseks. Kontekstist võib aru saada, et valdavalt on selle silmas peetud Riigikogu Kantseleid (nt sättes, kus on juttu põhiseadusliku institutsiooni ametnikest), kuid eelnõu grammatilise tõlgenduse kohaselt peaks Riigikogu täitma eelnõu § 16 lg 2 nimetatud ülesanded ja kehtestama § 95 lg 1 alusel erakorralise ja sõjaseisukorra ajal erineva tööajakorralduse, erinevad nõuded töö-, puhke- ja valveaja kestusele ning piirangud ööajal ja riigipühal tehtavale tööle. Peame oluliseks, et eelnõus tehtaks korrektuurid, mis võimaldaks selgelt aru		toimepidevuse läbimõtlemine jne. Eelnõus on läbivalt kasutatud konstruktsiooni püsiva kriisiülesandega asutus ja põhiseaduslik institutsioon – kui on peetud vajalikuks põhiseaduslikele institutsioonidele kohustuste ettenägemist.

	saada Riigikogu ja Riigikogu Kantselei pädevustest. Hoolimata sellest, kas põhiseadusliku institutsiooni all on silmas peetud Riigikogu või Riigikogu Kantseleid, ei ole selge, kas tegemist on püsiva kriisiülesandega asutusega või ei ja millises seaduses tema püsiv kriisiülesanne määratakse. Oleme seisukohal, et kui seaduses ei ole Riigikogu Kantselei püsivat kriisiülesannet kehtestatud, ei saa Riigikogu Kantseleid käsitleda püsiva kriisiülesandega asutusena. Samas olemuslikult võib näha Riigikogu Kantselei püsiva kriisiülesandena Riigikogu töö toimepidevuse tagamist. Teiseks on selgusetu, kes ja millise seaduse alusel kehtestatud õigusaktiga		

	Riigikogu Kantselei püsiva kriisiülesande võib määrata. Oleme seisukohal, et selleks ei saa olla seaduse alusel antud täitevvõimu allakt. Kuna eelnõu ei näe ette Riigikogu Kantseleile ette püsivat kriisiülesannet, siis lähtume sellest, et Kantselei ei ole kriisiülesandega asutus ega pea täitma neid kohustusi, mis on ette nähtud vaid püsiva kriisiülesandega asutustele (nt riskianalüüs, õppused).		
2.	Eelnõu § 16 lõike 2 punkt 5 paneb põhiseaduslikule institutsioonile kohustuse turvalise side loomiseks. Jääb selgusetuks, kas see tähendab, et Riigikogu Kantselei peab endale looma iseseisva turvalise sidesüsteemi. Sama lõike punkt 10 kohustab Riigikogu Kantseleid looma ööpäev läbi toimiva kontaktpunkti. On ebaselge, kas see kontaktpunkt peab	**Selgitus**	Nimetatud nõuded tuleb tagada Riigikogu töö toimimiseks ja ka põhiseaduslikud institutsioonid peavad määrama turvalise teabevahetuse ja side korralduse, sealhulgas Riigikogu töö toimimiseks ka Riigikogu Kantselei. See tähendab eelkõige turvaliste lahenduste kasutuselevõttu, mitte iseseisva turvalise sidesüsteemi loomist. See hõlmab teabevahetuseks kasutatavate teavituskanalite määramist, mida vastavalt olukorrale kasutatakse (näiteks mobiilside, tekstisõnum, e-post, raadioside või rakendused nagu Signal, facetime vmt), sealhulgas alternatiivseid võimalusi teavitamise korraldamiseks side ja elektrikatkestuse korral (näiteks kullerside, teavitamine kokkulepitud kogunemiskohtades). Samuti tuleb võimaldada teabe usaldusväärsuse kontrollimine, näiteks teabe dubleerimisega meililistides, siseveebis, kokkulepitud kontaktnumbri vm vahendusel. Seejuures tuleb määrata infoturbenõuded arvuti ja mobiilsete seadmete kasutamisel.

	reaalselt toimima ka ajal, kui kriisi ei ole.		Kontaktpunkt peab toimima ööpäevaringselt ka siis, kui kriisi ei ole. Ähvardavad ohud ja ootamatud olukorrad ei avaldu vaid organisatsiooni ametlikul tööajal, mistõttu tuleb tegutsemiseks olla valmis igal ajal. Kontaktpunkti peamine ülesanne on vastata kõnedele ning edastada infot ja tagada kokkulepitud isikute olukorrateadlikkus, seda nii organisatsiooni siseselt kui partnerite vahel. Seejuures on organisatsioonide enese mõelda, kuidas tagada kontaktpunkti alaline toimimine.
3.	Eelnõu § 17 lõige 4 sätestab, et maa-ala, ehitise või seadme määrab alaliselt kaitstavaks olulise tähtsusega objektiks ja alalise kaitse lõpetab oma korraldusega Vabariigi Valitsus. Sellega seoses vajaks korrastamist Riigikogu hoonete kaitsmise küsimus. Praegu on Riigikogu hoonete valvamine ette nähtud politsei- ja piirivalve seaduse alusel antud Vabariigi Valitsuse määrusega. See ei taga aga seaduse tasandil Riigikogu hoonete valvamist. Samuti vajaks reguleerimist Riigikogu asenduspinna kaitse alla võtmise küsimus, kui Riigikogu on sunnitud mingitel	**Selgitus**	Juhul, kui Riigikogu hooned on määratud kehtiva RiKSi alusel riigikaitseobjektideks, siis rakendatakse objektil ka riigikaitseobjekti kaitse korras (vt RiKS § 87) sätestatud kaitseabinõusid. Eelnõuga ei tehta selles osas muudatusi ja samasisulised kaitsebinõud kehtivad praegustele riigikaitseobjektidele edasi juhul, kui need objektid määratakse eelnõu kohaselt alaliselt kaitstavateks olulise tähtsusega objektideks.

	asjaoludel oma tavaliselt asukohalt lahkuma.		
4.	Eelnõu § 59 lõikes 2 nimetatud otsuse osas tuleks kaaluda, kas selleks oleks vaja kehtestada eraldi menetlus (nt sarnane nagu RKKTS §-s 118 nimetatud otsuste puhul) ning kuidas seda Riigikogus menetletakse. Riigikogu otsuse tavamenetlus ei pruugi tagada eelnõu seletuskirjas eelnõu § 59 lõike 2 selgitusena välja toodud eesmärki, mille kohaselt on eesmärgiks tagada parlamentaarne kontroll, milleks tuleb piiravad meetmed Riigikogus heaks kiita või tühistada esimesel võimalusel.	**Arvestatud**	RKKTSi lisatud nimetatud sätte osas erimenetluskord.
5.	Eelnõu § 71 lõige 1 lubab Vabariigi Valitsusel või tema volitatud haldusorganil otsustada ruumi, hoonesse või piirdega alale sisenemise ja selle läbivaatamise valdaja nõusolekuta ja	**Selgitus**	Nimetatud säte ei olegi pelgalt täitevvõimu hinnangu alusel - nimetatud piirangud ja sätted kohalduvad ikkagi kriisiolukorra lahendamiseks, sealhulgas riigi julgeolekut või põhiseaduslikku korda ähvardava ohu tõrjumiseks. Nii näiteks nagu hetkel on KorS § 50 alusel korrakaitseorganil õigus valdusesse siseneda kõrgendatud ohu väljaselgitamiseks või tõrjumiseks, sama ka nt Päästeseaduses § 13^2 jne.

	teadmiseta. Soovime juhtida tähelepanu sellele, et Riigikogu hoonetesse sisenemise ja läbivaatamisel tuleb arvestada Riigikogu staatuse eripäraga, mis tähendab, et kõnealune paragrahv ei saa olla aluseks Riigikogu hoonetesse sisenemiseks ja läbivaatamiseks pelgalt täitevvõimu hinnangu alusel.		
6.	Eelnõu § 89 lõike 3 alusel võib Vabariigi Valitsus püsiva kriisiülesandega isiku juures määrata täiendavaid kriisiülesandega ameti- ja töökohti ning näha ette põhiseadusliku institutsiooni toimepidevust tagavatele asutustele kriisiülesandega ameti- ja töökohtade määramise tingimused. Vastava korra kehtestab Vabariigi Valitsus oma määrusega. Arvestades parlamentaarse autonoomia põhimõtet	**Selgitus**	Kriisi ameti- ja töökohtade süsteem peab olema toimivas loogikas Kaitseväe sõjaaja ametikohtadega, asutusele määratud kriisiülesannetega (Riigikogu puhul tema PSis toodud ülesannetega). Selgusetuks jääb, millest lähtuvalt Riigikogu Kantselei määrab endale kriisiajal vajamineva ressursi, kui puudub link KVga/KAM valitsemisalaga.

	peaks Riigikogu Kantseleil olema täitevvõimust sõltumatu õigust määrata kindlaks kriisiülesandega ameti- ja töökohtade määramise tingimused ja nende arvu. Vabariigi Valitsus võtaks selle informatsiooni teadmiseks, omamata õigust teha mingeid omapoolseid muudatusi.		
7.	Seoses eelnõu §-s 247 tehtavate muudatustega välissuhtlemisseaduses teeme ettepaneku kaaluda julgeolekupoliitika aluste nimetuse muutmist julgeolekupoliitika põhialusteks. Selliselt sobituks selle strateegiline arengudokument selgemini riigieelarve seaduse §-des 19 ja 20 nimetatud riigi strateegiliste arengudokumentide süsteemi.	**Mittearvestatud**	Kuna JPA menetluse osas on välissuhtlemisseaduses ette nähtud eriregulatsioon võrreldes teiste põhialustega, siis leiame, et julgeolekupoliitika aluste nimetus peegeldabki seda, et tegu ei ole samasuguse põhialuste dokumendiga nagu kõik teised põhialused.
8.	Täiendavalt tahame käsitleda ka õiguslikke teemasid, mis tulenevad Riigikogu tööst ja	**Selgitus**	Viidatud PS § 62 kaitseb eelkõige Riigikogu liikme õigust hääletada ja otsustada oma südametunnistuse ja põhimõtete kohaselt (indemniteedi põhimõte). Eelnõu seda tõenäoliselt otseselt ei takista.

	Riigikogu liikme staatusest, kuid mida kehtivates seadustes ei ole käsitletud. Need teemad tekkisid COVID-19 eriolukorra ajal ja nende reguleerimist seaduses peame õigusselguse huvides hädavajalikuks. Esimene teema seondub võimalike „erikordade“ ajal täitevvõimu poolt kehtestatavate liikumispiirangute (nii teatud territooriumile sisenemise keeld kui ka väljumise keeld) kohaldumisega Riigikogu liikmetele. Võttes aluseks põhiseaduse §-s 62 ja Riigikogu liikme staatuse seaduse §-s 17 sätestatud Riigikogu liikme vaba mandaadi põhimõtte ning § 18 lõikes 2 sätestatu („Riigikogu liiget ei tohi takistada tema ülesandeid täitmast“), vajaks seaduses õigusselguse ja üheti mõistetavuse huvides reguleerimist täitevvõimu		Pigem seonduvad kõik Riigikogu liikme isiklikku vabadusse sekkuvad meetmed PS §-ga 76, mis sätestab Riigikogu liikme puutumatuse nõude (immuniteedi põhimõte). Kuigi normi teine lause nõuab Õiguskantsleri või Riigikogu liikme koosseisu enamuse luba vaid Riigikogu liikme kriminaalvastutusele võtmise situatsioonis, võib kehtivas õiguses olla vajalik Riigikogu liikme isiklikku vabadust oluliselt piirata ka puhtalt ohutõrjeliste abinõudega (nt isiku kinnipidamine, viibimiskeeld, isiku läbivaatus, samuti kavandatavad liikumispiirangud, keelutund jms). Ei saa välistada, et kuna põhiseaduse vastuvõtmisel ei olnud õiguskorras kriminaalvastutuse ja ohutõrjelise vastutuse omavaheline piiritlemine eriti selge, ei osatud ette näha selle sätestamise vajadust põhiseaduses. Seetõttu oleks põhimõtteliselt õigustaud PS § 76 sätestatud Riigikogu liikme puutumatuse nõude tõlgendamine avaralt ning hõlmata selle kaitsealasse ka teatud ohutõrjeliste meetmete rakendamise piiramine. Kuigi küsimus on tekkinud VOS menetlemisel vajaks teema põhjalikumat analüüsi ja laiemat arutelu.

	poolt rakendatavate piirangute kohaldamise/mittekohaldamise küsimus Riigikogu liikmetele. **Meie seisukoht on, et Riigikogu liige ei peaks järgima selliseid täitevvõimu korraldusi, mis ei võimalda tal oma vaba mandaadi raames tööülesandeid täita, ja selleks ei saa teda ka kohustada ning nende mittetäitmise eest karistada**. Eriti see puudutab eelnõu §-s 53 käsitletud liikumispiiranguid, §-s 54 käsitletud viibimiskeeldu ja §-s 55 käsitletud keelutundi. Praktikas vajaks seaduse tasemel regulatsiooni ka eeltoodud piirangute kohaldumine või mittekohaldumine Riigikogu Kantselei teenistujate suhtes, kelle ülesandeks on Riigikogu täiskogu ja komisjonide töö häireteta tagamine.		

	Juhul, kui neile vastavad piirangud rakenduvad, võib tekkida olukord, kus Riigikogu töö võib olla tõsiselt häiritud või isegi halvatud teenindava personali puudumise tõttu.		

Riigikohus

Nr	Ettepaneku/märkuse sisu	Arvestatud/mittearvestatud	Kommentaarid
1.	Eelnõus ja seletuskirjas on püsiva kriisiülesande regulatsioon ebaselge ja vastuoluline. Põhiseaduslike institutsioonide vaates vajaks täiendavat selgitamist, kas toimepidevuse tagamine on või ei ole püsiv kriisiülesanne. Sõltuvalt sellest tuleks kõrvaldada võimalik kontseptuaalne ja terminoloogiline segadus eelnõus ja seletuskirjas. Eelnõu järgi on kriisiülesanded kas püsivad (§ 9) või ühekordsed (§ 43). Eelnõu	**Selgitus**	Riigikohtule ei määrata püsivat kriisiülesannet, kuna Riigikohtu roll ja ülesanded on toodud juba Põhiseaduses. Eelnõuga pannakse põhiseaduslikele institutsioonidele teatud kohustused, mis on seotud nende Põhiseaduses toodud ülesannete täitmise tagamisega – eelnõus § 13 põhiseadusliku institutsiooni riskianalüüs ja § 18 toimepidevuse tagamine. Eelnõus on läbivalt kasutatud konstruktsiooni püsiva kriisiülesandega asutus ja põhiseaduslik institutsioon – kui on peetud vajalikuks põhiseaduslikele institutsioonidele kohustuste ettenägemist.

	§ 9 pealkiri on eksitav – paragrahvis käsitletakse üksnes püsivaid kriisiülesandeid. Seletuskiri selgitab § 9 osas samuti kriisülesannet laiemalt kui üksnes püsiv kriisiülesanne. Eelnõus defineeritakse püsivat kriisiülesannet seeläbi, et seda seostatakse üksnes täidesaatva riigivõimu asutuse või kohaliku omavalitsuse üksuse põhiülesandega (ilmselt põhimääruses toodud põhiülesanne) ja juriidilise isiku tegevusala või eesmärgiga, lisaks sellele on püsivaks kriisiülesandeks ka elutähtsa teenuse toimepidevuse korraldamine ja selle osutamine (§ 9 lg 2). Erinevalt eelmisest on aga elutähtsa teenuse toimepidevuse korraldamisel ja sellise teenuse osutamisel tegemist püsiva kriisiülesandega nii		

	kriisiolukorras kui ka enne seda. Samas toodud loetelus puudub põhiseaduslik institutsioon, kuid ta on nimetatud § 9 lg-s 4. Kas on mõeldudki, et lisaks Eesti Pangale, kes on seotud elutähtsa teenuse toimepidevusega (seega seostatud püsiva kriisiülesandega ka läbi § 9 lg 2), käsitletakse ka teisi põhiseaduslikke institutsioone püsivate kriisiülesannete omajatena?		
2.	Eelnevaga haakub ka küsimus, kas toimepidevuse tagamine on püsiv kriisiülesanne või mitte? Alustame aga sellest, et eelnõu § 16 lg 1 säte ja seletuskirjas toodu on omavahel vastuolus. Eelnõust saaks järeldada, et § 16 lg-ga 1 reguleeritakse nii püsiva kriisiülesannetega asutuse või isiku – kelleks võib olla ka põhiseaduslik institutsioon – kui ka kõigi	**Selgitus**	Vt eelmist vastust. Lisaks selgitame, et § 18 reguleerib kõikide püsivate kriisiülesannetega asutuste ja isiku toimepidevust ning ka põhiseaduslike institutsioonide oma. Lisaks selgitame, et kõiki püsivaid kriisiülesandeid seadusega ei määrata – riigiasutusteel tulevad need vabariigi valitsuse kriisiplaanist samas määratakse need seaduse alusel nt määrustes, haldusaktidega määratakse nt elutähtsate teenuste osutajatele.

	ülejäänud põhiseaduslike institutsioonide suutlikkust järjepidevalt toimida ehk toimepidevust. See tähendaks, et sättega reguleeritakse toimepidevuse tagamise kohustust sõltumata sellest, kas see on püsiva kriisiülesandega asutuse või isiku või mõne muu institutsiooni toimepidevus (sellega on kooskõlas ka § 16 üldselgitus seletuskirjas). Konkreetselt aga § 16 lg 1 kohta käivast seletuskirja osast nähtub, et säte (seega ka paragrahv tervikuna?) peaks reguleerima üksnes nende põhiseaduslikke institsioonide toimepidevust, kellele on pandud püsiv kriisiülesanne. Omakorda jälle teistsuguse käsitluse annab seletuskirja lk 31, mille kohaselt toimepidevuse tagamise kohustus on püsiv kriisiülesanne.		

	Võimalik, et vähemalt § 16 lg 1, aga ka nt § 11 ja selle lg 1 omavaheline ebamäärane õigusselgus on seotud sellega, et püsiva kriisiülesandega asutuse ja isiku kui üldmõiste selgitus on esitatud alles § 16 lõikes 1, kuid seda kasutatakse juba varem (nt § 13 lg-d 2 ja 11). Üldmõiste tuleks kasutusele võtta koheselt, meie arvates paragrahvis 9. See võimaldaks meie arvates ka nt § 9 lõiked 3 – 5 koondada üheks sätteks – püsiv kriisiülesanne peab olema määratud seadusega. Sellise järelduseni jõutakse meie arvates ka seletuskirjas.		
3.	Mõjude analüüs põhiseaduslikele institutsioonidele on puudulik ja eksitav. Seal on väidetud (seletuskiri lk 379), et põhiseaduslikel institutsioonidel ei ole kriisiplaani koostamise ja õppuste korraldamise kohustust. Tõepoolest,	**Selgitus**	Kaasnevad kulud on välja toodud eelnõu seletuskirjas.

	põhiseaduslikel institutsioonidel puudub formaalne kohustus koostada dokument „Kriisiplaan“, kuid võrreldes nõudeid kriisplaani koostamiseks (rakendusakti kavand 4) ja toimepidevuse tagamiseks (§ 16 lg 2 p-d 1-10), on mõeldamatu, et nende täitmiseks ei pea muutma ulatuslikult nii kehtivat dokumentatsiooni kui ka looma uut. Kriisplaani kui ühe formaliseeritud dokumendi koostamise ja sellega seotud asjaajamise mõju ressursikuluna, võrrelduna näiteks toimepidevuse või selle mitmete üksikkomponentide (nt varud) ressursimahuga, on marginaalne. Tõepoolest ei ole põhiseaduslikult institutsioonil kohustust korraldada kriisiõppusi, kuid tal on kohustus harjutada toimepidevusnõuete täitmist (§ 16 lg 4).		

	Erinevalt näiteks kriisõppustest ei nähta selle kulude katteks ette valitsuse kaudu eraldatavaid täiendavaid vahendeid. Mõjude analüüs ei ole sisuline, vaid pigem õigustele keskenduv ja analüüsi tulem on valdavalt vaid täiendavate inimtöötundide (täiendavate korraldavate ametikohtade) vajaduse prognoos. Täiesti tähelepanuta on jäetud mõju kaasuvatele majanduskuludele – nt kohustus tagada varud ja vahendid eelnõuga sätestatud toimepidevusnõuete tagamiseks (§ 15 lg 2 p 7), varuasukoht ja sinna ümberpaiknemine (§16 lg 2 p 8), toimepidevuseks vajalike objektide kaitse (§16 lg 2 p 9) jne. Selline puudulik mõjude hindamine ei ole korrektne, jättes eksliku mulje, et kriisivalmiduse		

	või ka kriisides püsiva toimepidevuse saavutamiseks ongi tarvis ennekõike üksnes bürokraatlikku tööd – koostada dokumente.		
4.	Eelnõu § 27 lg 1 järgi otsustab Riigikogu sõjaseisukorra lõpetamise Vabariigi Presidendi või Vabariigi Valitsuse ettepanekul. Põhiseadus ei reguleeri otsesõnu sõjaseisukorra lõpetamist, kuid sõjaseisukorra kuulutab välja Riigikogu Vabariigi Presidendi ettepanekul või teatud juhtudel Vabariigi President üksi (PS § 128). Seetõttu on põhiseaduslikult küsitav sõjaseisukorra lõpetamise ettepaneku tegemise pädevuse andmine Vabariigi Valitsusele. Seletuskirjas toodud väide, et ka põhiseadust tõlgendades ei saa järeldada, et sõjaseisukorra lõpetamise ettepaneku tegemise ainuõigus on	**Arvestatud**	

	Vabariigi Presidendil, ei põhine mitte ühelgi tõlgendusargumendil. Pigem saab põhiseadust süstemaatiliselt tõlgendades järeldada vastupidist, sest sõjaseisukorra välja kuulutamise ja lõpetamise kaudu teostab Vabariigi President oma PS § 127 lg-s 1 sätestatud pädevust riigikaitse kõrgeima juhina. Seda järeldust kinnitab ka tõsiasi, et PS § 128 lg 1 annab ka demobilisatsiooni ettepaneku tegemise ainupädevuse Vabariigi Presidendile. Demobilisatsioon ja sõjaseisukorra lõpetamine kuuluvad mõlemad riigikaitselise kriisi deeskalatsiooni faasi.		
5.	Eelnõu §-s 48 nähakse ette, et füüsiline isik ei vastuta rahaliste kohustuste täitmata jätmisest tuleneva lepingu rikkumise eest, kui see on põhjustatud sellest, et kriisiolukorra tõttu on	**Selgitus**	Lepinguliste kohustuste rikkumise vabandatavus on seotud otseselt sissetuleku vähendamisega, kui vähendatakse töötasu, palka või hüvitisi ja toetusi. § 45 sätestab füüsilise isiku kohustuste rikkumise vabandatavuse – majandustegevust piiratakse ettevõtetel. Sundkasutusse võtmine otseselt ei tohiks põhjustada rahaliste kohustuste täitmata jätmist.

	vähendatud palka, hüvitisi ja toetusi. Säte on põhjendatud, sest sellistel juhtumitel on lepingu rikkumisel põhjuslik seos riigi tegevusega kriisiolukorras ressursside säästmisel. Samas ei ole seletuskirjas põhjendatud, miks ei laiene säte muudele eelnõus ette nähtud meetmetele, mis samuti füüsilise isiku majanduslikku toimetulekut võivad oluliselt raskendada, nt majandustegevuse piiramine või asjade sundkasutusse andmine.		
6.	Eelnõu §-s 59 on ette nähtud üldvolitus põhiõiguste piiramiseks erakorralise või sõjaseisukorra ajal. Üldvolitus põhiõiguste piiramiseks terves ühiskonnas ei saa üldjuhul olla kooskõlas seadusereservatsiooni ega määratuse põhimõttega. Isegi kui eeldada, et eksisteerib mõni erandlik	**Selgitus**	Sarnane üldvolitus on kehtivas õiguses RiKS § 9 lõikes 1 ja KorS § 24, 25. üldvolitust piirdub ainult sõjaseisukorraga.

	konkreetne olukord, mil seda on võimalik põhiseaduspäraselt rakendada, tuleks selle üldvolituse sõnastamisel arvestada PS §-s 130 sätestatud piirangutega.		
7.	Eelnõu § 97 seletuskirjast nähtub, et sundtöö on ümber nimetatud „kodanikukohustuseks“ seetõttu, et sundtöö on üldjuhul rahvusvahelise õiguse järgi keelatud, kuid riigi julgeoleku jaoks vajalikke abitöid tuntakse inglise keeles mõiste civic duties ehk kodanikohustuste all ja neile sundtöö keeld ei laiene. Tuleb rõhutada, et õigusinstituudi ümber nimetamine ei muuda selle lubatavuse eeldusi. Töökohustusele rahvusvahelisest õigusest ja põhiseadusest tulenevad piirangud kehtivad ühtviisi sõltumata sellest, kas seda nimetada sundtööks või kodanikukohustuseks. Seletuskirjas on	**Selgitus**	Kehtivas õiguses on reguleeritud sundtööd/töökohustust/ühekordset töökohustust RiKS5. peatüki 1.1 jao 3. jaotises – see on seotud riigikaitseliste vajadustega. Samuti on töökohustus hetkel reguleeritud hädaolukorra seaduse § 26, mis annab õiguse isikuid rakendada eriolukorra ajal eriolukorra lahendamiseks vajalikele töödele. Samuti on töökohustus lubatud päästeseaduse § 19 alusel – isikut võib rakendada päästetööde lahendamiseks, samuti korrakaitseseaduse § 16 alusel on lubatud isikuid kaasata ohtu tõrjuma või ka korrarikkumist kõrvaldama. Nagu näha, siis on kehtivas õiguses mitmeid võimalusi isikute kaasamiseks nende kodanikukohustuse täitmise raames, sh üldise korrahoidmise ja õnnetuste likvideerimise huvides. Seega rakendatakse isikuid erinevatele riigi ja elanike kasuks tehtavatele töödele nii tavaolukorras, kriisi ajal kui ka sõjaseisukorras. Eelnõu koostamisel arutame veel, kas mõiste kodanikukohustus on kõige täpsem.

	analüüsitud kooskõla EIÕK artikliga 4, kuid täielikult on jäetud analüüsimata kooskõla PS § 29 lg-ga 2, mis on sõnastatud EIÕK artiklist 4 erinevalt. Igal juhul tuleks tõsiselt kaaluda, kas sõna „kodanikukohustus“ kasutamine kõnealuse õigusinstituudi tähistamiseks on õigustatud. Tavakeeles on sellel sõnal täiesti teistsugune tähendusväli ja selle kasutamine õiguskeeles üksnes ajutise sunniviisilise töö tähistamiseks tekitab asjatut segadust.		
8.	Eelnõu § 102 lg-s 1 asja sundkasutusse võtmine ja sundvõõrandamine ning § 98 lg-s 1 sunniviisiline töö on võimalik juba n-ö lihtsas kriisiolukorras, ilma põhiseaduses sätestatud erikordi kohaldamata. Tasub kaaluda, kas niivõrd intensiivselt põhiõigusi piiravad meetmed peaksid	**Selgitus**	Asjade sundkasutus on lubatud juba ka nö rahuajal kehtiva õiguse järgi: Päästeseaduses § 20, KorS § 52, samuti RiKS § 82.1. Eelnõu võtab üle kehtiva RiKSi regulatsiooni.

	olema niivõrd hõlpsasti kohaldatavad.		
9.	Eelnõu § 139 lg 3 järgi lahendatakse kriisiolukorras tekitatud kahju hüvitamise taotlus ühe aasta jooksul. Seletuskirjas on seda põhjendatud eelkõige vajadusega suunata ressursse kriisiolukorra lahendamisele ja suurenenud töömahuga, sest kriisiolukorras esitatakse eeldatavasti kahju hüvitamise taotlusi rohkem. Eeltoodud põhjendused tekitavad küsimuse, kas eelnõuga on soovitud kehtestada kohustuslik kohtueelne menetlus kriisiolukorras kahju hüvitamise nõuete lahendamiseks. Kui see on olnud eesmärk, tuleks see sätestada selgelt (vt RKHKm 3-3-1-18-13, p 11).	**Selgitus**	Eelnõuga ei looda uut kohtueelse menetluse liiki, vaid sätestatakse haldusorganile tähtaeg, mis aja jooksul tuleb taotlus läbi vaadata ja seisukoht kujundada. Vt nt kehtiv RiKS § 87.4 lõike 4 alusel antud määrus.

Eesti Töötukassa

Nr	Ettepaneku/märkuse sisu	Arvestatud/mittearvestatud	Kommentaarid

1.	Eelnõu §-s 72 sätestatakse Vabariigi Valitsuse poolt hüvitiste ja toetuste (edaspidi hüvitis) vähendamise ja maksmise peatamise võimalus juhuks, kui erakorralise või sõjaseisukorra ajal, sealhulgas riigi eelarvelise jätkusuutlikkuse tagamiseks, on vaja kasutada täiendavaid riigi rahalisi vahendeid. 1.1. Eelnõu §-st 72 ei nähtu, kui pikaks ajaks Vabariigi Valitsus võib makseid vähendada või peatada. Sellist piirangut saaks meie hinnangul siiski rakendada ajutiselt piiratud aja jooksul, mis tuleks sätestada seaduses. 1.2. Samuti tuleks eelnõus ette näha täpsem hüvitiste ajutise vähendamise ulatus ja tingimused, et hüvitist väljamaksev asutus saaks ennetavalt teha infosüsteemide arendused, et kriisiolukorras oleks	**Selgitus**	SoM on nimetatud paragrahvi osas teinud omad ettepanekud, samuti on need läbi arutatud nii Sotsiaalkindlustusameti, Töötukassa kui ka Haigekassaga. Täpsemad selgitused: 1.1 Kuna lõike 1 kohaselt tohib piiranguid kehtestada üksnes erakorralise või sõjaseisukorra ajal, siis SoM arvates sellise olukorra lõppedes taastub automaatselt vana olukord. Kui siiski soovitakse piiranguid pikendada, tuleb selleks muuta seadusi. Kui Valitsus soovib piiranguid lühemalt kasutada, märgitakse see ära valitsuse määruses. 1.2 Ulatust on SoM poolt tehtud sõnastusettepanekus täpsustatud: hüvitisi vähendatakse protsentides, samuti on asendussissetulekutele ette nähtud vähendamise alumine piir. 1.3 Arvestatud SoM ettepanekus, asendussissetulekuid saaks vähendada palga alammäärani. 1.4 Arvestatud SoM ettepanekus. 1.5 Sularahas väljamaksmise kohustus on SoM ettepanekus välja võetud. Toimetulekutoetust on võimalik ka kehtiva seaduse alusel maksta sularahas, sotsiaalhoolekande seadusesse on mõistlik täpsustada sularahas väljamaksmise erisusi kriisides. 1.6 Arvestatud SoM ettepanekus, vt SOMi märkusi 1.7 SoM ettepanekus see säte välja võetud, kuna see on segadust tekitav. Kui erakorraline või sõjaolukord lõped taastub vana olukord või võetakse vastu seaduse muudatused, mida reguleerivad uut olukorda.

	vähendamine lihtsamini ja kiiremini rakendatav. 1.3. Lisaks ei taga eelnõu § 72 lõikes 2 kavandatud hüvitiste vähendamine toimetulekupiirini isikute toimetulekut, kuna see on piir, mis sotsiaalhoolekande seaduse kohaselt perekonna esimesele liikmele pärast eluasemekulude tegemist esmavajadusteks peab alles jääma. Kuna leibkonna struktuurist lähtuvalt võib toimetulekutoetuse kogusumma olla suurem, kui perekonna esimesele liikmele määratud toimetuleku piir (so 200 eurot), siis võib erakorralise või sõjaolukorra ajal tekkida olukord, kus isik saab esmalt töötukassast vähendatud määras hüvitise ja pöördub seejärel kohalikku omavalitsusse		

	toimetulekutoetuse saamiseks, mis võib osutuda kõrgemaks arvestades tema leibkonna struktuuri. Asendussissetulekuks olevad hüvitised ja toetused peaksid tagama isikule tema vajalike kulude katmise ilma, et ta peaks minema lisaks kohalikult omavalitsuselt toimetulekutoetust taotlema. Ettepanek on vähendamise alumiseks piiriks seada töötasu alammäär ja hüvitiste vähendamise ulatus määrata protsendina väljamakstavast summast. 1.4. Eelnõu § 72 lõike 4 kohaselt võib sama paragrahvi lõikes 1 nimetatud hüvitiste ja toetuste maksmise peatada, kui lõigetes 2 ja 3 sätestatud meetmete rakendamise järel on kriisiolukorra lahendamiseks, sealhulgas riigi eelarvelise		

	jätkusuutlikkuse tagamiseks jätkuvalt vaja kasutada täiendavaid riigi rahalisi vahendeid. Lõike 5 kohaselt tuleb peatamise korral inimesele tagada vältimatu sotsiaalabi korras hädavajalik toit, peavari ja riietus. Kuna ka vältimatu sotsiaalabi korras hädavajaliku abi andmine nõuab riigi poolt kulutuste tegemist, jääb ebaselgeks, miks peatatakse ühest allikast kulude tegemine ja samad kulud tehakse samuti eelarve vahenditest teise kanali kaudu. Ettepanek on loobuda asendussissetulekuks olevate hüvitiste ja toetuste peatamisest. 1.5. Eelnõu § 72 lõike 6 kohaselt võib muu võimaluse puudumisel maksta hüvitisi isikule sularahas. Tööturumeetmete seaduse, töötuskindlustuse seaduse ja töövõimetoetuse		

	seaduse kohaselt makstakse hüvitised isiku pangakontole ja sularahas väljamakseid ei tehta. Hüvitiste maksmiseks sularaha käitlemine (sh hoiustamine ja kassaline teenindamine) nõuab erinõuete täitmist, milleks töötukassal käesoleval ajal valmisolekut loodud ei ole. Meie hinnangul ei ole ka otstarbekas, kui iga väljamakseid tegev asutus teeks seda iseseisvalt, vaid tuleks luua ühine riigi poolt keskselt koordineeritud väljamaksete tegemise süsteem ja erinevate asutuste andmete alusel maksta isikutele hüvitised välja piirkonniti ühest kohast. Vastasel juhul võib tekkida olukord, kus kõik hüvitisi maksvad asutused teevad kulutused sularaha käitlemiseks ja klientidele väljamaksmiseks ning kliendid peavad käima samal või erineval ajal mitmes kohas raha saamas,		

	mis kriisiolukorras ei ole turvaline ega mõistlik korraldus. Samuti võiks kaaluda vajadusel kõigile hüvitisi ja toetusi saavatele isikutele ühesuguses suuruses nö baastoetuse maksmist, mis vähendaks hüvitisi maksvate asutuste töö- ja arenduskoormust ning oleks kriisi oludes inimestele lihtsasti kommunikeeritav. Eelnõus vajaks reguleerimist võimalus hüvitiste sularahas väljamaksmisel hüvitise summa ümardamiseks, et vältida müntides väljamaksmist, samuti isikutele ümardamisest tulenevate vahede hüvitamine. Ettepanek on eelnõus vastavalt täpsustada hüvitiste sularahas väljamaksmise regulatsiooni.		

	1.6. Eelnõu § 72 lõike 7 kohaselt võib perioodiliselt makstavaid hüvitisi andmete puudumisel maksta isikule eelmisel kuul makstud hüvitise summas. Pigem tuleks sätestada, et makstakse viimaste teadaolevate andmete alusel, kuna eelmine kuu ei tarvitse olla viimane, mille kohta on andmed olemas. 1.7. Eelnõu § 72 lõike 9 kohaselt jätkatakse erakorralise ja sõjaseisukorra lõppemisel hüvitise ja toetuse maksmist seaduses sätestatud alustel ja korras mõistliku aja jooksul. Reguleerimata on kas ja millal vähendatud või peatatud hüvitised ja toetused isikutele välja makstakse. Ettepanek on eelnõu vastava regulatsiooniga täiendada.		
2.	Tööturumeetmete seaduses, töötuskindlustuse seaduses	**Arvestatud**	Sisuliselt arvestatud ja arusaadav, ettepanekud esitatud vastutavale ministeeriumile, kes töötab välja vastavad muudatused.

	ja töövõimetoetuse seaduses on hüvitiste saamiseks seatud ka tingimused, näiteks töötuna arvelolek, töötukassas nõustamisel osalemine, aktiivne tööotsimine, töötule seatud muude kohustuste täitmine või ka töötamine, ettevõtlusega tegelemine või õppimine. Eelnõus puudub sellekohane regulatsioon, kuidas kriisiolukorras või hüvitisete vähendamisel tuleks nn aktiivsustingimusi rakendada. Samuti puudub regulatsioon, kas ja mis tingimustel tuleks jätkata tööturuteenuste osutamist. Ettepanek on eriseadustes sätestada kriisiolukorras töötute arvelevõtmise ja aktiivsusnõuete erisused ning hüvitiste ja toetuste saamise tingimused ning tööturuteenuste osutamine. Juhul, kui pole võimalik täpsustada kõiki tingimusi		

	eriseadustes, tuleks anda volitusnorm valdkonna eest vastutavale ministrile, kes võib täpsustada määrusega seaduses sätestatud ülesannete täitmist ja isikutele seatud tingimuste kohaldamist.		
3.	Eelnõu § 92 lõike 2 kohaselt kriisiolukorras püsiva kriisiülesande lahendamisega seotud kriisiülesandega ameti- või töökohalt omal soovil vabastamise või töölepingu lõpetamise korral peab isik esitama tööandjale avalduse vähemalt 60 päeva enne soovitavat ametikohalt vabastamist või töölepingu lõpetamist. Ebaselge on, mida mõeldakse püsiva kriisiülesande lahendamisega seotud kriisiülesandega ameti- või töökoha all. Eelnõu § 89 kohaselt määratakse püsiva kriisiülesandega ameti- ja töökohad. Eelnõu § 90 lõike 1 kohaselt töökohustus tekib isikule	**Arvestatud**	

	püsiva kriisiülesande täitmiseks vajaliku töökohustusega ametikohale asumisel või töölepingus ettenähtud tööle asumisel või tema ameti- või töökoha määramisel kriisiülesandega ameti- või töökohaks. Kriisiolukorras ei saa vastaval ameti- või töökohal töötamisel töölepingu lõpetamisel vahet teha, kas isiku kõik tööülesanded olid seotud kriisiülesande lahendamisega ja sellest sõltuvalt arvestada töölepingu ülesütlemise aega. Ettepanek on eelnõu § 92 lõike 2 sõnastust täpsustada ja jätta välja sõnad „kriisiülesande lahendamisega seotud“.		
4.	Eelnõu § 94 lõike 1 kohaselt võib riigieelarvest rahastatava asutuse ja isiku juures töötava ametniku palka ja töötaja töötasu ühepoolselt vähendada riigikaitselise kriisiolukorra ja	**Selgitus**	

	eriolukorra ajal, kui riigi rahaliste võimaluste tõttu vähendatakse riigieelarvest rahastatava asutuse ja isiku eelarvet ning samal ajal on vaja jätkata riigi toimimiseks vajalike ülesannete täitmist või teenuste osutamist. Sama paragrahvi lõike 2 järgi võib lõikes 1 nimetamata asutus ja isik töötaja töötasu ühepoolselt vähendada, kui tööjõukulude vähendamise põhjuseks on vajadus jätkata riigi toimimiseks vajalike ülesannete täitmist või teenuste osutamist hoolimata eelarve tulude vähenemisest. Lõike 2 sõnastusest ei nähtu, mis olukordades täpsemalt on muul asutusel õigus töötaja töötasu vähendada. Samuti on ebaselge, mida on mõeldud riigi toimimiseks vajalike ülesannete all, kuna		Lg 2 on täpsustatud samamoodi nagu lõiget 1 (riigikaitseline kriisiolukord). Riigi toimimiseks vajalikud teenused või ülesanded ei ole kindel loetelul mida saab ette määrata – see võib olla nii elutähtsad teenused, püsivad kriisiülesanded, põhiseaduslike institutsioonide tegevus kui ka avalik-õiguslike juriidiliste isikute tegevus – seda tuleb hinnata kriisi ajal, kas mingi teenus või ülesanne on antud hetkel vajalik riigi toimimiseks või ei ole seda mitte.

	eelnõus sellist terminit avatud ei ole. Kui mõeldud on elutähtsa teenuse osutamist või püsiva või ühekordse kriisiülesande täitmist, võiks selliselt ka eelnõu sätet täpsustada. Eelnõu § 94 lõike 2 sõnastus on hetkel liiga lai ja seda tuleks täpsustada selliselt, et tuleks selgelt välja mis olukordades ja juhtudel on tööandjal õigus töötajate töötasu vähendada. Kuna eelnõu § 94 lg 3 kohaselt võib töötasu vähendada töötasu alammäärani, tuleks sätestada ka see, kas ja mis aja jooksul on tööandjal kohustus töötasu vahe töötajale hüvitada, kas töötajal on vähendatud ulatuses õigus tööst keelduda, töösuhe üles öelda ja muud töölepingu seadusest tulenevad õigused.		Eelnõu sätestab, et palk ja töötasu tuleb taastada mõistliku aja jooksul pärast vähendamist. Töölt lahkumise õigus on töötajal alati – kriisi amet- ja töökohtadel olijate osas kohaldub 60 kalendripäevane etteteatamise aeg ning teiste isikute osas tavapärane 30 päev või siis kokkuleppel varem. Vahepealset palga või töötasu vahe kohustuslikku hüvitamist sarnaselt kehtivale RiKSile eelnõu ette ei näe. Eelnõu seletuskirja on ülaltoodud selgitustega täiendatud.

	Ettepanek on eelnõu § 94 vastavalt täpsustada.		
5.	Eelnõu §-des 109 ja 110 sätestatud erisused haldusaktide kättetoimetamisel ja menetlusosaliste õiguste piiramise rakendamine on seotud riigikaitselise kriisiolukorra lahendamisega. Ebaselgeks jääb, kas püsiva kriisiülesandega asutuse poolt riigikaitselise kriisiolukorra ajal kriisiülesande täitmine (näiteks eelnõu § 236 kohaselt töötuskindlustuse seaduse § 23 lõikes 22 sätestatud hüvitiste ja toetuste maksmine) on selles kontekstis seotud kriisiolukorra lahendamisega ja asutusel on võimalik kohaldada §-dest 109 ja 110 tulenevaid erisusi. Ettepanek on eelnõus täpsustada terminit riigikaitselise kriisiolukorra lahendamine. Juhul, kui	**Selgitus**	Haldusakti kättetoimetamise erisused on ette nähtud eelnõus piiravate meetmete kohaldamisega seotud haldusaktide kättetoimetamisega, milleks on kriisiolukorra lahendamise kohustustega seotud haldusaktid jm dokumendid (nt kriisiülesanded, kodanikukohustuse määramine, asja sundkasutusse võtmine või sundvõõrandamine). Säte on kirjutatud RiKS § 82^7 eeskujul, kus näiteks Töötukassa saaks RiKS osas riigikaitselise ülesandega seotud haldusakte jms kutseid, dokumente kätte toimeta kasutades haldusmenetluse erisusi nt olukorras, kus on vaja ühekordset töökohustust panna suurele hulgale isikutele ja vajadusel kaasata selleks töötuid. Sellisel juhul saaks ühekordse töökohustuse andmiseks üldkorraldusega selle haldusakti kätte toimetada. Sama loogika jätkub ka eelnõuga – kõik tsiviilkriisi ja riigikaitse seaduse alusel antud haldusaktid, dokumendid, kohaldatavad piiravad meetmed – neid saab isikule kätte toimetada eelnõus toodud HMS erisustele tuginedes, kui neid antakse tsiviilkriisi ja riigikaitse seaduse alusel ja kriisiolukorra lahendamise eesmärgil. Seega kui Töötukassa rakendab meetmeid tsiviilkriisi ja riigikaitseseaduse alusel, on ka Töötukassal võimalik HMSi erisusi rakendada.

	eelnimetatud sätted ei kohaldu püsiva kriisiülesande täitmisele, tuleks eelnõu täiendada haldusaktide kättetoimetamise ja menetlusosaliste õigusi reguleerivate sätete erisustega ka neil juhtudel, kuna kriisiolukorras ei tarvitse olla võimalik haldusmenetlust tavapäraselt vastavalt haldusmenetluse seaduses sätestatule läbi viia ja dokumente kätte toimetada.		
6.	Eelnõu §-s 117 on sätestatud isikuandmete töötlemine kriisiolukorraks valmistumise ja selle lahendamise ülesande täitmise eesmärgil. Samas on lõikes 1 nimetatud, et õigus on töödelda isikuandmeid, sealhulgas anonüümitud andmeid. Kuna anonüümitud andmed ei ole isikuandmed, siis tuleks sõnastust vastavalt	**Selgitus**	Eelnõu on muudetud ja selles sätestatakse, et kriisiolukorraks valmistumisel ja selle lahendamisel on püsiva kriisiülesandega asutusel ja isikul, sealhulgas elutähtsa teenuse osutajal ja kohaliku omavalitsuse üksusel ning põhiseaduslikul institutsioonil õigus saada ja töödelda eelnõus sätestatud ülesannete täitmiseks vajalikku teavet, sealhulgas avaliku teabe seaduse alusel asutatud andmekogusse (edaspidi andmekogu) kantud andmeid, mis ei ole isikuandmed. See tähendab, et kriisiolukorraks valmistumisel on õigus saada ja töödelda selliseid andmeid, mis ei ole isikuandmed, ning mis on vajalikud eelnõuga pandud ülesannete täitmiseks. Lisaks reguleeritakse ka õigus töödelda asutusesiseseks kasutamiseks mõeldud teavet juhul, kui selle töötlemine vastab kriisideks valmistumise või selle lahendamise eesmärgile ning teabe töötlemine on vajalik konkreetselt eelnõus sätestatud ülesande täitmiseks.

	täpsustada ja lõikest 1 välja jätta sõna „anonüümitud“. Eelnõu § 117 lg 2 kohaselt sama paragrahvi lõikes 1 sätestatud eesmärgil töödeldakse isikuandmeid eelkõige anonüümitud või pseudonüümitud kujul. Kriisiolukorra lahendamiseks vältimatu vajaduse korral ja mitte kauem kui kriisiolukorra lõppemiseni võib lõikes 1 nimetatud andmeid töödelda isikustatud kujul. Eelnõu § 117 lõige 2 on sõnastatud üldiselt ja sealt ei nähtu, mis asutustel ja kas igasuguses kriisiolukorras on isikuandmete töötlemise õigus. Samuti ei nähtu sätetest, mis on vältimatu vajadus kriisiolukorra lahendamiseks. Eelnõu sõnastuse kohaselt antakse lai volitus töödelda isikuandmeid, sealhulgas eriliiki isikuandmeid ning lõikes 3 piiratakse ulatuslikult andmesubjekti		Isikuandmete saamise õigus, sealhulgas õigus saada neid AvTSis nimetatud andmekogudest, sätestatakse üksnes kriisiolukorras kriisiolukorda lahendaval asutusele või piiravat meedet kohaldaval haldusorganile. Õigus saada ja töödelda neid andmeid sätestatakse nimetatud asutusele ka olukordadeks, kus isikuandmeid sisaldava andmekogu pidamist reguleerivas õigusaktis ei ole nende isikuandmete väljastamise või muul viisil juurdepääsu õigust konkreetsele asutusele sätestatud. Sellise seadusliku aluse sätestamise vajadus seisneb selles, et seadusandjal ei ole võimalik detailselt ette näha mistahes kriisiolukorra lahendamises osalevate asutuse täpsemaid vajadusi mõnes andmekogus sisalduvate andmehulkade osas. Tuleb möönda, et kuigi kriisideks valmistumisel on praegu iseenesest võimalik kõikidel VOSis sätestatud ülesandeid täitvatel asutustel ja isikutel analüüsida ja mõelda läbi erinevate andmete töötlemise vajadused ning valmistada ka ette vajalikud muudatused õigusaktides, siis teatud määramatus paratamatult jääb ning see ei saa olla takistuseks kriisi lahendamisel. Eelnõuga kavandatud muudatuste eesmärk on vältida neid olukordi, kus konkreetseid kriisiolukorra lahendamiseks vajalikke andmeid ei saa aluse puudumise tõttu töödelda see lahendav asutus, kellele võib andmete väljastamine kriisiolukorras olla aga igati põhjendatud ja eesmärgipärane, ja seeläbi kannataks kriisi lahendamine. Andmesubjekti õiguste ühe kaitsegarantiina sätestatakse nendeks olukordadeks ka nõue, et andmete töötlemise eesmärki peab eelnevalt hindama AKI. Isikuandmed väljastab andmekogu vastutav töötleja üksnes juhul, kui isikuandmete töötlemine vastab soovitud eesmärgile.

	õigusi. Arvestades, et andmekogu vastutav töötleja peab vastava päringu saamisel hindama isikuandmete väljastamisel õigusliku aluse olemasolu, siis tuleks vastavad sätted täpsemalt sõnastada.		
7.	Eelnõu § 119 lg 1 kohaselt on tsiviiltoetuse register andmekogu, mille eesmärk on koondada ja hoida tsiviilkriisiks ja riigikaitseks vajalike vahendite, asutuste ja isikutega seotud andmeid, sealhulgas pidada arvestust elutähtsa teenuse osutajate ning kriisiülesandega ameti- ja töökohtade määramise õigusega isikute ja asutuste üle. Eelnõu § 119 lõike 5 punkti 3 järgi töödeldakse registris kriisiülesande saaja andmed (ees- ja perekonnanimi, aadress ja kontaktandmed). Kuna eelnõus ega seletuskirjas ei avata kriisiülesande saaja mõistet, jääb ebaselgeks, kelle isikuandmeid sel	**Selgitus**	Tsiviiltoetuse registris ei kajastu kriisiameti- või töökohal olevate isikute andmed – need on töötamise registris. Tsiviiltoetuse register on, nagu nimigi ütleb vahendi, varud. Lisaks elutähtsa teenuse osutajate ning kriisiülesandega ameti- ja töökohtade määramise õigusega isikute ja asutuste andmed.

	alusel töödeldakse. Täpsustamist vajab, kas selle sätte alusel on kavas töödelda näiteks kriisiülesandega ameti- või töökohal töötava isiku andmeid.		
8.	Eelnõu § 165 punktis 4 täiendatakse avaliku teabe seaduse § 35 lõiget 1 punktiga 6^3, mille kohaselt peab teabevaldaja tunnistama asutusesiseseks kasutamiseks mõeldud teabeks teabe tsiviilkriisi ja riigikaitse seaduse alusel kriisiolukorraks valmistumise või selle lahendamise kohta juhul, kui selle avalikuks tulek kahjustaks kriisiolukorra lahendamist või püsiva kriisiülesandega asutuse või isiku või põhiseadusliku institutsiooni toimepidevust. Seletuskirja kohaselt kohustub teabevaldaja sätte alusel piirama ligipääsu sellisele teabele, mida töödeldakse	**Mittearvestatud**	Teabe asutusesiseseks kasutamiseks tunnistamise aluseid või viidatud hindamise ulatust ei saa reguleerida määruse tasemel. Ka praegu peavad teabevaldajad kehtiva seaduse alusel hindama, milline osa töödeldavast teabest vastab seaduses sätestatud asutusesiseseks kasutamiseks tunnistamise alusele või tunnustele ja see põhimõte ei muutu mistahes uute AK aluste sätestamisel. Eelnõu muudetakse aga selliselt, et avaliku teabe seadusest võetakse kõik kriisideks valmistumise ja lahendamise alused välja ja sätestatakse need tsiviilkriisi ja riigikaitse seaduses.

	tsiviilkriisi ja riigikaitse seadusest tulenevate kriisiolukorraks valmistumise või selle lahendamise ülesannete täitmiseks (nt riskianalüüsi või kriisiplaanide koostamisel ja toimepidevuse tagamise nõuete täitmisel). Teabele juurdepääsupiirangu seadmisel peab aga teabevaldaja arvestama tingimusega, et juurdepääsupiirang teabele on põhjendatud üksnes sellises osas või ulatuses, mille avalikuks tulek kahjustaks kriisiolukorra lahendamist või teabevaldaja toimepidevust. Arvestades riskianalüüsi ja kriisiplaani nõuded ning toimepidevuse tagamise kord kehtestatakse Vabariigi Valitsuse poolt, võiks vastavates määrustes näha ette, mis ulatuses on vastavas dokumendis teave avalik või juurdepääsupiiranguga.		

	Sel juhul ei peaks teabevaldaja igakordselt hindama, kas vastava teabe avalikuks tulek võiks kahjustada kriisolukorra lahendamist või toimepidevust.		
9.	Eelnõu §-s 216 punktis 6 muudetakse riigieelarve seaduse § 64 lõiget 7, mille kohaselt kui riigikaitse eesmärgi tagamiseks kehtestatud kriisiolukorra, sealhulgas erakorralises seisukorras, mobilisatsiooni ja demobilisatsiooni korral ning sõjaseisukorra ajal on vaja kasutada täiendavaid riigi rahalisi vahendeid olukorra lahendamiseks, sealhulgas riigi eelarvelise jätkusuutlikkuse tagamiseks, võib Vabariigi Valitsus määrata riigieelarve ja käesoleva seaduse § 67 lõikes 1 nimetatud isikute väljamaksete tingimused. Töötuskindlustuse seaduse alusel makstavaid hüvitisi rahastatakse	**Selgitus**	Küsimus on edastatud RAMi.

	sundkindlustusmaksest kogutud töötuskindlustuse vahenditest, mille kasutamine saab toimuda vaid seaduses sätestatud alustel. Kuigi seaduses on antud Vabariigi Valitusele volitus teatud olukordades seaduses sätestatud ulatuses töötuskindlustuse vahendite kasutamist muuta, oleks eelnõus vajalik sätestada regulatsioon, kuidas ja millal toimub riigi poolt kasutatavate töötuskindlustuse vahendite tagastamine töötukassale.		
10.	Eelnõu §-s 233 täiendatakse turvategevuse seadust ja lisatakse § 91, mis reguleerib turvaettevõtjana elutähtsa teenuse osutamist. Seletuskirja kohaselt seisneb turvaettevõtjate turvamise teenus teistele elutähtsa teenuse osutajatele eelkõige objektide valves, valveseadmete	**Selgitus**	Elutähtsate teenuste väljaselgitamine toimus kindla metoodika järgi, vaata seletuskirja lisa 1. Elutähtsad on nö alusteenused/esmatähtsad teenused, mis on hädavajalikud inimeste elu ja tervise tagamiseks, ühiskonna, riigi toimimiseks. Hetkel elutähtsana loetakse üksnes sularaha käitlemise teenust (vedu, inkassatsioon), seda teenust pakkuvad Eestis turvaettevõtted. Turvateenus tervikuna on kindlasti oluline teenus, kuid koostöös Siseministeeriumiga on hindamise käigus jõutud järelduseni, et hädavajalik on üksnes sularahaga seotud osa, mis võimaldab tagada sularaha jõudmist inimesteni. Sularaha on aga aluseks toidu ja esmatarbekaupade, ravimite ostmiseks. Elutähtsa teenuse osutaja staatusega kaasnevad ettevõtetele ulatuslikud kohustused ja seepärast peab vastava kohustuse panemine olema põhjendatud ja kaalutud.

	haldamises, inkassatsioonis. Ilma turvateenuseta võib kriisis olla ohustatud teiste elutähtsate teenuste toimimine, nt võib sattuda ohtu elutähtsa teenuse osutajate objekti turvalisus, sularaha vedu jmt. Eelnõu § 72 lõike 6 kohaselt võib sama paragrahvi lõikes 1 nimetatud hüvitisi ja toetusi muu võimaluse puudumisel maksta isikule sularahas. Eelnõu § 72 lõikes 1 on muuhulgas nimetatud ka töötukassa makstav töötutoetus, töövõimetoetus ja töötuskindlustushüvitis. Töötukassa osutatavad teenused ei ole elutähtis teenus, vaid eelnõu §-s 236 sätestatud püsiv kriisiülesanne. Ettepanek on täiendada eelnõu sätetega, mis tagaks turvateenuse osutamise püsiva kriisiülesandega		

	asutusele, sh hüvitiste ja toetuste sularahas maksmisel.		
11.	Eelnõu §-s 236 sätestatakse töötukassa püsivad kriisiülesanded, milleks on töötuskindlustuse seaduses sätestatud hüvitiste, sotsiaalmaksu seaduse sätestatud sotsiaalmaksu maksmine ning töövõimetoetuse seaduses sätestatud töövõime hindamine ja töövõimetoetuse maksmine ning töötute, töövõime ja töövõimetoetuse, töötutoetuse ja käesoleva seaduse alusel kindlustatute ja hüvitiste maksmise üle arvestuse pidamine. Seletuskirja kohaselt on kriisiülesandeks ka tööturumeetmete seaduses sätestatud töötutoetuse maksmine, aga eelnõu §-s 236 on ekslikult viide tööturumeetmetel	**Arvestatud**	

	osalemisel makstavale toetusele. Teeme ettepaneku muuta ja sõnastada eelnõu § 236 järgmiselt: „Töötuskindlustuse seaduse § 23 täiendatakse lõikega 22 järgmises sõnastuses: „(22) Eesti Töötukassa püsivateks kriisiülesanneteks on käesoleva paragrahvi lõike 2 punktides 1, 3 1 ja 4 sätestatud ülesannete täitmine, tööturumeetmete seaduse §-s 18 nimetatud töötutoetuse maksmine ning töötute, töövõime ja töövõimetoetuse, töötutoetuse ja käesoleva seaduse alusel kindlustatute ja hüvitiste maksmise üle arvestuse pidamine.“.“		
12.	Eelnõu § 251 kohaselt jõustub eelnõu 01.01.2024. Seletuskirja kohaselt on kavandatud jõustumisaeg selline, et asutustel oleks	**Selgitus**	Eelnõu täiendatud rakendussätetega.

	piisav aeg uuele süsteemile üleminekuks vajalikke ettevalmistusi teha (nt rakendusakte ja planeerimisdokumente kehtestada jne). Eelnõu § 11 järgi koostavad püsiva kriisiülesandega asutus ja isik, sealhulgas elutähtsa teenuse osutaja ja kohaliku omavalitsuse üksus ning põhiseaduslik institutsioon sama seaduse §-s 10 nimetatud üleriigilisest riskianalüüsist lähtudes oma asutuse või isiku riskianalüüsi, milles analüüsitakse nii üleriigilises riskianalüüsis esitatud kui ka muid riske asutuse või isiku püsiva kriisiülesande täitmisele ja toimepidevusele. Enne eelnõu jõustumist ei ole võimalik üleriigilist riskianalüüsi kinnitada, mistõttu ei ole võimalik ka selle alusel asutuse riskianalüüsi teha. Seega on vajalik eelnõuga anda		

	asutustele eelnõu rakendamiseks aega, et pärast eelnõu jõustumist ja üleriigilise riskianalüüsi kinnitamist saaks asutus teha oma riskianalüüsi ja kriisiplaani ning neist plaanidest lähtuvalt luua valmisoleku. Samuti on vajalik teha infosüsteemide arendusi, et tagada valmisolek püsivate kriisiülesannete täitmiseks. Ettepanek on kehtestada eelnõu jõustumisest üheaastane tähtaeg selle rakendamiseks ja seaduse nõuetega vastavusse viimiseks.		

Eesti Proviisorapteekide Liit

Nr	Ettepaneku/märkuse sisu	Arvestatud/mittearvestatud	Kommentaarid
1.	Eelnõu seletuskirja põhjal: negatiivne mõju avaldub eelkõige halduskoormuse kasvus nendele	**Selgitus**	Vastava sätte eesmärk on määrata teatud apteegid elutähtsa teenuse osutajaks. Nimekiri apteekidest, kellele uued nõuded rakenduvad, töötatakse välja eraldi ning nõudeid sätestatakse eriseaduste ja valdkonna määruste tasemel. Elutähtsa teenuse osutajaks määramine toimub kaasates

	ettevõtetele, kes ei ole kehtiva HOSi alusel elutähtsa teenuse osutajad. Samuti võivad vastavate nõuete rakendamisega kaasneda lisanduvad tööjõukulud. Hinnanguliselt võib vastavate ülesannete täitmiseks kuluda olenevalt ettevõttest 0,5–1 koormusega töötaja töötunnid, mis eeldab umbes 13 000 – 50 000 eurot palgafondiraha aastas. Üldjuhul kaasneb seaduse eelnõust tuleneva toimepidevuse riskianalüüsi ja plaani koostamisega töötaja tööaeg ja tööjõukulu. Juhul, kui ettevõte otsustab tellida toimepidevuse riskianalüüsi ja plaani sisse, siis võib olenevalt ettevõtte suurusest olla kuluks 600–5000 eurot. Näiteks 2022. aasta mai seisuga oli turult võimalik saada teid korrashoidva ettevõtte toimepidevuse riskianalüüsi ja plaani		huvirühmad ning arvestades finantsmõjude ja valdkonna esindajate eelneva kogemuse puudusega – analoogselt toimub protsess peremeditsiini valdkonnas ning varasemalt teiste tervishoiuteenuste osutajate suhtes.

	600–1000 euro eest, vee-ettevõtja toimepidevuse riskianalüüsi ja plaani 2500 euro eest ja kaugkütteettevõtte toimepidevuse riskianalüüsi ja plaani 3500 euro eest. KüTsist tulenevalt on kohustus koostada võrgu- ja infosüsteemide riskianalüüs, mille võib turult saada olenevalt ettevõttest 2000 – 20 000 euro eest. Vastavaid analüüse saab ettevõte teha ka ise, st kohustust tellida neid ei ole, see on üksnes ettevõtte võimalus. Kõik vähemalt 10 töötajaga elutähtsa teenuse osutajad on tulenevalt KüTSist kohustatud tellima sisse võrgu- ja infosüsteemide auditi. Tegemist on ainukese kohustusega, mida ettevõtja ei saa ise täita ja mida tuleb tellida sisse. Auditi maksumus jääb 4 500 – 20 000 euro vahemikku. Maksumus oleneb ettevõtte suurusest		

	ja infosüsteemidest. Vastav nõue tuleneb küberturvalisuse seadusest ja selle alamaktist ning täpsem mõju on analüüsitud nende õigusaktide koostamise raames. Täiendavalt seda siin seletuskirjas ei kajastata. Elutähtsa teenuse osutaja ülesanne on korraldada ka kord kahe aasta jooksul õppus. Õppuste läbiviimine ei eelda üldjuhul suuri kulusid. Õppusi korraldav asutus saab õppuse viia läbi ka lauaõppusena. Sellisel juhul tekib kulu juhul, kui osalejatele tagatakse toitlustus (nt lõuna ja kaks kohvipausi), üldjuhul ei ole see kulu suurem kui 70 eurot osaleja kohta. Sellise õppuse korraldamiseks ei võeta üldjuhul tööle eraldi projektijuhti, mis tähendab, et õppuse ettevalmistamisega seotud kulud kaetakse ettevõtte tegevuskulude jooksvast		

	eelarvest. Toimepidevuse meetmete rakendamine aitab parandada elutähtsa teenuse toimimist kriisides ning seeläbi ettevõtte äri toimekindlust ning üldist elanikkonna turvalisust ja käekäiku kriisides. Seda nii lühiajalises kui ka pikemaajalises perspektiivis. Sellest tulenevalt ei saa pidada ebasoovitavate mõjude kaasnemise riski suureks, vaid pigem keskmiseks. Sihtrühma suurust, mõju ulatust, sagedust ja ebasoovitavate mõjude kaasnemise riski arvestades on tegemist keskmise mõjuga. Eesti üldapteekide vaatest on seletuskirjas toodu ebaõige ja mõjud meile on kindlasti suured. Valdav enamus Eesti üldapteekidest on väike- või mikroettevõtjad, seaduse järgi tohib üks proviisor omada kuni neli üldapteeki. Lisaks on		

	nende tulukus riigi poolt oluliselt piiratud (riiklikult kehtestatud juurdehindluse piirmäärad ravimitele; lisategevused, mille kulud tuleb katta ravimite väljastamise tuludest, näiteks ravimijäätmete kogumine ja hävitamine, riiklikult kehtestatud kõrghariduse nõue tööjõule). Apteekidel puudub kogemus elutähtsa teenuse osutamisel, kõiki analüüse, auditeid ja õppusi tuleb teha sisuliselt nullist. Seletuskirjas välja toodud valdkondade riskianalüüse on tehtud juba aastaid ning ilmselt tõesti on võimalik neid sisse tellida, kuid apteekide puhul ei ole selliseid standardseid riskianalüüse olemas ning apteekidel endal puudub võimekus ja oskus nii lühikese aja jooksul neid koostada. Enamusel üldapteekidel puudub täielikult võimekus seletuskirjas viidatud		

	lisakulude või kohustuste kandmiseks ilma riigipoolse finantseerimiseta. Lisaks on ju teadmata, milliseid lisakulusid tuleb teha, et vastata toimepidevuse nõuetele – vajalikud võivad olla näiteks generaatorite ja –varukommunikatsioonide olemasolu, aga ka elektrisüsteemide ümberehitus jmt. Kuna seletuskiri ei kirjelda, siis võib eeldada, et riigi poolt on läbi mõtlemata üldapteekidele vastavate ressursside tagamise plaan. Seega ei pea me seaduse rakendamist apteekide suhtes võimalikuks.		
2.	Millal rakenduvad kriisiseadusest tulenevad nõuded üldapteekidele, millal tuleb kinnitada asjakohased dokumendid (riskianalüüs, riskiplaan, toimepidevuse tagamise plaan)?	**Selgitus**	Käesoleva eelnõuga ei muudeta elutähtsate teenuste regulatsiooni. 18.10.2024 jõustusid CER direktiivi ülevõtmisega seotud muudatused. Käesolevasse eelnõusse on HOSi sätted lihtsalt üle toodud. Seega, määratakse isik ETOks haldusaktiga eelnõu § 76 lg 3 kohaselt. Haldusaktis sätestatakse ka nõuete täitmise tähtajad, samuti sätestatakse käesoleva eelnõu §-s 177 asjakohased üleminekusätted..

3.	Seletuskirja alusel käsitletakse elanikkonnale vajalike ravimite olemasolu tagamiseks edaspidi ravimite hulgi- ja jaemüüki elutähtsa teenusena ning luuakse AS Eesti Varude Keskuse juurde elanikkonna ravimivaru. Varem ei ole ravimite jaemüüki käsitatud elutähtsa teenusena. Antav püsiv kriisiülesanne toob elutähtsat teenust osutavate üldapteekide jaoks kaasa muutused töökorralduses, uute kordade väljatöötamise ja juurutamise, toimepidevuse riskianalüüside ja plaanide koostamise, toimepidevuse meetmete rakendamise ja õppuste korraldamise. Kuna puuduvad konkreetsed toimepidevuse nõuded, ei ole võimalik sisuliselt asjakohaseid regulatsioone	**Selgitus**	Rakendusaktid on koostamisel. Koostamise ajal hinnatakse ka täpsemate nõuete mõjud, samuti kaasatakse puudutatud osapooled. SOM võtab kaalumisele ettepaneku koostada valdkonnale ühine riskianalüüs.

	hinnata ega kommenteerida. Ühine riskianalüüs kogu valdkonnale, mille paneks kokku koordineeriv asutus oleks siinkohal kindlasti abiks.		
4.	Seletuskiri väidab, et eelduslikult määratakse umbes 50 apteeki ETO-ks. Muudatuse eesmärk on tagada ravimite varustuskindluse tagamise kui elutähtsa teenuse toimimine. Ravimite kättesaadavus on elanikkonna tervise tagamise seisukohast oluline. Kuna pole teada, millised apteegid ETO-ks määratakse, siis pole teada nende ettevõtjate seiskoht selles suhtes. Mis saab kui nad näiteks keelduvad või äärmisel juhul isegi tegevuse lõpetavad? Kuidas tagatakse apteekidele vajalikud ressursid või	**Selgitus**	ETO-ks määramine toimub koostöös huvirühmadega ja konkreetse apteegipidajaga. Täpsemad tingimused selgitatakse rakendusaktide väljatöötamisel.

	kompenseeritakse täiendavad kulud?		
5.	ETO-de loetellu mittekuuluvatele üldapteekidele on kriisiolukorra lahendamiseks või selle lahendamise toetamiseks võimalik tsiviilkriisi ja riigikaitse seaduse alusel anda ühekordne kriisiülesanne. Pole võimalik aru saada, milliseid täiendavaid kohustusi ja kulusid kriisiülesanded kaasa võivad tuua. Kuidas tagatakse apteekidele vajalikud ressursid või kompenseeritakse täiendavad kulud?	**Selgitus**	Ühekordne kriisiülesanne ei eelda eelnevat ettevalmistust, seda määratakse *ad hoc*. Seega ei ole võimalik ennustada vajalikke ressursside tagamise ja kulude kompenseerimise mehhanismi – nad sõltuvad kriisiulatusest ja iseloomust. Ühekordne kriisiülesanne on üks äärmistest kriisimeetmetest, mida tulenevalt seadusest võib rakendada ainult juhul, kui ülesannet ei saa täita ükski muu asutus või isik.
6.	Üldapteek, kes osutab elutähtsat teenust, on ühtlasi üldhuviteenuse osutaja majandustegevuse seadustiku üldosa seaduse § 5 tähenduses ja talle kohalduvad üldhuviteenuse osutajale ette nähtud kohustused, nõuded ja tähtajad niivõrd,	**Selgitus**	Vastavalt MsüSi määratlusele on elutähtis teenus ja üldhuviteenuse seotud nii, et iga ETO on ka üldhuviteenuse osutaja MsüSi tähenduses, kuid iga üldhuviteenuse osutaja ei ole ETO. MsüSi § 5 lõike 3 järgi on kaks võimalust, mis juhul loetakse ettevõtja üldhuviteenuse osutajaks: 1. ettevõtja on ETO käesoleva eelnõu tähenduses; 2. seaduses on otsesõnu sätestatud, et ettevõtja on üldhuviteenuse osutaja. Kriteeriumid, millal loetakse teenuseosutaja üldhuviteenuse osutajaks või ETOks, võivad erineda. Ettevõtja võib küll osutada teenust, mis on elutähtis teenus käesoleva eelnõu tähenduses, kuid ta ei ole ETO, kui ta ei vasta

	kuivõrd elutähtsa teenuse osutajale ei ole sätestatud teistsuguseid nõudeid. Erisused on sätestatud üldhuviteenuse osutaja ja elutähtsa teenuse osutaja toimepidevuse nõuetes. Samas näiteks majandustegevuse lõpetamise kohta erisusi ette nähtud ei ole, nii näiteks peab üldapteek, kes osutab elutähtsat teenust, teavitama üldhuviteenuse osutamisest loobumisest seda takistavate asjaolude olemasolu tõttu tegevuslubade andjat ehk Ravimiametit vähemalt kolm kuud ette. Milline on üldapteekide kui üldhuviteenuse osutajate ja elutähtsa teenuse osutajate toimepidevuse nõuete omavahelised seosed, millised on erisused? Kuidas tagatakse apteekidele vajalikud ressursid või		kindlatele kriteeriumidele. Seda, millal on ettevõtja ETO, tuleb hinnata valdkondliku seaduse alusel. Kõik ETOd on aga automaatselt ka üldhuviteenuse osutajad. See tähendab, et kui valdkondliku seaduse järgi on ettevõtja ETO, on ta ka üldhuviteenuse osutaja, seda ka ilma sõnaselge normita, mis nii sätestaks. Samas aga võib ettevõtja olla üldhuviteenuse osutaja, aga mitte ETO. Apteekrite esindusorganisatsioonidega planeeritud eraldi kohtumine.

	kompenseeritakse täiendavad kulud?		
7.	Seletuskirjas on toodud Terviseameti ülesanded tervishoiualase hädaolukorra ja kriisiolukorra ülesannete täitmisel ning selleks valmistumisel on järgmised: 1) kavandab kooskõlas tsiviilkriisi ja riigikaitse seaduses sätestatud piirangutega tervishoiutöötajate ning apteekide töötajate poolt töökohustuse täitmise korraldust ning peab selle üle arvestust tervishoiukorralduse infosüsteemis. Tervishoiutöötajate ja apteekide töötajatele saab kohaldada töökohustuse rakendamist ainult kooskõlas tsiviilkriisi ja riigikaitse seadusega. Pole võimalik aru saada, kuidas Terviseamet kavandab apteekide töötajate poolt	**Selgitus**	TTKS § 28.4 kohaselt on tervishoiukorralduse infosüsteemi eesmärk: 1) registreerida tervishoiutöötajad, proviisorid ja farmatseudid, et tagada tervishoiuteenuste ja apteegiteenuse osutamine nõutava kvalifikatsiooniga isikute poolt eesmärgiga kaitsta teenusesaajate tervist; 2) pidada tõhusa ametliku kontrolli tagamiseks arvestust tegevusloa saanud füüsilisest ja juriidilisest isikust ettevõtjate üle; 3) tagada vajalikud andmed tervishoiuvaldkonna juhtimise ja korraldamise ülesannete täitmiseks; 4) tagada järelevalve; 5) töödelda tervisestatistika ja tervishoiupoliitika tegemiseks vajalikke andmeid.

	töökohustuste täitmise korraldust ning peab selle üle arvestust tervishoiukorralduse infosüsteemis. Samuti, kuidas kohaldatakse apteegitöötajatele töökohustuste rakendamist. Kuidas tagatakse apteekidele vajalikud ressursid või kompenseeritakse täiendavad kulud?		
8.	Seletuskirjas on välja toodud, et 01.01.2022 seisuga on Ravimiameti andmetel Eestis 475 üldapteeki. Nende kõigi ühetaoliselt ETOks nimetamine ei ole ravimite varustuskindluse tagamise aspektist vajalik. Seetõttu kehtestatakse ministri määrusega üldapteekide loetelu valmisolekutasemete kaupa. Loetelu kehtestamisel lähtutakse rahvastiku ja teiste elutähtsa teenuse osutajate paiknemist arvestavatest strateegilistest	**Selgitus**	Apteekide nimekiri vaadatakse üle regulaarselt ning põhjendatud juhul määratakse uusi ETO-sid või võetakse olemasolevatelt ETO staatuse ära. ETO-de ülevaatamise kriteeriumid peavad toetama investeeringute tegemist ja toimepidevuse suurendamist – täpsemad tingimused on välja töötamisel, kuid kirjeldatud probleemidest on teada ja neid võetakse arvesse. ETOde üle vaatamisel lähtutakse printsiibist, et ETO-ks määratud apteegid oleksid püsivad ehk nimekirja täiendamine või muutmine peab olema põhjendatud (nt üldapteegi tegevuse lõpetamine piirkonnas, tulenevalt rahvastiku paiknemisest vm täiendavate apteekide määramise vajadus). Elutähtsat teenust osutavate üldapteekide nimekirja vaatab regulaarselt üle Ravimiamet ning vajadusel teeb täiendamise ettepaneku.

	arengudokumentidest ning asustusüksuses elutähtsa teenuse osutajaks oleva üldapteegi valikul selle käibest ning personali, ruumide ja seadmete sobivusest ravimite varustuskindluse tagamiseks võrreldes teiste sama asustusüksuse üldapteekidega. Kuidas on planeeritud ETOks määratud apteekide loetelu muutused? Näiteks juhul kui toimuvad muutused rahvastiku paiknemisel või teiste elutähtsa teenuse osutajate paiknemisel, siis kas see toob alati kaasa muudatused ka ETOks määratud apteekide valikul?		
9.	Seletuskirjas on toodud välja, et ettepaneku loetelu muutmiseks teeb vajaduse korral Ravimiamet. Loetelu muudetakse jooksvalt ETOde nimekirjas olevate üldapteekide tegevuse	**Selgitus**	Majandustegevuse lõpetamise korraldust ei muudeta. Täpsema toimimise sellises olukorras otsustab Ravimiamet. ETO kriteeriumid on staatilised ja ei muutu iga päev. Samuti ei ole näha, et ühe apteekige andmed võivad niivõrd muutuda, et see mõjutaks tema staatust. Üldjuhul on põhimõtte, et toimepidevuse kulud katavad ETO-d ise. See kehtib kõikide elutähtsate teenuste ja nende ETO-de kohta.

	lõpetamisel. Põhjalikuma hinnangu nimekirja ajakohasusele seatud kriteeriumide alusel annab Ravimiamet mitte sagedamini kui korra aastas. Kui apteek, kes on ETO, teeb suured investeerinud apteegi toimepidevuse tarvis, näiteks viib sisse muutused elektrisüsteemis, soetab generaatori, ostab sisse riskianalüüsid jne, siis kuidas on tagatud, et see kõik peale Ravimiameti järjekordset ajakohasuse hinnangut, mis toimub korra aastas, ei muutu mõttetuks, sest ETOks nimetatakse teine apteek? Kuidas sel juhul hüvitatakse apteegi poolt kantud kulud? Suurem osa apteeke asub üüripinnal. Üüripinnal jätkamine on üürniku ja üürile andja vaheline kokkulepe. Kui		

	üürilepingu pikendamises kokkuleppele ei jõuta, siis kuidas on planeerinud riik korraldada, et apteegi omanikule seoses ETO kohustuse täitmisega tehtud investeerinud hüvitatakse.		
10.	Seletuskiri ütleb, et majandustegevuse lõpetamise kohta erisusi ette nähtud ei ole, nii näiteks peab üldapteek, kes osutab elutähtsat teenust, teavitama üldhuviteenuse osutamisest loobumisest seda takistavate asjaolude olemasolu tõttu tegevuslubade andjat ehk Ravimiametit vähemalt kolm kuud ette. Kolme kuu jooksul ei suuda ükski apteek tagada ETO staatuse üle võtmist. Kuidas on sellisel juhul tagatud selle piirkonna kriisi korraldus?	**Selgitused**	Majandustegevuse seadustiku üldosa seaduse paragrahvi 35 lõike 3 alusel on võimalik ETO apteeki jätkamise ettekirjutusega kohustada jätkama üldhuviteenuse osutamist kuni üheksa kuud pärast kavandatud loobumise tähtaega senistel tingimustel või võimaluse korral ettekirjutuses märgitud tingimustel, mis on ettevõtjale senistest vähem koormavad. Mõistame, et apteegi tegevuse lõppemine võib toimuda põhjustel, mis välistavad sellise ettekirjutuse mõistlikkuse. Vahepealsel perioodil ravimite kättesaadavuse tagamine peab toimuma kokkuleppel piirkonna teiste apteekidega.
11.	Punktidega 6 ja 7 tehakse muudatused järelevalve peatüki pealkirjas ning täiendatakse seadust §-ga	**Selgitus**	Järelevalve regulatsioon jõustub koos ravimiseaduse muudatustega (üleminekuaeg planeeritud).

	1021, millega sätestatakse elutähtsa teenuse toimepidevuse korraldajale (Ravimiametile) ülesanne teha käesoleva seaduse alusel järelevalvet ravimite hulgimüügi tegevusloa omajate ja üldapteekide kriisiülesannete täitmise ja selleks valmistumise üle. Eelnõus pole sätestatud ega seletuskirjas selgitatud, millal hakkab Ravimiamet tegema järelevalvet üldapteekide kriisiülesannete täitmise ja selleks valmistumise üle. Kas see toimub koos eelnõu vastu võtmisega või rakendub sellele mingi ülemineku periood?		
12.	Ja lõpetuseks on meie hinnangul oluline, et üldapteekide toimepidevuse tagamise kohustus peab korreleeruma ka ETO apteekide õigusega nõuda hulgimüüjatelt enda eelisjärjekorras	**Selgitus**	Väljatöötamisel, arvestame märkusega.

	varustamist elutähtsate ravimite/meditsiiniseadmetega kriisiolukorras. Pole võimalik aru saada, kuidas see lahendatakse.		

Eesti Proviisorapteekide Liit (II kooskõlastusring)

Nr	Ettepaneku/märkuse sisu	Arvestatud/mittearvestatud	Kommentaarid
1.	Eelnõu järgi antakse ETO-dele püsiv kriisiülesanne, mis toob elutähtsat teenust osutava üldapteekide jaoks kaasa muutused töökorralduses, sh erinõuded personalile, küberturvalisuse tõstmise lisameetmed, uute kordade väljatöötamise ja juurutamise, toimepidevuse riskianalüüside ja plaanide koostamise, toimepidevuse meetmete rakendamise ja õppuste korraldamise Kriisiülesannete täitmise ja selleks valmistumise üle järelevalvet tegeva Ravimiameti jaoks on see samuti uus ülesanne, mis	**Selgitus**	Täpsemad nõuded üldapteekidele on Sotsiaalministeeriumi ja Ravimiameti poolt koostamisel hädaolukorraseaduse rakendamise ettevalmistamise käigus. Numbrilised erinevused tulevad sellest, et tsiviilkriisi ja riigikaitse seaduse eelnõu koostamise käigus on prognoositavad numbrid täpsustunud, st eelnõus on uuemad ja täpsemad arvestused. Riigikantseleile teadaolevalt on Sotsiaalministeeriumi, Ravimiameti ja Eesti Proviisorapteekide Liidu vahel toimunud juba mitmeid kohtumisi murekohtadele lahenduste leidmiseks. Riigikantselei on valmis kohtumistele kaasuma kui see vajalikuks osutub, aga oleme aru saanud, et hetkeseisuga selleks vajadust ei ole ja lahendused murekohtadele on valdkonnas väljatöötamisel.

	vajab vastavate pädevuste loomist. Kahjuks ei ole meil võimalik hinnata ja kommenteerida konkreetselt selle kõigega kaasnevaid probleeme, kuna üldapteekide jaoks on täpne sisu siiani määratlemata. Meie poolt eelmises kooskõlastusringis väljatoodud probleemidele ei ole kahjuks ammendavaid vastuseid ega selgitusi laekunud. Seetõttu jääme eelmiste märkuste juurde, aga toome allpool lühidalt veelkord kõige põhilisemad probleemid välja. Pole selge, millisel määral ja viisil harmoneeritakse meile kooskõlastamiseks saadetud Tsiviilkriisi ja riigikaitse seadust hädaolukorra seadusega (HOS), mis samuti on alles eelnõu staatuses. Seletuskirjas ja selle lisades on selgitused üldsõnalised. Kindlasti		

	tuleb vältida olukorda, kus HOS alusel ETO staatuse saanud apteegid, kes on end nende kohustuste rakendamiseks ette valmistanud, peaksid taas panustama ja töökorraldust muutma. Seda enam, et ka HOS-i seaduse alusel apteekidele pandavad nõuded on täna olulisel määral veel ebaselged, sest rakendusmääruste osas ei ole arutelud veel alanud. Toome välja lihtsa näite eelnõude erinevustest - HOS-i eelnõus on määratletud ETO apteekide eeldatav arv 24, aga käesolevas seaduses on see 50. Kui palju siis Eesti ikka vajab ETO apteeke? Palume ka teavet, mis saab Kaupmeeste Liidu nn kriisipoodide algatusest, mille raames on käsitletud teatud määral ka apteeke puudutavaid lahendusi (kriisiapteegid). Rõhutame veel kord, et üldapteegid on valdavalt		

	väike- ja mikroettevõtjad, mille tulubaas on oluliselt piiratud seoses riigi kehtestatud ravimite jaemüügi juurdehindluse piirmääradega. Apteekidel ei ole lubatud lisada ravimite hinnale juurde täiendavat juurdehindlust, mis võiks tagada kriisiks valmistumiseks vajalike investeeringute kulud. Seega Eesti apteekidel puudub võimekus teha mahukaid investeeringuid lisaks juba seni kehtivate rangete nõuete täitmisele ja apteegid vajavad kindlasti riigi tuge. Uus eelnõuga seotud dokumentide pakett ei adresseeri seda põhimõttelist probleemi. Apteekidel puudub kogemus elutähtsa teenuse osutamisel ja kõik analüüsid, auditid ning õppused tuleb teha sisuliselt nullist. Kuigi seletuskirjas välja toodud valdkondade riskianalüüse on tehtud juba aastaid ja		

	neid on võimalik sisse tellida, siis apteekide puhul selliseid standardseid riskianalüüse ei ole ning apteekidel puudub võimekus ja oskus nii lühikese aja jooksul neid koostada. Enamusel üldapteekidel puudub täielikult võimekus kanda seletuskirjas viidatud lisakulusid või kohustusi ilma riigipoolse finantseerimiseta. Lisaks on tänaseks veel ka täpsemalt teadmata, milliseid lisakulusid tuleb teha, et vastata kõigile nõuetele – vajalikud võivad olla näiteks generaatorid ja varukommunikatsioonid, aga ka elektrisüsteemide ümberehitus, täiendav tööjõud, koolitused, täiendavad turvameetmed, täiendav kaubavaru jne. Kuna puuduvad konkreetsed toimepidevuse nõuded apteekidele, ei ole võimalik sisuliselt ja		

	konkreetselt asjakohaseid regulatsioone hinnata ega kommenteerida. Eriti oluline on see ristsõltuvuste probleemi kontekstis, kus apteegid sõltuvad oma kohustuste täitmisel Tervisekassast ja retseptikeskusest, sideteenustest, pangateenustest, internetiteenustest jne.		

HKSCAN ESTONIA AS

Nr	Ettepaneku/märkuse sisu	Arvestatud/mittearvestatud	Kommentaarid
1.	Meie suuremad frustratsiooni allikad: • Toidutootja vaates on täiesti arusaamatu, mida tähendab nõue jätkata 30 päeva jooksul 75% ulatuses oma põhitegevust – kas see rakendub inimtoiduks sobivate toodete tootmisele, kas seda mõõdetakse		Käesoleva eelnõuga ei muudeta elutähtsate teenuste regulatsiooni. Elutähtsate teenuste regulatsiooni täiendati hädaolukorra seaduse muutmise ja sellega seotud teiste seaduste muutmise seaduse eelnõuga, millega võeti üle CER direktiiv. Käesolevasse eelnõusse on HOS muudatusega tehtud muudatused lihtsalt toodud üle. Sellegipoolest on seletuskirjale lisatud kõigi ministri määruste eelnõude kavandid. Nimetatud kavandis on alles väljatöötamisel ja neisse kavandatavate nõuete sõnastus räägitakse kõigi osapooltega eraldi läbi ning konkretiseeritakse valdkonna põhiselt. See protsess on juba käimas. Samas selgitame, et kuigi põllumajanduse ja toidutootmisega tegeleval ettevõtjal võib tema majandustegevuses olla mitu põhitegevust, siis elutähtsa teenuse osutajaks määramisel määratakse kindlaks ka täpne teenus, mis on selle konkreetse ettevõtja puhul käsitletav elutähtsa teenusena. Kui ettevõtjal on mitu põhitegevust, siis elutähtsaks teenuseks võib olla neist kõigist tegevustest vaid üks (näiteks toorpiima tootmine). Kõik asjassepuutuvad ministri määruste eelnõude kavandid on

	käibe, tootmismahu, turule lastud pakendite arvu, looma- ja linnukasvatamise jätkumise või millegi muu alusel; • Saartalituse nõue tähendab kohe kuni paarikümne miljoni euro suurust lisainvesteeringut ning edaspidi suurt ja ebavajalikku püsi- ja muutuvkulu; • Ärikriitiliste IT süsteemide Eestisse rajamine on suurettevõtete, aga eelkõige piiriüleste rahvusvaheliste kontsernide puhul äärmiselt elukauge nõue, mis välistab meie tegevusvaldkonnas kõik best-in-class SaaS lahendused		aga hetkel alles väljatöötamisel ja, nagu eespool märgitud, kavandatavate nõuete sõnastus räägitakse kõigi osapooltega eraldi läbi. Mõistame elutähtsa teenuse osutajaks määramisega ettevõtjale küberturvalisuse seadusest tulenevate nõuetega kaasnevat. Samale probleemile on viidanud ka teised valdkonna sotsiaalpartnerid ja ka REM oma kooskõlastuskirjas. Saartalitluse sätte sõnastust on uuendatud ning see on sama, mis 11.03.2025 Riigikogu menetlusse võetud HOSis muutmise seaduse eelnõus (589 SE), kuid see on lõimitud elutähtsa teenuse osutaja kohustuste üldisesse loetelusse. See eelnõu läbis eelnevalt uue kooskõlastamise ja arvamuse avaldamise ringi. Selle järgi peab elutähtsa teenuse osutaja tagama juhul, kui elutähtsa teenuse toimepidevuse tagamiseks vajalikud andmed või seadmed asuvad välisriigis, elutähtsa teenuse toimepidevuse dubleerivate vahendite ja tehnoloogiliselt alternatiivsete lahenduste abil ajal, kui välisriigis asuvatele andmetele või seadmetele juurdepääsuks kasutatav tavapärane elektroonilise side teenus või võrk ei toimi. See seondub vahetult elutähtsa teenuse osutaja teise kohustusega rakendada elutähtsa teenuse toimepidevust tagavaid meetmeid (…) tehniliste süsteemide, lepingute, personali ja muude teenuse osutamiseks oluliste vahendite dubleerimise, alternatiivsete lahenduste kasutamise, vajalike vahendite omamise ja nende varumise ning muu sellise kaudu. Elutähtsa teenuse osutaja nõuete täitmist kontrollib, toimepidevuse nõuded kehtestab ning tema toimepidevuse riskianalüüsi ja kriisiplaani kinnitab elutähtsa teenuse toimepidevuse korraldaja. Teenuste toimepidevuse tagamisel on vajalik kriisikindlamate infotehnoloogiliste lahenduste kasutuselevõtmine, mis aga ei peaks eeldama võrgu ja infosüsteemi füüsilist paiknemist Eestis ning võimaldama muuhulgas pilveteenuste kasutamist.

	(pilvepõhine täisteenus tarkvara lahendus); • Valitsus soovib suuri toidutootjaid nimetada ETOdeks, jätkates samal ajal nende sisulist välistamist energia- ja põllumajandustoetusmeetmetest. Ettevõtted, kelle kanda toidujulgeolek on, peavad jätkuvalt ise hakkama saama. Ainuüksi HKScan maksis Eestis elektrienergia eest 2022. aastal 6,5 miljonit eurot rohkem kui aasta varem ja soojusenergia eest 5,9 miljonit eurot rohkem. Riigi poliitika on erinevate ministeeriumite haldusalades		

	karjuvalt vastuoluline; • Soovitame koos ametnikkonnaga mõelda COVIDi kogemusest õppinuna väljakutsele kuidas on võimalik ettevõtetega koostöös sisuliselt ja (meenutame, et jätkuvalt) Eesti toidujulgeolekut tagada ilma, et me objektiivselt toidutootjate majanduslikku seisu ja konkurentsivõimet vähemalt oluliselt ei kahjustaks. Riigikantselei ettepanekud on lahus Maaeluministeeriumi varustuskindluse tagamise töörühma konstruktiivsemast ja sisulisemast lähenemisest.		

2.	Elutähtsa teenuse osutamise tasemele on esitatud eelnõus sätestatud nõue jätkata 75% ulatuses 30 päeva jooksul oma põhitegevust. Sellest jääb selgusetuks, mida antud kontekstis tuleb lugeda põhitegevuseks? Kas selleks on HKScani puhul kitsalt inimtoiduks sobivate toodete tootmine, kuna sellest tekib käive ning käive on ETO'ks määramise ainsaks aluseks? Kas 75% nõuet tuleb vaadelda käibena, tootmismahuna, turule saadetud pakendite arvuna või mõnest muust näitajast lähtudes? Kas samal ajal tuleb tegeleda ka looma- ja linnukasvatuse jätkamise ning selle tegevuse jätkuvuse tagamisega peale 30 päevase tähtaja möödumist? Ehk kas muuhulgas tuleb jätkata päevavanuste broileritibude farmidesse	**Arvestatud**	Elutähtsa teenuse osutaja peab tagama elutähtsa teenuse osutamise üksnes oma valdkonnas, vajaduse korral toidugruppide või tegevuse liikide kaupa, määratud aja jooksul, mahus ja hinnaga. Ehk elutähtsa teenuse osutajaks määratud ettevõtja ei pea tagama kriisiolukorras kogu oma majandustegevuse jätkumist täies mahus, vaid eelkõige üksnes seda osa, mis on määratletud elutähtsa teenusena selles valdkonnas (näiteks teie näite puhul liha tootmise valdkonnas näiteks üksnes sealiha tootmine). Täpsemalt määratletakse see asjakohases ministri määruses ja ka ministri käskkirjas, millega konkreetne ettevõtja elutähtsa teenuse osutajaks määrati. Lisaks rõhutame, et seletuskirjale lisatud ministri määruse „Toidu varustuskindluse valdkonna elutähtsa teenuse osutamise nõuded" eelnõu kavand on alles väljatöötamisel ja kavandatavate nõuete sõnastus räägitakse kõigi osapooltega eraldi läbi ning konkretiseeritakse valdkonna põhiselt. See protsess on juba käimas.

	viimisega (tulem lihatootena ca 40 päeva pärast) või emiste seemendamisega (tulem lihatootena umbes aasta pärast)?		
3.	ETO staatuse määratlemine ainult seetõttu, et ettevõte on majandusaasta aruande alusel suurima käibega antud valdkonnas tekitab mitmeid küsimusi, eelkõige koosmõjus ETOks määramise ja ETOle esitatavate nõuete ulatuse ja nende täitmise lühikese ajaraami tõttu. Kui tihedalt hinnatakse ümber käibeid ettevõtetel – kas see on vaid majandusaasta aruande alusel? Kas toimub ka kriteeriumi täitmise hindamise protsess juhul, kui toimub ettevõte jagunemine/osaline müük või mõnede muude turuosaliste liitumine ja uue valdkonna suurima käibega ettevõte tekkimisel? Kuidas toimub	**Arvestatud**	Eelnõuga kavandatud toiduseaduse kohaselt võetakse elutähtsa teenuse osutaja määramiseks aluseks määramise aastale vahetult eelnenud kahe aasta majandusaasta aruande ja tema põllumajandusloomade registri ning riigi toidu ja söödaregistri andmete keskmised andmed. Elutähtsa teenuse osutaja on ka üldhuviteenuse osutaja majandustegevuse üldosa seaduse tähenduses ja tema majandustegevust reguleeritakse ka selles seaduses. Näiteks § 35 reguleerib üldhuviteenuse osutamisest loobumist. See toimub ettevõtja esitatud teate alusel kolmekuulise etteteatamisajaga. Selle paragrahvi lõikes 5 reguleeritakse üldhuviteenuse osutaja õigust nõuda selle paragrahvi kohaselt tehtud üldhuviteenuse osutamise jätkamise ettekirjutuse täitmisest tingitud kahju hüvitamist juhul, kui üldhuviteenuse osutamisest loobumine ei olnud vastuolus temale seadusest, haldusaktist või lepingust tulenevate kohustustega. Üldhuviteenuse osutajaks või elutähtsa teenuse osutajaks määramise tõttu tehtud investeeringute hüvitamist reguleeritud ei ole. Samas tuleb elutähtsa teenuse osutaja suhtes nõuete kehtestamisel lähtuda põhimõttest, et need oleks ettevõtjale kriisides kasulikud ka ilma elutähtsa teenuse osutajaks olemiseta, sest need võimaldavad tal kriisideks valmis olla ja majandustegevust kriisides jätkata. Muul juhul võib olla tegemist olukorraga, mil tuleb kohaldada riigivastutuse seadust.

	ETO staatusest vabastamine (ja ETO staatuse tõttu tehtud ja hiljem äriliselt mittevajalike investeeringute hüvitamine)?		
4.	Seaduse eelnõus toodud kohustus toimida saartalitusel tekitab HKScanis mitmeid probleeme, kaasa arvatud KüTSiga kaasnev muudatus, mille kohaselt peavad ärikriitilised IT süsteemid asuma füüsiliselt Eestis. Peame antud nõuet täiesti ebaproportsionaalseks ning elukaugeks, mis pärsib selgelt ETOde konkurentsivõimet teiste turuosalistega, kellel pole selliseid piiravaid meetmeid ning kohustust kasutada aegunud ressursimahukaid tehnoloogilisi lahendusi, selmet panustada oma äri arendusse. IT tarkvaraarendus liigub 100% pilvepõhistele	**Selgitus**	Käesoleva eelnõuga ei muudeta elutähtsate teenuste regulatsiooni. Elutähtsate teenuste regulatsiooni täiendati hädaolukorra seaduse muutmise ja sellega seotud teiste seaduste muutmise seaduse eelnõuga, millega võeti üle CER direktiiv. HOS eelnõuga on muudetud ka HOS § 41 lg 2 sõnastus, mis kandub üle eelnõusse.

	tehnoloogiate poole välistades onprem (saartalituse) kasutamise võimalused. Juba täna on onprem lahenduste kogukulud suuremad kui pilvepõhistel lahendustel. Antud areng on pöördumatu, kuna pilvepõhiste lahenduste korral on küberturvalisuse riskid kordades väiksemad. Onprem lahendustele tagasi liikudes kasvab hüppeliselt küberintsidentide esinemise tõenäosus ja onprem lahenduste korral on praktiliselt võimatu tagada IT sektori välisel ettevõttel isegi ligilähedane küberturvalisuse tase, kui saab teha pilvepõhiseid tehnoloogiaid kasutades. Pilvepõhiste tehnoloogiate taga on teenusepakkujate väga suured pidevad investeeringud küberturbesse. Microsofti küberturbe aastased investeeringud on		

	kordades suuremad kui kogu Eesti avaliku sektori IT aasta eelarve. HKScan kasutab väga suures ulatuses Microsofti erinevaid rakendusi ja teenuseid. Erinevate IT rakenduste ja teenuste eluiga on järjest lühem ja onprem korral tähendab see areng iga aasta järjest suuremaid investeeringuid, et isegi rahuldav küberturvalisuse tase saavutada. Pilveteenuseid kasutades on need riskid maandatud ja küberturvalisuse tase tõuseb otseseid investeeringuid tegemata. Samas meie tänase arusaama kohaselt puudub ETOl võimalus kasutada isegi täielikku Microsoft Office paketti, kuna mitmed olulised rakendused on saadaval vaid pilveversioonis, rääkimata uutest spetsiifilistest äritarkvara lahendustest, mis on		

	reeglina saadaval täisfunktsionaalsuses vaid SaaS-ina. Raske on näha sellise piirangu eesmärgipärasust. Saartalituse nõue koosmõjus impordi- ja ekspordipiirangutega ning 75% tegevuse jätkuvusnõudega sunnib meid oma ärimudelit oluliselt ümber muutma, kuna HKScanil puudub Eestis päevavanuste tibude tarnija või enda toimiv haudejaam. Täna tuuakse tibud meile sisse Soomest. Enda haudejaama (ja ka vanemkarja ehk haudemunasid munevate kanade) loomine Eestisse olenevalt valitud tehnoloogilisest lahendusest maksab investeeringuna 4-8 miljonit eurot (vanemkari koos vajalike farmidega lisaks umbes 12 miljonit eurot) ning siis saame enda tänase tootmismahu tõttu ebamõistliku suuruse ja		

	igapäevase kuluga süsteemi, mis täielikult hakkab toimima umbes 24 kuud peale investeerimisotsuse vastu võtmist. Lisaks, kuigi 75% ulatuse äritegevuse jätkumise nõue on sisuliselt veel arusaamatu, siis võib eeldada, et HKScanil tekib veel täiendav käibekapitali vajadus ka selleks, et tagada kõigi vajalike mittelihaliste toormete olemasolu enda laos. Meil puudub sellisele kogusele toormele vajalik ladustamistaristu ning selle loomise vajaliku täiendava investeeringu suurus ei ole täna teada. Täiendavalt tekitab nõutust eelnõus toodud kohustus vähendada sõltuvust „teistest elutähtsatest teenustest, olulisematest lepingupartneritest, tarnijatest ning		

	infosüsteemidest tehniliste süsteemide, lepingute, personali ja muude teenuse osutamiseks oluliste vahendite dubleerimise, alternatiivsete lahenduste kasutamise, vajalike vahendite omamise ja nende varumise ning muu sellise kaudu“. Me ei suuda täna hinnata selleks vajalikke investeeringu- ja opereerimiskulusid. Nende tegevuste tegelikuks hindamiseks pakub HKScan välja viia läbi ennetav riskikaardistus meie ettevõte näitel hindamaks sellise kohustuse kohase täitmise võimalikust ja reaalset finantsmõju ettevõtetele. Arvestades, et eelnõus nõutud kriisianalüüsi ja -plaanide koostamise kohustuste täitmisel tulevad nende teostamise käigus kindlasti välja täiendavad kitsaskohad, mis pole faktiliselt toidutootmise äri arenguks		

	vajalikud, ent mis valitsuse poolt seatud normatiivide täitmiseks vajavad kõrvaldamist ning mille maksumust ja ressursimahukust ei ole täna võimalik kommenteerida, vajab see kõik põhjalikku läbimõtlemist. VOSi eelnõu asetab suure ja üldise kohustuste paketi ning äripiirangud ettevõtetele, sekkudes oluliselt ettevõtete turupõhisesse konkurentsi, määrates kõige suurema käibega ettevõte(te)le täiendavad investeerimiskohustused ja igapäevased ärikorralduskohustused, mis paratamatult suurendavad ETOks määratud ettevõtete toodangu omahinda, iseäranis nende konkurentidega võrreldes. Jätkub ka traditsioon asetada uusi kohustusi		Käesoleval programmiperioodil oli tõesti Eesti maaelu arengukava raames toiduainetööstustele suunatud investeeringutoetustest kontsernid välistatud. Välistus tulenes eelkõige sellest, et Eesti maaelu arengukava väljatöötamisel oli see sektori soov ja tahe (mõiste määratlemisel oli võetud aluseks arengukava väljatöötamisel koostatud SWOT analüüs, sektoriga toimunud aruteludelt saadud tagasiside ja statistilised näitajad toiduainetööstuste olukorra kohta). Märgime, et toetuse andmisel tuleb lähtuda põhimõttest, et riik peaks sekkuma seal, kus on turutõrge ning toetusel peab olema ergutav mõju. MAKi kontekstis (töötlemise investeeringutoetustes) loetakse suurettevõtjaks ettevõtja, kellel on rohkem kui 750 töötajat ja kelle müügitulu on üle 200 miljoni euro. Toetuse suurused jäävad vahemikku 500 000 – 2 000 000 euroni. Reeglina need ettevõtjad, kelle müügitulu on üle

	kompensatsioonimeetmeta. Täiendavalt tuleb välja tuua HKScani näitel Eesti riigi pikaajaline ning vastuoluline suhtumine suurettevõtetesse, kus meid on automaatselt arvatud välja erinevatest investeeringutoetuse meetmetest nii tööstuse kui ka looma- ja linnukasvatuse alal samal ajal, kui paljudes teistes EL liikmesriikides on erinevatele toetusmeetmetele kvalifitseerunud ka suurettevõtted. Toiduettevõtted, kes tagasid Eesti riigis toidu varustuskindlust koroonakriisis (eelkõige selle alguses) ei ole saanud selle osas mingeid täiendavaid rahalisi tugimeetmeid (riik tuli meile appi kaupade piiriületuste korraldamisel kriisi alguses). Täiendavate		200 mln euro, suudavad teha investeeringuid, mille maksumus jääb toetuse suuruse piiresse, ka ilma toetuseta ning seega ei saa rääkida turutõrkest. Strateegiakavas suurettevõtjale toetuse andmise suhtes piiranguid ei ole. Küll aga on saanud kontsernid toetust erakorralistest meetmetest. Seega ei saa öelda et kontsernid oleksid toetuse saajate hulgast alati välistatud. Lisaks pidi tulema ka MKMil meede tööstustele, kus nad saavad toetust taotleda energia varustuskindluse tagamiseks tehtavateks investeeringuteks. Kuna kahjuks seda meedet siiski ei tule, muudab MeM oma toetusskeemi ja juba 2023. aasta sügisel saavad ka kontsernid taotleda toetust meetmest „Toiduainetööstuse investeeringutoetus energia varustuskindluse tagamiseks“ (maaeluministri 10. augusti 2022. a määrus nr 45). HKScani pakutav ennetava riskikaardistuse läbiviimise võimalus tema ettevõtte näitel, hindamaks eelnõuga elutähtsa teenuse osutaja kohustuste kohase täitmise võimalikkust ja reaalset finantsmõju elutähtsa teenuse osutajaks määratavale ettevõtjale on kahtlemata igakülgset kaalumist väärt.

	energiainvesteeringute tegemine jäeti ettevõtete kanda ning suurettevõtted olid välistatud ka hilisemast energiainvesteeringute toetusmeetmest. Maaeluministeerium on nüüd välja pakkunud toetusmeetme, kus kõik põllumajandus- ja toidutööstusettevõtted võivad saada erakorralist riigiabi kuni 200 000 (kakssada tuhat) eurot ettevõtte kohta. Võib spekuleerida, et toidutootmise valdkonnas ETOdeks nimetatud ettevõtete täiendav energiakulu oli möödunud aastal enam kui paarkümmend miljonit eurot... Me ei asu siinjuures pikemalt arvustama seakasvatustoetusi, heaolutoetusi või teisi turutõrketoetusi, mida jagatakse samade põhimõtete järgi (madala ülempiiriga ühe ettevõtte		

	kohta, kuid oleme lisanud lühikokkuvõte antud kirjale) – mille tulemusena need ettevõtted, kelle panus on anda 80% või enam toidujulgeolekust, kvalifitseeruvad maksimaalselt 6-8%-le toetustest.		
5.	Kokkuvõtteks palume kaaluda järgmist: 1) Kasutada VOSi toidujulgeoleku osa sisustamiseks Maaeluministeeriumi juurde loodud varustuskindluse tagamise töörühma töö tulemusi; 2) Eemaldada toidutootjatelt KüTSi saartalituse nõue kui mitte eesmärgipärane; 3) Tagada seaduseelnõuga tehtava edasise töö käigus, et ei tekiks konkurentsimoonutusi; 4) Viia läbi ETOdeks nimetatavate ettevõtete ennetav riskikaardistus ning selle pealt töötada välja vajalikud toetusmeetmed;	**Selgitus**	1. Kinnitame, et toidu varustuskindlust käsitlevate toiduseaduse rakendusaktide eelnõude koostamisel arvestatakse Regionaal- ja põllumajandusministri juurde loodud varustuskindluse tagamise töörühma töö tulemusi, millesse ka HKScan on oma väärtusliku panuse andnud. Kavandatavate nõuete sõnastus räägitakse kõigi osapooltega eraldi läbi ning konkretiseeritakse valdkonna põhiselt. 2. Saartalitluse sätte sõnastust on uuendatud ning see on sama, mis 11.03.2025 Riigikogu menetlusse võetud HOSis muutmise seaduse eelnõus (589 SE), kuid see on lõimitud elutähtsa teenuse osutaja kohustuste üldisesse loetelusse. See eelnõu läbis eelnevalt uue kooskõlastamise ja arvamuse avaldamise ringi. 3. Käesoleva eelnõuga toidu valdkonnas elutähtsa teenuse osutajate ring võrreldes kehtiva hädaolukorra seadusega ei laiene. 4. Kahtlemata aitaks elutähtsa teenuse osutajateks määratavate ettevõtjate ennetav riskikaardistus parimate tulemuste saavutamisele kaasa. 5. Toiduvarustuskindluse tagamist ja suurendamist, mõjutamata negatiivselt konkurentsiolukorda, soovitakse saavutada ka selle eelnõuga. 6. Kehtiva hädaolukorra seaduse alusel on täidetud CER direktiivist tulenev kohustus, millega määrati elutähtsaks teenuseks toiduga varustamine. Toiduseaduse alusel määratakse elutähtsa teenuse osutajadteravilja-, pagari- või makaronitoodete tootmises, liha käitlemises ja piima käitlemises. Käesoleva eelnõuga lisandub jaekaubandus püsiv kriisiülesandega. Seaduse eelnõu kohaselt ei ole kõik jaekaubanduse ettevõtted kohe püsiva

	5) Tagada tervikuna erinevate toetusmeetmete loomisel nende konkurentsineutraalsus ja meetmete toiduvarustuskindlust tagav ja suurendav iseloom; 6) Kaaluda toiduettevõtete käsitlemist PKE-dena ETO-de asemel.		kriisiülesandega, vaid vastutav minister määrab sobivad ettevõtted kaalutlusotsuse alusel haldusaktiga püsiva kriisiülesannetega ettevõteteks.

Eesti Kaubandus-Tööstuskoda

Nr	Ettepaneku/märkuse sisu	Arvestatud/mittearvestatud	Kommentaarid
1.	Riigipoolsed toetusmeetmed. Kaubanduskoda on seisukohal, et eelnõuga tuleks luua ka riigipoolseid toetusi ettevõtetele, kes praegu ja tulevikus kvalifitseeruvad elutähtsa teenuse osutajateks (edaspidi ETO). Kehtivate seaduste kohaselt ETOdele kehtivad nõuded jäävad tsiviilkriisi ja riigikaitse seaduse eelnõuga peamiselt samasuguseks,	**Selgitus**	ETO toimepidevusega seotud kulud katab tarbija teenuse hinnast. Need põhimõtted ei ole kavas muuta. Riigi enda loodavad lahendused kaetakse riigieelarvest, nt Eesti Varude Keskuse tegevus. Samuti jääb võimalus taotleda raha erinevatest EL fondidest projektipõhiselt. Riigiabi andmine lahendatakse iga üksikjuhtumi puhul eraldi.

	kuid eelnõuga on määratud mitmed uued valdkonnad elutähtsaks teenuseks ning seega muutuvad paljud uued ettevõtted ETOks. ETOks olemine toob endaga ettevõttele kaasa aga väga mitmeid kohustusi, nagu näiteks kohustus korraldada õppusi, koostada riskianalüüsi ja tagada toimepidevus. Eelnõu toob seega just uutele ETOks kvalifitseeruvatele ettevõtetele kaasa väga mitmeid uusi suuri kohustusi ning eelnõuga on seega ettevõtetele pandud väga mitmeid nõudeid. Kaubanduskoda rõhutab, et selle kõrval ei ole piisavalt pööratud rõhku sellele, kuidas ettevõtteid motiveerida ja toetada seoses kaasnevate kohustustega. Kaubanduskoda leiab, et selline ettevõtete toetamine on vajalik, et ei toimuks ainult ühepoolne ettevõtete koormamine		

	ning et ettevõtetel tekiks ka reaalne soov saada ETOks. Lisaks on ilmne, et iga ettevõtetele juurde tulev kohustus ja reegel toob kaasa ka kulu, mis omakorda võivad avaldada seetõttu mõju ka toodete ja teenuste lõpphindadesse. Muuhulgas ei ole eelnõus kulude hüvitamise mehhanismi, mida ettevõtjad saaksid nõuda erakorraliste ja täiendavate kohustuste puhul. Kulude hüvitamist võiksid ettevõtted saada nõuda näiteks õigusaktidega tekitatud täiendavate kulude eest või juhul kui ettevõttel tuleb teha riikliku julgeoleku suurendamiseks vajalikke täiendavaid ettevalmistusi ja kulutusi. Eelnõu kohaselt peab kõik julgeoleku ja riigi kaitse seisukohalt olulised ülesanded täitma ettevõtte enda kulul.		

	Kuna aga riigi huvides on tagada kriisi ajal elutähtsate teenuste olemasolu, siis selle kohustuse täitmiseks peaks ka riik pakkuma ettevõtetele omapoolset tuge, et tagada ka ettevõtete motiveeritus ja soov olla ETO. Kaubanduskoda on seisukohal, et riik peab looma ETO-dele toetus- ja kompenseerimismehhanismid, et aidata suurenenud kohustusi täita.		
2.	Küberturvalisuse nõuded. Eelnõu § 196 punktiga 3, millega täiendatakse küberturvalisuse seaduse §-i 7 uue lõikega 31, mille kohaselt peavad ETO-d, kelle infosüsteemid asuvad välisriigis, tagama elutähtsa teenuse toimepidevuse ka viisil ja vahenditega, mis ei sõltu välisriikides asuvatest infosüsteemidest. Selline nõue välistab ETOde	**Selgitus**	Käesoleva eelnõuga ei muudeta elutähtsate teenuste regulatsiooni. Elutähtsate teenuste regulatsiooni täiendati hädaolukorra seaduse muutmise ja sellega seotud teiste seaduste muutmise seaduse eelnõuga, millega võeti üle CER direktiiv. Käesolevasse eelnõusse on HOSi muudatustega tehtud sätted lihtsalt toodud üle. Ei saa nõustuda olukorraga, kus toiduainete tootmine Eestis võiks lõppeda, sest väliriikidega ei ole võimalik sideühendust luua. Samuti võib olla muul põhjusel vajalik katkestada võrgu- ja infosüsteemiga ühendus, et tagada tootmise ohustus ja jätkumine. Säte ei pärsi ettevõtjate võimalusi võtta kasutusele kaasaegseid ja parimaid tehnoloogilisi lahendeid ning eelnõu ei mõjuta konkurentsi.

	puhul välisriikides olevate serverite ja ka pilveteenuste kasutamise. Näiteks ETO-le, kes kasutab oma tegevuse tagamiseks, kas pilveteenuseid või asub tema andmekeskus näiteks emaettevõtja juures Soomes, tooks muudatus kaasa otsese kohustuse võtta kasutusele uued sobivad meetmed, et seda nõuet täita. Peamiselt puudutab probleem uue eelnõuga ETOks muutuvaid elutähtsa teenuse osutajaid toidu varustuskindluse valdkonnas. Täna kasutavad näiteks paljud Eesti olulisemad toidutööstused ning kaubandusettevõtjad oma põhiprotsessides pilveteenuseid või asuvad nende andmekeskused välismaal. Seega võib tekkida olukord, kus ettevõte peab näiteks kasutusele võtma täiesti uue tarkvaralahenduse,		

	kuna näiteks paljud tootmise juhtimise tarkvarad ongi tänapäeval kasutatavad vaid pilvelahendusena. Sellised muudatused toovad endaga omakorda kaasa suured kulutused. Lisaks pärsib see ETOde konkurentsivõimet võrreldes teiste turuosalistele, kuna ettevõtetel puudub võimalus kasutada kaasaegseid ja parimaid tehnoloogilisi lahendusi. Kaubanduskoda on seisukohal, et säte paneb ETO-d konkurentsi turul võrreldes teiste turuosalistega ebavõrdsesse olukorda ning seetõttu tuleb kriitiliselt analüüsida, kas selline säte on eelnõus nimetatud kujul üldse vajalik.		
3.	Toidu varustuskindlus. Võrreldes kehtiva hädaolukorra seadusega	**Selgitus**	Täpsemad nõuded teenuseosutajatele kehtestab elutähtsa teenuse korraldaja, st Regionaal- ja Põllumajandusministeerium. Eelnõu § 74 lg 6 alusel kehtestatavas määruses on võimalik näha ette erinevad nõuded ja tasemed erinevate elutähtsate teenuste osutajatele. Eelnõus toodud üldreeglid, st

	muutub ka toidu varustuskindlus elutähtsaks teenuseks. Toiduvaldkonnas reguleeritakse ETO määratlus lisaks tsiviilkriisi ja riigikaitse seaduses ka läbi toiduseaduse. Uus toiduseaduse § 464 sätestab, et toidu valdkonnas on ETO ettevõtja, kellel on teravilja-, pagari- või makarontoodete tootmise, looma pidamine liha või piima tootmise, liha käitlemise, piima käitlemise või toidu jaekaubanduse valdkonnas märkimisväärne mõju elanikkonna toiduga varustamisel. Varustuskindluse määratlemisel võetakse arvesse nimetatud valdkonna ettevõtjate aastane müügikäive. ETO staatuse saab suurima müügikäibega ettevõtja, erandina piima käitlemise valdkonnas, kus ETO-ks		riskianalüüsi ja kriisiplaani koostamine, õppuste korraldamine, toimepidevuse tagamine kehtivad aga kõikidele ühetaoliselt.

	määratakse kolm suurimat müügikäibega ettevõtjat. Kaubanduskoda on seisukohal, et määruse alusel ETO-ks muutuvate toiduettevõtete puhul tuleb neile teha ETO-de reeglitest erandeid või määrata neile ainult püsiv kriisiülesanne. Kõikide eelnõus kehtestatud ETO nõuete täielik täitmine toiduvaldkonnas on ebaproportsionaalne ning need võivad suuresti mõjutada ettevõtte konkurentsivõimet (vt arvamuse punkt 2). Tuleb hoolikalt kaaluda, milliste ETO nõuete kehtestamine on vajalik ja ei ole vajalik toiduvaldkonna ETO-de puhul. Seega teeb Kaubanduskoda ettepaneku hinnata kriitiliselt, kas ja millised ETO-le kehtivad nõudeid on vaja rakendada ka toiduvaldkonna ETO-de puhul ning lähtuvalt		

	sellest, kehtestada toiduvaldkonnas tegutsevatele ETO-le erandid. Näiteks ühe alternatiivina tuleks kaaluda lahendust, kus toiduga varustamine või teatud osa sellest on püsiv kriisiülesanne, mitte elutähtsa teenuse osutamine.		
4.	Üleminekuperiood. Kuna eelnõuga täiendatakse elutähtsate teenuste nimekirja, siis muutuvad ka paljud uued ettevõtted ETO-deks. ETO-ks olemine toob endaga eelnõu kohaselt palju uusi kohustusi. Kuna kohustusi on palju, siis võtab ka nende ettevalmistamine aega. Lisaks peavad ka ettevõtted enda jaoks läbi töötama uue mahuka seaduse teksti, et tutvuda uute kohustustega. Seletuskirja § 75 lg 3 kohaselt määratakse peale ettevõtte ETO-ks	**Arvestatud**	Käesoleva eelnõuga ei muudeta elutähtsate teenuste regulatsiooni. Elutähtsate teenuste regulatsiooni täiendati hädaolukorra seaduse muutmisega, millega võeti üle CER direktiiv. Üleminekuperiood elutähtsa teenuse osutajatele olid HOSi muudatustes ette nähtud. HOS eelnõu üleminekusätted on toodud üle ka käesolevasse eelnõusse. Lisaks on käesolevas eelnõus toodud üleminekusätted püsivate kriisiülesannetega isikute jaoks.

	määramist ETO-le kuupäev, mis ajaks peab elutähtsa teenuse osutaja täitma korraldaja kehtestatud toimepidevuse nõuete määruses sätestatud nõudeid, ning tähtaeg seaduse eelnõus sätestatud nõuete (nt riskianalüüsi, kriisiplaani, õppuste korraldamise nõuded) täitmiseks. Viimase puhul ei tohi see tähtaeg olla pikem kui 10 kuud. Praeguse selgituse kohaselt jääb mulje, et kõikide nõuete täitmiseks võib määrata ka väga lühikese tähtaja, mille jooksul ei pruugi olla reaalne nende täitmine ning mis omakorda võib kaasa tuua trahvid. Lisaks võib praeguse selgituse kohaselt määrata ühele uuele ETO-le ühe tähtaja ja teisele teise. Olem seisukohal, et nõuete täitmise jaoks peab olema tagatud piisav ajaperiood ning seega tuleks määrata konkreetselt, et igal juhul		

	on uuel ETO-l aega nõuete täitmiseks vähemalt 10 kuud. Seega teeb Kaubanduskoda ettepaneku tagada eelnõuga piisav üleminekuperiood uutele ETO-dele ning et ETO nõuete täitmise aeg oleks sätestatud kõikidele sarnaste kohustuste korral alati võrdselt ja mitte vähem kui 10 kuud.		
5.	ETO kohustuste rikkumine. Eelnõu § 150 kohaselt suurendatakse märkimisväärselt elutähtsa teenuse osutaja kohustuste rikkumise karistusi, tõstes selle 20 000 eurolt 400 000 euroni. Seega tõstetakse karistusmäär maksimaalse lubatuni. Seletuskirjas on põhjendatud sellist muudatust asjaoluga, et kuivõrd ETO-de tegevuse puhul on tegemist teenustega, mille	**Selgitus**	Kehtiv HOS näeb ette sanktsioonid seaduse ja selle alusel kehtestatud õigusaktides sätestatud nõuete täitmata jätmise korral. Sellegipoolest ei ole seni kehtinud sunniraha ja trahvide määrad olnud motiveerivad. Näiteks osa teenuseosutajate jaoks on seni olnud lihtsam tasuda iga kord sunniraha 2000 eurot kui täita ettekirjutus toimepidevuse nõuete täitmiseks. Sanktsioonid on mõjutusvahend isikute käitumise korrigeerimiseks sobivas suunas. On oodata, et uued sunniraha ja trahvide määrad mõjutavad olemasolevate elutähtsa teenuse osutajate käitumist ning suunavad neid paremini täitma seadusest tulenevaid nõudeid. Trahvimäärade muutmisel juhindutud KarS-i §-st 47. Erinevalt kehtivast HOSist on rahatrahvide määrad seatud maksimaalses ulatuses, kuivõrd tegemist on teenustega, mille toimepidevuse tagamine ja selleks seadusega sätestatud kohustuste täitmine on väga olulise tähtsusega. Nende kohustuste täitmata jätmine või mittenõuetekohane täitmine võib tuua kaasa väga suure kahju, ohustada inimeste elu ja tervist, Eesti riigi julgeolekut ja põhiseaduslikku korda. Samasuguses ulatuses on sätestatud maksimaalne

	toimepidevuse tagamine ja selleks seadusega sätestatud kohustuste täitmine on väga olulise tähtsusega, kuna nende kohustuste täitmata jätmine või mittenõuetekohane täitmine võib tuua kaasa väga suure kahju, ohustada inimeste elu ja tervist, Eesti riigi julgeolekut ja põhiseaduslikku korda. Siiski tuleb arvestada sanktsioonimäära maksimumini tõstmise puhul seda, et kriisi olukorras tegutsevad ettevõtted oma parimal võimalusel. Arvestada tuleb ka sellega, kuidas toimivad omavahelised koostööd ja milline on täpne kriisi olukord. Seega ei peaks sanktsiooni maksimummääras kohaldamine toimuma kindlasti kergekäeliselt ning et karistuse kohaldamise vajadusel peab see olema ka proportsionaalne		trahvimäär ka nt riigikaitseülesande täitmata jätmise korral (vt kehtiv RiKS § 91[1]). Trahvimäära tõstmine maksimaalse lubatuni ei tähenda aga automaatselt nende maksimaalses ulatuses kohaldamist. Igasugune karistuse kohaldamine peab järgima proportsionaalsuse põhimõtet, mistõttu määratakse rahatrahv vastavalt rikkumise raskusele. Juhime tähelepanu, et 01.11.2023 jõustusid KarSis muudatused, millega täiendatakse KarSi § 47 lõikega 4 ja selle kohaselt võib eriseadusega ette näha rahatrahvi kohaldamise sama paragrahvi lõigetes 1 ja 2 sätestatust erineval alusel ja määras, võttes arvesse reguleeritava valdkonna eripära.

	rikkumisega. Lisaks on Kaubanduskoda arvamusel, et kuna ETO-de roll on julgeoleku tagamisel ulatuslik ja eelnõu seab ETO-dele ulatuslikult kohustusi ning selle juures ei ole loodud ETO-dele toetavaid- või kompenseerivaid mehhanisme, siis on ebaproportsionaalne tõsta ka sanktsiooni määrasid maksimumini. Kaubanduskoda on seisukohal, et põhjendatud ei ole eelnõuga kehtestatud maksimummääras karistus elutähtsa teenuse osutaja kohustuste rikkumise eest.		
6.	Kriisiülesanded. Juhime tähelepanu, et eelnõus ja seletuskirjas on kriisiülesannete regulatsioon ebaselge. Eelnõu kohaselt on kriisiülesanded püsivad või ühekordsed. Need on eelnõus reguleeritud vastavalt §-s 9 ja §-s 43.	**Arvestatud**	Eelnõu ja seletuskirja muudetud.

	Seejuures on aga seletuskirja §-s 9 räägitud mitte ainult püsivatest kriisiülesannetest vaid ka ühekordsetest. Leiame, et seletuskirja käsitlus võib jääda lugejale ebaselgeks, kuna eelnõu §-i 9 lugedes ei tule välja, et kuskil on eraldi sätestatud ka ühekordsed kriisiülesanded. Selle tõttu võib tekkida segadus, kust tulenevad ühekordsed kriisiülesandeid, või kus need reguleeritud on. Seletuskirja §-9 selgituste juures ei ole ka viidet eelnõu §-ile 43. Kaubanduskoda teeb ettepaneku täpsustada seletuskirja §-9 selgitusi, et tuleks selgemini välja ka see, et ühekordsed kriisiülesanded on reguleeritud eelnõus eraldi.		
7.	Arutelu korraldamine. Kaubanduskoda on seisukohal, et toimuma	**Arvestatud**	

	peaks kohtumine ja arutelu Riigikantselei ja ETO-de vahel, et ettevõtted saaksid aimu, millised nõuded neile tulenevalt uue seaduse eelnõust kehtima hakkaksid. Kuna eelnõu kohaselt on ETO-del väga palju kohustusi ning paljude uute valdkondade ettevõtted muutuvad ETO-deks, siis oleks vajalik saada selgus selles, millised nõuded kohalduvad. Kuna eelnõu sisaldab ka selliseid nõudeid ETO-dele, mille teostamine võib osutuda väga keeruliseks ja kulukaks ning mille realiseerimine ei pruugi olla tegelikkuses isegi realiseeritav (vt arvamuse punkt 2). Arutelu võimaldaks kõikidel osapooltel avaldada enda seisukohti ja vastavalt sellele on võimalik ka teha nõuetes lähtuvalt valdkondadest erisusi.		

	Seega teeb Kaubanduskoda ettepaneku korraldada arutelu ETO-de ja Riigikantselei vahel, et hinnata lähtuvalt konkreetsest valdkonnast ETO nõuete vajalikkust ning tagada ETO-le selgus, millised nõuded neile kohalduvad.		

Eesti Pank

Nr	Ettepaneku/märkuse sisu	Arvestatud/mittearvestatud	Kommentaarid
1.	Teeme ettepaneku täiendada elutähtsate teenuste loetelu kaarditehingute töötlemise teenuse toimimisega. Täna on Eesti Panga presidendi 13.07.2018. a määruse nr 7 „Makseteenuse ja sularaharingluse kirjeldus ja toimepidevuse nõuded“ kohaselt elutähtsateks makseteenusteks elutähtsa teenuse osutaja (ETO) osutatavad pangasisesed	**Arvestatud**	

	maksed, ETO-de vahelised maksed ja ETO osutatavad kaardimaksed. Lisaks nõuab Eesti Pank oma määrusega ETO-delt teenuse kriitiliste tegevuste toimimiseks vajalike oluliste infosüsteemide ja seadmete toimepidevuse tagamise meetmete võtmist. Need meetmed on olulised kõikide elutähtsate makseteenuste toimepidevuse saavutamiseks, aga need aitavad eelkõige pangasiseste ja pankadevaheliste maksete kontekstis. Kaardimaksete toimimiseks on turuosalise enda infosüsteemidele ja seadmetele lisaks määrava tähtsusega ka kolmandate isikute osutatavate tugiteenuste toimimine ning selleks nõuab Eesi Pank ETO-delt kolmandate isikutega koostöö tegemist. Senise hädaolukorra seaduse (HOS) nõuete täitmise		

	kontrollimise käigus saadud kogemus on näidanud, et ainult koostöö nõudmisest kaardimaksete toimimise tagamiseks ei piisa. Sama kehtib ka makseteenuste puhul, kus kliendid saavad pangakaardiga maksekontolt sularaha välja võtta või siis maksekontole sissemakseid teha. Need teenused sõltuvad samuti tugiteenuste osutajatest. Elutähtsate makseteenuste pakkumiseks oluliste kaarditehingute töötlemise teenusepakkujate nimetamine ETO-ks aitab meie hinnangul suurendada elutähtsate makseteenuste toimekindlust. ETO staatusega kaasnevad ETO-le kohustused täita Eesti Panga presidendi määruses „Makseteenuse ja sularaharingluse kirjeldus ja toimepidevuse		

	nõuded“ sätestatud nõudeid sh. teavitada elutähtsa teenuse katkestustest ning täita küberturvalisuse seadusest tulenevaid teenuse osutaja kohustusi. ETO staatusega kaasnevalt on võimalus määrata riigikaitselise töökohustusega töökohti ning tagada kriitiliste ülesannete täitmiseks vajaliku personali olemasolu ja sellega elutähtsa teenuse toimepidevus kõrgendatud kaitsevalmiduse või sõjaseisukorra ajal, sest nende töökohtade täitjaid ei kaasata mobilisatsiooni. Samuti kaasneb ETO staatusega elektrienergia varustuskindluse paranemine. Kaarditehingute töötlemise teenuse pakkuja nimetamise ETO-ks otsustab Eesti Pank. Makseteenuste osutamise		

	tehniliste tugiteenuste kui elutähtsate teenuste toimepidevuse korraldamine sh teenuse toimepidevuse tagamise järelevalve oleks antud juhul Eesti Panga püsivaks kriisiülesandeks. Täna on Eesti maksekeskkonnas kaardimaksete ja muude kaarditehingute tegemisel oluline roll Nets Estonia AS-l, kes pakub kaardimaksete tegemisel tehnilisi tugiteenuseid ETO staatust omavatele LHV Pank AS-ile ja Coop Pank AS-ile ning sularaha väljavõtmise tehingute tegemisel Swedbank AS-ile ning võib seetõttu ETO-ks osutuda.		
2.	Soovime osundada sellele, et makseteenus on elutähtis teenus, mida makseteenuse osutajad ei saa pakkuda ilma digitaalse allkirjastamise teenuseta. Eesti riigi partneriks sertifikaatide	**Arvestatud**	Eelnõu täiendatud õiglase hüvitise maksmise regulatsiooniga.

	väljastamisel isikut tõendavatele dokumentidele on SK ID Solutions (SK). SK pakub e-teenustesse sisse logimise võimalust ning digitaalse allkirjastamise võimalust ning teenindab ligi 1000 organisatsiooni, mille hulgas on nii finants-, tervishoiu-, haridus- kui ka muud era- ja riigisektori e-teenused. SK reaalajas pakutavate teenuste katkemisel on ta kohustatud väljastama tühistusnimekirja. SK tühistusnimekirjad sisaldavad infot tühistatud ja peatatud sertifikaatide kohta. Tühistusnimekirjad on kumulatiivsed, sisaldades infot kõigi sertifikaatide kohta, mis on hetkel peatatud või tühistatud. SK katab teenustaseme lepingu alusel võimalikud tühistusnimekirjade kasutamisel tekkinud kahjud 12 tunni jooksul.		

	Tühistusnimekirju väljastab SK 12 tunnise intervalliga. Eesti Panga hinnangul tagaks makseteenuse jätkumise vajalikul määral valdavale osale elanikest ID-kaardi kasutamine maksete kinnitamiseks nö offline ehk vastu tühistusnimekirja. Makseteenuse osutajatelt eeldab see tehnilist ja protseduurilist valmisolekut lubada digitaalset allkirjastamist (PIN2 kasutamine) ning kliendipõhiste limiitide sisse lülitamist. Olukorraks, kus SK tegevus on täielikult katkenud, sh ka tühistusnimekirja väljastamine ei ole enam võimalik, Eesti riigil hetkel alternatiivlahendust digitaalse allkirjastamise teenusele ei ole. Antud kontekstis oleks ID-kaardi kasutamine		

	tühistusnimekirjade alusel alternatiivne riigi poolt tagatud ja korraldatud varulahendus autentimiseks. Tsiviilkriisi ja riigikaitse seaduse eelnõu § 74 lg 7 kohaselt saab Eesti Pank makseteenuse toimepidevuse korraldajana (ETKA) panna elutähtsa teenuse osutajale kohustuse osutada elutähtsat teenust ettenähtud viisil ja ulatuses, kui see on vajalik elutähtsa teenuse ulatuslikust või raskete tagajärgedega katkestuse ärahoidmiseks või peale ulatusliku või raskete tagajärgedega teenuse katkestust teenuse taastamiseks. Seda meedet saab Eesti Pank kasutada eelnõu kohaselt igas olukorras. Kehtiva hädaolukorra seaduse § 33 lg 1 saab sellist meedet rakendada eriolukorra juht või tööde juht eriolukorras.		

	Olenemata rakendajast, st kas seda meedet eelnõu järgi rakendab ETKA või HOSi alusel eriolukorra juht või tööde juht, võimaldab nimetatud meede kohustada panku kasutama aegunud tühistusnimekirju maksete kinnitamiseks. ETKA-na ei ole Eesti Pangal õigust nõuda makseteenuse pakkujatelt võimaliku rahalise kahju katmist, mis võib eriolukorras, antud juhul aegunud tühistusnimekirjade kasutamisest, tekkida. Rahalise kahju tekkimine ei ole suure tõenäosusega sündmus, kuid seda ei saa ka välistada. Kui riik ei suuda tagada reaalaegset ID-kaardi sertifikaatide kehtivuskinnituse teenust, siis võib tekkida olukord, kus makseid tehakse kehtetu ID-kaardiga seda teadlikult kuritarvitades. Selline tegevus nõuab paljude halbade asjaolude kokkulangemist (ID-		

	kaardi enda valdusesse saamist, ID-kaardi omaniku PIN1 ja PIN2 info valdamist). Kui makseteenuse pakkuja võimaldab ID-kaardiga teha makseid tühistatud sertifikaadiga võõralt kontolt, siis tekib konto valdajal nõue makseteenuse pakkuja vastu, mille katmist ei saa makseteenuse pakkujalt eeldada. Kahjude katmist ei saa enda kanda võtta ka Eesti Pank, kuna tegemist on riikliku teenusega, kus Eesti Pank on sarnaselt teistega teenuse kasutaja rollis. Eeltoodust tulenevalt teeme ettepaneku reguleerida kahju hüvitamine riigi poolt ETO pankadele ülal kirjeldatud riskide realiseerumisel. Eesti Panga hinnangul tuleks tagada võimalike kahjude katmine makseteenuse osutajatele		

	olukorras, kus on täidetud järgmised tingimused: a) riigi teenusepartner isikutuvastamise ja digitaalse allkirjastamise osas (täna SK ID Solution) ei suuda pakkuda reaalajas teenust, mis on vajalik makseteenuse toimimiseks ja ei suuda tühistusnimekirja kokkulepitud intervalliga väljastada; b) makseteenuse pakkujad on taganud protseduurilise ning tehnilise valmisoleku maksete kinnitamiseks vastu tühistusnimekirju (kliendipoolne PIN2 kasutamine) ning seadnud sisse kliendipõhised limiidid.		
3.	Eesti Pank peab oluliseks laiendada ETO-de ringi ka ETO pankadele teenust osutavate sularaha ringluses olulist tähtsust omavate ettevõtetega, mis on tingitud elutähtsa teenuse sisse ostmise osakaalu olulisest suurenemisest. ETO rolli	**Arvestatud**	

	laienemine eelpool mainitud funktsiooniga ettevõtetele kohustab neid tagama teenuse kriisiaegseks osutamiseks vajalik toimepidevus. Teeme ettepaneku asendada eelnõu paragrahvi 73 lõige 3 punktis 2 elutähtsa teenusena pakutud „sularaharingluse ja sularaha käitlemise toimimine“ mõistega „sularaharingluse toimimine“. Sellest tulenevalt soovime ühte sättesse kokku võtta ka selle mõiste ning määratleda vastavat teenust pakkuv isik elutähtsa teenuse osutajaks vaid siis, kui ta pakub seda teenust elutähtsa makseteenuse osutajale ning tal on Eesti Panga hinnangul maksete toimimisele oluline mõju.		
4.	Teeme ettepaneku Eesti Panga seaduse muutmise sättes mitte viidata tsiviilkriisi ja riigikaitse	**Arvestatud**	

	seadusele, vaid kirjutada teenused, mille toimepidevust Eesti Pank korraldab, Eesti Panga seadusesse. Lisaks soovime Eesti Panga sularahaga seonduvat kriisiülesannet täiendada sularaha vastuvõtmise ülesandega ning eemaldada sularahavaru tagamise ülesande.		
5.	Eeltoodud põhjendustele tuginedes teeme järgmised muudatusettepanekud: Tsiviilkriisi ja riigikaitse seaduse eelnõusse: **1)** täiendada paragrahvi 73 lõiget 3 punktiga 1^1: „1^1) kaarditehingute töötlemise teenuse toimimine;“ **2)** paragrahvi 73 lõige 3 punkt 2 sõnastada järgmiselt: „2) sularaharingluse toimimine;“	**Arvestatud**	
6.	Makseasutuste ja e-raha asutuste seadusesse:	**Arvestatud**	

	1) paragrahvi 4 lõiget 1 täiendatakse punktiga 9^1: „9^1) kaarditehingute töötlemise teenused;“ **2)** paragrahvi 4 lõike 1 punkt 14 muudetakse ja sõnastatakse järgmiselt: „14) sularaharinglus;“; **3)** paragrahvi 4 täiendatakse lõikega 6 järgmises sõnastuses: „(6) Sularaharinglus käesoleva paragrahvi lõike 1 punkti 14 tähenduses on sularaha käitlemine ning pangatähtede käitluse seadmete haldamine. Sularaha käitlemine on sularaha lugemine, sortimine, pakendamine ja arvestuse pidamine, sularahaautomaatide kassettide täitmine ning muud teenused, mis võimaldavad sularaha- või makseautomaadist sularaha väljavõtmist, kui see töötab ühe või mitme kaardi väljastaja huvides,		

	kes ei ole kontolt raha välja võtva kliendiga sõlmitud makseteenuse lepingu osapool. Pangatähtede käitluse seadmete haldamine on Euroopa Keskpanga kinnitatud sularaha käitlemise registris olevate seadmete omamine, monitoorimine, riistvaralise ja tarkvaralise toimekindluse tagamine ning sularahaautomaatide kassettide sularahaautomaatidesse paigaldamise korraldamine.“ **4)** paragrahvi 4 täiendatakse lõikega 7 järgmises sõnastuses: „(7) Kaarditehingute töötlemise teenus käesoleva paragrahvi lõike 1 punkti 91 tähenduses on kaarditehingute autoriseerimise päringute edastamine, info koondamine ja arvelduspositsioonide kindlaksmääramine.“		

	5) paragrahvi 4^1 täiendatakse lõigetega 5 ja 6 järgmises sõnastuses: „(5) Isik, kes osutab vähemalt ühte käesoleva seaduse § 4 lõikes 6 nimetatud teenust, on tsiviilkriisi ja riigikaitse seaduse § 73 lõike 3 punktis 2 nimetatud elutähtsa teenuse osutaja kui ta osutab teenuseid tsiviilkriisi ja riigikaitse seaduse § 73 lõike 3 punktis 1 nimetatud elutähtsa teenuse osutajale ja tal on Eesti Panga hinnangul maksete toimimisele oluline mõju. (6) Isik, kes osutab vähemalt ühte käesoleva seaduse § 4 lõikes 7 nimetatud teenust, on tsiviilkriisi ja riigikaitse seaduse § 73 lõike 3 punktis 11 nimetatud elutähtsa teenuse osutaja kui ta osutab teenuseid tsiviilkriisi ja riigikaitse seaduse § 73 lõike 3 punktis 1 nimetatud elutähtsa teenuse osutajale		

	ja tal on Eesti Panga hinnangul maksete toimimisele oluline mõju. (7) Käesoleva paragrahvi lõigetes 5 ja 6 nimetatud elutähtsa teenuse osutaja püsiv kriisiülesanne on osutada elutähtsat teenust tsiviilkriisi ja riigikaitse seaduses ja selle alusel kehtestatud nõuete kohaselt. Elutähtsa teenuse toimepidevuse korraldaja täpsustab kriisiülesannet, selleks valmistumise ning selle täitmise nõudeid tsiviilkriisi ja riigikaitse seaduse § 75 lõike 5 alusel. (8) Käesoleva paragrahvi lõigetes 5 ja 6 nimetatud elutähtsat teenust osutavate isikute loetelu kinnitab Eesti Pank.“; **6)** paragrahvi 89 täiendatakse lõikega 5 järgmises sõnastuses: „(5) Järelevalvet käesoleva seaduse § 41 lõikes 7 ja § 5^1 lõikes 1^4 sätestatud kriisiülesannete täitmise ja selleks valmistumise üle		

	tehakse tsiviilkriisi ja riigikaitse seaduses sätestatud alustel ja korras.“.		
7.	Eesti Panga seadusesse: **1)** paragrahvi 2 täiendatakse lõikega 3 järgmises sõnastuses: „(3) Eesti Panga püsivad kriisiülesanded on: 1) käesoleva paragrahvi lõike 2 punktides 1 ja 2 sätestatud ülesanded; 2) Eesti Panga hallatavate maksesüsteemide toimimise tagamine; 3) sularaha väljastamine ja vastuvõtmine; 4) makseteenuse, kaarditehingute töötlemise teenuse ja sularaharingluse kui elutähtsate teenuste toimepidevuse korraldamine.“;	**Arvestatud**	
8.	Vabariigi Valitsuse juhtimisvolitused finantssektori suhtes Märgime, et paragrahvi 36 lõige 1 punktis 2 toodud võimalus kohustada	**Selgitus**	§ 35 annab võimaluse valitsusel tagada teatud meetmetega finantssektori stabiilsus, kui nt Euroopa Keskpanga suunised ja otsused viibivad. Tähele tuleb panna, et meetmed, mida valitsus võib otsustada peavad olema antud olukorras sobivad, mõõdukad vajalikud ning aitama kaasa finantssektori stabiilsuse saavutamiseks. Pelgalt erikorra väljakuulutamine ei too kaasa kõiki eelnõu §-s 35 ette nähtud meetmeid rakendada. Kui on nt välja kuulutatud eriolukord, kuid see ei puuduta kuidagi finantssektori stabiilsust,

	finantsjärelevalve subjekte ostma riigi emiteeritavaid võlaväärtpabereid ei ole kooskõlas paragrahvi eesmärgiga säilitada finantssektori stabiilsus ja usaldusväärsus või kriitiliste funktsioonide jätkuvus. Kui seadusandja soovib tagada riigi finantseerimist kriisiolukorras, tuleb seda põhjendada ning vastav nõue kehtestada eraldiseisvas sättes. Ühtlasi juhime tähelepanu, et sellise kohustuse kehtestamine võib viia olukorrani, kus finantsjärelevalve subjektide finantsseisund halveneb, millel omakorda võivad olla negatiivsed tagajärjed finantsstabiilsusele.		siis ei ole valitsusel tarvilik ega ka seaduslik eelnõus toodud meetmeid finantssektori osas kohaldada. Aga kui nt eriolukord on kuulutatud välja ulatusliku elutähtsa teenuse – elektri - katkestuse tõttu ning see mõjutab olulisel määral nt pankade tööd siis sellises olukorras võib olla vahalik sektori stabiilsuse säilitamiseks valitsusel teatud meetmeid rakendada. Tähele tuleb panna, et teatud meetmed võivad olla ebasobilikud ühe konkreetse panga osas, kuid vajalikud terve sektori osas, nt võlaväärtpaberite ostmine.
9.	Piiriülesed teenusepakkujad Soovime tuua välja, et hetkel ei ole elutähtsa teenuse osutajatena hõlmatud piiriüleseid	**Selgitus**	Teema nõuab põhjalikumat analüüsi, FI seisukohta ja RAMiga läbirääkimist. Siin on oluline esmalt aru saada, et milliseid subjekte silmas peetakse. Ilmselt saavad need olla: a) krediidiasutused; b) makseasutused/e-raha asutused; c) makse- ja arveldussüsteemide korraldajad; d) ATM hooldajad/käitlejad. Üldjuhul ei luba EL õigus selliseid piirangud seada (läheb vastuollu teenuste osutamise vabaduse põhimõttega). Siiski

	teenusepakkujaid, kuna järelevalvet nende tegevuse üle ei tee Eesti Vabariigi järelevalveasutused. Eelkõige puudutab see makseteenuse osutamist, aga võib olla oluline ka teistes valdkondades. Seega tekib olukord, kus Eestis asutatud teenuspakkujad peavad järgima täiendavaid sh ETO staatusest tulenevaid regulatsioone, mille jõustamine ülepiiriste teenusepakkujate puhul on problemaatiline, mis omakorda võib viia selleni, et regulatsioonide vältimiseks hakatakse elutähtsat teenust osutama ülepiiriliselt ning väljaspool Eesti järelevalveasutuste kontrolli. Eeltoodust tulenevalt peame vajalikuks analüüsida, kas Euroopa Liidu õigus (nt julgeoleku alane) võimaldab kehtestada nõude, mille kohaselt		pangandusdirektiivi 2013/36 artiklid 36 ja 41 võimaldavad liikmesriikidel nn general good printsiibi alusel teatud piiranguid nö sissetulevatele (filiaali või piiriülese teenuse kaudu) ja teenust osutatavatele teiste liikmesriikidele krediidiasutustele seada. Sarnaseid erisusi ei ole ette nähtud EL õiguses punktis b nimetatud makse- ja e-raha asutustele, kes võivad samamoodi makseteenust osutada nagu krediidiasutused. Ehk ilmselt nende tegevuse piiramine sellisel kujul oleks küsitav. Subjektid c ja d - nende osas ei näe EL õigus ette otseselt nn piiriüleselt teenuse osutamise/filiaali asutamise vabadust, võimalik seega välisriikide vastavate isikute tegevust Eestis saaks sel kujul piirata.

	teatud teenuse mahu ületamisel tekiks piiriülestel teenusepakkujatel kohustus asutada Eestis vähemalt filiaal. See võimaldaks nende teenuse osutajate määratlemist elutähtsa teenuse osutajatena ning nende suhtes saaks kehtestada ETO-dele ette nähtud nõuded ja teha ka järelevalvet Eesti järelevalveasutuse poolt.		
10.	Kriisiolukorraks valmistumisel ja selle lahendamisel vajaliku teabe töötlemine Eelnõu reguleerib ka andmete jagamist kriisiolukorraks valmistumisel ja selle lahendamisel. Soovime tähelepanu juhtida Eesti Panga kogutavate statistikaandmete eriregulatsioonile, mille kohaselt võib isiku otsest või kaudset tuvastamist võimaldavaid andmeid	**Selgitus**	Eelnõu on muudetud ja selles sätestatakse, et kriisiolukorraks valmistumisel ja selle lahendamisel on püsiva kriisiülesandega asutusel ja isikul, sealhulgas elutähtsa teenuse osutajal ja kohaliku omavalitsuse üksusel ning põhiseaduslikul institutsioonil õigus saada ja töödelda eelnõus sätestatud ülesannete täitmiseks vajalikku teavet, sealhulgas avaliku teabe seaduse alusel asutatud andmekogusse (edaspidi andmekogu) kantud andmeid, mis ei ole isikuandmed. See tähendab, et kriisiolukorraks valmistumisel on õigus saada ja töödelda selliseid andmeid, mis ei ole isikuandmed, ning mis on vajalikud eelnõuga pandud ülesannete täitmiseks. Lisaks reguleeritakse ka õigus töödelda asutusesiseseks kasutamiseks mõeldud teavet juhul, kui selle töötlemine vastab kriisideks valmistumise või selle lahendamise eesmärgile ning teabe töötlemine on vajalik konkreetselt eelnõus sätestatud ülesande täitmiseks. Isikuandmete saamise õigus, sealhulgas õigus saada neid AvTSis nimetatud andmekogudest, sätestatakse üksnes kriisiolukorras kriisiolukorda lahendaval asutusele või piiravat meedet kohaldaval haldusorganile. Õigus

	(statistika konfidentsiaalseid andmeid) levitada ainult tema nõusolekul, välja arvatud riikliku statistika seadusest tuleneval juhul. Riikliku statistika seadus loetleb selliste juhtudena konfidentsiaalsete andmete levitamise teistele statistika tegijatele (sh Eurostat, Euroopa Keskpank) ja levitamise teaduslikel eesmärkidel. Sama regulatsioon kehtib ka Statistikaameti kogutavatele statistikaandmetele. Eeltoodu tähendab seda, et kriisiolukorraks valmistumisel või selle lahendamisel ei ole praeguse regulatsiooni kohaselt võimalik riikliku statistika tegijatelt nõuda statistika konfidentsiaalseid andmeid. Kui kriisiolukorraks ettevalmistamisel või selle lahendamisel on siiski neid andmeid tarvis, tuleb		saada ja töödelda neid andmeid sätestatakse nimetatud asutusele ka olukordadeks, kus isikuandmeid sisaldava andmekogu pidamist reguleerivas õigusaktis ei ole nende isikuandmete väljastamise või muul viisil juurdepääsu õigust konkreetsele asutusele sätestatud. Sellise seadusliku aluse sätestamise vajadus seisneb selles, et seadusandjal ei ole võimalik detailselt ette näha mistahes kriisiolukorra lahendamises osalevate asutuse täpsemaid vajadusi mõnes andmekogus sisalduvate andmehulkade osas. Tuleb möönda, et kuigi kriisideks valmistumisel on praegu iseenesest võimalik kõikidel eelnõus sätestatud ülesandeid täitvatel asutustel ja isikutel analüüsida ja mõelda läbi erinevate andmete töötlemise vajadused ning valmistada ka ette vajalikud muudatused õigusaktides, siis teatud määramatus paratamatult jääb ning see ei saa olla takistuseks kriisi lahendamisel. Eelnõuga kavandatud muudatuste eesmärk on vältida neid olukordi, kus konkreetseid kriisiolukorra lahendamiseks vajalikke andmeid ei saa aluse puudumise tõttu töödelda see lahendav asutus, kellele võib andmete väljastamine kriisiolukorras olla aga igati põhjendatud ja eesmärgipärane, ja seeläbi kannataks kriisi lahendamine. Andmesubjekti õiguste ühe kaitsegarantiina sätestatakse nendeks olukordadeks ka nõue, et andmete töötlemise eesmärki peab eelnevalt hindama AKI. Isikuandmed väljastab andmekogu vastutav töötleja üksnes juhul, kui isikuandmete töötlemine vastab soovitud eesmärgile.

	selleks kehtestada õiguslik alus. Õigusliku aluse kehtestamine võib olla problemaatiline, kuna statistika andmete konfidentsiaalsuse põhimõte tuleneb ÜRO riikliku statistika põhiprintsiibist nr 6 ning Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrusest nr 223/2009 Euroopa statistika kohta.		
11.	Püsiva kriisiülesandega asutuse ja isiku kriisiplaan Eelnõu § 13 lõige 3 sätestab, et Rahandusministeerium võib koostada ühisplaani Eesti Panga ja Finantsinspektsiooniga ning lõige 4 sätestab Eesti Pangale kriisiplaani kooskõlastamise kohustuse Rahandusministeeriumiga juhul, kui eeltoodud ühist kriisiplaani ei koostata. Sarnane tasakaalustav kooskõlastamise kohustus Rahandusministeeriumil	**Arvestatud**	

	aga puudub. Pidades silmas, et keskpank on Eesti Panga seaduse kohaselt sõltumatu asutus, palume kaaluda kooskõlastamise kohustuse asendamist nõudega esitada plaan Rahandusministeeriumile arvamuse avaldamiseks.		
12.	Konsulteerimine Euroopa Keskpangaga Lõpetuseks soovime juhtida Teie tähelepanu sellele, et vastavalt Euroopa Liidu toimimise lepingu artikli 127 lõigetele 4 ja 5 tuleb eelnõud konsulteerida ka Euroopa Keskpangaga. Konsulteerimise juhis on leitav Euroopa Keskpanga veebilehelt.	**Teadmiseks võetud**	

Eesti Pank (II kooskõlastusring)

Nr	Ettepaneku/märkuse sisu	Arvestatud/mittearvestatud	Kommentaarid
1.	Eelnõu § 10 lg 6 sätestab, et püsiva kriisiülesandega asutus ja isik peavad	**Selgitus**	Eelnõu seletuskirja kohaselt loetakse elutähtsa teenuse osutamine elutähtsa teenuse osutaja kriisiülesandeks, st püsiv kriisiülesanne on ka elutähtsa teenuse toimepidevuse korraldamine. Oluline on, et asutused ja isikud,

	valmistuma talle määratud püsiva kriisiülesande täitmiseks, sealhulgas koostama §-s 13 sätestatud korras riskianalüüsi ja §-s 15 sätestatud korras plaani ning tagama, et tal on ülesande täitmiseks vajalikud võimed, sealhulgas personal, vahendid ja varud. Eesti Pank on püsiva kriisiülesandega asutus. Euroopa Keskpank on sarnaste valmisoleku nõuet kommenteerinud oma arvamuses riigikaitseseaduse eelnõul kohta järgmiselt: „Kuigi Eesti Panga riigikaitseülesande täitmiseks valmistumise ülesannet võib pidada tavaliseks EKPSi keskpanga ülesandeks, teostatakse seda selgelt eranditult Eesti Vabariigi valitsuse huvides, eesmärgiga säilitada Eesti riigi iseseisvus ja sõltumatus, tema maa-ala, territoriaalvete ja		kellele on määratud püsiv kriisiülesanne, oleksid valmis selle täitmiseks igal ajal. Valmisoleku tagamiseks koostab kriisiülesandega asutus riskianalüüsi, mille põhjal saab asutus otsustada vahendite vajaduse, rollid ja täitjate hulga ning koostada kriisiplaani. Tegemist on ETO-le pandud ülesandega, mida ei saa lugeda valitsuse ülesandeks.

	õhuruumi lahutamatu ja jagamatu terviklikkus ning põhiseaduslik kord. Kuna see ülesanne ületab keskpanga ülesande seoses hädaolukorra planeerimise sisemenetlusega, on see pigem valitsuse, mitte keskpanga ülesanne. Seetõttu peaks seaduseelnõu sätestama hüvitamise skeemi valitsuse ülesande täitmisel kantud kulude hüvitamiseks Eesti Pangale, nagu seda on tehtud samalaadsete korralduste puhul mitmes muus liikmesriigis, kus võrreldavad ülesanded on pandud riigi keskpangale.“ Seega võib eelnõu konsulteerimisel Euroopa Keskpangaga oodata neilt sarnast seisukohta ka selle sätte osas.		
2.	Jääme oma varasemalt esitatud seisukoha juurde, et paragrahvi 35 lõige 1 punktis 2 toodud võimalus kohustada finantsjärelevalve subjekte	**Arvestatud**	

	ostma riigi emiteeritavaid võlaväärtpabereid ei ole kooskõlas paragrahvi eesmärgiga säilitada finantssektori stabiilsus ja usaldusväärsus või kriitiliste funktsioonide jätkuvus. Kui eelnõuga soovitakse tagada riigi finantseerimist kriisiolukorras, tuleb seda igati põhjendada ja rakenduslikult hinnata ning vastav nõue kehtestada eraldiseisvas sättes. Ühtlasi juhime tähelepanu, et sellise kohustuse kehtestamine võib viia olukorrani, kus finantsjärelevalve subjektide finantsseisund halveneb, millel omakorda võivad olla negatiivsed tagajärjed finantsstabiilsusele. Märkuste tabelis toodud selgitus ei ole piisav ega too välja ühtegi olukorda, kus Riigikogu kehtestatud kohustus osta riigi võlaväärtpabereid aitaks		

	kaasa finantssektori stabiilsuse säilitamisele.		
3.	Eelnõu § 40 lg 5 sätestab, et Eesti Pangale ja kohaliku omavalitsuse üksusele võib anda korralduse üksnes nende püsiva või ühekordse kriisiülesande täitmise raames. Juhime tähelepanu, et Eesti Pangale kui põhiseaduslikule institutsioonile ei saa vastavalt § 33 lõikele 9 ühekordseid kriisiülesandeid üldse anda. Lisaks on küsitav Eesti Pangale korralduste andmine üldse, kuna Eesti Panga seaduse § 3 kohaselt tegutseb Eesti Pank muudest riigiasutustest sõltumatult. Ta annab oma tegevusest aru Riigikogule, ei allu Vabariigi Valitsusele ega ühelegi teisele täidesaatvale riigivõimuasutusele ega kolmandatele isikutele. Sellele on varasemalt ka	**Arvestatud osaliselt**	Eelnõu sõnastust muudetud, et tuleks selgelt välja, et EPle saab anda korraldusi ainult püsiva kriisiülesande raames. Korralduste andmine on oluline, et tagada kiire sekkumine ja olukorra lahendamine. Eesti Pank on sõltumatu institutsioon, kuid samas ka elutähtsa teenuse korraldaja, kes lahendab makseteenuste, sularaharingluse ja kaarditehingute töötlemise katkestuste olukordi. Seega on Eesti Pank osaks kriiside lahendamisel ning juhib ka osade kriisiolukordade lahendamist, nt sularaharinglus/makseteenuse toimimine. Korraldused ei ole eesmärgiga sekkuda EP ja Euroopa Keskpanga pädevuses olevatesse küsimustesse, vaid kriisi lahendamise ühtsuse huvides Eesti Panga ETKA kohustuste raames tekkida võivatesse kitsaskohtadesse. Kuna kõiki ettetulevaid olukordi ei ole võimalik ette näha jäetakse võimalus korralduse andmiseks ka Eesti Pangale.

	oma arvamuses riigikaitse seaduse eelnõu kohta juhtinud tähelepanu Euroopa Keskpank. Eelnõu § 40 lõikes 6 sätestatakse küll Eesti Panga kohustus teavitada korralduse andjat, kui korraldus on vastuolus Eesti Panga muude ülesannete, õiguste või kohustustega, kuid eelnõust ei ole üheselt võimalik välja lugeda, kas see peatab korralduse täitmise.		
4.	Eelnõu § 41 lõige 6 välistab Finantsinspektsiooni vastutuse kriisiolukorra lahendamise eest vastutava asutuse korralduse täitmisel. Sarnane vastutusest vabastav säte peaks kohalduma kõigile asutustele, kellele kriisiolukorras korraldusi antakse.	**Selgitus**	Eelnõust vastav säte välja jäetud, kohaldub eelnõu riigivastutuse regulatsioon.
5.	Eelnõu § 75 lõiked 7 ja 8 sätestavad elutähtsat teenust korraldava asutuse kohustuse kooskõlastada	**Arvestatud**	Nõudega soovitakse tagada ettevõtete ja asutuste teadlikkus riigikaitselistes kriisides teenuse osutamise vajadustest – mahud, viis, eripära. Nimetatud vajaduste tagamiseks on oluline Kaitseministeeriumiga kooskõlastada, et tagada teenuste osutamine ka riigikaitselistes kriisiolukordades. Kõikide

	elutähtsa teenuse kirjeldus ja nõuded Kaitseministeeriumiga. Eesti Pank on sõltumatu põhiseaduslik institutsioon. Kolmandate isikute õigused kiita heaks keskpanga õigusakte ei ole kooskõlas keskpanga sõltumatusega. Sellest tulenevalt teeme ettepaneku asendada Kaitseministeeriumi kooskõlastus elutähtsat teenust korraldava asutuse kohustusega esitada elutähtsa teenuse kirjeldus ja nõuded Kaitseministeeriumile arvamuse avaldamiseks.		elutähtsate teenuste osas ei ole Kaitseministeeriumil vajadust nö tellimust anda, seega on eelnõust jäetud kooskõlastamise nõue välja ning lähtutakse VV reglemendis toodud nõudest, et kooskõlastada tuleb asjassepuutuvate asutuste ja isikutega.
6.	Eelnõu §75 lg 11 sätestab, et elutähtsa teenuse toimepidevuse korraldaja võib panna elutähtsa teenuse osutajale kohustuse osutada elutähtsat teenust ettenähtud viisil ja ulatuses erinevalt käesoleva paragrahvi lõike 5 alusel kehtestatavas määruses sätestatud nõuetest, kui see	**Arvestatud ja selgitus**	Nimetatud säte annab õiguse panna varem kokkulepitust erinevat korraldust elutähtsa teenuse korraldajale, kelleks on Eesti Pank, mitte Finantsinspektsioon. Nimetatud säte ei reguleeri järelevalve küsimusi. Kohustuse saab panna ettekirjutusega ning see tagatakse vajadusel sunnirahaga, eelnõu muudetud.

	on vajalik selle teenuse ulatusliku või raskete tagajärgedega katkestuse ärahoidmiseks või pärast teenuse ulatuslikku või raskete tagajärgedega katkestust teenuse taastamiseks. Eesti Panga jaoks ei ole selge selliste korralduse jõustamine. Kui see peaks toimuma läbi ettekirjutuse tegemise ja sunniraha määramise, siis vastavalt §-le 155 teeb ettekirjutusi ja rakendab sunniraha riiklikku järelevalvet tegev haldusorgan. Vastavalt § 157 lg 1 punktile 1 teeb riiklikku järelevalvet finantsjärelevalve subjektidest elutähtsa teenuse osutajate suhtes aga Finantsinspektsioon. Ühe võimalusena võiks kaaluda § 155 täiendamist selliselt, et ka Eesti Pangal oleks §75 lg 11 nimetatud juhul õigus ettekirjutusi teha ja sunniraha määrata.		
7.	Eelnõu § 76 lõige 12 ehk n-ö saartalituse nõue küll	**Selgitus**	Saartalitluse sätte sõnastust on uuendatud ning see on sama, mis 11.03.2025 Riigikogu menetlusse võetud HOSis muutmise seaduse eelnõus (589 SE),

	võimaldab elutähtsa teenuse osutajatel infosüsteeme välisriigis hoida, kuid sisuliselt kohustab neid teenuse toimimise tagamiseks hoidma sellisel juhul paralleelselt töös kahte süsteemi ehk süsteeme, mis asuvad Eestis kui ka välismaal. Teeme ettepaneku sõnastada eelnõu § 76 lõige 12 järgmiselt: „(12) Kui elutähtsa teenuse toimimist tagavad infosüsteemid asuvad välisriigis ning need ei toimi või ühendus välisriigi võrgu- ja infosüsteemidega on katkenud, tagab elutähtsa teenuse osutaja elutähtsa teenuse toimepidevuse alternatiivsel viisil ja vahenditega. Lubatud viisi ja vahendid sätestab elutähtsa teenuse toimepidevuse korraldaja käesoleva seaduse § 75 lõike 6 alusel kehtestatud määruses. Enne nimetatud		kuid see on lõimitud elutähtsa teenuse osutaja kohustuste üldisesse loetelusse. See eelnõu läbis eelnevalt uue kooskõlastamise ja arvamuse avaldamise ringi. Selle järgi peab elutähtsa teenuse osutaja tagama juhul, kui elutähtsa teenuse toimepidevuse tagamiseks vajalikud andmed või seadmed asuvad välisriigis, elutähtsa teenuse toimepidevuse dubleerivate vahendite ja tehnoloogiliselt alternatiivsete lahenduste abil ajal, kui välisriigis asuvatele andmetele või seadmetele juurdepääsuks kasutatav tavapärane elektroonilise side teenus või võrk ei toimi. See seondub vahetult elutähtsa teenuse osutaja teise kohustusega rakendada elutähtsa teenuse toimepidevust tagavaid meetmeid (…) tehniliste süsteemide, lepingute, personali ja muude teenuse osutamiseks oluliste vahendite dubleerimise, alternatiivsete lahenduste kasutamise, vajalike vahendite omamise ja nende varumise ning muu sellise kaudu. Elutähtsa teenuse osutaja nõuete täitmist kontrollib, toimepidevuse nõuded kehtestab ning tema toimepidevuse riskianalüüsi ja kriisiplaani kinnitab elutähtsa teenuse toimepidevuse korraldaja.

	määruse kehtestamist esitab elutähtsa teenuse toimepidevuse korraldaja selle kooskõlastamiseks Riigi Infosüsteemise Ametile. Eesti Pank esitab nimetatud määruse Riigi Infosüsteemide Ametile arvamuse avaldamiseks.“ Muudatus annaks elutähtsa teenuse toimepidevuse korraldajale võimaluse saartalitluse nõudeid oma määrusega muuta ning seda selgel seadusest tuleval alusel, kuid oleks samas kooskõlas sellega, et saartalitluse nõude täitmise üle teeb riiklikku järelevalvet Riigi Infosüsteemide Amet. Kõik elutähtsa teenuse toimepidevuse korraldajad peale Eesti Panga esitavad määruse eelnõu kooskõlastamiseks Riigi Infosüsteemide Ametile. Eesti Pank esitab oma määruse eelnõu Riigi Infosüsteemide Ametile arvamuse avaldamiseks, kuna kolmandate isikute		

	õigus keskpanga õigusakte heaks kiita ei ole kooskõlas Eesti Panga seadusest tuleneva keskpangas sõltumatuse nõudega. Lisaks on pakutud sätte sõnastus kooskõlas eelnõu § 76 lõikes 5 sätestatuga, mis annab elutähtsa teenuse toimepidevuse korraldajale võimaluse küsida elutähtsa teenuse osutajate nimetamisel Riigi Infosüsteemide Ametilt arvamust saartalitluse nõude täitmise ja selle täitmise tähtaja kohta. Väljapakutud sõnastus annab elutähtsa teenuse osutajatele võimaluse infosüsteemide välisriikides hoidmiseks ja teenuse kättesaadavuse tagamiseks alternatiivse (nt. satelliitside) ühendusega, kui Eesti mere- ja maakaablid peaksid katkema. Sellise lahenduse vajalikkust on rõhutanud elutähtsa teenuse osutajatest		

	krediidiasutused. Säte suurendab ka makseteenuse ja sularaharingluse toimekindlust riigikaitselistes kriisiolukordades, sest hetkel kehtiva nõude täitmiseks eelistavad elutähtsa teenuse osutajad oma andmekeskusi Eestis hoida, mis tähendab, et andmekeskuste vastu tehtava füüsilise rünnaku tagajärjel katkeks elutähtsate teenuste toimepidevus, sh inimeste ja ettevõtete juurdepääs oma pangakontol oleva raha kasutamisele. Riigi Infosüsteemide Ameti seisukohast on makseteenus füüsilise komponendita elutähtis teenus, mille puhul võiks toimepidevuse tõstmiseks ja andmekeskuste hävimise riski maandamiseks kaaluda elutähtsa teenuse toimepidevuse korraldajatele suurema		

	otsustusõiguse andmist saartalituse nõuete kehtestamisel.		
8.	Eelnõu § 98 lõikes 3 toodud määrus paneb elutähtsa teenuse toimepidevuse korraldajale kohustuse tagada, et elutähtsa teenuse osutaja on määranud sobivad kriisiülesandega ametikohad. See kohustus tuleks määruse asemel sätestada seaduses.	**Selgitus**	ETKA ülesanne on tagada, et ETOl oleks tehtud riskianalüüs ja kriisiplaan ning isikud, kes määratakse kriisiülesandega töökohale oleks vastavuses riskianalüüsis ja kriisiplaanis tooduga. Kohustust tagada, et ETO kindlasti määraks kriisiülesandega töökohale isikuid, ei ole, kuna nimetatud töökohale määramine on vaid üks valik, kuidas endale vajalikku personali tagada.
9.	Teeme ettepaneku täiendada krediidiasutuste seaduse § 3 lõigetega 4 ja 5 järgmises sõnastuses: „(4) Eesti Pank võib kehtestada käesoleva paragrahvi lõikes 2 nimetatud elutähtsa teenuse osutaja määramise täpsemad tingimused ja korra. (5) Kriisiolukorras pakub elutähtsat teenust osutav krediidiasutus, välisriigi krediidiasutuse filiaal Eestis ja lõikes 22 nimetatud krediidiasutus makseteenuseid ulatuses, mis vastab tsiviilkriisi ja	**Arvestatud**	ETKA kohustus on määrata ETO tingimused ja kord

	riigikaitse seaduse § 75 lõike 6 alusel kehtestatud määruses sätestatule. Elutähtsat teenust osutav krediidiasutus ja välisriigi krediidiasutuse filiaal Eestis, kes osutab sularaha- või makseautomaadist sularaha väljavõtmise teenust, peab kriisiolukorras tagama teenuse sõltumata sellest, kas sularaha välja võttev isik on selle krediidiasutuse ja filiaali klient või mitte.“ Seletuskiri: Punktiga 4 täiendatakse seaduse § 3 lõigetega 4 ja 5. Lõikes 4 on sätestatud Eesti Panga volitusnorm kehtestada elutähtsa teenuse osutaja määramise täpsemad tingimused ja kord. Lõikes 5 viidatakse krediidiasutuste ja filiaalide kohustusele pakkuda kriisiolukorras teenuseid ulatuses, mis vastavad Eesti Panga presidendi määrusega ette		

	nähtud teenusele ettenähtud tingimustele ning ühtlasi pannakse elutähtsa teenuse osutajatele kohustus säilitada sularaha väljastamise võimekus sularahaautomaatide nn ristkasutuse kaudu ka kriisiolukorras. Säte tagab, et kriisiolukorras ei või pangad piirata sularaha väljastamist nende hallatavate sularahaautomaatide kaudu üksnes krediidiasutuse enda klientidele. See tähendab, et ühe panga väljastatud maksekaardiga saavad kliendid sularaha välja võtta ka mõne teise panga sularahaautomaadi kaudu nagu tavapäraselt. Kuivõrd sularahaautomaatide arvu on pangad aasta-aastalt vähendanud, ei tohiks lubada kriisiolukorras sularaha kättesaadavust piirata ja kliente eelistada. Kui kriisiolukorras nähakse ette ka sularaha		

	summaline piiramine, tuleb seda rakendada samuti kõikide krediidiasutuste klientide suhtes, kes sularahaautomaatide kaudu sularaha välja võtavad.		
10.	Teeme ettepaneku muuta Eesti Panga seadust ja täiendada paragrahvi 2 lõikega 3 järgmises sõnastuses: „(3) Eesti Panga püsivad kriisiülesanded on: 1) käesoleva paragrahvi lõike 2 punktides 1, 2 ja 5 sätestatud ülesanded; 2) Eesti Panga hallatavate maksesüsteemide toimimise tagamine; 3) finantssüsteemi stabiilsusele kaasaaitamine, sealhulgas finantskriiside lahendamisel osalemine; 4) elutähtsa teenuse toimepidevuse korraldaja ülesannete täitmine.“ Seletuskiri: Eesti Panga seaduses sätestatakse Eesti Panga püsivad	**Arvestatud**	

	kriisiülesanded, mis on seotud rahapoliitika kujundamise, raharingluse korraldamise ning finantsstabiilsuse tagamisega, ning mille eesmärk on kindlustada rahandus- ja finantssüsteemi stabiilsus ning efektiivne toimimine kriisiolukordades. Samuti on kriisiolukorras äärmiselt oluline maksesüsteemide katkematu toimimine, et tagada finantsvoogude jätkumine ja vältida majanduslikku seiskumist. Finantssüsteemi stabiilsus on kogu majanduse toimimise alus. Eesti Pank mängib olulist rolli finantskriiside ennetamisel ja lahendamisel. See hõlmab pidevat finantssektori olukorra jälgimist, analüüsimist ja vajadusel sekkumist, et vältida sügavamate kriiside tekkimist. Eesti Pank teeb koostööd teiste finantsasutuste ja		

	riigiasutustega, et koordineerida kriisihaldust ja rakendada vajalikke meetmeid. Finantssüsteemi stabiilsuse tagamise üheks meetmeks on pankadele likviidsuse tagamine.		
11.	Eelnõu ei sätesta enam püsivaid kriisiülesandeid Finantsinspektsioonile. Peame Finantsinspektsiooni oluliseks institutsiooniks finantskriiside lahendamisel kriisiolukorras ja leiame, et ka Finantsinspektsioonile peavad olema määratud püsivad kriisiülesanded (näiteks elutähtsa teenuse osutajate üle järelevalve tegemine, finantskriiside lahendamine, tsiviilkriisi ja riigikaitse seaduse § 35 tulenevate ülesannete täitmine) nendest tulenevate õiguste ja kohustustega.	**Selgitus**	FI täidab kriisiolukorras neid ülesandeid, mis talle on seaduses toodud või EP poolt korraldusega antud
12.	Eelnõuga sätestatakse võimalus läbi viia taustakontroll isikute	**Selgitus**	Eelnõu reguleerib üldist taustakontrolli tegemist. Kui mõnes valdkonnas on spetsiifilised nõuded juhtorganitele ja omanikele, siis oleks mõttekas need vastavas valdkonna seaduses ette näha. Käesolevas eelnõus on ainult need

	suhtes, kes täidavad elutähtsa teenuse toimepidevuse tagamise seisukohast olulisi ülesandeid. Arvestades elutähtsa teenuse olulisust Eesti Vabariigi toimimise tagamisel võiks lisaks töötajate taustakontrollile kaaluda ka elutähtsa teenuse osutajate juhtorganite ja omanike sobivusnõuete kehtestamist neis tegevusvaldkondades, kus see praegu puudub.		taustakontrolli puudutavad sätted, mis lisati HOSi tulenevalt EL direktiivist. Suuremad muudatused ja nõuded taustakontrolli osas on mõistlik lahendada ühtse taustakontrolli regulatsiooniga, mille väljatöötamine kuulub JUMi vastutusalasse või siis spetsiifilised nõuded eriseadustes.

Eesti Vee-ettevõtete Liit

Nr	Ettepaneku/märkuse sisu	Arvestatud/mittearvestatud	Kommentaarid
1.	Kuigi seletuskirja kohaselt ETO-de ülesanded ei muutu, on suurema tähelepanu alla seaduse eelnõuga võetud asutuste ja isikute toimepidevus, mis puudutab ka ETO-sid, kes on kriisiülesande täitjad. Sellest tulenevalt kaasneb meie hinnangul ETO-dele uudseid nõudeid	**Arvestatud**	Kohtumine toimus 23.05.2023

	ja täiendavaid kohustusi (nt toimepidevuse tagamise objekte hõlmav objektikaitse regulatsioon). Soovime kaasnevaid kohustusi täpsemini analüüsida, et vältida hilisemaid praktikas ilmnevaid kitsaskohti. Lisaks palume võimalusel Riigikantseleiga eraldi kohtumist, eelduslikult mai kuus, et eelnõu raames tekkinud küsimusi vahetult arutada ja võimalikke hilisemaid praktilisi probleeme vältida.		

Eesti Linnade ja Valdade Liit

Nr	Ettepaneku/märkuse sisu	Arvestatud/mittearvestatud/ selgitused	Kommentaarid

1.	Eesti Linnade ja Valdade Liit **ei pea võimalikuks kooskõlastada tsiviilkriisi ja riigikaitse seaduse eelnõu** järgmistel põhjustel. Kahtlemata on tegemist vajaliku eelnõuga, kuid esitatud kujul eelnõu vajab täiendavat läbitöötamist ja täpsustamist, et eelnõu seadusena toimiks eesmärgipäraselt ja kõigil osapooltel oleks selgus nende rollist, pädevusest, õigustest ja kohustustest. Seaduse eelnõu sätestab kohalikele omavalitsustele hulgaliselt uusi ülesandeid, mille tegelik maht eelnõust ei selgu, kuid mille täitmine nõuab eeldatavalt täiendavaid rahalisi vahendeid investeeringuteks ja kvalifitseeritud personalile. Täpsemat rahalist vajadust saab hinnata pärast riskianalüüside ja	**Selgitus**	Mitmed kirjeldatud ülesanded on omavalitustel juba ka täna ning eelnõu ainult täpsustab neid ootuseid (nt sotsiaal- ja haridusteenuseid tuleb ka kehtiva õigusruumi järgi pakkuda nii tava- kui kriisiolukorras). Kooskõlastusringi käigus saadud tagasiside pinnalt on tehtud mõningaid täpsustusi osapoolte rollides, mitmed täpsustused on tulemas eriseaduste paketi raames (nt ettepanek sotsiaalvaldkonna kriisülesannete miinimumstandardite seadmiseks on välja töötatud sotsiaalhoolekande seaduse muutmise eelnõu raames, mille ELVL on eraldiseisvalt kooskõlastanud). Eelnõu seletuskirjas oleme keskendunud rahaliste mõjude vaates ennekõike toimepidevuse nõuete täitmise ning kriisiplaanide koostamisega seotud kuludele. Nagu ka ise välja toote, siis muid rahalisi mõjusid saab hinnata pärast riskianalüüside ja kriisiplaanide koostamist ja plaanide õppustel läbi mängimist. Täiendavate rahastusvõimaluste vajadusi ja võimalikke katteallikaid saab seega arutada ennekõike analüüsi- ja planeerimisprotsessile toetudes. Oluline on välja tuua, et erinevad riigiasutused pakuvad KOVidele uute planeerimisprotsesside juurutamisel ka tuge – seda nii erinevate juhendmaterjalide kui koolituste kaudu. Lisaks täpsustuvad mitmed teemad enne eelnõu jõustumist rakendusaktide ettevalmistamise käigus.

	kriisiplaanide koostamist, millega samuti kaasnevad kulud. Eelnõu seletuskirjas on viidatud ainult võimalikule täiendavale palgakulule, jättes märkimata sellegi katteallikad. **Kulutused toimepidevuse tagamiseks ja püsivate kriisiülesannete täitmiseks valmistumisel on kahtlemata oluliselt suuremad kui üksnes palgakulu.** Hea õigusloome ja normitehnika eeskirja § 7 lõige 2 sätestab, et riigile või kohaliku omavalitsuse üksusele lisakulude sätestamisel või kui on vaja nende tulusid vähendada, tuleb eelnõu koostamisel kavandada nimetatud lisakulude või saamata jäävate tulude katteallikad. Leiame, et asjakohast mõjude analüüsi ja eelviidatud nõuet ei ole täidetud. Eelnõus puudub selgus kohalike omavalitsuste		

	rollist tsiviil- ja riigikaitselises kriisiolukorras kriisiülesannete täitmisel. **Arvestades eelnõuga kavandatud kriisiolukorra lahendamise tsentraliseeritust ja sellest tulenevaid erinevaid sekkumisvorme, vajaks täpsustamist – mis osas täidavad kohalikud omavalitsused riiklikke, mis osas kohalikke ülesandeid ning missugune on nende otsustusõigus,** sh kohaliku omavalitsuse volikogu otsustusõigus kriisiolukorras. Ühelt poolt seletuskirjas märgitakse, et „Kriisiolukorra lahendamise juhtimisel on eelnõus lähtutud põhimõttest, et kriisiolukorras ei tohiks toimuda olemuslikke muudatusi riigi juhtimises. Jätkuvalt on oluline ülesannete (pädevuste) jäävuse põhimõte, mille		Selgitame, et KOVidele korralduste andmise osas on eelnõus lahendus, et kriisiolukorra juht (PM) võib anda korralduse KOVile seoses kriisülesannete täitmisega juhul, kui püsiva kriisiülesande täitmisele asumise maht ja selle täitmisele asumine ei ole määratud seaduses ega seaduse alusel antud õigusaktis. Kriisiolukorra lahendamise eest vastutav asutus saab anda KOVile korralduse üksnes kohaliku omavalitsuse üksuse püsiva või ühekordse kriisiülesande täitmise raames. Muude kohalike teenuste osutamise otsustab KOV vastavalt oma kordadele. Tsiviilkriisi ja riigikaitse seaduses otsustatakse kriisiolukord ainult VV otsusega. Samas kohalike kriiside (nt elutähtsa teenuse katkestuse) korral lahendab kriisi KOV ETKA-na vastavalt oma kriisiplaanidele ning ETKA-na määrab ta ise ka teenuste tasemed ning juhib teenuste katkemisel olukorra lahendamist. Eelnõus olev KOVidele korralduste andmise regulatsioon on suuresti sama, mis kehtivase õiguses, muudetud ainult õigusselgemaks: kui hetkel saab korraldusi anda ka siseminister, siis see on eelnõust välja jäetud.

	kohaselt täidavad kõik asutused ja isikud oma rahuaegseid ülesandeid (omavad vastavaid pädevusi ja volitusi) ka kriisiolukorras. Kriisiolukorras ei toimu olemuslikke muudatusi võimu teostamise põhimõtetes, lähtutakse võimude lahususe ja tasakaalustatuse printsiibist (PS § 4).“ Teiselt poolt tõdetakse seletuskirjas, et „Kohaliku omavalitsuse üksused ja muud avaliku võimu kandjad, kes saavad korraldusi kriisiolukorra juhilt või kriisiolukorda lahendavalt asutuselt neile pandud riigi haldusülesannete täitmiseks, muutuvad osaks riigi haldusorganisatsioonist.“		
2.	Tsiviilkriisi ja riigikaitse seaduse **eelnõu** (edaspidi „eelnõu“) **§ 1** sätestab: „Käesolev seadus reguleerib **riigikaitse** rahu- ja sõjaaegset korraldust, eriolukorraks,	**Arvestatud ja selgitus**	Eelnõu § 1 muudetud. Lisaks selgitame, et kui tegu ei ole suure mõjuga tsiviilkriisiga või riigikaitselise kriisiga, siis lahendatakse olukordi sarnaselt praegusele eriseaduste alusel (KoRS, Päästeseadus, Kaitseväe korralduse seadus, nakkushaiguste ennetamise ja tõrje seadus jne).

	erakorraliseks ja sõjaseisukorraks valmistumist ja nendest põhjustatud olukordade lahendamist, mobilisatsiooni ja demobilisatsiooni korraldust, Eesti Vabariigi osalemist rahvusvahelises sõjalises koostöös, elutähtsate teenuste toimepidevuse tagamise õiguslikke aluseid ning järelevalvet ja vastutust.“ Eelnõu pealkirjas on märgitud ka „tsiviilkriis“, kuid § 1, mis räägib seaduse reguleerimis- ja kohaldamisalast, tsiviilkriisi ei maini. Samas eelnõu § 2 toob tsiviilkriisi mõiste sisse ja selgitab, mis on tsiviilkriis ja mis on riigikaitse. § 1 seletuskirjas märgitakse, et seadus reguleerib muu hulgas ka tsiviilkriisiks valmistumist ja selle lahendamist ning tuuakse välja, et eelnõus defineeritakse „tsiviilkriis“ õigusaktis esimest korda . Eelnõu § 20 sätestab, et		

	Vabariigi Valitsus võib korraldusega kehtestada kriisiolukorra tsiviilkriisi lahendamiseks või riigikaitse tagamiseks. Eeltoodust tulenevalt võib tõdeda, et käesolev eelnõu reguleerib ka suure mõjuga tsiviilkriisi korraldust. **Leiame, et selguse huvides peaks olema märgitud, et eelnõu reguleerib ka tsiviilkriisi lahendamist.** Lisame samuti, et eelnõu alusel jääb ebamääraseks olukordade lahendamine juhul, kui olukord on üldiselt hinnatav kriisiolukorrana, kuid üheselt ei ole tuvastatav, kas tegemist on suure mõjuga tsiviilkriisiga või mitte. Olukorda võidakse kohtadel näha ja hinnata erinevalt kui riigi tasandil. Ka peaks selgemalt eelnõust välja tulema, missugused seaduse sätted kohalduvad üldiselt igasuguses kriisiolukorras ning mis üksnes suure mõjuga kriisiolukorras. **Põhjalikumat analüüsi**		

	vajaks olukordade lahendamine juhul, kui ei ole tegemist suure mõjuga tsiviilkriisiga.		
3.	Eelnõuga lisandub kohalikele omavalitsustele (edaspidi ka KOV) mitmeid täiendavaid ülesandeid. **Eelnõu § 11** kohaselt peab KOV koostama üleriigilisest riskianalüüsist lähtudes oma asutuse või isiku riskianalüüsi, milles analüüsitakse nii üleriigilises riskianalüüsis esitatud, kui ka muid riske asutuse või isiku püsiva kriisiülesande täitmisele ja toimepidevusele. Riskianalüüsi koostamise käigus hinnatakse ka asutuste võimekust osutada teenuseid kriisiolukordades. Samuti eelnõu § 13 kohaselt peab KOV koostama üleriigilisest ja asutuse või isiku riskianalüüsist lähtudes kriisiplaani, tegutsemiseks nii kriisiolukorras kui ka enne seda. Täiendavalt lisanduvad väiksematele	**Selgitus**	Seaduse rakendamise toetamiseks on plaanis välja töötada nii erinevaid juhendmaterjale kui korraldada koolitusi, seminare jm toetavaid tegevusi.

	KOVidele (alla 10 000 elanikuga) nõuded, mis on seotud elutähtsate teenuste toimepidevuse tagamisega. Püsiva ülesandega asutuse riskianalüüsi ja kriisiplaanide koostamise ning elutähtsate teenuste toimepidevuse tagamisega seotud ülesannete täitmise eelduseks on **pädev ja asjatundlik personal**. Kuna kohustus on pandud kõikidele KOVidele, siis on probleemiks asjaolu, et kriisireguleerimise valdkonna spetsialiste on Eestis vähe. Nimetatud pädevuse loomiseks on vajalik olemasolevat personali koolitada, kuna paljud töötajad on spetsialiseerunud konkreetsete teenuste osutamisele. Arvestades dokumentide koostamiseks vajaminevaid teadmisi ning ajalist mahtu, siis ei ole võimalik seda ülesannet panna olemasolevatele töötajatele, kuna nende töömaht on juba niigi suur.		

	Probleemiks on ka asjaolu, et asutustes osutatakse erinevaid teenuseid, mida üks töötaja ei suudaks korraga administreerida ja hallata. Üldjuhul peaksid KOVid leidma täiendavaid töötajaid, kes keskselt koordineeriks ametiasutuses plaanide koostamist, kaasates selleks töötajate erialaseid teadmisi. **Teeme ettepaneku seletuskirjas välja tuua plaanid, kuidas tagada KOVle eelnõu nõuetele vastav tööjõud.**		
4.	**Eelnõu § 13 lõikes 7** on sätestatud, et elutähtsa teenuse korraldaja kirjeldab kriisiplaanis ka elutähtsa teenuse toimepidevuse tagamiseks vajalikke tegevusi elutähtsa teenuse raskete tagajärgede või pikaajalise katkestuse korral või selle ohu korral. Samuti on „elutähtsa teenuse korraldajat“ nimetatud eelnõu § 32 lg 4, § 38 lg 5, § 39 lg 4, § 75 lg 6 punktis 7.	**Selgitus**	Elutähtsa teenuse toimepidevuse korraldaja on veevarustuse, kanalisatsiooni, kaugkütte ja kohalike teede osas kohaliku omavalitsuse üksus. Eelnõus parandatud mõisted ja läbivalt ühtlustatud.

	Teeme ettepaneku selgitada, keda mõeldakse elutähtsa teenuse korraldaja all, kas elutähtsa teenuse osutajat või elutähtsa teenuse toimepidevuse korraldajat? Samuti on eelnõus läbivalt kasutatud mõisteid „elutähtsa teenuse toimepidevuse korraldaja“ ja „elutähtsa teenuse korraldaja“ – kas nende mõistete all mõeldakse samasid isikuid? Märgime, et kehtivas hädaolukorra seaduses on vastavad mõisted arusaadavamalt sätestatud.		
5.	**Eelnõu § 16 lõike 2 punkt 10** sätestab toimepidevuse tagamiseks püsiva kriisiülesandega asutusele kohustuse määrata käesolevas seaduses sätestatud ülesannete täitmise korraldamiseks volitatud esindaja ning ööpäev läbi toimiv kontaktpunkt. **Teeme ettepaneku** täpsustada, kas ööpäev läbi toimiv kontaktpunkt peab	**Selgitus**	Eelnõu § 18 lg 1 kohaselt on toimepidevus püsiva kriisiülesandega asutuse ja isiku, sealhulgas kohaliku omavalitsuse üksuse, elutähtsa teenuse osutaja (edaspidi püsiva kriisiülesandega asutus ja isik) ning põhiseadusliku institutsiooni suutlikkus järjepidevalt toimida ja tagada igal ajal valmidus talle pandud ülesandeid täita. Eeltoodu ütleb üheselt, et toimepidevus tuleb tagada igal ajal, seega peab ka ööpäev läbi toimiv kontaktpunkt toimima igal ajal, nii tava- kui kriisiolukorras.

	toimima ka tavaolukorras, väljaspool kriisi.		
6.	**Eelnõu § 21 lõike 6 kohaselt** võib Vabariigi Valitsus kriisiolukorra välja kuulutada ka piirkondlikult või ühe kohaliku omavalitsuse piires. Eelnõu § 32 lg 4 kohaselt, nagu seletuskirjas on toodud, on KOV kriisiolukorra lahendamist juhtivaks asutuseks nende teenuste puhul, milles ta on ETKA. Eelnõust ega seletuskirjast aga ei selgu, et kui tegemist on näiteks ulatusliku kaugkütte teenuse katkemisega ühe omavalitsuse piires, siis kas omavalitsusel on pädevus kriisiolukord välja kuulutada ja seda juhtida? Jääb segaseks, kas ka nende kriisiolukordade väljakuulutamine, mille osas KOV on ETKA, on KOVil piisavalt õigusi ja volitusi kriisiolukorra iseseisvaks väljakuulutamiseks ja lahendamiseks?	**Selgitus**	Kriisiolukorra kehtestab Vabariigi Valitsus (eelnõu § 20 lg 1). KOV-d ei saa iseseisvalt üleriigilist kriisiolukorda kuulutada välja, vaid üksnes teha ettepanekut VV-le vastava olukorra kehtestamiseks. Küll on ETKA kohustus juhtida elutähtsa teenuse raskete tagajärgede või pikaajalise katkestuse korral olukorra lahendamist kriisiplaani kohaselt. Samuti on KOV-l võimalus rakendada ETO-de suhtes eelnõu § 74 lg-s 11 nimetatud erimeedet. KOV-de püsivad kriisiülesanded on loetletud eelnõus, nendeks on lisaks kaugküttega varustamisele, kohaliku tee sõidetavuse tagamisele ja veega varustamisele ja kanalisatsiooni toimimisele järgmised teenused; 1) kohaliku omavalitsuse üksuse territooriumil evakuatsioonikohtade määramine ja kasutusele võtmine, kohaliku omavalitsuse üksuse haldusterritooriumil viibivate isikute ulatuslikule evakuatsioonile kaasaaitamine, teise kohaliku omavalitsuse üksuse territooriumilt evakueeritud isikute vastuvõtmisele kaasaaitamine ja evakueeritud isikutele evakuatsioonikohas vähemalt toidu ja joogivee võimaldamine; 2) koduteenuse korraldamine; 3) väljaspool kodu osutatava ööpäevaringse üldhooldusteenuse korraldamine; 4) asendushooldusteenuse korraldamine; 5) turvakoduteenuse korraldamine; 6) vältimatu sotsiaalabi tagamine; 7) abivajavate ja hädaohus olevate laste, sealhulgas perekonnast eraldatud või kriisiolukorra tõttu perekonnast lahutatud laste abistamine;

	Teeme ettepaneku täpsustada, kelle pädevus on kriisiolukorra väljakuulutamine, kui tegemist on KOV korraldatava elutähtsa teenuse katkestusega. Lisame, et eelnõu § 32 lg 7 kohaselt peab iga asutus ja isik olema kriisiolukorras valmis täitma talle antud seadusega ja selle alusel kehtestatud õigusaktidega pandud ülesandeid, kui seaduses ei ole sätestatud teisiti, tagades esmajärjekorras kriisiülesannete täitmise. Arvestades seletuskirja selgitusi, jääb ebaselgeks, millise volituse nimetatud säte annab, otsustamaks, missuguseid ülesandeid täita ja missuguseid mitte.		8) toimetulekutoetuse maksmine; 9) lapsehoiuteenuse korraldamine; 10) alus- põhi- ja keskhariduse kättesaadavuse tagamine; 11) oma territooriumil viibivate isikute ohuolukorrast teavitamise ja käitumisjuhiste andmise tagamine.
7.	**Eelnõu § 44 lõike 2** kohaselt lahendab kriisiolukorras eri valitsemisaladesse kuuluvate täidesaatva riigivõimu asutuste, kohaliku omavalitsuse üksuste või muude avaliku	**Arvestatud osaliselt ja selgitus**	Sätte sõnastusest jäetud välja „alluvuse korras“ ning lisatud, et „Kriisiolukorras eri valitsemisaladesse kuuluvate täidesaatva riigivõimu asutuste, kohaliku omavalitsuse üksuste riiklike ülesannete osas või muude avaliku võimu kandjate vahel tekkivad avaliku halduse ülesannete jaotuse ja täitmisega seotud vaidlused lahendatakse asutusevahelises koostöös, ministrite vahel või kriisiolukorra juhi poolt.“ Sisuliselt ei muutu sätte uue sõnastusega senine praktika, kus ministeeriumid ja teised

	võimu kandjate vahel tekkivad avaliku halduse ülesannete jaotuse ja täitmisega seotud vaidlused kriisiolukorra juht alluvuse korras. **Juhime tähelepanu, et kohalikud omavalitsused ei ole alluvussuhtes peaministriga.**		asutused lahendavad oma erimeelsused ise ning kui kokkuleppele ei jõuta siis lahendatakse küsimus kõrgemal tasemel. KOVide riiklike ülesannete osas on partneriks regionaal- ja põllumajandusministeerium.
8.	**Teeme ettepaneku täiendada** eelnõu § 73 lg 3 punktiga 23 „erihoolekandeteenuste tagamine“ ja § 74 lg 4 punktiga 5 järgmises sõnastuses „ Sotsiaalministeerium käesoleva seaduse § 73 lõike 3 punktides 7, 21 ja 23 nimetatud elutähtsaid teenuseid“. Selgitame, et erihoolekandeteenused on riigi rahastatavad teenused, mis nõuavad spetsiaalset väljaõpet ja on mõeldud isikule, kellel on raske, sügava või püsiva kuluga psüühikahäire ja vajab pidevat tuge. Teenuse katkemine ohustaks	**Selgitus**	Ööpäevaringsed erihoolekandeteenused nähakse ette Sotsiaalkindlustusameti püsivate kriisiülesannetena, mille katkematu osutamise peab Sotsiaalkindlustusamet tagama ka kriisiolukorras. Terviklik loetelu riigiasutuste ja kohalike omavalitsuste kriisiülesannetest tekib koos VV kriisiplaaniga.

	vahetult inimeste elu või tervist.		
9.	**Eelnõu § 74 lõike 2** kohaselt on elutähtsa teenuse toimepidevuse korraldaja ülesanne elutähtsa teenuse raskete või pikaajaliste katkestuste korral või selle ohu korral juhtida nimetatud olukorra lahendamist kriisiplaani kohaselt. **Teeme ettepaneku** täpsustada, kas asjaomast ülesannet võib sarnaselt eelnõu § 74 lg 3 sätestatud ülesannetele täita kohaliku omavalitsuse üksuse määratud ametiasutus?	**Selgitus**	Nimetatud ülesannet delegeerida edasi ei saa, olukorra lahendamise juhtimine on elutähtsa teenuse korraldaja peavastutus.
10.	**Eelnõu § 74 lõikes 5** on sätestatud, et elutähtsa teenuse toimepidevuse korraldaja kehtestab elutähtsa teenuse toimepidevuse nõuded määrusega. **Teeme ettepaneku** selgitada, kas siinkohal on mõeldud eelnõu § 74 lg 1 punktis 3 sätestatud elutähtsa teenuse osutamise nõudeid? Hetkel on nende	**Selgitus**	Jah. Selguse huvides on eelnõu sõnastus täiendatud.

	kehtestamise pädevus kohaliku omavalitsuse üksusel, operatiivsem oleks kaaluda linna/vallavalitsuse tasandit. Märgime, et kaaluda võiks kehtiva hädaolukorra seaduse vastava regulatsiooni ülevõtmist.		
11.	**Eelnõu § 74 lõike 7** kohaselt võib elutähtsa teenuse toimepidevuse korraldaja panna elutähtsa teenuse osutajale kohustuse osutada elutähtsat teenust ettenähtud viisil ja ulatuses, kui see on vajalik elutähtsa teenuse ulatusliku või raskete tagajärgedega katkestuse ärahoidmiseks või pärast teenuse ulatuslikku või raskete tagajärgedega katkestust teenuse taastamiseks. **Teeme ettepaneku** täpsustada, kas asjaomast ülesannet võib sarnaselt eelnõu § 74 lg 3 sätestatud ülesannetele täita kohaliku omavalitsuse üksuse määratud ametiasutus?	**Selgitus**	Nimetatud säte on elutähtsa teenuse korraldaja peavastutus ja edasi delegeerimise võimalust ei ole ette nähtud. Sätet täiendatud, et oleks selge, et nimetatud võimalus on kehtestatud nõuete väliselt.

	Ebaselgeks jääb, kas eelnõu § 74 lõikes 7 sätestatud nõuded elutähtsa teenuse osutajale peavad sisalduma sama paragrahvi lõike 6 kohases määruses, kus on ette nähtud nõuded teenuse osutajale. Kui need on võimalikud täiendavad nõuded (lisaks sellele, mis on määruses kirjas), siis **teeme ettepanku** sätet täpsustada, sest see annab omavalitsusele võimaluse sekkuda ettevõtte tegevusse.		
12.	**Eelnõu § 76 lõike 1 punkti 1** kohaselt on KOVi püsivaks ülesandeks kohaliku omavalitsuse üksuse territooriumil evakuatsioonikohtade määramine ja kasutusele võtmine, kohaliku omavalitsuse üksuse haldusterritooriumil viibivate isikute ulatuslikule evakuatsioonile kaasaaitamine, teise kohaliku omavalitsuse üksuse territooriumilt evakueeritud isikute vastuvõtmisele	**Selgitus**	Päästeamet korraldab koolitusi/seminare nii eelnõu ettevalmistavas faasis kui pärast jõustumist. Samuti tehakse rakendumise toetamiseks omavalitsustele temaatilised juhendmaterjalid. Erinevate osapoolte rolle täpsustatakse erinevates ametkondlikes dokumentides, nt Päästeameti elanikkonnakaitse kava ulatusliku evakuatsiooni lisa raames.

	kaasaaitamine ja evakueeritud isikutele evakuatsioonikohas vähemalt toidu ja joogivee võimaldamine. Eeltoodust tulenevalt tuleb kriisiolukorras tagada elanike evakuatsiooni läbiviimiseks nii kogunemispunktide kui ka evakuatsioonikohtade ettevalmistamine ja nende töösse rakendamine. Seega KOVid peavad valmistama ette töötajaid, kes oleksid suutelised tagama nii evakuatsioonipunktide kui ka evakuatsioonikohtade töö. Kõik see eeldab massilisi koolitusi, kuna kasutusele võidakse võtta mitmeid kogunemis- ja evakuatsioonikohti, kus tuleb tagada vahetustega töö. Samuti tuleb tagada nii evakueeritutele kui ka töötajatele toitlustus jms teenused, mis eeldab täiendavaid ressursse. Eriti kriisiolukordades, kus ei ole kindel, et eelnevate kokkulepete alusel		

	ettevõtted suudavad tagada kõikide kohustuste täitmise.		
13.	**Eelnõu § 76 lg 1 punkt 7** kohaselt on toimetulekutoetuse maksmine KOVi kriisiülesanne; § 77 lg 1 kohaselt toimetulekutoetuse maksmise kui riikliku ülesande täitmise kulud kaetakse riigieelarvest. Samas eelnõu § 72 kohaselt võib Vabariigi Valitsus vähendada või peatada toimetulekutoetuse maksmise ning kui toetuse maksmine on peatatud, tuleb isikule tagada vältimatu sotsiaalabi korras hädavajalik toit, peavari ja riietus. **Teeme ettepaneku** selgitada, missugune on KOVi kriisiülesanne – kas jätkata toimetulekutoetuse maksmist ka juhul, kui Vabariigi Valitsus on selle maksmise peatanud ja hiljem kulude katmist taotleda riigieelarvest või lõpetada toimetulekutoetuse	**Selgitus**	KOV täidab oma kriisiülesannet seni, kuni ta selle ülesande täitmisest vabastatud ei ole. Kui VV otsustab peatada teatud teenused, siis ei pea KOV neid enam osutama. Toimetulekutoetuse osas on eelnõus ka muudetud.

	maksmine ja tagada vältimatu sotsiaalabi vm.		
14.	**Eelnõu § 76 lg 1 punktides 2-8** nimetatud kriisiülesanded on ka tavapäraselt täidetavad KOVi ülesanded, mille täitmise nõuded on reguleeritud eriseadustes ja nende rakendusaktides. Sellest tulenevalt tõusetub küsimus, missuguses ulatuses on võimalik täita seaduse nõudeid erinevates kriisiolukordades ja missugused õigusaktide nõuded võib täitmata jätta. **Teeme ettepaneku** täpsemalt selgitada nõudeid minimaalsele teenustasemele. Kuna püsiva kriisiülesande täitmise üle teostavad järelevalvet vastavalt Sotsiaalkindlustusamet ning Haridus- ja Teadusministeerium, siis seostub küsimus ka järelevalve ulatusega.	**Selgitus**	Kriisiteenuste minimaalsed tasemed pannakse paika eriseaduste alusel (nt SHS muudatustes). Tsiviilkriisi ja riigikaitse seadus loob aluse kriisiülesannete prioriseerimiseks teiste üle (st nt võlanõustamise teenuse pakkumise võib KOV kriisolukorras lõpetada ning vabanevad ressursid suunata mõne kriisiülesande täitmiseks).
15.	**Eelnõu § 76 lõige 2** täpsustab, et kohaliku omavalitsuse üksus peab	**Selgitus**	Minimaalselt kahe protsendi elanike aitamise nõue puudutab ainult ulatusliku evakuatsiooni punkti. Sätte idee on KOV-idele esmase planeerimise aluse andmine – tegelik vajadus selgub

	olema valmis käesoleva paragrahvi lõike 1 punkti 1 kohaselt evakueeritutele abi osutama vähemalt kahe protsendi ulatuses oma elanike arvust. Teatavasti võib kriisiolukorras KOVi elanike arv suureneda ka ilma evakuatsioonita nt põgenikud. Siit küsimus, kui suurele hulgale peab KOV tagama § 76 lg 1 punktides 2-9 toodud teenuste kättesaadavuse? **Teeme ettepaneku** seaduse või alamaktidega täpsustada: • Milline peab olema abi osutamise teenustase 2% elanikkonnast? Kas ootus teenustasemele on samaväärne, mis rahuaegne ehk tavaolukorrale vastav? • Kui KOV ei ole võimeline püsivate kriisiülesannete raames abi osutama vähemalt 2%-le oma elanikkonnast, siis kas on vaja välja kuulutada täiendav kriisiolukord vastavas KOVis ja kes seda teeb? Või kas KOVil on		ikkagi konkreetses kriisis olenevalt evakueeritute arvust. Seejuures peamiseks ülesandeks on evakuatsioonile kaasaaitamine, sh evakueeritud isikutele evakuatsioonikohas vähemalt toidu ja joogivee võimaldamine. Teisi KOV kriisiülesandeid tuleb samuti pakkuda vastavalt teenusvajadusele – vajaduse prognoosimist toetab edaspidi mh KOV läbiviidav riskianalüüs. Võimalused kriisiülesannete teenustasemete langetamiseks pannakse paika valdkondlikes eriseadustes.

	iseseisev õigus teenuse osutamise taset alandada, et 2% elanikkonnast siiski ettenähtud abi saaks?		
16.	**Eelnõu § 77 lõike 3** kulud hüvitatakse riigieelarvest osas, milles need ületavad ülesande täitmise laadi, mahtu ja täitmisega seotud kulusid olulisel määral, või kui tegemist ei ole oma elanikele teenuse osutamise kuluga, vaid teenuse saajatest suurema osa moodustavad isikud, kes ei ole ülesannet täitva kohaliku omavalitsuse üksuse rahvastikuregistrisse kantud elanikud või kelle rahvastikuregistrijärgset elukohta ei saa kindlaks määrata. **Teeme ettepaneku** selgitada, kuidas määratletakse „olulisel määral“ ja „suurem osa“?	**Selgitus**	Vastav kulude arvestamise metoodika nähakse ette eelnõu § 84 lg 4 alusel.
17.	**Eelnõu § 82 – 87** sätestavad riigi tegevusvaru regulatsiooni. **Teeme ettepaneku** täpsustada, mis juhtudel ja olukorras võetakse	**Selgitus**	Riigi tegevusvaru on elanikkonnale nö viimane varu. KOV peab enda ülesannete täitmiseks planeerima oma varud või läbi mõtlema varustuskindluse**.** Eelnõu rakendamise toetamiseks on plaanis koostada toetavad materjalid KOV-idele, mis aitaks läbi mõelda, kuidas KOV tasandil varustuskindlus või vajalikud varud tagada. Seejuures teeb riik omalt poolt pingutusi, et kaubandus

	kasutusele riigi tegevusvaru, sh millal võib KOV loota riigi tegevusvaru abile.		püsiks avatuna (nt kriisipoodide meetme väljatöötamine) ning tavapärased tarneahelad toimiksid võimalikult kaua ja/või taastuksid võimalikult kiiresti. Riigi tegevusvaru kasutuselevõtt otsustatakse Vabariigi Valitsuse või varuliigi eest vastutava ministri otsusega kui muud tegevusvõimalused on ennast ammendanud.
18.	Eelnõuga omavalitsustele tulevad **püsivaid kriisiülesandeid** on oma tähtsuselt võrdsustatud riigikaitseülesannetega. Eelnõu § 88 ja 89 kohaselt peab püsiva kriisiülesandega asutus ja isik tagama, et tal on kriisiülesande täitmise tagamiseks olemas vajalik personal. § 89 lg 2 annab loetelu, kes kuuluvad kriisiülesannete täitmisega seotud ametikohtadele ning loetelus on ka vallavanem ja linnapea. See on aga kriisiülesannete täitmise tagamiseks selgelt ebapiisav. § 89 lg 3 ja 4 kohaselt võib püsiva kriisiülesandega asutuse ja isiku juures määrata täiendavaid kriisiülesandega ameti- ja	**Selgitus**	Eelnõu § 101 annab võimaluse ka KOV-ides kriisiülesandega ameti- ja töökohti määrata. Täpsemad tingimused pannakse enne eelnõu jõustumist paika rakendusaktidega. Eelnõu raames kirjeldatakse ära KOV kriisiülesanded ning oma planeerimisprotsessis tuleks KOV-idel edaspidi läbi mõelda, milline on kriitiline inimressurss kriisiülesannete täitmiseks, misjärel on võimalik teha ettepanekud kriisiülesandega ameti- ja töökohtade määramiseks.

	töökohti Vabariigi Valitsuse määrusega. Seletuskirjas on toodud, et kriisiülesandega ameti- ja töökohti võib luua nii riigiasutuses, avalik-õigusliku juriidilise isiku juures kui ka muu juriidilise isiku juures. Vajab täpsustamist, kas täiendavate kriisiülesannetega ameti- ja töökohtade määramise hulka kuuluvad ka kohalikud omavalitsused või kuidas täpselt on eelnõus mõeldud, et kohalikus omavalitsuses on tagatud püsivate kriisiülesannete täitmiseks vajalikud ametikohad? Leiame, et püsivate kriisiülesannete täitmiseks vajalike ametikohtade määramine töölepingus või ametijuhendis ei ole piisav, kuivõrd tööleping või ametijuhend on eelkõige kahe osapoole vahelisi suhteid reguleeriv ega ole mõeldud tavalisest töösuhtest väljapoole		

	jäävate kohustuste panemiseks. Eeltoodust tulenevalt **teeme ettepaneku** täiendada eelnõu sätetega, mis annavad kohaliku omavalitsuse üksusele võimaluse välja selgitada püsivate kriisiülesannete täitmiseks vajalik ressurss, sh personal ning määrata vajaliku personali optimaalne ja minimaalne arv, sealhulgas püsivate kriisiülesannete täitmiseks ja toimepidevuseks vältimatult vajalikud töökohad ning anda neile ametikohtadele riigikaitselise töökohustusega töökohtade staatus. KOV riigikaitseliste ametikohtade vajalikkus tõuseb veelgi, kuivõrd eelnõu järgi on õiguslik ootus, et KOV tagab vajaduse korral kriisiolukorras ka erasektori pakutavad teenused (eelnõu seletuskiri lk 47: Kohaliku omavalitsuse üksuse		

	kriisiülesandeks olevate ööpäevaringsete sotsiaalteenuse puhul eeldatakse, et kriisiolukorras tagab teenust kasutavatele isikutele kriisiaegse teenuse korralduse ja selle läbimõelduse teenuseostaja haldusterritooriumi järgne kohaliku omavalitsuse üksus), kui kohaliku omavalitsuse üksused ei kuulu eelnõuga täiendavate kriisiülesannetega ameti- ja töökohtade määramise hulka Kriisiülesande täitmisega seotud ameti- ja töökohtadega seondub ka kohaliku omavalitsuse volikogu ja valitsuse kui täitevorgani tegutsemisvõimelisuse tagamine kriisiolukorras.		
19.	**Eelnõu § 91 ja 99** sätestab isikud, kes on vabastatud töökohustuse ja kodanikukohustuse täitmisest. **Teeme ettepaneku** kaaluda, kas võiks neist	**Mittearvestatud**	Töökohustuse panemisel arvestatakse isiku tervislikku seisundit, seega vanus ei ole automaatselt töökohustusest vabastamise aluseks.

	kohustustest vabastada ka eakad?		
20.	**Eelnõu § 93** sätestab täiendavate töö- ja teenistusülesannete täitmise kohustuse KOV ametiasutuse või muu avaliku võimu kandjaga töö- või teenistussuhtes olevale töötajale või ametnikule, kellele on õigus anda kriisiolukorra lahendamiseks täiendavaid ühekordseid töö- või teenistusülesandeid. Antud säte ei nimeta KOVi ametiasutuse hallatavat asutust, kuigi võib kriisiolukorras olla vajalik ka hallatavate asutuste töötajatele anda ühekordseid tööülesandeid. **Teeme ettepaneku** täpsustada, kuidas see õigus suhestub KOVi hallatavate asutustega.	**Arvestatud**	Eelnõu sõnastust muudetud, kui on määratud püsivad kriisiülesanded, siis on õigus küsida ka kriisitöökohti.
21.	**Eelnõu § 142 lõike 1 punktis 1** on sätestatud, et seaduse §-des 11, 13, 16 ja 75 ning § 74 lõike 5 alusel kehtestatud elutähtsa teenuse osutamise nõuete	**Selgitus**	Eelnõuga ei tehta elutähtsa teenuse osutajate kohustuste ja ETO teenuse nõuete järelevalve osas suuremaid muudatusi. Eelnõu on kooskõlastamisel saadud märkuste, samuti CER direktiivi ülevõtmise vaates parandatud. Riikliku järelevalve tegemise kohta elutähtsa teenuse osutajatele kehtestatud nõuete täitmise üle vt eelnõu 12. ptk ja selle kohta antud selgitusi.

	täitmise üle teeb riiklikku järelevalvet elutähtsa teenuse toimepidevuse korraldaja või § 74 lõike 3 alusel tema määratud asutus ning finantsjärelevalve subjektide suhtes Finantsinspektsioon. Antud sõnastus on mitmeti mõistetav, kas siin mõeldakse, et elutähtsa teenuse toimepidevuse korraldaja või tema määratud ametiasutus võib teha riiklikku järelevalvet elutähtsa teenuse osutamise nõuete täitmise üle ja lisaks §-des 11, 13, 16 ja 75 sätestatud kohustuste täitmise üle? **Teeme ettepaneku** antud sätte mõtet täpsustada.		
22.	**Eelnõu § 143 lõige 1** sätestab erimeetmete loetelu, mida §-s 142 nimetatud haldusorgan võib kohaldada. **Teeme ettepaneku** selgitada, kas elutähtsa teenuse toimepidevuse korraldaja või tema määratud ametiasutus võib	**Selgitus**	Jah, riikliku järelevalve tegemisel võib korrakaitseorgan kohaldada KorSis sätestatud riikliku järelevalve üldmeetmeid.

	lisaks erimeetmetele kohaldada kohustuste täitmise tagamiseks ka korrakaitseseaduse (KorS) üldmeetmeid, sh sunniraha kuni 9600 eurot?		
23.	**Eelnõu § 148** sätestab haldusjärelevalve KOVi püsiva kriisiülesande täitmise üle. Järelevalvet teostatakse mh ka kriisiülesande täitmiseks valmisoleku üle. Küsimuseks jääb, mille alusel valmisolekut hinnatakse. Kui võtta aluseks § 9 lg 6 (püsiva kriisiülesandega asutus ja isik peab valmistuma talle määratud püsiva kriisiülesande täitmiseks, sealhulgas koostama käesoleva seaduse §-s 11 sätestatud korras riskianalüüsi ja §-s 13 sätestatud korras plaani ning tagama, et tal on ülesande täitmiseks vajalikud võimed, vahendid ja varud), siis on selge, et peab olema riskianalüüs ja plaan, kuid kuidas ja mille alusel	**Selgitus**	Eelnõuga KOVile pandud ülesannete üle haldusjärelevalve tegemise sätteid on eelnõus pärast kooskõlastusringi muudetud (vt eelnõu ja selle selgitusi seletuskirjas). Võttes arvesse erinevate osapoolte märkusi, tehti eelnõus muudatus, mille kohaselt ettekirjutuse kohaliku omavalitsuse üksusele pandud ülesande otstarbekaks täitmiseks võib teha selleks pädev haldusorgan juhul, kui vastava ülesande täitmise laadi ja mahtu arvestades on tegemist riikliku kohustusega.

	hinnatakse järelevalve käigus vajalike võimete, vahendite ja varude tagamist, ei ole selge. **Teeme ettepaneku** täpsustada, mille alusel hinnatakse kriisiülesande täitmise valmisolekut. Lisaks, eelnõu § 148 lg 2 p 2 kohaselt sisaldab järelevalve ka kriisiülesande täitmise otstarbekuse hindamist. Märgime, et kui tegemist on järelevalvega kohaliku omavalitsuse poolt täidetava omavalitsusliku ülesande üle, siis järelevalve korras otstarbekust hinnata ei saaks.		
24.	**Eelnõu §-ga 176** nähakse ette halduskoostöö seaduse muutmine, sätestades mh haldusorganite vahelise kaasamise haldusülesande täitmisse. Ehkki eelnõust seda otseselt välja ei loe, siis seletuskirjas toodud näidete varal võib aru saada, et selle all mõeldakse ka senist põhiseaduse § 154 kohast	**Arvestatud**	

	riiklike ülesannete täitmist KOVide poolt. Leiame, et taoline käsitlus ei ole kooskõlas senise lähenemisega ja muudab oluliselt senist arusaama põhiseaduse kohaselt riiklike ülesannete täitmisest kohalike omavalitsuste poolt. **Teeme ettepaneku** eelnõu ja seletuskiri viidatud osas üle vaadata.		
25.	**Eelnõu § 191 punktiga 8** täiendatakse KorS §-ga 53[1], mille lõige 1 sätestab, et politsei või muu seaduses sätestatud korrakaitseorgan võib võtta ajutiselt kasutusse isiku valduses oleva asja juhul, kui see on vältimatult vajalik ohu tõrjumiseks, korrarikkumise kõrvaldamiseks, pääste- või demineerimistööks või ulatusliku evakuatsiooni või varjumise läbiviimiseks ning lõige 2, et politsei või muu seaduses sätestatud korrakaitseorgan võib käesoleva paragrahvi lõike 1 alusel kasutusse võetava	**Selgitus**	Eelnõust on vastav KorSi muudatus jäetud välja.

	asja sundvõõrandada riigi omandisse, kui asi kasutamise käigus tõenäoliselt hävineb või kui asja ei saa kasutamise järel isikule muul objektiivsel põhjusel tagastada. **Teeme ettepaneku** täpsustada, kas „muu seaduses sätestatud korrakaitseorgani“ all peetakse silmas ka kohalikku omavalitsust kui elutähtsa teenuse toimepidevuse korraldajat. Tulenevalt sellest, et eelnõu § 142 lõige 1 punkt 1 sätestab: „Käesolevas seaduses või selle alusel kehtestatud kriisiolukorraks valmistumise ja selle lahendamise nõuete täitmise üle tehakse riiklikku järelevalvet järgmiselt: 1) käesoleva seaduse §-des 11, 13, 16 ja 75 ning § 74 lõike 5 alusel kehtestatud elutähtsa teenuse osutamise nõuete täitmise üle teeb riiklikku järelevalvet elutähtsa teenuse toimepidevuse korraldaja		

	või § 74 lõike 3 alusel tema määratud asutus ning finantsjärelevalve subjektide suhtes Finantsinspektsioon“.		

Eesti Kaupmeeste Liit

Nr	Ettepaneku/märkuse sisu	Arvestatud/mittearvestatud/selgitused	Kommentaarid
1.	Jaekaubandusele kui peamiselt jaotusvõrgu funktsiooni täitjale sobiks ETO staatuse asemel paremini püsiva kriisivalmidusega ettevõtte (PKE) staatus.	**Mittearvestatud**	CER direktiivist tulenevalt määrati toidusektor elutähtsa teenuse osutajaks (muudatused tehti hädaolukorra seaduse muudatustega). Konkreetsed nõuded kehtestab elutähtsa teenuse osutajale elutähtsa teenuse korraldaja. Kõigi seletuskirjale lisatud ministri määruste eelnõude kavandid on alles väljatöötamisel ja neisse kavandatavate nõuete sõnastus räägitakse kõigi osapooltega eraldi läbi ning konkretiseeritakse valdkonna põhiselt. See protsess on juba käimas. Samas selgitame, et kuigi põllumajanduse ja toidutootmisega tegeleval ettevõtjal võib tema majandustegevuses olla mitu põhitegevust, siis elutähtsa teenuse osutajaks määramisel määratakse kindlaks ka täpne teenus, mis on selle konkreetse ettevõtja puhul käsitletav elutähtsa teenusena. Kui ettevõtjal on mitu põhitegevust, siis elutähtsaks teenuseks võib olla neist kõigist tegevustest vaid üks (näiteks toorpiima tootmine).
2.	Lahendus kriisiolukorras on tagada kauplustele jõukohases mahus tellimused, sest kaubanduse roll on olla jaotusvõrk. Seega toimima peab	**Teadmiseks võetud**	Kriisiplaanide koostamisel peavad kauplused selles oma tarnijatega kokku leppima. Riik osaleb selles arutelus ning kriisiplaanide koostamises ETKA rollis ja vastutusega. Kindlasti on vajalik sellised kokkulepped luua varustuskindluse tagamiseks igas olukorras.

	transport, tellimused ja jaotus. Et see oleks võimalik, peaksid tellimused piirduma nimekirja eelnevalt kokku lepitud toodetega, mille tellimusi on võimalik esitada ka telefoni teel nii et see püsiks tehtavana ilma IT-lahenduste ja andmesideta. Kauplused muutuvad sellises olukorras autonoomselt toimivateks punktideks, kelle jaoks realiseerub ette valmistatud kriisiplaan ja kes asuvad selle alusel tellima kokku lepitud mahtudes piiratud kriisisnomenklatuuri kokku lepitud tootjatelt. Nii kaob ära vajadus EDI teenuse toimepidevusele, mis ei ole ETO reeglitega eelnõu järgi niigi hõlmatud ja süsteem on robustsem ja kriisikindlam. Kokkulepped kriisisortimendi koostisele tuleb teha keskelt riigi, kaupmeeste, vedajate ja tootjate koostöös.		

3.	Elektrikatkestuste korral on lahenduseks kokku leppida kauplused, mis peavad lahti jääma ning need poed ette valmistada generaatori paigaldamiseks. Generaatorid on suur investeering ning igal kaupmehel neid eraldi soetada ei ole mõtet ning ilmselt ei ole see ka riigi poolt kompenseerituna kuluefektiivne. Pigem peaks mõtlema riikliku "generaatori pargi" peale, mida kriisiolukorras ETO´de ja valitud kaupluste jaoks kasutada.	**Teadmiseks võetud**	Nimetatud teema edastatud MKMi.
4.	Järgmine samm on leppida riigiga kokku, millised poed saavad olema kriisiolukorras kindlasti lahti. Soovitame seda teha nii, et riik annab ette regioonid, meie anname selle regiooni kõik kauplused aadressi täpsusega ja valime koos välja sobiliku suuruse ja asukohaga kauplused. Iga jaekett tagab nende poodide toimivuse, mis on välja	**Teadmiseks võetud**	Nn kriisipoodide kui toimepidevama jaekaubanduse võrgustiku protsess on Riigikantselei juhtimisel käivitunud. Riigi eesmärk on leida võimalus leida elanikele lahendused kriiside ajal nii toidu, esmatarbekaupade, ravimite kui ka sularaha osas. Poeketid ja EKL on loomulikult sellesse protsessi kaasatud ning kannavad olulist osa. Märkus saadetud ka Regionaal- ja põllumajandusministeeriumisse.

	valitud tema ketist ja juurutab seal kriisivalmiduse tegevused. On teada, et ülejäänud kauplustest tõmmatakse vajadusel ressurss sinna ja teised poed võib sulgeda hädaolukorras.		
5.	Elektrikatkestuste korral ei ole võimalik kulutada generaatori mahtu värske toidu sortimendi hoidmisele-sügavkülmadele ja külmkappidele kuna see eeldab liiga võimsaid generaatoreid. Elektriga tuleb tagada kassade toimivus, valgus ja mõned hädavajalikud süsteemid. Kauplused saavad siis müüa kauasäilivat toitu, mis ei vaja külmutamist. 75% sortimendist ega mahtudest ei saa tagada. Samuti ei ole see vajalik kuna tarbijad ei osta kriisiolukorras kogu mitmekümne tuhande erineva toote sortimenti. Isegi kui kaupmees seda pakuks, siis inimesed ei	**Teadmiseks võetud**	Saab arutatud ja lahendused otsustatud kriisipoodide kontseptsiooni välja töötamisel. Siiski tuleb arvesse võtta, et toimepidevus ja elanike tagamine toiduga peab olema läbi mõeldud ja katma kõiki kriise. Määrav osa riigi isevarustatusest toiduga tuleb piima- ja lihatööstusest, seetõttu peab võimalus jaheleti toodete tellimiseks, hoiustamiseks ning müügiks säilima. Näidismääruses olev 75% tegevusmahu säilitamise nõue jaekaubanduse osas asendub kriisipoodide toimepidevuse tagamise kohustusega. Märkus saadetud ja regionaal- ja põllumajandusministeeriumisse, kes kehtestab vastavad nõuded.

	ostaks ja palju toitu tuleks maha kanda.		
6.	Riik peaks loobuma 75% toimivuse nõudest, kuna jaekaubanduse kontekstis see on ebaloogiline ja raiskab ressursse. Lahendus on riigil anda ette, mis peab toimima-miinimumostukorv, mis peab olema üle Eesti kättesaadav, mahud ja asukohad. Jaekaubandus planeerib siis kriisikavad, mis jõustuvad kui selline olukord tekib ja tagab toiduga varustatuse kokku lepitud sortimendis, mahtudes ja kohtadesse, et rahvas oleks toiduga varustatud kuniks kriis möödub. Oleme nõus, et selle kriisisortimendi hoidmine suuremas varus on ka jaekaubanduse kohustus. Samal ajal juhime tähelepanu, et kaubandus on vaid jaotusvõrgustik. Kui tööstus ei suuda kriisiolukorras toota, ei suuda kaubandus ka 75% müüa.	**Selgitus**	Vt eelmine vastus

7.	Kriisiolukorras ei ole vajalik tagada tavapärast töövoogu. Sellel perioodil ei ole vajalik teha sortimendimuudatusi, hinnamuudatusi, kampaaniaid ja automaat-tellimusi keskselt. Need teenused on kõik pilvepõhised ja käivad läbi kesksete andmeladude. Kuna kassasüsteemid toimivad ka lokaalselt, säilib võimalus müüa olemasolevat kaupa sularaha eest.	**Teadmiseks võetud**	
8.	Internetiühendused olulisemates kauplustes üle Eesti dubleeritud, näiteks kaabel ja mobiilne internet. Selle kulu on mitukümmend tuhat eurot aastas, aga oleme nõus selle kulu katma. Teeme ettepaneku, et riik seda mingil määral ka toetaks. Osadel kaupmeestel on välisriigis andmekeskusse veetud ka eraldi valguskaabel, mis on kaupluse enda vastutus ja kulu.	**Selgitus**	Ettepanek saadetud Regionaal- ja Põllumajandusministeeriumisse.

9.	Välisühenduste säilimise saab tagada kriisiolukorras satelliitsidega. Satelliitside peaks tulema telcodelt (sideteenuste ettevõtetelt), kes tagaksid ühendused ETOdele ja valitud punktidele PKE-de seas. See on telcode roll, kaupmeeste roll on tagada dubleeritud ühendused enda asjakohastesse poodidesse.	**Selgitus**	Sõnastus on kehtiva HOS sõnastus. Käesoleva eelnõuga ei muudeta elutähtsate teenuste regulatsiooni. Elutähtsate teenuste regulatsiooni täiendati hädaolukorra seaduse muutmisega, millega võeti üle CER direktiiv. Käesolevasse eelnõusse on HOS eelnõu sätted toodud üle.
10.	Teatud kriisiolukordades nagu küberrünnak ja looduskatastroof ei ole ETO süsteemi pealeminek vajalik. Jaekaubandusvõrk on Eestis tihe ja on palju konkurente. Distantsid on väikesed. Jaeketid on juba sattunud küberrünnakute alla ja need saadakse paari päevaga kontrolli alla. Ainus mõju on jaeketile kaotatud raha. Paljudel jaekettidel on selleks olukorraks ostetud ka küberkaitsekindlustus. Kõik teised kaupluseketid toimivad samal ajal normaalselt ja elanikkonnale mõju ei ole.	**Teadmiseks võetud.**	Ohud, mis mõjutavad toidu varustuskindlust on välja toodud toidu varustuskindluse strateegias. Lokaalsed hädaolukorrad ja isegi toidu tarneahela mõne lüli ajutine välja langemine sinna ei kuulu. 75% nõudest loobumine jaekaubanduse puhul vt ülal.

	Looduskatastroofi korral saab kriisipiirkonda kiirelt transportida tooteid riigi teistest osadest. IT-lahendused ei ole siinkohal teema. Elektrikatkestuste korral on abi kokku lepitud kohtades tootmisvõimsuse olemasolust, mis on tagatav ka püsiva kriisivalmidusega ettevõtte staatusega. IT lahendused ja Eestis asuvad serverid ei ole vajalikud. Reaalne vajadus küberturvalisuse ja IT lahenduste toimepidevusele kõigis jaekettides on ainult sõjaolukorras. Ja sellises ekstreemses olukorras ei ole enam mõtet rääkida 75% müükide tagamisest, vaid tagama peabki esmatähtsa toidu jaotusvõrgu, kus piiratud kogus sortimenti jõuab kõiki Eesti osadesse.		

Eesti Toiduainetööstuse Liit

Nr	Ettepaneku/märkuse sisu	Arvestatud/mittearvestatud/selgitused	Kommentaarid
1.	Kõige suurem probleem on VOSis sõnastatud KüTSi täiendavas paragrahvis:	**Selgitus**	Käesoleva eelnõuga ei muudeta elutähtsate teenuste regulatsiooni. Elutähtsate teenuste regulatsiooni täiendati hädaolukorra seaduse muudatustega, millega võeti üle CER

	„(31) Kui elutähtsa teenuse toimimist tagavad infosüsteemid asuvad välisriigis, tagab elutähtsa teenuse osutaja elutähtsa teenuse toimepidevuse ka viisil ja vahenditega, mis ei sõltu välisriikides asuvatest infosüsteemidest.“; Mis sätestab otsesõnu, et juhul, kui ettevõttel on kasutusel pilveteenusena SaaS või kasutatakse välisriigis asuva emafirma serveriparki, siis peab ettevõte tagama oma toimepidevuse ka ilma nende infosüsteemideta. Selline nõudmine jääb täielikult arusaamatuks, sest sunnib praeguse sõnastusega ettevõttel looma alternatiivsed on *prem* infosüsteemid või ehitama äriprotsessid üles ilma infosüsteemideta. Paljud toidutööstused on oma ärimudeli ehitanud üles kasutades mh ka		direktiiv. Käesolevasse eelnõusse toodi HOSis tehtud muudatused üle. Täpsemad selgitused liidu küsimustele seoses elutähtsa teenuse regulatsiooniga on toodud välja HOS eelnõu juures. Mõistame elutähtsa teenuse osutajaks määramisega ettevõtjale küberturvalisuse seadusest tulenevate nõuetega kaasnevat. Saartalitluse sätte sõnastust on uuendatud ning see on sama, mis 11.03.2025 Riigikogu menetlusse võetud HOSis muutmise seaduse eelnõus (589 SE), kuid see on lõimitud elutähtsa teenuse osutaja kohustuste üldisesse loetelusse. See eelnõu läbis eelnevalt uue kooskõlastamise ja arvamuse avaldamise ringi. Selle järgi peab elutähtsa teenuse osutaja tagama juhul, kui elutähtsa teenuse toimepidevuse tagamiseks vajalikud andmed või seadmed asuvad välisriigis, elutähtsa teenuse toimepidevuse dubleerivate vahendite ja tehnoloogiliselt alternatiivsete lahenduste abil ajal, kui välisriigis asuvatele andmetele või seadmetele juurdepääsuks kasutatav tavapärane elektroonilise side teenus või võrk ei toimi. See seondub vahetult elutähtsa teenuse osutaja teise kohustusega rakendada elutähtsa teenuse toimepidevust tagavaid meetmeid (…) tehniliste süsteemide, lepingute, personali ja muude teenuse osutamiseks oluliste vahendite dubleerimise, alternatiivsete lahenduste kasutamise, vajalike vahendite omamise ja nende varumise ning muu sellise kaudu. Elutähtsa teenuse osutaja nõuete täitmist kontrollib, toimepidevuse nõuded kehtestab ning tema toimepidevuse riskianalüüsi ja kriisiplaani kinnitab elutähtsa teenuse toimepidevuse korraldaja. Elutähtis teenus peab olema kättesaadav kasutajale ka sellisel juhul, kui teenuse osutamiseks kasutatavad võrgu- ja infosüsteemid asuvad välisriigis ja ühendus nendega on katkenud. Sätte eesmärk on toonitada, et kasutaja, sh eraisiku esmased

	pilveteenuseid või omades näiteks andmekeskuseid välisriikides. Seda on tehtud tehnoloogia arenguga kaasaskäimiseks ning võimalikult efektiivsete kaasaegsete tehnoloogiliste lahenduste kasutuselevõtuks, mis aitavad tihedas rahvusvahelises konkurentsis oma konkurentsivõimet säilitada. Ka paljud spetsiifilised tootmisseadmed on sellised, kus on hoolduseks ning opereerimiseks võimalik kasutada vaid pilvepõhiseid lahendusi ning nendest lahendustest loobumine nõuaks suures osas kogu ärimudeli muutmist, teadmata, kas uued äriprotsessid üleüldse avatud turul konkurentsivõimelised oleks. Sellisel kujul sõnastus ja selle kasutegur ettevõtete toimepidevuse kasvule ning		vajadused teenuse järgi tuleb tagada sõltumata, kas välisriigiga on ühendus või ei. Siin ei oma tähendust, mis põhjusel see välisühendus (sidekaabel) ei toimi – näiteks, et kas on tegemist olukorraga, kus sidekaabel on lõhutud lava ankru või traalnoodi tõttu, on toimunud loodusõnnetuse, sabotaaž, sideliini tõrge, sidevõrgu enda tõrge või on toimunud mõni muu sündmus. Välisriigi võrgu- ja infosüsteemidega ühenduse katkemisega ei tohi kaasneda olukorda, kus Eestis asuv kasutaja ei saa talle vajalikku teenust. Siin juures mõeldakse, et teenus oleks vähemalt tagatud esmasel tasandil. Näiteks, kui esineb tõrge finantsasutuste võrgu- ja infosüsteemis, peab finantsasutus kasutusele võtma elutähtsa teenuse osutamiseks kavandatud alternatiivid sularaha väljamaksete tegemiseks või maksete ülekannete korraldamiseks. Selliseks alternatiiviks võib näites olla ajutiste kontorite tekitamine jms. Võrgu- ja infosüsteemi asumine välisriigis on näiteks olukorras, kus elutähtsa teenuse osutaja osutab oma elutähtsat teenust, kuid selle teenuse osutamise käigus kasutatakse ka mõnda võrgu- ja infosüsteemi. Kui see võrgu- ja infosüsteem asub väljaspool Eestit (näiteks Soomes või Rootsis), siis tegemist on peamise eeldusega kommenteeritava sätte rakendumiseks. Kui taolist sõltuvust ei ole ehk kõik elutähtsa teenuse osutamisega seotud võrgu- ja infosüsteemid asuvad Eestist, siis puudub elutähtsa teenuse osutajal vajadus siinse sätte järgimiseks. Säte eeldab, et alternatiivid rakenduks mõistliku aja jooksul ning elutähtsa teenuse toimimise katkestus ei mõjutaks olulisel määral sellelt sõltuvate isikute heaolu. Näiteks kui katkestus on lühiajaline, ei pruugi teenuse kättesaadavuse tagamise alternatiivi rakendamine olla vajalik. Samas kui katkestus on pikaajaline ning tõenäosus võrgu- ja infosüsteemis ühenduse taastamiseks on

	kohustusele tagada 75% tootmisvõimsus ka kriisiolukordades on täiesti arusaamatu ning teostamatu, sest oma kriitilisi äriprotsesse on ettevõtted üles ehitanud ja lihvinud aastakümneid. Pigem on pilvetehnoloogia kasutuselevõtt vastupidi just tõstnud kasutatavate infosüsteemide ja andmebaaside käideldavust, tagades selle toimimise ka ühe serveripargi toimepidevuse katkemisel ning võimaldades lokaalseid lahendusi tööst väljalangemise korral dubleerida ka näiteks kontserniüleste välisriigis asuvate lahenduste näol. Sellisel kujul nõudmise sõnastus on absoluutselt vastuvõetamatu ning mõjub ettevõtete konkurentsivõimele ja toimepidevusele vastupidiselt ning ühegi toidutööstusega ei ole minu andmetel sellist sätet		lühiajalises perspektiivis väike, tuleb alustada alternatiivide rakendamisega. Näiteks olukorras, kus toiduainete tootmiseks kasutatav võrgu- ja infosüsteemi on kahjustatud, tuleb jätkata toiduainete tootmist viisil, mida välisriigis asuva võrgu- ja infosüsteemi puudumine ei mõjuta. Või veevarustamist puudutava võrgu- ja infosüsteemi kompromiteerimisel tuleb leida alternatiivne lahendus joogivee pakkumiseks vee-ettevõtte klientidele. Säte rõhutab, et lisaks muudele teenuse toimimiseks vajalikele sisendistele (nt vesi, elekter ja side) on kaasaegne tootmine ja teenuste pakkumine üha enam seotud infotehnoloogiaga ja see muudab ettevõtjad küberkuritegevuse või ka muude pahatahtlike küberrünnete sihtmärkideks. Eriti tuntav on ühiskondlik kahju, mis on suunatud ettevõtjate vastu, mille tooted või teenused on suure mõjuga ühiskonna normaalse toimepidevuse (sh avaliku korra) tagamisel. Sellest tulenevalt peavad olulise mõjuga ettevõtjad valmistuma end ka võrgu- ja infosüsteemide kompromiteerimise ja katkestuste olukordadeks ning nägema ette ka toimimise alternatiivid, et ühiskond saaks jätkuvalt toimida. HOS § 41 lõike 2 sõnastuse viimine kommenteeritavasse seadusesse ei tekita täiendavaid nõudeid praegustele elutähtsa teenuse osutajatele.

	väljatöötades ei arutatud ega suheldud! Sellise nõude jõustamine kahjustab toidu varustuskindlust ning sellisel juhul teeb Toiduliit ettepaneku üldse tööstuseid ETOdeks mitte määrata. Kui riigi huvi on maandada riske võimaliku saartalitluse korral, kui kõik Eesti maa- ja merekaablid on rivist väljas, ning telekomiettevõtete pakutavad sateliitühendused ei tööta, siis võiks alternatiivina aidata toimepidevust säilitada näiteks igas ettevõttes satelliitandmeside alternatiivse ühenduse loomine, mis tagaks ühenduse ja kriitiliste äriprotsesside toimimise läbi pilves või välisriigis asuva infosüsteemi. Samuti aitaks riske maandada erinevate telekomiettevõtetega sideühenduste olemasolu.		
2.	Kui oleme nõuetest õigesti aru saanud, siis	**Selgitus**	E-ITS i ei pea rakendama, kui teenuse osutaja rakendatud turvameetmed vastavad rahvusvahelise standardiga ISO/IEC

	kohustatakse elutähtsa teenuse osutajaid rakendama ka infoturbestandardit E-ITS. Ka selle nõudmise rakendamine on ebaproportsionaalne, sest kübervaldkonna ohud on vaid üks osa tööstusettevõetete riskiprofiilist ning nagu on viimasel aastal ilmnenud riskid ja nende maandamiseks tööstuste tehtud investeeringud näidanud, sugugi mitte kõige kõrgema riskiskooriga. Meile teadaolevalt ei ole ükski ettevõte ega riigiasutus veel suutnud E-ITSi rakendada, mistõttu ei ole võimalik hinnata selle mõju ning sellega kaasnevat administratiivset koormust. Veelgi enam, Riigikantselei tehtud tutvustuses ilmnes, et Eestisse lisandus ligi 350 ETOt ning on ebareaalne loota, et kõigi nende jaoks ka vajaliku kvalifikatsiooniga		27001 kehtestatud nõuetele või teenuse osutaja on esitanud Riigi Infosüsteemi Ametile kehtiva vastavussertifikaadi. ISO standardi nõue ja RIA pakutud metoodika kehtis ka varem. E-ITS on paindlikum lahendus. Ühtlasi on oluline pidada meeles, et riskianalüüsi tellimine konsultandistl on võimalus, mitte teenuseosutaja kohustus. Riskianalüüsi ja auditi turuhinnad on kaardistatud eelnõu koostamise käigus ja toodud välja ka eelnõu seletuskirjas. Küberturvalisuse nõuete kohuslaste hulgas on väga erinevaid organisatsioone, kes erinevad nii tegevusala, suuruse, riskide kui küberturbe võimekuse poolest. Näiteks juba kehtiva KÜTSi kohaselt laienevad nimetatud kohustused ka üldarstiabi osutajatele (perearstid), kes on valdavalt oluliselt väiksema võimekusega, kui toidusektori ettevõtted. Sellegipoolest on ka nemad seni suutnud nõudeid täita. E-ITS on olemuselt tööriist, mis aitab kõiki neid riske ja sõltuvusi hinnata ja varade turvalisust tagada. Kõiki etalonturbe kataloogis esitatud infoturbe meetmeid ei pea iga ettevõte rakendama, tuleb läheneda riskipõhiselt. Ilma analüüsita, milline on maksimaalne kahju ja mis ulatuses on kahju kandmine aktsepteeritav, ei saa edasisi järeldusi teha (nt kui kaua saab ilma elektrita, ilma arveid või tellimusi esitamata hakkama, ilma et tema äriprotsess sellest kahjustuks). Sellise analüüsi peaks ettevõtja ise tegema. E-ITS alusel koostatud riskianalüüsi maht oleneb ettevõtja määratud kaitsealast. Keskenduda tuleb üksnes olulisetele süsteemidele. Kui teenuseosutaja ostab süsteemidega seotud teenuse sisse, nt pilveteenuse ja teenusepakkuja süsteemid vastavad ISO/IEC 27001 standardile, siis teenuseosutaja ei pea nende süsteemide osas täiendavat analüüsi teostama.

	infoturbespetsialiste jaguks, kes suudaks juurutada uut standardit, mis on sama keeruline kui infoturbe etalonstandard ISO27001. Eelnõu kooskõlastusringi ajal ei olnud võimalik võtta ühtegi hinnapakkumist E-ITSi juurutamist teenusena pakkuvalt ettevõttelt, kuid konsultatsioonide põhjal on indikeeritud selle outsource'imisel ligikaudu 50 000 euro suurust hinda juurutamisel, mille lisanduvad auditid ning muud kaasnevad kulud. Toiduliit ei vaidlusta infoturbe olulisust, kuid leiame, et etalonturbe standardi seadmine miinimumnõudeks on äärmiselt ebaproportsionaalne ning kübertuvalisuse parandamiseks on palju mõjusamaid meetmeid, veel enam olukorras, kus terve eelmise aasta pidid ettevõtted maandama gaasi- ning elektri varustuskindluse ohte		Kokkuvõttes ei saa välistada, et toiduettevõtja IT-riskianalüüs ja riskide leevendamiseks vajalike infoturbe meetmete dokumenteeritud kogumaht ongi kokku ainult 10 lehekülge. Oluline, et tuleksid välja peamised riskid, nõrkused ning mida praktiliselt oma andmete, äriprotsesside ja varade kaitseks juba antud hetkel praktiliselt tehakse või mida tuleks veel lisaks teha.

	omavahenditega. Tööstustele ja jaekaubandusele karmide infoturbenõuete kehtestamisest ei ole kasu, kui kogu ahela ulatuses (EDIlahenudsed, logistika) ei ole toimepidevus tagatud. Juhime tähelepanu, et küberturvalisuse suurendamiseks süsteemide ja tarkvara kasutuselevõtuks on just suured ettevõtted teinud viimastel aastatel suuri investeeringuid ja liigutakse pilvetehnoloogiate poole. Paigas on näiteks tsentraalsed SOC - Security Operations Center ja SIEM-Security Incident and Event Management teenused, nii laua- ja sülearvutites on kasutusel viirusetõrjed, kasutatakse serverites dubleeritud lahendusi, ettevõtete võrguliiklus toimub läbi tsentraalse tulemüüri, lisaks on kõikides asukohtades lokaalsed äriklassi tulemüürid ning kaugtööks		

	kasutatakse Always-on-VPN teenust. Serverid asuvad kas pilves või on onprem, mida hallatakse partneri poolt. Kõigi ärirakenduste kriitilisuse astmete kaardistused on tehtud, samuti tehtud mitmeid auditeid (Business continuity – IT, OT ja tuvastatud kitsaskohti parendame jooksvalt). See kõik on nõudnud investeeringuid ja mitte väikesi.		
3.	Ettevõtjate jaoks on arusaamatu, millised kohustused kaasnevad järgneva punktiga: 4)(ETO on kohustatud) rakendama elutähtsa teenuse katkestusi ennetavaid meetmeid, sealhulgas vähendama sõltuvust teistest elutähtsatest teenustest, olulisematest lepingupartneritest, tarnijatest ning infosüsteemidest tehniliste süsteemide, lepingute,	**Selgitus**	Elutähtsa teenuse osutaja peamine ülesanne on tagada teenuse järjepidev toimimine ja kiire taastamisvõime peale katkestusi. Punktis 4 loetletud meetmed on tavapärased meetmed, mida üldjuhul rakendatakse teenuse toimepidevuse ja kiire taastamisvõime tagamiseks. Täpsemad meetmed ja rakendamise ajakava määrab teenuseosutaja oma riskianalüüsis, mida kinnitab korraldaja. Kui teenuseosutaja ja korraldaja jäävad eriarvamusele meetmete osas, tuleb rääkida läbi ja leida kompromiss. Teatud meetmed tulenevad ka korraldaja kehtestavast nõuete määrusest.

	personali ja muude teenuse osutamiseks oluliste vahendite dubleerimise, alternatiivsete lahenduste kasutamise, vajalike vahendite omamise ja nende varumise ning muu sellise kaudu; Kõigi nende meetmete rakendamine ei ole reaalne, kui eeldatakse näiteks ka Elektrilevile alternatiivse võrguettevõtja leidmist või siis tööstuste käimashoidmist generaatorite abil. See ei ole reaalselt võimalik! Küll aga on ettevõtetel võimalus osaliselt neid ilmnevaid riske maandada.		
4.	Toimepidevuse määruses on vaja täpsustada alljärgneva sätte olemust: § 2. Nõuded elutähtsa teenuse osutamise tasemele *(1) Elutähtsa teenuse osutaja on kohustatud jätkama oma tavapärases mahust vähemalt 75% oma*	**Arvestatud**	Eesti Toiduainetööstuse Liidu ettepanekuid kaalutakse väga tõsiselt rakendusaktide eelnõude väljatöötamisel. Nagu Maaeluministeerium (REM) oma kooskõlastuskirjas (p 8) tähelepanu juhtis, siis selgus, et kooskõlastamisel olnud eelnõust oli menetluse käigus kahetsusväärselt kaduma läinud toiduseadusesse kavandatud § 46.6 ja seda selgitav osa seletuskirjas (tekst leitav kooskõlastuskirjast). Sellest paragrahvist oleks selgunud, et elutähtsa teenuse osutaja peab tagama elutähtsa teenuse osutamise oma valdkonnas, vajaduse korral toidugruppide või tegevuse liikide kaupa, määratud aja

	põhitegevust Eesti Vabariigis vähemalt 30 päeva perioodi vältel alates kriisiolukorra välja kuulutamisest tehes selleks eelnevalt piisavad ettevalmistused mh tagades tegevusvaru. Toiduliit teeb ettepaneku, et tootmine kriisis võiks olla orienteeritud eeskätt kriitiliste toiduainete tootmisele, mis on eelnevalt tarneahela osaliste ja riigi vahel ka kokku lepitud (nn minimaalne ja mõistlik sortiment). Samuti ei ole tööstustel võimalus nõutud 75% tagada igas kriisis, sest näiteks ulatusliku loomataudi või kiiritusõnnetuse puhul ei ole ka parima tahtmise juures võimalus seda nõuet täita. Mõistlik oleks kokku leppida miinimum sortiment, mis tooted peaksid olema kindlasti sortimendis.		jooksul, mahus ja hinnaga. Ehk selle sätte kohaselt ettevõtja ei pea tagama näiteks kogu oma sortimendi tootmist või turustamist kriisis, vaid eelkõige üksnes seda osa, mis on määratletud elutähtsa teenusena selles valdkonnas (näiteks piima tootmise valdkonnas toorpiima tootmine) maaeluministri määruses või ka vajaduse korral täpsustatud ministri käskkirjas, millega konkreetne ettevõtja elutähtsa teenuse osutajaks määrati. Elutähtsa teenuse määratluse ja nõuded elutähtsa teenuse osutaja toimepidevuse kohta valdkondade ja vajaduse korral toidugruppide kaupa kehtestab valdkonna eest vastutav minister määrusega. Seega peetakse määruse eelnõu kavandis silmas üksnes seda osa ettevõtja tegevusest, mis on määratletud tema elutähtsa teenusena tema elutähtsa teenuse osutajaks määramise käskkirjas. Seletuskirjale lisatud ministri määruste eelnõude kavandid, sealhulgas „Toidu varustuskindluse valdkonna elutähtsa teenuse osutamise nõuded“ eelnõu kavand, on alles väljatöötamisel. Kavandatavad nõuded räägitakse kõigi osapooltega eraldi läbi ning konkretiseeritakse valdkonna põhiselt. See protsess on juba käimas ja kindlasti saab ka Eesti Toiduainetööstuse Liit ja tema asjasse puutuvad liikmed sellesse töösse veelgi panustada.

5.	Toiduliit teeb ettepaneku täiendada eelnõud ning näha ettevõttele ette ka riigipoolseid toetusi, sest toidu julgeoleku garanteerimine ei ole üksikute eraettevõtete personaalne ärihuvi. Tänase sõnastusega on tingimused kohustuste poolel tugevalt kaldu ainult ettevõtete poole. VOSi koostamise protsessis on riigipoolse abina Maaeluministeerium alati välja toonud ETOdele teiste elutähtsate teenuste prioriteetse tagamise, kuid seadusest ei tule isegi seda riigipoolset tuge selgelt välja, mistõttu jääb riigipoolsest toetusest ühe olulisema elutähtsa teenuse tagamiseks väheks. Tuues näitena mõned päevad tagasi tehtud otsuse, kus gaasivarude hoidmisel tuleb kasutajatel hakata maksma gaasivaru hoidmistasu, näeme vajadust riigipoolselt näha ette toetused ka	**Teadmiseks võetud**	Nõustume, et teema vajab erinevate osapooltega dialoogi ning ühisarutelusid. Võimalike vajalike toetuste küsimused tuleb lahendada teistes õigusaktides.

	tootmisvarude hoidmiseks ja haldamiseks, lisainvesteeringute tegemiseks toimepidevuse tagamiseks jms ehk kuludeks, mida ettevõtted mitte ETO-na tegelikult ei vaja. Ilma sellise peatükita on eelnõu mõjusid ning investeeringuvajadusi ettevõtetel raske hinnata. Ettevõtted on tugevalt välja toonud, et iga lisanduv administratiivkoormus või riske maandava meetme kulu kandub edasi toiduainete lõpphinda ning tõstab lõpphindu tarbijatele, mis niigi on Eestis ettevõtetest sõltumatult kasvanud järsult ja lühikese aja jooksul, mis on kaasa toonud mahtude languse ja läbi selle vähendanud ka Eesti toidutööstuste konkurentsivõimet nii sise- kui välisturgudel. Mööname, et toidu julgeolek peaks olema tõsistes kriisides eelkõige ka		

	riigi huvides, et oma inimestele tagada toidu ja joogiga varustatus ning ettevõtete toimepidevus. See eeldab ka riigipoolselt kohustuste täitmiseks tuge. Kahjuks on eelnõus kohustused vaid ettevõtetele, nende täitmine problemaatiline. Peame vajalikuks kokkuvõtlikult märkida, et teema vajab erinevate osapooltega dialoogi ning ühisarutelusid. Praegusel kujul eelnõuga me nõustuda ei saa. Toidutööstused tunnevad selgelt vastutust tagada varustuskindlus erinevates kriisides. Nii oleme endiselt valmis panustama läbi Maaeluministeeriumi loodud toidu varustuskindluse tagamise töörühma töötamaks välja lahendusi, kuidas ka kriisi olukorras oleks tagatud Eesti inimeste toiduga varustatus. Töörühm käib koos juba regulaarselt, kus		

	toimuvad tarneahela – põhised arutelud, leidmaks parimaid viise ja võimalusi kriisiolukorras toimimiseks. Kutsume siinkohal üles ka Riigikantselei esindajat töörühmas osalema ning panustama. Töörühmas osalemine aitaks saada aru, kuidas tegelikult toidu tarneahel ja seda ülal hoidvad ettevõtted toimivad ning milliseid pudelikaelu kas siis koostöös riigiga või ettevõtetel omavahel tegelikult lahendada on vaja. Mõistlik oleks olnud kaasata juba eelnõu ettevalmistavasse faasi erinevaid osapooli ja palume edaspidi sellega arvestada.		

Eesti Toiduainetööstuse Liit (II kooskõlastusring)

Nr	Ettepaneku/märkuse sisu	Arvestatud/mittearvestatud/selgitused	Kommentaarid
1.	Eesti Toiduainetööstuse Liit ei toeta seaduse eelnõud esitatud kujul, sest vaatamata korduvale tagasisidele ettevõtetele		Eelnõus on CER direktiiviga üle võetud sätted, mis võeti Eesti õigusesse üle hädaolukorra seaduse muudatustega.

	murettegevatele teemadele ja punktidele osutamisel, ei ole meie tagasisidet arvestatud. Kõige problemaatilisem on küberturvalisuse kohustuse rakendamine toidutootjatele.		

Eesti Jõujaamade ja Kaugkütte Ühing

Nr	Ettepaneku/märkuse sisu	Arvestatud/mittearvestatud/selgitused	Kommentaarid
1.	**Valdkondade ülese koordineerimise vajadus** Kriisiplaanide koostamisel ja elutähtsa teenuse toimepidevuse nõudeid sätestavate määruste kehtestamisel on oluline pidada silmas tervikpilti ning lahendada mitmeid küsimusi alates ruumi kasutusest, vajalikest investeeringutest ja logistikast kuni võrguettevõtjate ja teiste teenuse osutajate koostöö küsimusteni. Seejuures tuleb arvesse võtta, et mitmete oluliste teenuste nt elektri ja	**Selgitus**	Käesoleva eelnõuga ei muudeta elutähtsate teenuste regulatsiooni. Elutähtsate teenuste regulatsiooni täiendati hädaolukorra seaduse muutmise ja sellega seotud teiste seaduste muutmise seaduse eelnõuga, millega võeti üle CER direktiiv. Käesolevasse eelnõusse on HOS eelnõuga kavandatud sätted lihtsalt toodud üle. Elutähtsa teenuse toimepidevuse korraldajad kehtestavad toimepidevuse nõuded, sh elektri, vedelkütuse ja maagaasi osas. Nõudeid kehtestavaid määrused kooskõlastatakse osapoolte vahel ning kooskõlastuse käigus saab kaardistada ühisosad ja teha ettepanekuid. Kui kaugkütteettevõtted näevad vajadust juba olemasolevate nõuete muutmises, siis alati on võimalik pöörduda vastava teenuse korraldava asutuse poole vastavasisulise ettepanekuga. Riigikantselei edastas ühingu mured kliimaministeeriumile. Kortermajade pumpadega seotud probleemi edastasime Päästeametile. Vedelkütuse puhul on hetkel keskne lahendus, et ka kriisis viiakse kütust tarbijateni, st ettevõteteni tanklate vahendusel. Täpsemas logistikas tuleb leppida elutähtsa teenuse osutajast kütusemüüjaga eraldi kokku. Paraku ei ole võimalik korraldada

	gaasivarustuse korraldamine (sh katkestusprioriteetide seadmine) väljub kaugkütte toimepidevust tagavate KOV-de korraldusalast, kuid samas on need valdkonnad kriitilised kaugkütte toimimise seisukohalt. Näiteks, kui elektrivarustuse probleemide korral katkestatakse varustus esimeses järjekorras kodumajapidamistes, siis ei tööta ka nende hoonete sisesed tsirkulatsioonipumbad, mis on vajalikud soojusvarustuse tagamiseks lõppkasutaja juures. Seega ei piisa soojusvarustuse tagamiseks üksnes kaugkütte ettevõtjate ja KOV-de poolt toimepidevuse tagamisest – vajalik on erinevate süsteemide koostoimimine. Samuti tuleb lahendada KOV-de üleselt kütuste logistikaga seotud		kõikide huvidele vastavat logistikat, küll saab riik korraldada kütuse kättesaamist kindlatest kohtadest.

	küsimused, sh kaugkütte ettevõtjate ja nende kütuse (nt puiduhakke või vedelkütuse) tarnijate transpordikütustega varustamine ja vajalike töötajate olemasolu. Sellest tulenevalt leiame, et erinevate elutähtsa teenuse toimepidevuse korraldajate tegevuse koordineerimiseks on vajalik selgem regulatsioon ja ühtne pädev organ. Toimepidevuse nõuete kehtestamisel tuleb teha tihedat koostööd kaugkütte ettevõtjatega, aga ka teiste taristuettevõtjate ja teenuse osutajatega ning kindlasti arvestada ruumiliste, tehniliste ja majanduslike võimalustega, lähtudes tegelikest oludest, vajadustest ja mõjudest.		
2.	**KOV-de rolli suurendamine kaugkütte kriisikorralduses** Oleme seisukohal, et KOV-de rolli ja vastutuse suurendamine	**Selgitus**	Riigikantselei on avatud koostööks ja ühingu poolt pakutavatele ühtsetele nõuetele.

	soojusvarustuse korraldamisel on põhjendatud, kuivõrd KOV-d tunnevad kohalikke olusid, vajadusi ja eripärasid kõige paremini. Samas, arvestades, et KOV-de kogemused ja võimekused on erinevad, on oluline kokku leppida ühised toimepidevuse tagamise nõuete alusstandardid või põhimõtted. Nõuete koostamisel tuleb läheneda proportsionaalselt ja võimalikult ühetaoliselt. Eestis on küllalt tavapärane, et üks kaugkütte ettevõtja tegutseb mitme KOV piirides või siis vastupidi, et ühe KOV piirides tegutseb mitu kaugkütte ettevõtjat. Ühised alused lihtsustavad tööprotsesside korraldamist, vähendavad määramatust tegelikus kriisiolukorras ning tagavad ka soodsama energiahinna lõpptarbijale. Samuti juhime tähelepanu, et enamus Eesti kaugkütte		

	võrgupiirkondasid on väiksema kui 5000 MWh aastase müügimahuga. Sellistes piirkondades jääb kaugküttega ühendatud hoonete arv valdavalt 10-20 vahele ning lokaalse kriisi olukorras on sellised piirkonnad suhteliselt hõlpsalt hallatavad, mida tuleks kindlasti nõuete kehtestamisel arvesse võtta (nii väldime üleinvesteerimist ja soovimatuid hinnatõuse).		
3.	**Kaugkütte olulisus toimepidevuse tagamisel ja seotud investeeringud** Kõik varustuskindlust ja toimepidevust tagavad investeeringud on seotud kuludega. Sellised investeeringud ei pruugi alati olla ettevõtte vaates majanduslikult tasuvad ning võivad vähendada teenuse osutamise konkurentsivõimet. Eriti just väikestes kaugkütte piirkondades tuleb investeeringuid teostada	**Selgitus**	Alates 2015. a Konkurentsiameti kujundatud seisukoha kohaselt on elutähtsa teenuse osutajal võimalik kajastada teenuse toimepidevusega seotud kulud teenuse hinnas, kui see vajadus tuleneb õigusaktist, elutähtsa teenuse osutaja toimepidevuse riskianalüüsist või plaanist. Teatud kulude puhul tuleb arvestada erisustega. Näiteks õppustega seotud kulud lülitatakse teenuste hinda kahe õppuste vahelise ajaperioodi vältel (kui õppus toimub iga kahe aasta tagant, siis ühe aasta kuludes kajastatakse õppuse korraldamise kulusid 1/2 ulatuses)) Personalikulu on samuti võimalik ajastada teenuse hinnas. Majandus- ja kommunikatsiooniministeerium ja Konkurentsiamet ei näe vajadust kaugkütte seaduse muutmises, kuna see juba praegu võimaldab kajastada vajalikud investeeringud teenuse hinnas. Selguse huvides eelnõu täiendatud vastava valdkonna seaduse muudatusega.

	vastutustundlikult. Teenuste kallinemise tulemusel võivad hooned asuda kaugküttevõrgust lahkuma, mõistmata, et nii väheneb ka hoone ja selle elanike kriisikindlus (KOV vastutus tõenäoliselt siiski säilib). Samas kehtib reegel, et võimalikult varases järgus nt planeerimise või projekteerimise faasis tehtud otsused ei pruugi alati kaasa tuua täiendavat investeerimiskulu, mistõttu on oluline omada nõuete osas selgust juba varajases faasis. Seetõttu on igati mõistlik, et KOV analüüsib piirkondlikest eripäradest lähtudes toimepidevust tõstvate investeeringute vajadust ja põhjendatust, mida omakorda erinevad riiklikud instantsid on edaspidi kohustatud arvesse võtma (nt tariifide, heitmenormide kehtestamisel jne**). Samuti**		Planeerimisega seotud küsimused vajavad pikemat arutelu erinevate osapooltega.

	on oluline selles valguses täpsustada kaugkütteseadust selge põhimõttega, et elutähtsa teenuse toimepidevuse tagamisega seotud tegevuskulud kaetakse tariifist (nt õppuste, valveaja, objektikaitse jne tegevustega seotud kulud). Ka tänase praktika järgi on paljud kaugkütet kasutavad hooned toimepidevuse mõttes paremas olukorras võrreldes hoonetega, mis pole kaugküttevõrguga ühendatud. Kaugkütteettevõtted paigaldavad varukatlaid ja avariigeneraatoreid vastavalt majanduslikele võimalustele ja vajadustele ning tihti sõltumata asula elanike arvust. Varugeneraatorid võimaldavad tagada katlamaja toimimise ja lisainvesteeringute puhul ka võrgupumpade töö, juhul kui hooned on võimelised soojust vastu võtma.		

	Kaugkütte hinnastamise mõttes on oluline leida optimaalne investeeringute tase, mis vastab riski suurusele ja mõjule. Väiksemate võrgupiirkondade puhul võiks teatud kriitiliste investeeringute tegemise kiirendamist ka avalikest vahenditest toetada.		
4.	**Reservkütuste problemaatika** Eelnõu §-ga 185 on plaanis muuta kaugkütteseadust. Vastavalt muudatusele oleks edaspidi kaugkütteseaduse § 7 lõige 3^1 järgi soojusettevõtja, kelle tootmise prognoositav maht aastas on vähemalt 10 000 MWh võrgupiirkonna kohta, kohustatud soojuse tootmiseks tagama niisuguse koguse reservkütuse kasutamise võimaluse, mis kindlustab soojusvarustuse seitsme ööpäeva jooksul.	**Selgitus**	Eesmärk ei ole öelda, milliseid reservkütuseid tuleb konkreetselt varuda, vaid see sõltubki ettevõttest ja tema kasutatavatest kütusest ja/või võimalustest alternatiivseid kütuseallikaid kasutada või kas varu peab olema füüsiline või tagatakse lepingu alusel. Tegemist on juba toimiva praktikaga, kus osa ettevõtteid on reservkütusena varunud hoopiski muud kütuse liiki kui tavapäraselt kasutatakse. Küll aga tuleks ettevõttel läbi mõelda, kuidas on tagatud teenuse toimepidevus ka olukorraks, kus kütuse kättesaadavuses on häireid. Eesmärk on pikendada toimepidevust sellises olukorras 3 päeva pealt nädalale. Lisaks on Konkurentsiamet võimaldanud põhjendatud juhtudel toimepidevuse tagamisega seotud kulusid arvestada ka teenuse hinda.

	Põhimõtteliselt on selline säte mõistetav ning nagu juba eelpool märgitud tegelevad kaugkütte ettevõtjad igapäevaselt varustuskindluse tagamise parendamisega, mis on teenuste osutamiseks vajalikud. Samas tuleb analüüsida sellise kohustuse majandusliku mõju soojusettevõtjate kulubaasile ja seeläbi ka tarbijatele, et kaugkütte ei kaotaks konkurentsivõimet oluliselt väiksema varustuskindlusega erinevate lokaalsete küttelahenduste ees. Laialdane kodumaiste taastuvate kütuste (eelkõige puiduhakke) kasutamine on oluliselt vähendanud tarneriskide tõttu kaugkütteteenuse katkemise ohtu (puitu võib lugeda Eestis suhteliselt kättesaadavaks ning tegelik mitme päeva varu on ettevõtjatel alati olemas või siis suhteliselt hõlpsalt		

	kättesaadav). Samas on maagaasil siiski vähemalt praegusel ajal veel väga oluline roll mõnede kaugkütte piirkondade kaugküttega varustamisel, aga ka tipukoormuste katmisel. Oluline on selgemalt sätestada, mida peetakse reservkütuseks ning millisel viisil on võimalik tagada ja korraldada reservkütuse varustus – kas piisab lepingulistest kokkulepetest või nähakse ette kütuse füüsiline hoiustamine. See on oluline, et erinevate elutähtsa teenuste korraldajate puhul ei tekiks ootamatuid erisusi. Eesti kaugküttes väga olulist tähtsust omava puiduhakke puhul korraldatakse varustuskindlus tavapäraselt läbi tarnelepingute. Suuri ladusid pole üldjuhul võimalik katlamajade või koostootmisjaamade juurde		

	rajada ruumipuuduse ja puiduhakke tuleohtlikkuse tõttu (isesüttimise oht). Seepärast on oluline kindlustada puiduhakke tarnijate transpordikütusega varustamine. Erisused on aga ka muude kütuste varustuskindluse tagamisel. Maagaasi varustuskindlusega seotud probleeme oleme käsitlenud allpool. Mitmete reservkütuste kasutamise osas on kindlasti oluline rotatsioon ja regulaarne asendamine, et kütused oleks kriisisituatsioonis kasutuskõlblikud. Mööda ei saa vaadata ka üldisest trendist, et ühiskond ning erinevate teenuste osutamine on muutumas järjest süsinikuneutraalsemaks, mistõttu tavapärane ja hõlpsalt ladustatavate fossiilset päritolu kütuste kasutamine muutub ning investeeringute tegemine olemasolevate fossiilseid		

	reservkütuseid kasutavate seadmete heitmete vähendamisse pole enam otstarbekas, kui vastavaid seadmeid tavaolukorras ei kasutata. See muudab varustuskindlusega seotud lahendused kulukamaks. Arvesse tuleb võtta ka fakti, et tänases mõttes traditsioonilisi lahendusi ei ole juba lähiajal enam võimalik rahastada. Siin tuleks otsida toimepidevuse tagamiseks täiendavaid taastuvkütuste lahendusi ja finantseerimisvõimalusi. Väiksemate võrgupiirkondade puhul võiks teatud kriitiliste investeeringute tegemise kiirendamist ka avalikest vahenditest toetada.		
5.	**Muudatustest maagaasiseaduses ja gaasi varumaksest** Kaugkütte ettevõtjate toimepidevuse ja kütuse varuga seotud kohustuste	**Selgitus**	MGSi hädaolukord tuleneb ELi direktiivist ja see ei ole seotud kehtiva hädaolukorra seaduse hädaolukorraga ega ka eelnõus toodud kriisiolukorraga. Varu antakse kasutusele Vabariigi Valitsuse korraldusega ja müüakse turuosalistele (gaasi müüjad, süsteemihaldur) kõikide Eestis paiknevate tarbijarühmade varustamiseks (MGS § 61 lõige

	reguleerimisel on oluline silmas pidada ka maagaasiseaduses (MGS) sätestatud maagaasi tarnete katkemisega, maagaasi varudega ja nende varude rahastamisega seotud regulatsiooni. Eelnõu §-ga 199 on kavas muuta maagaasiseadust. Juhime tähelepanu, et kehtiv MGS viitab mitmes kohas hädaolukorra seadusele ja selle alusel kehtestatavale määrusele. Vastavaid viiteid ei ole eelnõuga muudetud, mis tõttu tuleks eelnõu MGS-i regulatsiooniga paremini ühtlustada. Sisulisest küljest on aga oluline muuta MGS-is kehtestatud **varude rahastamise korraldust**. Nimelt näeb alates 01.05.2023 jõustunud MGS-i redaktsioon ette maagaasi varumakse tasumise kohustuse. MGS § 26^7 kohaselt kaetakse varumakse arvelt		1) enne gaasi tarbimise piiramiseks meetmete rakendamist (MGS § 262 lõige 2) ja kaitstud tarbijate varustamiseks mõeldud gaasivaru kasutusele võtmist (MGS § 264). Vastavalt määrusele (EL) 2017/1938 tuleb enne tarbijate gaasivarustuse piiramist rakendada kõik muud meetmed, mis on võimalikult turupõhised. Kuna gaasi varumakset kogutakse kõikidelt gaasi tarbijatelt, siis tarbijatel on põhjendatud ootus kriisi olukorras saada varust osa. Gaasi varumakset maksavad kõik tarbijad olenemata kohustustest toimepidevuse tagamisel. Kindlasti on mõistlik võimalusel endale gaasivaru või gaasile alternatiivse kütte varu planeerida, kuna gaasi varustuskindluse halvenedes tõusevad hinnad kordades. Gaasi varumaksega sarnaselt on üles ehitatud ka vedelkütuse varumakse süsteem. Sealgi paljud ettevõtjad on kohustatud läbi mõtlema oma varustuskindluse ja soetama kütuse varusid, sest riigi strateegiline varu võetakse kasutusele viimase meetmena siis kui kommertsvarud on ammendumas – seda just eesmärgil, et riigi tegevusvarude süsteem ei mõjutaks kütuse turgu. Strateegilist varu ei ole kohustust osta, kui ettevõtjad on ise suutnud tagada oma varustuskindluse, kuid samas on alati sellistel ettevõtetel võimalus strateegilisest varust osa saada, kui selleks tekib vajadus või kui palju nad eelnevalt on varumakset tasunud. Tegemist on justkui tavalise kindlustuslepinguga, mis ei piira võimalusi ise kriisiks valmistuda.

	strateegilise gaasivaru haldamise kulud. MGS § 26^2 lg 9 kohaselt on strateegilisest varust õigus omandada maagaasi gaasi müüjal lähtudes hädaolukorra seaduse § 18^3 lõike 4 alusel kehtestatud määruses sätestatud korrast. Vastavat korda praegusel hetkel kehtestatud ei ole ega ole ette nähtud ka eelnõus ega selle rakendusaktides. Seega ei ole üheselt selge, millistel tingimustel ja kellel on võimalik kasutada strateegilise varu hulgas olevat maagaasi. Siiski tuleneb MGS § 6^1 lg-st 1, et hädaolukorras tagavad gaasi müüja ja jaotusvõrguettevõtja gaasitarnete säilitamise tarbijarühmadele järgmises järjestuses: 1) kodutarbijad; 2) muud kaitstud tarbijad MGS § 26^1 lg p 2 tähenduses;		

	3) avariireservelektrijaam elektrituruseaduse tähenduses; 4) ühiskonna toimimiseks vajalike teenuste osutajatest tarbijad, kelle tegevuse jätkamine sõltub gaasivarustuse olemasolust; 5) muud tarbijad, kelle puhul eeldatav gaasivarustuse katkestamise aeg on kuni kuus tundi; 6) muud tarbijad, kelle puhul gaasivarustuse katkestamise aeg on üle kuue tunni. Loetelust võib järeldada, et strateegilisest varust saavad hädaolukorras tuge järjekorras eespool olevad tarbijarühmad, samas kui punktidest 1-4 välja jäävad tarbijarühmad (nt kaugkütteseaduse § 7 lõikes 3^1 ette nähtud reservkütuse varu kohustusega soojusettevõtjad) ei saa tõenõoliselt strateegilisest varust maagaasi omandada. Sellistel tarbijatel tuleb ise soetada alternatiivseid		

	gaasi- või muude kütuste varusid või otsida võimalusi maagaasi asendamiseks ning nagu juba ülal selgitatud, eeldab see olulisi investeeringuid või käibevahendeid. Varumakse kohustus laieneb aga kõigile tarbijarühmadele ühetaoliselt. Lisaks, kuivõrd varumakse maksja on MGS § 26^7 lg 4 kohaselt võrguettevõtja, siis tuleb varumakset tasuda ka (soojus)ettevõtjatel, kes on soetanud maagaasi määratud tarnena enne kriisiolukorra tekkimist. Ka sellised ettevõtjad peavad võrguteenuse kasutamisel kõigi ülejäänud maagaasi tarbijatega (sh ka enda varu mitte omavate soojusettevõtjatega) ühetaoliselt varumakset tasuma. Selliselt tekib ebavõrdne konkurentsiolukord, mis ei soosi kuidagi neid ettevõtjaid, kes võtavad ise		

	meetmeid maagaasi tarneriskide maandamiseks. Seepärast tuleks muuta varumakse tasumise kohustusega sihtgruppi õiglasemaks (sihtotstarbeliseks). See oleks ühiskonnale õiglasem ning samuti mõjutaks kaitstud tarbijaid tugevamini otsima alternatiivseid, paremini varundatud ja importkütustest vähemsõltuvaid lahendusi.		
6.	**Tööstusheite seaduses kavandatud muudatused** Mitmed kaugkütte ettevõtjad omavad varasemast ajast fossiilseid kütuseid kasutavaid tootmisseadmeid, mida igapäevaselt ei kasutata, kuid mida on võimalik rakendada tipukoormuse katmiseks kasutades fossiilseid reservkütuseid olukorras, kus maagaasi kättesaadavus on piiratud. Selliste tootmisseadmete	**Arvestatud**	

	heitmete kõikide kehtivate piirväärtustega vastavusse viimine eeldaks väga suuri investeeringuid, mida ei ole mõistlik teha, kui neid tootmisseadmeid kasutatakse ainult väga erandlikes olukordades. Sellest tulenevalt on lubatud ka kehtivas tööstusheite seaduse §78 lg-s 3 teha piirväärtuste järgmisest erandeid. Eelnõu §-s 235 on ette nähtud tööstusheite seaduse § 78 lg 3 muutmine järgmises sõnastuses: „Loa andja võib kuni kuueks kuuks kirjalikult peatada kohustuse järgida vääveldioksiidi heite piirväärtust suure põletusseadme puhul, mis tavaliselt kasutab vähese väävlisisaldusega kütust, kui seadme käitaja ei suuda täita vääveldioksiidi piirväärtuse nõuet vähese väävlisisaldusega kütuse tarnete katkemise tõttu, kui see on vajalik teenuse		

	kättesaadavuse ja toimepidevuse tagamiseks.“ Olukorras, kus tarned on juba katkenud, on kaugkütte ettevõtjal hilja sellist luba saada, sest reservkütuse kasutuselevõtuks on juba varasemalt vaja teha ettevalmistusi – ettevalmistada tootmisseadmed ja mahutid reservkütuse kasutuselevõtuks, sõlmida reservkütuse tarnelepingud, korraldada kütuse transport ja logistika. Kui maagaasi tarned on juba katkenud, siis on seda kõike teha hilja. On oluline mõista, et maagaasi tarnete katkemine ei pruugi olla ajutine ning eelnõuga ettenähtud 7-päevane reservkütuse varu ei ole piisav, et tagada toimepidevus kogu küttehooajaks. Seepärast peab olema võimalik saada vastav luba juba maagaasi tarnete katkemise ohu korral, et teha vajalikud		

	ettevalmistused ja investeeringud. Reservkütuse varumine seondub väga oluliste kuludega. Kui need kulud on kantud, peab ettevõtjatel olema võimalik ohu säilides ka varutud reservkütuseid kasutada, jäämata ootama põhikütuste tarnete tegelikku katkemist. Selliselt on võimalik maagaasi vajadust minimeerida ja tarnete katkemise ohtu ka kõigi teiste maagaasi kasutajate (sh kaitstud tarbijate) jaoks vähendada. Analoogne olukord valitses enne 2022/2023 küttehooaja algust, kui ei olnud tagatud maagaasi varu eesseisvaks küttehooajaks ning mitmed kaugkütte ettevõtjad pidid toimepidevuse tagamiseks kindlustama reservkütuste olemasolu. Seaduse sõnastus, mis lubab heite piirnormide ületamist ainult maagaasi tarnete		

	katkemisel, tekitas probleeme juba siis. Seepärast teeme ettepaneku täiendada eelnõu sõnastust lisades järgmiselt: „Loa andja võib kuni kuueks kuuks kirjalikult peatada kohustuse järgida vääveldioksiidi heite piirväärtust suure põletusseadme puhul, mis tavaliselt kasutab vähese väävlisisaldusega kütust, kui seadme käitaja ei suuda täita vääveldioksiidi piirväärtuse nõuet vähese väävlisisaldusega kütuse tarnete katkemise **või katkemise ohu** tõttu, kui see on vajalik teenuse kättesaadavuse ja toimepidevuse tagamiseks.“		
7.	**Keskkonnamõjude hindamisega seotud muudatused** Varustuskindluse tagamiseks ja toimepidevuse tõstmiseks energiasektoris aga ka	**Selgitus**	Elutähtsaks teenuseks kvalifitseerumine ei ole samaväärne „tsiviilhädaolukorras reageerimisele“ (KMH direktiivi artikli 1 lg 3 sõnastus) lahendamisega. Elutähtsa teenuse ülesehitamine ja käigushoidmine toimub ikka tavapäraselt – selleks kaasatakse avalikkust ja tehakse vajalikke uuringuid ja analüüse. KMH direktiiv lubab vabastada KMHst vaid siis, kui hädaolukord on tekkinud ja vaja kiirelt selle likvideerimiseks teha midagi, millel on oluline keskkonnamõju.

	riiklike taastuvenergiaeesmärkide saavutamisele kaasaaitamiseks on oluline vähendada sõltuvust imporditavatest fossiilsetest kütustest ja kiirendada taastuvatele kütustele üleminekut. Selliste projektide arendust pikendavad praktikas mitmetel juhtudel pikale venivad loamenetlused ja keskkonnamõjude hindamise kohustus. Eelnõu §-ga 186 on kavandatud teha terminoloogiline muudatus keskkonnamõju hindamise ja keskkonnajuhtimissüsteemi seaduses selliselt, et edaspidi võib keskkonnamõju jätta hindamata, kui kavandatakse tegevust, mille ainus eesmärk on riigi julgeoleku tagamine või kriisiolukorra lahendamine. Oleme seisukohal, et paindlikkust		

	keskkonnamõjude hindamise vajaduse osas tuleks laiendada ka elutähtsate teenuste puhul, mille eesmärk on toimepidevuse tagamine, kui selline tegevus aitab kaasa ka süsinikneutraalsuse saavutamisele. Sellist põhimõtet toetab näiteks ka Euroopa Liidu Nõukogu 22.12.2022 määrus nr 2022/2577, millega kehtestatakse raamistik taastuvenergia kasutuselevõtu kiirendamiseks. Nimetatud otsekohalduv määrus lähtub eeldusest, et taastuvenergiaprojektid (sh kaugküttes kasutatavad soojuspumbad) pakuvad ülekaalukat avalikku huvi, kuivõrd need aitavad asendada maagaasi tarned taastuvatest energiaallikatest toodetud energiaga ning suurendada varustuskindlust. Seepärast näeb nimetatud		

	otsekohalduv määrus ette taastuvenergiajaama (sh soojuspumbajaama) ehitamise ja käitamisega seotud loamenetlusele lühikesed tähtajad, mille täitmine eeldab ka senisest suuremat paindlikkust keskkonnamõjude hindamise regulatsioonis ja selle rakenduspraktikas.		
8.	**Muudatustest elektrituruseaduses** Eelnõu § 170 kohaselt nähakse ette muudatused elektrituruseaduses, millega määratakse ETO-dena tootjad, kelle elektrijaama netovõimsus on suurem kui 200 MW. Kuigi täna ei ole Eestis tuule- või päikeseenergia põhiseid juhitamatuid elektrijaamu, mille netovõimsus ületab 200 MW, on reaalne, et tulevikus selliseid jaamu lisandub. Selliste juhitamatute seadmete põhistele elektritootjatele ei tohiks laieneda ETOde	**Selgitus**	Juhime tähelepanu, et antud sättega elektritootjate kriteeriumeid ei muudetud, vaid tegemist on kehtiva õigusega. Arvestades, et tuule- ja päikeseenergia põhised juhitamatud elektrijaamad on varustuskindluse tagamisel oluliseks osaks, siis on võimalus juhtimatu seadmete põhisele elektritootjale kehtestada elektri toimepidevuse nõuetes ka teistsugused nõuded kui nt juhitavatele tootmisvõimsustele.

	regulatsioon, kuivõrd see ei oleks praktikas rakendatav.		
9.	**Püsiva kriisiülesande täitmisega seotud tööjõu küsimused** Kui on koostatud adekvaatne kriisiplaan ning seda täidetakse, siis tegeliku kriisisituatsiooni ilmnemisel sõltub teenuste osutamine piisava ja kvalifitseeritud tööjõu olemasolust sh ETOdele nt logistikateenuseid osutavate ettevõtete juures. Kõikvõimalikud asjaolud tuleks ennetavalt läbi mõelda. Eelnõus hetkel sätestatud püsiva kriisiülesandega ameti- ja töökohtade määramise ja vastavate töötajatega seotud erisused tekitavad mitmeid küsimusi. Oluline on selgitada või lisada täpsustused, et kuidas ja mil viisil saab elutähtsa teenuse püsiva kriisiülesande tagamist korraldada sh töölepingu	**Selgitus**	Tööaja korralduse osas: Kui isiku ameti- või töökoht määratakse asutuse juhi poolt kriisiülesandega ameti- või töökohaks, siis see ei too automaatselt kaasa tööülesannete muutust. Isikul on oluline ette teada, et tema ameti- või töökoht on kriisi ajal oluline, see tähendab töö tegemist intensiivsemalt. Tegu ei ole töölepingu muudatusega, kuna isik jääb ka kriis ajal tegema seda, milleks ta tööle võeti. Selguse huvides on soovitatav sätestada kriisiülesanded ja kriisiaegne töö tegemise kohustus ka isikute töölepingutes ja ametijuhendites, kuid tagada on vaja, et isikud oleks teadlikud, et nende ameti- või töökoht on määratud kriisiülesandega ameti- või töökohaks. TLS § 15 lg 2 sätestab, et kui seadusest, kollektiiv- või töölepingust ei tulene teisiti, täidab töötaja eelkõige järgmisi kohustus: (..). Seega annab TLS võimaluse teiste seadustega kokku leppida teisi ülesandeid või siis ka töölepingus. Antud juhul on tegu seaduses sätestatud erisusega, teha kriisi ajal tööd. Oluline on isikutele teavitada, et nende ameti- või töökohal selline kohustus on, see annab võimaluse isikul nt töölt lahkuda, kui ta ei soovi seda kohustust täita. Kriisitöökohale nimetamine ei too kaasa automaatselt töölepingu muudatust, isik täidab ka kriisi ajal oma ülesandeid, milleks ta on tööle võetud ning ka juba hetkel võib isikule anda tavapärases töösuhtes (ja ka kriisi ajal) ühekordseid täiendavaid ülesandeid, kui nendeks peaks vajadus olema. Alltöövõtjatega seotud mure on mõistetav. Eraõiguslikete juriidiliste isikute õigused ja kohustused peavad tulenema seadusest. Kohustuste ja õiguste subjektide ring peab olema võimalikult täpselt seadusega määratletud. Alltöövõtjate puhul on seda raske teha, kuna alltöövõtjate ring on tavaliselt kiiresti

	seaduse võimalused kohustamaks töötajat tööle naasma? Kas selline töökohustus peaks olema määratud uue töötaja tööle asumisel ning kuidas peaks olema ette nähtud valmisoleku tasustamine? Mil viisil hakkab töötajate püsiva kriisiülesandega töökohtadele määramise ja taustakontrolli kohustus kehtima olemasolevate töötajate puhul? Kuidas saab ETO partner garanteerida logistika toimimise jne.		muutuv, samuti on muutuv nende ülesannete laad, seda ka ühe elutähtsa teenuse osutaja lõikes. Kriisiülesande täitmiseks vajaliku töökoha regulatsiooniga kaasneb ka mobilisatsioonist vabastus viimase väljakuulutamisel. Riigi kaitsevõime planeerimisel ei ole võimalik jätta subjektide ring avatuna või panna sõltuvusse elutähtsa teenuse osutaja äristrateegiast. Selle tõttu on loodud võimalus korraldavale asutusele seada nõuded elutähtsa teenuse osutaja alltöövõttu kohta. See võimaldab suunata ettevõtjaid mõtlema paremini läbi alltöövõttu tingimusi, sh vääramatu jõu välistamist lepinguga.

Eesti Jõujaamade ja Kaugkütte Ühing (II kooskõlastusring)

Nr	Ettepaneku/märkuse sisu	Arvestatud/mittearvestatud/selgituse d	Kommentaarid
1.	Teeme ettepaneku, et seadusesse luuakse sätted, kus sarnaselt ETO enda töötajatele saab ETO teatud tingimustel määratleda ka kriitiliste tarnijat ja	**Selgitus**	ETO põhiülesanne on tagada, et tema pakutav teenus oleks klientidele, eelkõige elanikele, alati kättesaadav. Riskide maandamiseks tuleb tuvastada stsenaariumite põhiselt ohud ja nendega kaasnevaid riske hinnata. Hinnata tuleb ka lepingupartnerite ja tarneahelate olulisust, eriti juhul, kui elutähtsa teenuse osutaja on mõne elutähtsa teenuse osutamisega seotud

	alltöövõtjate töötajaid nn kriisirolli. Selliste töötajate hulk pole väga lai, sest tõenäoliselt osutatakse samu teenuseid mitmetele ETO-dele. Vastavaid isikkoosseisud oleksid tulevikus hõlpsasti hallatavad tsiviiltoetuse registri kaudu. Seega ei pruugi selline säte omada suurt mõju üleüldisele kriisikorraldusele tervikuna, küll aga on selline täpsustus oluline usaldusväärsete taastekavade koostamisel.		tähtsa protsessi teenusena tellinud teiselt ettevõtjalt. Näiteks haiglal tuleb hinnata enda sõltuvust toitlustajast ning kavandada sõltuvust maandavaid meetmeid. Maandavate meetmete väljatöötamine välistab vajaduse alltöövõtjate kriisirollide määramiseks. Samuti tuleb siinkohal arvestada, et paljudel juhtudel lepingupartnerid vahetuvad kiiresti, mis omakorda kasvataks halduskoormust ETO-le endale kui ka ETKA-le ning registripidajale. Seadus annab lisaks lepingule ka ühekordsete kriisiülesannete panemise võimaluse.
2	Teeme ettepaneku, et seadusesse luuakse vajalikud sätted kogu elukondliku kinnisvara toimepidevuse hindamise vajaduseks ning maandavate meetmete rakendamiseks	**Mittearvestatud**	Sellise kohustuse kehtestamine vajab analüüsi ja hinnangut ja antud eelnõu raames seda ei lahenda ja jätkame Päästeameti kaudu elanikkonna valmisoleku tõstmisega kriisideks. Hetkel on eluruumidele esitatavate nõuete määruse § 4 kohaselt: „Kaugküttevõrgust või hoone katlamajast köetavas eluruumis ei tohi siseõhu temperatuur inimese pikemaajalisel ruumis viibimisel olla madalam kui 18 ºC. Siseõhu temperatuuri lubatav ülempiir tuleb määrata kehtestatud nõuete alusel.“ Meie hinnangul pole põhjust siin kriisierandit teha, sest 18 ºC on juba päris madal temperatuur.
3.	2. Kaugkütteseaduse muutmine Eelnõu § 201 näeb ette kaugkütteseaduse (KkütS)	**Arvestatud**	

	muutmine. Seoses sellega teeme ettepaneku muuta KKütS § 7 lõikes 3.1 sätestatud reservkütuse nõuet ning sätestada, et reservkütuse kasutamise võimaluse võib tagada nii piisava kütusevaru soetamisega kui ka vajalike alternatiivsete reservvõimsuse kasutamisega. Muudatus on oluline, sest reservkütuse kasutamise võimaluse loomine ei pruugi olla ainus ega parim viis toimepidevuse tagamiseks. Toimepidevust võib olla võimalik tagada ka näiteks soojussalvestitega või elektroodkateldega, mis ei ole käsitletavad reservkütusena, kuid võivad olla konkreetses käitises optimaalseks lahenduseks. Seepärast peaks jätma soojusettevõtjale laiema otsusvabaduse, milliste meetmetega		

	soojusvarustuse toimepidevus tagada. Teeme ettepaneku sõnastada vastav punkt järgmiselt: „(31) Soojusettevõtja, kelle tootmise prognoositav maht aastas on vähemalt 10 000 MWh võrgupiirkonna kohta, on kohustatud soojuse tootmiseks tagama niisuguse koguse kütusevaru või reservvõimsuse kasutamise võimaluse, mis kindlustab soojusvarustuse seitsme ööpäeva jooksul vastavalt ETKA kehtestatud nõuetele.“		
4.	3. Maagaasiseaduse muutmine Eelnõu § 218 näeb ette maagaasiseaduse muutmise. Täna ja lähitulevikus on maagaasil oluline roll mõnede kaugkütte piirkondade kaugküttega varustamisel ja ka vajalike	**Mittearvestatud**	Mis puudutab maagaasi kaitstud tarbijate ettepanekut, siis tuleb siin eristada kahte asja: 1) Kaitstud tarbijate hulka on juba praegu arvestatud need soojusettevõtjad, kes kasutavad osaliselt maagaasi ja seda osa asendada ei saa ehk, et selle osa mahus peaksid nad olema kaitstud tarbijad juba praegu, mitte küll aga kogumahu osas. 2) Need soojusettevõtted, kes saavad gaasi asendada täielikult alternatiivküttega, siis neid täismahus ikkagi kaitstud tarbijate alla panna ei saa, kuna juba praegu on meie kaitstud tarbijate hulk nii suur (peaks mahtuma 20% piiresse, et saaksime

	tipukoormuste katmisel. Sellega seoses oleks oluline muuta maagaasiseaduses (MGS) kehtestatud tarbijarühmade varustuskindluse tagamise määratlust ning varude rahastamise korraldust. Tänase MGS § 61 järgi ei ole kaitstud tarbijate loetelus kaugkütte ettevõtted, millel on võimekus toota soojust mitmest kütusest olgugi, et vajalike tipukoormuste katmine pole selliste tootmisallikate puhul alati võimalik. ETKA poolt kehtestatavate toimepidevuse nõuete nõutud tasemete täitmise tagamiseks on oluline, et kaugkütteettevõtetel tagatud maagaasile vajalik ligipääs, et vältida teenuste kvaliteedi langust lubatud nõuetest allapoole, mis küttehooajal võib viia tehnosüsteemide külmumiseni.		ise midagi juurde veel). Läheksime siin EU regulatsiooniga vastuollu. Kaitstud tarbijate mõiste on defineeritud EU otsekohalduvas määruses (EU) 2017/1938 järgmiselt: 5) „kaitstud tarbija“ – kõik gaasijaotusvõrguga ühinenud kodutarbijad ning asjaomase liikmesriigi otsuse korral ka üks või mitu järgmist, tingimusel et punktides a ja b osutatud ettevõtjate ja teenuseosutajate iga-aastane gaasitarbimine kokku ei ületa 20 % iga-aastasest gaasi lõpptarbimisest kõnealuses liikmesriigis: a) väike või keskmise suurusega ettevõtja, kes on ühinenud gaasijaotusvõrguga, b) esmase sotsiaalteenuse osutaja, kui ta on ühinenud gaasijaotus- või -ülekandevõrguga, c) kaugkütterajatis niivõrd, kuivõrd see pakub kütet kodumajapidamistele, väikestele või keskmise suurusega ettevõtjatele või esmase sotsiaalteenuse osutajatele, tingimusel et rajatis ei ole suuteline üle minema muudele kütustele kui maagaas.

	Teeme ettepaneku täiendada seaduseelnõu selliselt, et juhul kui ETKA poolt kehtestatavate toimepidevuse nõuete täitmine pole võimalik ilma piisava maagaasi olemasoluta, siis neist nõuetest tulenevalt on maagaasi võrguettevõttel kohustus lugeda ettevõte MGS § 6 1 lg 1 p 2 määratletud tarbijarühma hulka ning tagada kaugkütteteenuse osutamiseks vajaliku maagaasi edastamine. Vastav info on võimalik sisestada ka tsiviiltoetuste registrisse.		
4.	Vedelkütusevaru seaduse muutmine Eelnõu §265 nähakse ette vedelkütuse seaduse muutmine. Vedelkütuse piisav kättesaadavus kaugkütte tarneahelale on kriitilise tähtsusega, et	**Selgitus**	Kriisitanklatesse pääseb ligi operatiivteenistus ja ETOd ja kriitilised alltöövõtjad. Täna juba arvestatakse nt hakkepuitu vedav veok on ka prioriteetne. See küsimus lahendatakse vedelkütuse toimepidevuse määrusega – elutähtsa teenuse kirjeldus ja toimepidevuse nõuded vedelkütusega varustamisele.

	teenuse osutamine oleks võimalik. Vastasel korral võib tekkida probleeme generaatorite kütusega varustamisel kui ka kaugkütteteenuse osutamiseks vajalike kütuste varumisel ning tootmisüksustesse transportimisel. Eelnevast tulenevalt teeme ettepanekud, et vedelkütusevaru seaduse § 71 lg 2 muudetakse järgmiselt: „(2) Piirangute kehtestamisel võib eelistada operatiivteenistusi ning ettevõtjaid, kes tagavad riigile elutähtsate teenuste toimimise hädaolukorra seaduse tähenduses ja ettevõtjaid, kes varustavad elutähtsa teenuse osutajaid teenuse toimepidevuse tagamiseks vajaliku kütusega. Vastav info on võimalik sisestada ka tsiviiltoetuste		

	registrisse“ Sama muudatuse tuleks siis ka esitada rakendusakti kavandis nr 33 „Elutähtsa teenuse kirjeldus ja toimepidevuse nõuded vedelkütusega varustamisel“ täiendades vastavalt määruse §3 lg 2-de.		